

BV 3625 .S67 H64 1890
Hofmeyr, Stbefanus,
1839-1905.
Twintig jaren in
Zoutpansberg

Q. S. Posthuizen.

Klein Galci

TWINTIG JAREN IN ZOUTPANSBERG.

~~~~~
EEN VERHAAL

VAN

Twintig Jarigen Arbeid onder de Heidenen

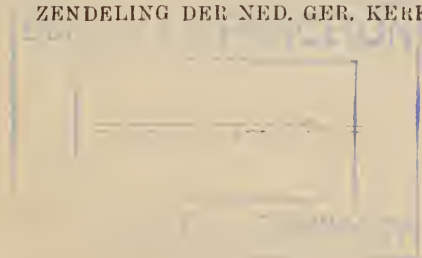
IN DE

TRANSVAAL,

DOOR

DEN EERW. STÉFANUS HOFMEYR,

ZENDELING DER NED. GER. KERK.

J. H. ROSE & Co., BOEKVERKOOPERS,
ADDERLEYSTRAAT, KAAPSTAD.

—
1890.

GEDRUKT DOOR
ARGUS DRUKKERS EN UITGEVERS MAATSCHAPPIJ, BEPERKT,
KAAPSTAD.

VOORWOORD.

Ik ben verzocht geworden, het een en ander dat betrekking heeft op het Zendingwerk, van onze Nederduitsche Gereformeerde Kerk aan de Zoutpanbergen, op papier te zetten.

Het kan zeer veel goeds doen een werk, van zoo veel belang voor onze dierbare Kerk, aan de vergetelheid te ontrukken. Dit zal vooral het geval zijn, als men te boek kan stellen, hoe het op eene plaats als waar wij arbeiden, toeging, toen onze Kerk haar Zendingwerk aldaar begon. Wanneer men dan in lateren tijd, de vruchten van dat werk plukt, dan zal de herinnering aan den oorsprong en den aanvang er van, ons te meer kunnen vernederen en vertederen.

Dit laat mij denken aan wat ik eenigen tijd geleden las aangaande zekere wees-inrigting, alwaar men het gebruik heeft, ieder wees, die er opgenomen wordt, bij zijne opname te photograferen, zoo dat hij geduriglijk herinnerd worden kan aan wat hij was. Ziet hij dan later dat hij vooruitgegaan is in de vreeze des Heeren, dan zal hij de eer er van, niet aan zich zelven geven, maar aan de middelen, en aan hen die die middelen aanwendden.

De Kerk moet ook zoodanig portret hebben.

't Is jammer dat wij niets op papier hebben, van den eersten Zending, die daar met het werk begon, den Wel-Eerw. *A. McKidd*.

Maar daar het toch zeker is, dat ik van dat werk meer dan iemand anders behoor te weten, kan ik niet anders dan aan het verzoek gehoor geven, alhoewel ik mij mijner zwakheid bewust ben.

De Heere gebruike dit werk tot verwarming van ons hart voor de Zending, en alzoo tot verheerlijking des Verlossers, wiens erfdeel de Heidenen zijn." Dit bidt

DE SCHRIJVER.

Somerset West Strand, 1888.

I N H O U D .

HOOFDSTUK I.

Zoutpansbergen.—Wild en Ongedierten.—Veeweide, Zaai- en Tuingrond.—Boom- en Vruchtsoorten.—Ziekten onder Vee en Menschen.—Klimaat.—Vischsoorten.—Schoemansdal ...	BLZ. 1

HOOFDSTUK II.

De Familie Buijs.—Oude Michael: zijne Herinneringen en Omzwervingen.—Verzoek om een Zendeling.—Oogmerk met dit Verzoek... ..	6

HOOFDSTUK III.

Kafferstammen: hunne Woonplaatsen en Tongvallen.—Afgo- derij.—Begrafenis Plegtigheid van een Kapitein.—Kapi- teins zijn Middelaars bij Molimo, en ware Despoten— Schranderheid van de Kaffers.—Hunne Wreedheid en Onbarmhartigheid.—Toovenaars.—Kaffers zeer Oorlog- zuchtig.—Onze Statie meermalen bedreigd.—Dobbel- oogooijer.—Veelwijverij.—Besnijdenis.—Kaffers een lui Volk; Diefachtig; Leugenachtig; Vraatzuchtig en On- matig	16

HOOFDSTUK IV.

De Blanke Bewoners van Zoutpansberg.—Godsdienst, Opvoe- ding en Zedelijkheid.—Middelen van bestaan.—Blanken geene Vrienden van de Zendingen.—De Slavenhandel.— Genotene Vriendelijkheid	24

HOOFDSTUK V.

Mijne Bekeering.—Begeerte om Zendeling te worden.—Werk- zaam te Franschhoek.—Geroepen om naar Zoutpansberg te gaan.—De reis derwaarts	29

HOOFDSTUK VI.

Aankomst te "Goedgedacht."—Indruk van de Statie.—Ds. McKidd en zijn Werk.—Ik kreeg de Gele Koorts.—Ds. McKidd stierf.—Bezoek van Di. Murray en H. Gonin.— Onveiligheid op de Statie.—Oorlog.—Gevlugt van de Sta- tie.—Reis naar de Kolonie om geordend te worden ...	35

HOOFDSTUK VII.

- Zes Maanden in de Kolonie. — Geordend en Getrouwd. — De terugreis. — Te Worcester, Prins Albert, Aurraijburg, Graaff-Reinet, Richmond, Hanover, Colesberg. — Door den Vrijstaat naar Potchefstroom. — Te huis in Zoutpansberg .. 43

HOOFDSTUK VIII.

- Michael Buijs. — Zegen op den Arbeid. — De Eersteling geboren. — Bijgeloof der Buijsen. — Eerste Heiden gedoopt. — Zegen onder de Buijsen. — Begeerte naar het Evangelie onder de Kaffers. — Dochter van Moselikatze bekeerd. — Boodschap van Katlach. — Heilbegeerige Kapitein Nuako. — Naar Potchefstroom. — Ds. Swarts van de Afscheidene Kerk te Pretoria. — Bevestiging van Ds. Jooste te Potchefstroom. — Oude David 74

HOOFDSTUK IX.

- Nakheri en zijne Vrouwen. — Acht gedoopt. — Eene week des Gebeds. — De Sprinkhanen. — De Godsvrucht van oud en jong. — Gebrek aan Zendingen. — De Banjanen. — Maleron komt terug. — Droogte. — Meer Doopelingen. — Di. Cachet en Jooste. — De Gele Koorts in 1870. — Eene Vrouw betooverd. — Ziekte en Herstelling. — Geriep om Zendingen. — Bezoek aan de Spelonken. — Evangelisten Paul en Jacob. — Terug te Goedgedacht. — Beproevingen en vertroosting 94

HOOFDSTUK X.

- Raadsvergadering te Bethesda. — Terug te Goedgedacht. — Teekenen van Leven. — Tooverij. — Toenemende belangstelling onder de Blanken. — Gevaar afgewend. — Leeuwen die menschen vangen. — Oude Michael's geloof niet beschaamd. — Rijke Meuser en Jufvrouw Hofmeijr. — Naar het Jagtveld voor gezondheid. — Makgado. — Barnabas. — Bezoek van Ds. J. Kriel 114

HOOFDSTUK XI.

- Op reis naar Lijdenburg. — Goudgravers, op weg ontmoet. — Ontmoeting met Sebedela. — Statie van Eerw. Merensky. — Nazareth, Lydenburg, Nieuw Schotland, Utrecht. — Belangstelling in de Zending onder Blanken. — Brief aan Zending Vrienden. — De Koorts. — Ds. Opwekking. — Aanvraag om een Zending 127

HOOFDSTUK XII.

- De Ned. Ger. Kerk en de Zending. — Krachtdadige Werking des Geestes onder de Kaffers. — Ook onder de Blanken werkzaam 142

HOOFDSTUK XIII.

Jakob Nelson en het Werk in de Spelonken.—Krachtdadige Geestes werking onder de Blanken.—Brief van Ds. J. G. Kriel over dit Werk.—Zwitsersehe Zendingen G arresterd.—Eerw. Dieterlen belet naar de Banyai te gaan.—Bezoek aan de Verschillende Staties.—Voortgang van het Werk.—Bezoek van Ds. Kriel.—Voortgang van het Werk onder Blanken en Kleurlingen	BLZ.	159

HOOFDSTUK XIV.

Bezoek van Eerw. Creux en Coillard.—Uitstapje naar Brakrivier.—Op de Kerkplaats der Blanken.—Een Spion.—Meer Bekeeringen.—De houding der Hervormden.—Ds. Kri-1's Oordeel over de Opwekking.—Blijdschap en Droefheid.—Uitstapje naar de "Zoutpan."—Bezoek aan de Staties.—Weer in het Veld —Op Huisbezoek	189

HOOFDSTUK XV.

Eerw. Coillard keert terug van de Banyai.—Dienst voor de Blanken.—Loofhuttenfeest onder de Kaffers —Dronkenschap.—Krank deeh bemoedigd.—Moeijelikheden te Marabastad.—Staties bezocht.—Soldaten te Marabastad.—Koorts te Waterberg.—Besnijdenis Scholen.—Een Martelaar.—De Banyai.—Oorlog tussehen de Boeren en Engelsen.—Basutolandsehe Evangelisten	215

HOOFDSTUK XVI.

Ontmoetingen op weg naar Lijdenburg.—Een brief aan de Christenen in de Kolonie.—Ontmoetingen op de terugreis.—Feestviering te Paardenkraal —Ontmoeting met den eersten Zending uit de Transvaal.—Herleving van het Heidendom.—Op den Rondgang.—Bitterheid der Hervormden aan de Zoutpan.—Toenemend drankgebruik te Marabastad	232

HOOFDSTUK XVII.

Een School-bazaar.—Makhato wordt oproerig.—Bekeering van een afgedwaalden <u>Buijs</u> .—Op den Rondgang.—Verwarring te Goede Hoop.—Treurige afloop van de Zending naar de Banyai.—Een Preekstoel gemaakt door een der <u>Buijsen</u> .—Een Hagelstorm.—Onverschilligheid der Bergkaffers	253

HOOFDSTUK XVIII.

Twee Geloovigen naar huis.—De Kaffers verkiezen de Gereformeerde boven de Duitsehe Kerk —Droevig Ongeluk.—Dubbele Gebedsverhooring in de Droogte.—Op den Rondgang.—Gezgende tijd op de Kerkplaats.—Weer op den Rondgang.—Ontevredenheid onder de Buijsen.—Dingaansdag te Doornkraal	266

HOOFDSTUK XIX.

Conférentie van Evangelisten over het Zendingwerk.—De beweging onder de Buijzen.—De Kerkvereeniging te Zoutpansberg.—Bezoek van Ds. Muller.—Tweede Conferentie van Evangelisten.—Twee Zondagen aan de Zoutpan—Weer op Reis.—Vergadering over de Kerk Vereeniging ...	BLZ. 282

HOOFDSTUK XX.

Dingaansdag te Doornkraal.—Nieuwjaarsdag op de Statie.—De Buijzen.—Makhueri.—Bezoek van Ds. Gonin.—Naar Pretoria — Werk van Eerw. Maré.—Een Ongeluk.—Vergadering van Afgevaardigden der Zending Gemeenten. Vooruitzigten van de Zending.—Bezoek van President Kruger.—Ds. Helm wordt Zendeling	297

HOOFDSTUK XXI.

Toestand van de Statie.—Geschenk van een Gezouten Paard.—De Buitenstaties.—Bezoek van Di. Burger en Murray.—Vele Goudzoekers.—Ds. Neethling, Helm en mijn Zoon arriveeren op de Statie.—Terugkeer van de Banyai Evangelisten.—Ontwaakte Pelangstelling.—Bezoek aan de Kolonie	311
Slotwoord	321

HOOFDSTUK I.

ZOUTSPANSBERGEN. — WILD EN ONGEDIERTEN. — VEEWEIDE, ZAAI- EN TUINGROND.—BOOM- EN VRUCHT SOORTEN.— ZIEKTEN ONDER VEE EN MENSCHEN.—KLIMAAT.—VISCHSOORTEN.—SCHOEMANSDAL.

Met de kaart van *Zuid-Afrika* in de hand, zal het u niet moeilijk zijn, als gij opkijkt naar de *Zuid-Afrikaansche Republiek*, hoog in het noorden, een gebergte te zien, liggende van West tot Oost, genaamd *Zoutspansbergen*.

Die bergen zijn in het *distrikt Zoutspansbergen*; en bergen en distrikt ontleenen hunnen naam aan eenige groote *Zoutpannen*, gelegen aan den noordelijken voet van genoemd gebergte; één waarvan zeer groot is, en jaarlijks duizende mudden zout oplevert.

Zoutpanberg wordt door sommigen beschouwd als de noordelijke grens van de *Z.A. Republiek*; doch 't is niet zóó. De eigenlijke grens is de *Limpopo* of *Krokodilrivier*, die een heel eindje verder op het land doorsnijdt, en die men na omtrent 4 dagen rijdens, per ossenwagen, eerst bereikt. Dit distrikt is dus ook een van de uitgebreidsten, daar het ten Zuiden, aan 't distrikt *Waterberg* grenst.

Tusschen die gebergten in, en zelfs op sommige plekken, boven op, is er nog zeer veel goed en vruchtbaar zaaigrond, met genoegzaam water—thans door Kaffers op hunne wijze bearbeidt. Ook zijn er leelijke ruige *Kopjes*, steile kranen en schansen, en digte bosschen, waar nog enkele soorten van wild, en ook van ongedierte zich ophouden, Zoo vindt men er in die gebergten op onbereikbare plaatsen, *Buffels*, *Klipspringers*, *Koedoes*, *Ringgatten*, *Boschvarkens*, *Bergtarntalen* verscheidere soorten van *Apen*, *Bavianen*, *Tijgers*, enz., enz.

Het wild is er tegenwoordig zeer schaarsch. Toen ik er in Februarij 1865, 't eerst aankwam, vond men nog *Kameelpaarden*, *Elanden*, *Rhenocrossen*, *Buffels*, *Quaggas*, *Wildebeesten*, en vele andere soorten in overvloed; ook aan *Leeuwen*, *Tijgers*, *Luijpaarden*, *Wolven*, enz., was er geen gebrek. Doch thans zijn die dieren zoo schaarsch, dat iemand, die er sedert 1865 bekend is, gemakkelijk verstaat, wat men daar nu geduriglijk hoort zeggen: "Het wild en het ongedierte zijn uitgeroeid."

De vruchtbaarheid van de *Z.A. Republiek* is genoegzaam

bekend ; en ik denk dat de distrikten *Waterberg* en *Zoutspansberg* onder de meest vruchtbare gedeelten geteld kunnen worden.

Sommige strecken in het *Zoutspansbergsche* zijn meer geschikt voor groot en klein-vee dan anderen. Dan ook is het naar de oostelijke zijde, namelijk, in de *Groot- en Klein-Spelonken*—waar echter geene Spelonken zijn—niet altijd even goed voor koorn, tabak en enkele andere produkten, en dat wegens de vochtigheid. Andere gedeelten zijn weer voor alles geschikt, en men kan er granen hebben, naar ik meen zoo goed als ergens ter wereld. Zoo is het in Malitsé- en Marabaland, waar het meer open is en minder boschrijk, goed voor granen, groenten, vruchten doch nog meer voor vee, vooral schapen. Aan den voet van de Zoutspansbergen, zoowel noord en zuid, en overal tusschen in en op die gebergten, waar men mooi zaaigrond vindt, is het goed voor vee doch nog meer voor plantagies ; en mij dunkt, de tijd is niet meer ver verwijderd, dat men er koffij, suiker, thee en vele andere benodigdheden in overvloed zal kunnen produceeren. Ik heb daar *koffij plantagies* gezien, wel niet groot, doch genoegzaam voor den Eigenaar opleverende. Suikerriet groeit er prachtig. Ik heb eens een sak suiker gezien, ik kan niet anders dan zeggen, door een Boer gemaakt van suikerriet op zijn' plaats, en die suiker was zoo goed als goede Natalsche. Op onze Zending-Statie, *Goedgedacht*, hebben wij prachtige limoenen, nartjes, quavas, pisangs, druiven, en vele andere vruchtsoorten. De rijp (vorst) doet er wel wat kwaad, doch daar die gewoonlijk niet later duurt dan Ju ij, en in Mei begint, kan men de teedere boompjes, zoolang zij jong zijn, beschutten totdat zij een paar jaren tellen, dan zijn zij sterk genoeg tegen de koude.

Men vindt, meer oostelijk dan *Goedgedacht*, ten noorden van de *Klein Spelonken*, in het gebergte, fraaije *wilde pisangbosschen*, die overheerlijke vruchten dragen, gelijkende geheel en al op makken, en die door de Kaffers, die aldaar wonen, verruild worden voor lappen, kralen, koper en andere Kaffer benodigdheden. Nog is er, behalve vele andere wilde vruchtsoorten zoo als, *wilde mispels, stamvruchten*, enz., enz., de groote *karmetart* of *baobab*, die van wege zijne *zwaarlijvigheid*, wel de Olifant onder de Boomen genoemd kan worden. Men heeft er van die soort van boomen gevonden die oud, van binnen uitgehold, eene zitplaats aan 10 personen, rondom eene ronde tafel zou kunnen geven. Ik zelf heb er een', niet bijzonder groote gemeten, die 75 voeten in omtrek was. De vrucht er van heeft veel van *Cream of Tartar*, en wordt door de Kaffers, in schaarsche tijden, gebruikt als voedsel. Hooger op naar 't noorden, vindt men mooie *Mahonijhout boomen*, waarvan reeds menige stoel, rustbank, ja zelfs veldstoeltje gemaakt is. Het hout er van is zeer fijn, en zal later nog menig pondje naar de Republiek lokken.

Er zijn nog vele andere soorten van boomen als *Morula*, *Apiendoorn*, enz., enz., doch daarvan vertellen anderen u genoeg. Ook van de *Olifanten* en *Zeekoeijen* die vroeger in overvloed te vinden waren, en nu hooger op gevlugt zijn—dat is, die overgebleven zijn—kan ik u hier niets meer van zeggen dan dat een *Zeekoe* lekker spek heeft, en dat ik eenmaal een paar Olifants tanden gezien heb die c. 115 ponden per tand wogen. Van de houtbosschen moet ik echter nog iets zeggen. Daarvan vindt men er prachtige, en men kan er timmer en wagenhout zagen uit geel, assegaai, kajatij, boeken, bitter amandel, stinkhout en andere soorten van boomen, naar dat men verkiest. Jammer dat de Kaffers die kostbare bosschen zoo uitroeijen, ter wille van hunne tuinen.

Gras is er ook in overvloed, zoowel dek- als weide-gras voor het vee. Ook heb ik er menigmaal gras gezien zoo hoog dat men, te paard zittende, de aren aan elkander over den zadelboom zou kunnen binden. Ten noorden van het gebergte, naar het oosten vindt men het gras nog veel hooger, ja, hooger dan spaansch riet. Meer naar het zuiden van het gebergte echter, wordt het meer open, minder boschrijk, en is het dan ook meer geschikt voor vee, vooral voor schapen en paarden, dewijl het gras er ook korter is.

Wat ziekten aangaat, vindt men onder de paarden veel *paardenziekte*, doch ook daarmede gaat het tegenwoordig beter; en op sommige plaatsen, waar het hoog is, zoo als op den *Hontboschberg* en elders op sommige andere bergen, is er thans volstrekt geen paardenziekte. De *longziekte* daarentegen schijnt er een *landziekte* te zijn, veroorzaakt meest door den tegenzin der Kaffers in inenting, waardoor die ziekte maar altijd onder hun vee blijft, en van daar tot dat der blanken overgaat. Ook het zoogenoemde *rooiwater*, een soort van boschziekte, rigt veel schade aan onder het groot vee. Dan zijn er nog andere soorten van ziekte onder groot en klein vee.

De gevreesde koortsziekte heeft in vroegere jaren vele slagtoffers geveld. Br. *McKidd* en zijne overledene Echtgenoot, de aan velen bekende *Hessie Bosman*, zijn er aan bezweken. Ik zelf heb bijna ieder jaar van 1865 tot 1886, of de koorts of eene aanmaning er van gehad. Ook mijne familie is er niet van verschoond gebleven, en velen zoowel gekleurden als blanken hebben er erg aan geleden. Doch er is reeds zooveel over gezegd dat ik nog maar alleen dit wil bijvoegen: dat het er thans veel beter gaat dan vroeger. En ik meen dat eenige der middelen, die de Heer ons heeft aangewezen, en gezegend, zijn het aankweken van *Gomboomen* en het verkrijgen van goed *zout*.

Gij moet weten dat wij in vroeger jaren zeer slecht zout hebben moeten gebruiken. Wij hebben het dikwijls ondervonden, dat

het vleesch gezouten met dat zout waarin er eene groote hoeveelheid kalk is, ons ongesteld maakte. Dat zout werd ons van *Pretoria* gebragt, en ik heb er meer dan eens voor betaald £2 per mud. Thans krijgen wij extra zout, uit de groote pan ten noorden van *Zoutpansberg* en wel tegen 4s. en 5s. per mud. En alhoewel de bewerking van het zout, arbeid en kosten vraagt, en men bij de *Pan* slechts van af 1 Mei tot 31 Oct. kan werken, toch worden er duizende mudden zout jaarlijks gemaakt en verkocht, niet alleen in ons distrikt, maar tot in *Marico*, *Potchefstroom* en de verste dorpen van de *Transvaal*; ja zelfs tot in den *Vrijstaat* is ons zout al verruild of verkocht geworden.

Wat het klimaat aangaat, kan ik niet anders zeggen dan dat het er regt warm kan worden, doch niet warmer dan wij het in de Kolonie gehad hebben. De koude gevoelen wij ook goed. Onze avonden zijn over 't algemeen zeer liefelijk.

Onze regens zijn meest donderstormen vergezeld van hagelsteenen, enkelen zoo groot als ganzeneieren, doch gewoonlijk ook maar zoo als op andere plaatsen. In de laatste jaren echter hebben wij ook aanhoudende zachte, doordringende regens gehad. Wij hebben er, uitgenomen vleeschsoorten, ook heerlijke rivier visch; vooral in die rivieren die brakwater hebben, zijn er groote, heerlijke karpers, barbers (barbeelen) palingen (alen) en andere soorten.

Ik moet eer ik dit Hoofdstuk sluit, u nog het een en ander vertellen, omtrent het oude, nu verlaten en verwoest dorp *Schoemansdal*.

Dit dorp draagt zijn' naam naar den gewezen' kommandant *Stefanus Schoeman*, en is gelegen omtrent drie uren te paard ten oosten van *Goedgedacht*, aan den voet van den *Zoutpansberg*.

In 1865, was het een, wel niet groot, maar toch bloeiend dorp. Duizende ponden ivoors werden er jaarlijks van de Boeren Olifantjagers ingekocht, en naar *Natal* gezonden. Handelaren waren er meer dan genoeg. Doch van *toen* af begon het met den handel slapper te gaan. De *Olifanten* zoowel als andere soorten van wild, werden schaarsch. De Kaffers geleerd door enkele gewetenlooze handelaars, waren begonnen te doen, wat ook op de Diamantvelden geschiedt; zij verstaken enkele tanden voor de wettige eigenaars (hunne bazen voor wien zij jagten moesten) en verkochten ze dan aan de handelaars voor eigen' rekening. Hierdoor kregen die handelaars ze ook veel goedkoper; en zoo ging het langzamerhand al verder en verder, totdat de Kafferschuts—Kaffers namelijk die voor de blanken gingen jagten of schieten—niet alleen het ivoor, maar ook de geweren hunner bazen, voor zich behielden. Eindelijk voorgevende dat zij vernomen hadden dat er vele Olifanten, aan de andere zijde van *Zoutpansberg* waren, vroegen en kregen zij nog meer geweren; doch toen zij

ze hadden, weigerden zij ten eenenmale ze terugtegeven. Hieruit onstond een oorlog, doch hierover later.

Schoemansdal was, zoo als gezegd, nog bloeiend, vruchtbaar en waterrijk. Het had tot landdrost, den Wel-Ed. *Jan Vercuiel*, die met zijne *Heemraden*, onder den Staatspresident, toen Hoog-Ed. M. W. Pretorius, en den achtbaren Volksraad, er het hoogste gezag voerde.

Ds. v. Warmeloo, thans leeraar te *Heidelberg*, in de Republiek, was toen te *Schoemansdal*, doch ik meen dat hij in 'tzelfde jaar 1865, het beroep naar *Heidelberg* ontving en aannam.

Verder hadden wij er de gewone Kerkelijke en ook Burgerlijke beambten, ouderlingen, diakenen, kommandanten, veldkornetten, enz., enz.

Bij deszelfs voordeelen, was *Schoemansdal* niet gunstig gelegen, in geval van oorlog met de Kaffers. Aan den voet van die groote dubbele bergen, bewoond door duizenden van Kaffers, in een digt boschrijk distrikt gelegen; bewaterd door een sterken stroom waters, doch ook juist water, uit die bergen waar de Kaffers wonen komende, konden de bewoners in zoodanig geval, moeilijk of zichzelf of hun water of hun vee beschermen. De Kaffers konden de blanken, zoo als ook gedaan werd, op voor genen gunstige plekken, als de boeren op de jagt waren of te paard ergens gingen, in het digte woud voorliggen en beschieten. De Kaffers konden ook het vee van de blanken gemakkelijk weg-rooven, of ook het water vergiftigen. En toen zij nu kans zagen om, zonder hunne bazen, de boeren, met behulp van de handelaars, schietgoed *i.e.* geweer en ammunitie volop te verkrijgen, wilden zij dan ook maar liever van die, door hen gehate, boeren ontslagen wezen. Meer dan een dier boeren heeft zich ook in die jaren, bij de Kaffers, ten regte of ten onregte gehaat gemaakt, doch de regering wist er niet van, kon er dus niet voor verantwoordelijk zijn. Wel! uiteindelijk was Kommandant Generaal *Paul Kruger*, verplicht het dorp *Schoemansdal*—niet het distrikt—optegeven, daar hij geene kans zag, er eene kommando geduriglijk als wacht te laten.

HOOFDSTUK II.

DE FAMILIE BUIJS.—OUDE MICHAEL ; ZIJNE HERINNERINGEN EN
OMZWERVINGEN.—VERZOEK OM EEN ZENDELING.—OOGMERK
MET DIT VERZOEK.

Ik ga u nu vertellen van ons arbeidsveld aan de *Zoutpansbergen*, en in dat distrikt, vooral zoo als het er uitzag, toen wij met hetzelfde kennis maakten. In dit Hoofdstuk ga ik meer bepaald spreken over de *Buijsen*, dan moet ik een hoofdstuk wijden aan eenige der vele stammen die aldaar woonachtig zijn ; en dan weer iets over de Blanken ; daar ik onder een gedeelte van hen meer dan 16 jaren lang met grooten zegen werkzaam ben geweest.

Om de familie *Buijs* bij u te introduceeren, zal het goed zijn, en mij veel tijds besparen, zoo ik u wedergeef wat ik in twee nummers van "De Wekker," jaren geleden, heb laten drukken. Die nummers zijn 1 December 1866, en 1 Januarij 1867 ; en het stukje heeft tot opschrift : " *Het een en ander uit het leven van het Opperhoofd MICHAEL BUIJS.*"

Ik moet echter tot toelichting, hier nog wat bijvoegen. De Vader van gezegde *Michael Buijs* (eigentlich *de Buijs*) was een blanke Boer, van het distrikt Beaufort West. De in het stukje eerstgenoemde twee zonen *Piet* en *Dorha*, waren kinderen, die gezegde Boer, genaamd *Koenraad de Buijs*, bij eene ligt gekleurde Bastaard vrouw had. Na den dood van deze vrouw, ging hij naar Kafferland, alwaar hij de zuster (of nicht) van *Moselikatse*, koning der Matabele, zich ter vrouwe kocht. Daar hij onder de Kaffers kwaad deed, werd hij door 't Engelsch Gouvernement naar *Swellendam* verbannen. Hier moet hij eenige jaren gewoond hebben, en hier was zijn zoon, de ons zoo goed bekende *Michael Buijs*, gedoopt, volgens Doop Certifikaat, door mij, in een oud Doop Register te *Swellendam* gevonden.

Onrustig en zwerfziek van geaardheid, kon de oude *Buijs* te *Swellendam* niet blijven, maar vertrok van daar met de zijnen en het zijne, zonder weten van het Gouvernement.

De blanken die de *Buijsen* achtervolgden tot aan *Grootrivier*, waren zoo ver *Michael* zich kon herinneren, politiedienaren, en van de *Cape Corps* (Kaapsche Dragonders) uit dien tijd.

Wat ik nu teruggeef, uit "De Wekker," heb ik uit den mond van oude *Michael Buijs* vernomen, en zoo naauwkeurig mogelijk

opgeschreven. De spelling van enkele namen, is niet geheel juist. De naam *Monotho* moest zijn de Bamangoats, waar thans de bekende en beroemde *Khama* zoon van *Sekhomo*, groot Opperhoofd is.

Het een en ander uit het leven van het Opperhoofd Michael Buijs.

“Het is mij verteld, zoo verhaald hij, dat, toen mijn vader voor het eerst uit het bovenland kwam, hij kinderen bij zich had, met name Piet en Dorba. Er waren nog anderen, maar ik heb hunne namen vergeten. Of hij met eene vrouw afgekomen is, weet ik niet. Hij is bij Natal om gekomen. Van daar ging hij naar den ouden staat der Kaalkaffers, den naam dier plaats weet ik niet. Zoo het mij goed verteld is, nam hij dáár de zuster van Moselikatse ter vrouw. Mijn vader is met haar naar het bovenland gegaan, en aldaar getrouwd. Hij had bij haar de volgende kinderen: Doris, Gabriel, mijzelf, Jan en Baba. Dorba was ook bij hem. Piet was “onder” achtergebleven. Ik ben in het bovenland gedoopt.

Hoe lang wij boven gebleven zijn is mij onbekend. Wij zijn echter na eenigen tijd weer afgekomen. Wij trokken door het land van Moshesh. Aan deze zijde van de groote rivier hebben de blanken ons achtervolgd, dit kan ik mij goed herinneren. Waarom zij dit deden weet ik echter niet. Mijn vader had rijkelijk vee. Velen zijner paarden waren altijd opgezadeld. Mijn vader of moeder had een Bosjesmans meid naar de rivier (Grootrivier) gezonden om water te halen. Zij schreeuwde dat er blanken haar navolgden. Mijn vader ging daarop met zijn achterrijder, ook een Bosjesman, naar de rivier. De blanken waren aan de overzijde en mijn vader riep hun toe, dat zij moesten teruggaan; hij had hun geen kwaad gedaan, en zou op hen schieten, zoo zij hem bleven achtervolgen. Hierop gingen de blanken terug en lieten ons met rust. Wij gingen van daar en kwamen bij Morokko. Het was de tijd dat het Kafferkoren begon rijp te worden. Wij bleven er tot dat zij begonnen zijn te oogsten. Toen kwamen wij bij Molimotzani. De kapitein was ziek en liet mijnen vader roepen, die hem medicijn gaf, waardoor hij met Gods zegen herstelde. Molimotzani wilde uit dankbaarheid ons daar houden, maar wij gingen westwaarts naar Legouroetze. Vandaar verder naar Makhaba. Zijn zoon Segotzani is nu kapitein. Hij was mijn maat. Wij kwamen van dezen laatsten kapitein terug naar Legouroetze, daar wilden wij verzuimen. Wij zaaiden daar. Ons vee hadden wij bij Moroko achtergelaten. Onze paarden waren bijna allen daar dood gegaan. Mijn vader had Moroko eenen wagen gegeven. Het volk van Legouroetze wilde onze beesten stelen. Onze honden hielden hen

af. Mijn vader werd er eindelijk moe van. Op een naecht liet hij de honden vastmaken. Dorha en Doris moesten in de kraal waecht houden. De Kaffers van Legouroetze kwamen weer om de beesten te stelen. Twee van hen kwamen in de kraal. Mijne broeders vingden hen. De anderen vlugten toen zij dit gewaar werden. De honden werden toen losgemaakt. Mijn vader vroeg de Kaffers waarom zij zijne beesten wilden stelen? Zij zoiden de kapitein had hun dit bevolen, dewijl hij gehoord had dat mijn vader naar Seehelie wilde trekken. Mijn vader liet den ééne dooden, en zond den andere naar den kapitein met de boodschap: hij (mijn vader) zou dien dag weggaan, en zoo zij hem iets wilden doen dan moesten zij komen. Weldra zagen wij hen ook van de bergen als mieren afkomen. Wij hadden nog niet ingespennen. Mijn vader liet het toen doen. De Kaffers kwamen nader en omsingelden ons, zoodat de losse beesten voor den wagen niet verder konden. Mijn vader liet door zijn tolk hun vragen wat zij wilden? Zij gaven geen antwoord. Mijn vader liet hun vragen wiens schuld het zou zijn zoo er dien dag bloed zou vallen? Weer geen antwoord. De tolk, ongeduldig wordende, wierp een assegaai naar hen. Zoo als hij zich omkeerde wierp een uit hen hem met een assegaai achter den schouder. Mijn vader riep hem in den wagen, trok de assegaai uit en gaf hem mediejn. Toen nam mijn vader zijn geweer en ging naar hen. Er waren loopers op het geweer. Mijn vader schoot en ik denk wel tien vielen. Door den sehrik des Heeren vlugten de Kaffers en wij gingen verder. Den volgenden dag kwamen wij bij Matjouseleh aan. Hij was de vader van Seehelie. Zij waren uit op eene groot wildvangst. Een groote cirkel (kring) werd getrokken door Kaffers, wel een dag lang in diameter, om het wild. Dit is dicht bij eene stad of kraal. Het gedeelte dat het verst is van de stad komt nader en nader, Het wild, in angst heen en weder loopende, wordt al meer en meer afgemat, zoodat het zelfs door de meiden en kinderen doodgeslagen wordt. Dit wordt "leshawah" genoemd.

Mijn vader liet ons daar en ging op een pakos, om naar den weg naar het land van Monotho te zien. Hij kwam terug en nam ons mede naar Monotho. De kapitein heete K'ghadi. Zij hielden ons daar tot dat wij ons hartebeest huisje bijna klaar hadden. Toen gingen wij van daar en kwamen aan de Krokodilrivier (Limpopo). Vijf dagen lang gingen wij langs de rivier af, toen werd onze moeder ziek aan de gele koorts en stierf. Hij (mijn vader) was zeer bedroefd over het verlies van onze moeder, en sprak ons in zijne droefheid aan, dat hij ons daar zou laten, wij moesten niet verder het land ingaan, en ook niet terug. Hij zeide nog dat de blanken naderhand zouden komen. De Heer zou voor ons zorgen. Den volgenden morgen vonden wij hem

niet, hij was dien nacht vertrokken. Mijn vader las gergeld in een grooten Bijbel, bad op zijne knieën, en sprak met ons omtrent Gods Woord. Daarna hebben wij onzen vader niet weer gezien. Wij hebben daarna gehoord dat hij weer getrouwd is, en bij die vrouw moet hij twee kinderen gehad hebben, een zoon en eene dochter. De dochter is getrouwd met een Portugees. Na den dood van onzen vader kregen wij strijd onder elkander. Doris en Jan wilden bij de rivier blijven gelijk onze vader gezegd had. Dorha, Gabriel en ik keerden terug naar Monotho. Baba was gestorven. In een sterken kapokstorm was hij verkleumd. In het land van Monotho bleven wij bij K'ghadi. Dorha stierf daar aan de mazelen. Omtrent drie of vier jaren later ging Gabriel van daar, wegens het trekken der Kaffers in hunne oorlogen. Hij had Kaffers onder zich, en door armoede gedreven, moesten zij met mijnen broeder naar Phoughola trekken. Daarna hoorde hij weder van Doris, en ging hem opzoeken. Ik bleef bij K'ghadi, en had daar ook een Kafferkraal onder mij. Daar trouwde ik de moeder van mijnen zoon Andries, die ook daar geboren is, als ook mijn zoon Piet. Dat land is droog. Dikwijls daar heeft de Heer voor mij gezorgd en mij van den dood gered. Daar moest ik water uit het klamme zand opzuigen door middel van rieten. Sommigen van de kralen daar waren wel een dag ver van het water. Zij leven van wild en slaan hunne kralen dan daar op, onverschillig of het dicht of ver van het water is. Daar leerde ik vanggaten maken en ook allerlei ongedierte eten. Daar dwaalde ik dikwijls om voedsel te zoeken door zwermen leeuwen rond, en kwam dikwijls 's nachts en in den regen thuis zonder dat mij iets overkwam. Dikwijls huilde ik omdat ik niets te eten had, dan kwam ik onverwachts op een dier door de leeuwen of ander ongedierte verscheurd. Daar leerde ik op de sporen van schildpadden (padloopers) loopen, tot ik ze in handen had. Daar werd ik door den honger zoo ver gebragt dat ik aasvogels, leeuwen, ja alles van hun aas wegjaagde. De honger maakte mij onbevreesd. Die zware honger werd vooral veroorzaakt door de Kaalkaffers, die in hun doortrekken al het vee wegnamen, en ook door eene zware droogte.

Eens kwam ik waar twee leeuwen bij een Quagga (wildepaard) waren, dien zij gedood hadden. Ik deed moeite om hen te doen weggaan, maar zij stoorden zich niet aan mij. Zij keken slechts naar mij. Ik stak mijn assegaai in den grond, en hing mijn karos er aan op. Ik kroop een weinig verder in een kring om hen en schreeuwde. De leeuwen keken naar de plaats vanwaar ik schreeuwde, toen naar de karos. Ik kroop een weinig verder en schreeuwde weder. Zij keken naar die plaats, toen naar waar ik het eerst schreeuwde, toen naar de karos, te beangst om aan eten te denken. Ik hield aan met rondkruipen en schreeuwen, totdat

de leeuwen zoo bang werden dat zij zoo hard zij konden weg-liepen. Ik had toen de Quagga voor mijzelfen. Ik geloof dat de Heer mij dien raad gegeven heeft.

Eens ook kreeg ik eenen leeuw bij een stuk wild. Ik hing mijne karos op en liep naar het scherm waar onze Kaffers waren. Wij vonden hem nog altijd naar de karos kijkende. Wij verdreven hem toen. Als men een groot hart heeft dan is een leeuw niet altijd gevaarlijk. Als men hem bekruipt dan wordt hij bang. Soms springt hij tot dicht bij iemand, en als men dan niet wegloopt dan doet hij niets. Maar als hij erg honger heeft, dan stuit hij voor niets.

Menigen nacht heb ik met een brandend hout, dat ik achter mij verborg, geloopt, en als ik leeuwen vond, dan wierp ik het vuur in hunne haren, dan liepen zij weg.

Op eene wonderbare wijze heeft mij de Heer ook eenmaal gered. Ik was met nog eenige Kaffers. Wij hadden een scherm gemaakt en hout bijeen gebragt. Ik geloof dat het de Heer was die het mij ingaf, eenen zwaren stomp dien ik bijna niet dragen kon toch op mijne schouders te nemen, want wij hadden er overvloed van hout. De stomp was van den terpentijnboom, omtrent een voet in diameter en gelijkende op een gebogen menschen arm. Het was alles eene bestiering van den Heer. Gewoonlijk 's avonds zetteden wij den zwaarsten stomp in het vuur, om in den nacht en 's morgens vroeg vuur te hebben, maar dien avond wierp ik maar zoo den stomp langs het vuur. De Kaffers gingen slapen om het vuur. Ik zat er bij. Daar hoorde ik het gebrul van eenen leeuw, en bemerkte dat hij naar ons kwam ofschoon nog heel ver, want het gebrul kwam nader en nader zoo als het mij toescheen op onze sporen. Het gebrul hield op; ik wist dat hij nu nabij ons was, want dan is hij gewoonlijk stil. Ik ging liggen; want een leeuw springt gewoonlijk op hem die zit, en somtijds, als alles zoo stil is, dan wordt hij bang en hindert niemand. De stomp lag aan eene en ik aan de andere zijde van een punt van het vuur. Niet lang daarna hoorde ik een vreese-lijk gebrul, en de leeuw sprong naar ons en greep den stomp, dien hij misschien voor een Kaffer nam, daar zij ook zoo gebogen liggen te slapen. De leeuw liep met den stomp weg. Wij sprongen op, en slaagden er in hem door ons geschreeuw van ons af te houden. De stomp droeg hij een paar honderd treden ver waar hij hem neerwierp.

Eens ging ik met een Kaffer jagen. Wij vonden een roodbok, door het ongedierte half opgegeten. Wij hingen wat overig was in de doornen op, en gingen verder. Wij liepen dien dag ver. Het werd avond en ik wilde slapen waar wij waren, maar mijn makker wilde terug naar het scherm. Ik zei de leeuwen zouden ons plagen of opeten, maar hij wilde niet luisteren. Wij kwamen

waar wij het vleesch in de doornen opgehangen hadden. Het was zoo donker dat wij den regten boom noch het vleesch vinden konden. Wij gingen verder. Er was een klein hondje bij ons, dat achter liep. De Kaffer liep voor. Ik was onrustig want ik had daar in den ochtend sporen van leeuwen gezien. Ik zag het hondje mij voorbij komen, en dacht dat hij iets gezien of geroken moest hebben. Niet lang waren wij in het onzekere. Een leeuw sprong op ons toe en brulde geweldig. Hij wilde ons laten schrikken en vlugten, en dan een van ons grijpen. Ik stond stil. Mijn makker wierp van schrik bijl en assegaai weg en wilde vlugten. Ik schreeuwde hem terug en liet hem zijn assegaai opzoeken. De leeuw stond stil terwijl het hondje aan hem beet en wij gingen langzaam voort. De leeuw liep bijna naast ons. Met een verdween hij. Ik wist dat hij ons zou gaan voorliggen. Wij schreeuwden, maar er was niemand die hoorde en wij waren nog ver van het scherm. Ik liet den Kaffer naast mij loopen en hield hem vast en vertelde hem dat zoo hij wegliep, dan zou de leeuw hem zekerlijk vangen. Hij beefde als een riet. Niet te ver waren wij gegaan, of met een vreeselijk gebrul sprong de leeuw weer naar ons. Wij bleven staan. Toen hij zag dat wij niet wegloopen wilden, liet hij ons blijven en verdween. Wij gingen langzaam voort en kwamen eindelijk heesch en afgemat van schreeuwen en loopen bij het scherm. Zoo heb ik gezien dat de Heer iemand kan bewaren.

Dikwijls hebben de leeuwen Kaffers, die bij mij sliepen uit het scherm of de kraal weggenomen.

Eens moesten wij van een scherm vlugten daar de leeuwen ons alle nachten plaagden. Ik had geen lust om naar eene zekere rigting te gaan, want ik zag de sporen der leeuwen ook zóó uit, maar de Kaffers, die, als zij niets zien ook niets vreezen, maar dan ook als zij zien zich bijna dood schrikken, wilden er heen en gingen er ook heen. Dien nacht kwam een leeuw en sprong tusschen ons en greep eene meid, waarmede hij wegliep. Den volgenden morgen zag ik zijne sporen, kort achter mij, van daar ging hij weg en sprong op de meid van eene andere plaats. Hoe heeft de Heer weer daar mij bewaard en gered.

IJzervarkens, alles jaagde ik na. Ik ging in hunne gaten met eenen riem, bond den riem om de voorpooten en sleepte hen dan uit. Eens ging ik in een van hunne gaten. Het was nog vroeg in den ochtend. Toen ik omtrent vijftien treden in het gat was, zat ik vast en kon er niet uit. Ik schreeuwde naar den Kaffer die buiten was, maar hij hoorde niet. Ik huilde want ik wist geen raad. Ik had geworsteld en geworsteld. Eindelijk omtrent twee uur in den achtermiddag geraakte ik los. De Kaffer zat buiten en had mij niet hooren schreeuwen. Ik was op vele plaatsen bezeerd.

Op een ander maal was ik omtrent vijf treden in een gat. Ik hoorde achter mij, aan den ingang, groote vliegen brommen. Ik wist dat er een van de groote slangen aan het inkomen was, want die vliegen zijn bijna altijd bij haar. Ieder kan begrijpen wat ik gevoelde. De dood was bijna onvermijdelijk. Ik lag dood stil. De slang kwam dieper en dieper in, kroop over mij en langs mijn hoofd over mijne schouder het gat in. Ik bleef daar totdat hij zoo ver was, dat ik hem bijna niet hoorde, toen kroop ik weer uit. De slang was van de zwarte, omtrent vijf duim in diameter, en wel van de giftigste soort. Dit heeft mij niet afgeschrikt van in gaten te kruipen, want de honger was te sterk.

Ook met tijgers heb ik, door den honger gedreven, gevallen gehad. Eens, toen ik hen nog niet kende, ging ik met eenen Kaffer op de jacht. De Kaffer sprak heel veel van zijne dapperheid en groote daden. Wij zagen eenen tijger een' steenbok bekruipen, maar de steenbok zag hem en vlugtte. De Kaffer schrikte zóó dat ik met hem niets kon doen. Ik bekroop den tijger. Hij vlugtte op een boom. Ik kwam bij den boom en wierp stukken hout naar den tijger zoodat hij eindelijk afsprong. Ik had mij gerceed gemaakt. In de eene hand had ik mijne karos en met de rechterhand wilde ik hem met mijn Bosjesmans assegaai steken. Hij sprong naar mijn hoofd, maar ik gaf hem mijn linkerhand, en stak hem met de assegaai; doch die brak. Ik greep hem bij den staart en smeekte den Kaffer mij te komen helpen of zijn bijl naar mij te werpen, doch de Kaffer bleef waar hij was, te bang om nader te komen. Daar ik nog onkundig was, greep ik hem bij den poot. Nu keerde hij zich om en beet mij in mijne handen en arm en been. Ik wilde hem bij de keel grijpen, doch hij was te gaauw, en beet mij geduriglijk in de hand. Eindelijk kreeg ik hem onder, doch had niets waarmede ik hem kon doodden. Door pijn verzwakt kon ik hem niet goed vasthouden, en zoo ontkwam hij. Ik moest hem laten. Hij was een groot mannetje. De Boschjesmannen leerden mij daarna om hem met de bijl op den kop te slaan, waardoor ik menigeen doodde.

Toen ik hoorde dat mijne broeders hier te Zoutpansberg waren, vertrok ik in vrede van het land van Monotho, met vele Kaffers onder mij. Toen ik hier kwam hadden de blanken nog geene huizen, maar woonden in een lager.

Mijne broeders vertelden mij, dat zij te Krokodil Rivier lang na ons vertrek bleven. Maar daarna werden zij door de Kaffers rondgejaagd, tot dat zij bij 'Ntzoupa, aan de andere zijde van Waterberg, gingen wonen. Van daar gingen zij naar Origstad. Toen er een oorlog uitbrak, tusschen de Origstad- en Waterbergsche burgers, gingen mijne broeders uit elkander. Doris bleef te Origstad. Gabriel kwam naar deze streek (Zontpans-

bergen). Doris is daar gestorven. Wij zijn zijne kinderen daar gaan opzoeken.

Toen ik hier kwam wonen was het juist in den tijd dat de boeren terugkwamen van het kommando tegen Mosilekatze. Mijn broeder Gabriel was een soort van Superintendent over de Kaffers. Na zijnen dood ben ik dat geworden. Hij is door de Kaffers vergiftigd. De blanken waren niet in goede verstandhouding met mijnen broeder. Gabriel was echter een groote vriend van den Heer Hendrik Potgieter, den ouden kommandant. Toen de Heer Potgieter stierf vermaakte hij aan mijnen broeder een wagen en een kist met kruid.

Ik was dikwijls verlangende om van Gods Woord te hooren en in de kerk te komen als er iemand te Schoemansdal preekte, en weende dikwijls bij de kerkdeur, maar het werd mij niet toegelaten binnen te gaan.

Terwijl ik hier woonde ben ik dikwijls op kommando geweest met de boeren, en ook dikwijls op de olifantjagt. Ook op die jagt ben ik dikwijls in gevaar geweest. Zij hebben boomen op mij geworpen, maar ik ben er veilig uitgekomen door de hulp des Heeren. Eens kwam een olifant, die reeds drie kogels van mij in het lijf had, op mij aan. Er stond slechts een boschje waarachter ik kon kruipen. Hij wreef het boschje op zijne knieën aan stukken tot dat ik hem doodschoot.

Daar heb ik de wonderlijke kracht van den olifant gezien. Mijn broeder Gabriel en ik met onze Kaffers hadden een troep olifanten bij een digt bosch vastgekeerd. Een groote stond voor de anderen. Zij wilden hem door de bosschen doen gaan, maar hij stond stil. Eindelijk kwam er een ander van dezelfde grootte, sloeg zijn slurf hem om het lijf en wierp hem over de bosschen, en ging toen voor de anderen door de digte bosschen.

Voor dat den Heer McKidd hier kwam was hier een ander zending, doch hij kon geene opening krijgen om hier te werken. De Heer Cornelis Lottring was de eerste die mij vertelde van den Heer McKidd. Hij heeft ook met zijnen broeder, Frans Lottring, veel gedaan om den Heer McKidd hier te krijgen, en heeft daarna eene plaats daarvoor gegeven.

Toen de gewezen President Rensburg hier kwam, vroeg ik hem of ik dan geen zending kon krijgen. Hij zeide: wel zeker, Buijs, ik wensch dat er bij alle Kaffers zendingen waren. Hij gaf mij toen bevel om den Landdrost te gelasten eenen brief aan den Uitvoerenden- of Volksraad te schrijven om er voor te zorgen. De Heer Rensburg is een lieve man. Het was aan hem, naast God, dat wij het te danken hebben, dat Gods Woord onder ons is. Velen der blanken hebben mij gehaat en bespot omdat ik eenen zending wilde hebben. Maar de Heer heeft door alles heen geholpen." Het overige is bekend.

Nog een paar aanmerkingen, voor dat ik dit Hoofdstuk sluit. De door *Michael* genoemde *Zending*, die te Zoutpansberg was voor dat Br. *McKidd* er kwam, bleek daarna toch geen zending geweest te zijn, maar een zeker *Logegare** (of hoe zijn naam ook gespeld werd). Hij moet onder de Buijzen een' vromen mond gehad hebben; doch een paar jaren na den dood van Br. *McKidd*, kwam er een in Fransch geschreven' brief naar *Schoemansdal*, dien ik toen lezen moest, en waaruit wij vernamen dat hij door de Kaffers van *Umsila* vermoord is geworden, doch zich aldaar *niet* als zending gedragen heett.

Br. *McKidd* vond bij zijne komst te Zoutpansbergen, dat niet alle de kinderen der *Buijzen* er waren. Oude *Michael* had, na den dood van zijne twee broeders, *Dorha* en *Gabriel*, al hunne kinderen tot zich genomen; hij wilde voor hen zorgen. Daar hij van harte verlangde, hen uit het heidendom—waarin bij en zijne broeders verzonken waren—te redden, had hij eenigen der kinderen gegeven aan personen, die, zoo als hij mij vertelde, beloofden, zijne kinderen Christelijk onderwijs te zullen geven. Een jongen b.v. had hij aan Ds. *Smits*, van *Rustenburg*, gegeven, geruimen tijd vóór Br. *McKidd* daar kwam, maar toen ik zelf dien jongen in 1867, bij Ds. *Smits* aan huis zag, wist hij nog niets, en wilde genoemde leeraar, hoewel *Michael Buijs* zijne kind terug verlangde, hetzelfde niet laten gaan om door mij onderwezen te worden. Op gelijke wijze is het met bijna al de kinderen gegaan, die oude *Michael* aan anderen had toevertrouwd.

Ouê *Michael* gevoelde dit zeer, te meer daar die kinderen zelve zoo weinige leergierigheid aan den dag legden, en meer dan een' maar al te veel van het rusteloos en zwerfziek leven van hunnen stamvader geerfd hadden. Zelfs na dat wij onder hen begonnen zijn te arbeiden, zijn verscheidenen hunner van de Statie vertrokken; sommigen zijn gaan werken op andere plaatsen, zoo als de diamantvelden en elders, en zijn niet teruggekomen; anderen zijn van de Statie—wij kunnen niet anders zeggen dan gedrost.

Verder waren de *Buijzen* weinig, zoo al iets, beter dan de Kaffers toen Br. *McKidd* er kwam. Ouê *Michael* wilde zijne kinderen, zoowel zijne eigene, als die zijner Broeders, niet toelaten meer dan ééne vrouw te trouwen; ook moesten zij onder elkanderen trouwen, volstrekt niet onder de Kaffers. Oude *Michael* zelf had meer dan 20 vrouwen uit de Heidenen.

Tot roem van de vrije genade des Heeren moet ik zeggen: Denkt niet dat oude *Michael Buijs*, die het verzoekschrift naar Eerw. *McKidd* zond, om over te komen en hem te helpen, eene heilbegeerte was, of dat zijne kinderen en verdere betrekkingen

* Ik verneem dat deze persoon niets anders was dan een Roomsche Katholieke Priester.

of de andere Kaffers verlangden uit hunnen Heidenschen toestand verlost te worden. O, neen ! Hij zelf heeft mij verteld dat hij geen verlangen of hoop had iets anders dan Heiden te zullen blijven, doch hij had iets van het Christendom gezien en gehoord, door zijne aanraking met de blanken ; en hij had diep medelijden met zijne kinderen. Hij wilde zijne kinderen, zeide hij, niet zoo diep zien vallen, als hij en zijne Broeders gevallen waren.

Zijne kinderen weer waren tevreden met den Zendeling, omdat hun vader dit wilde, en ook omdat zij het een en ander bij hem kregen.

Bij de Heidensche Kaffers vonden wij zoo min en nog minder aanrakingspunt voor 't Evangelie. Ik herinner mij nog goed, hoe menigen Zondag ik, in de warme zon, na meer dan een uur ver gelooopen te hebben, in de Kafferkrallen heb moeten preeken voor een gehoor van misschien 2 of 3 Kaffers, die soms met den rug naar den prediker zaten, en die, terwijl hij (de prediker) met diep gevoel hen trachtte te bewegen, begonnen te praten of te snuiven of met een hond te spelen, of nog erger uitstapten. Aan ongeduldig worden, was niet te denken ; zij zouden zich er over verblijd hebben, en nog meer, zoo de prediker verontwaardigd ware weggestapt om nooit terug te komen.

Eerw. Dempers, thans aan de Paarl, die ons van af 1867 (Nov.) tot 1869 in de zending geholpen heeft, weet ook van zulke dingen te spreken.

En van dag tellen wij van die onverschilligen onder onze gemeenteleden en bekeerden, neen, meer onder onze Evangelisten. In 't zelfde Malitselfland, waar wij vroeger de grootste onverschilligheid en vijandschap zagen, hebben wij thans 4 Evangelisten en wel allen van denzelfden stam die daar woonachtig is. Ja zelfs van die regnmakers die vroeger kinders hebben geslagt ; voor wie de kinderen op de Statie zoo beducht waren, en van wie wij hen eenmaal moesten verlossen, zijn nu getrouwe Christenen.

HOOFDSTUK III.

KAFFERSTAMMEN ; HUNNE WOONPLAATSEN EN TONGVALLEN.—
 AFGODERLIJ.—BEGRAFENIS PLEGTIGHEID VAN EEN KAPITEIN.
 —KAPITEINS ZIJN MIDDELAARS BIJ MOLIMO, EN WARE
 DESPOTEN.—SCHRANDERHEID VAN DE KAFFERS.—HUNNE
 WREEDHEID EN ONBARMHARTIGHEID. — TOOVENAARS. —
 KAFFERS ZEER OORLOGZUCHTIG.—ONZE STATIE MEERMALEN
 BEDREIGD.—DOBBEL-OS-GOOIJER.—VEELWIJVERIJ.—BESNIJ-
 DENIS.—KAFFERS EEN LUI VOLK ; DIEFACHTIG ; LEUGEN-
 ACHTIG ; VRAATZUCHTIG EN ONMATIG.

Ik kan nog niet van ons werk aan de *Zoutpansbergen* spreken ; ik moet nog het een en ander vertellen van de Kafferstammen, die aldaar woonachtig zijn.

Het is onmogelijk, in zoodanig werk als dit is, u de afkomst, en de eigenaardigheden van iedere stam te gaan vertellen. Voor- eerst ben ik daartoe niet in staat, en verder, er is al zoo veel over gezegd ; ook in de brieven die ik, van tijd tot tijd, in de nummers van “De Wekker” aan de kinderen zond, vindt gij meer dan eens iets dat u beter met hen zal kunnen bekend maken. Toch is het noodig *iets* omtrent hen te zeggen, want gij moet ons arbeidsveld leeren kennen.

Wel dan ! wanneer gij *Strijdpoot*—een poort waar een gedeelte der Voortrekkers, jaren geleden, wegens verschil van gevoelen, van elkander scheidden—doorgegaan zijt, dan verlaat gij ook het distrikt *Waterberg*, en den Kaffer kapitein *Sebedela*, dan gaat gij het distrikt *Zoutpansberg* in. Dan vindt gij, want gij rijdt noordop, aan uwe regterhand *i.e.* ten oosten in de *Houtboschbergen* de Kafferhoofden *Mpatlel*, *Molepo*, *Mamabolo*, *Legale* ; nu zijt gij bij de *Grootspelonken*, gij vindt nu *Makhato*, *Matok*, *Ramakhopo*. Gij zijt nu in het noordelijk gedeelte van het distrikt ; nu hebt gij weer *Nthapalala*, *Thabaan*, *Matzo*, *Tsegoma*, *Mphafuli*, *Tsewasha*, *Romphuta*, het groot, wreed, oorlogszuchtig opperhoofd *Makhato*, met de vele kapiteintjes die onder hem buigen moeten als *Machaba*, *Khariba*, *Masepeletse*, *Seakhamela*, *Lesiba*, *Serekalala*. Dan verlaat gij *Zoutpansbergen*, doch gij gaat nog maar van oost naar west, en nu komt gij te *Blaauwbergen*, waar er vele opperhoofden zijn, en die bearbeidt worden door de *Berlijnsche Broeders*. Nu komt gij bij de *westelijke* grens ; gij begint bij *Blaauwberg*, gaat door bij *Makhabeng*, en langs de

Waterbergsche grens gaat ge *Mapela* en *Matlala* voorbij; doch in *Zoutpansberg* vallen *Thabaan* en *Malitse*. Ten zuiden vindt gij nog *Klein Maraba*, *Eland*, *Matha*, en gij zijt weer bij *Mpatlel*.

Alle die stammen zijn niet even sterk en rijk. Ook zijn er vele kleinere opperhoofden, die ik niet genoemd heb.

Ook toen wij er in 1865 aankwamen, was er zeker niet het zesde deel der Kaffers die er nu zijn; zij vermenigvuldigen sterk en worden rijk onder de Boeren. Waren de laatsten er ook niet, dan hadden zij elkanderen, al sedert geruimen tijd, uitgedund, want zij willen maar altijd elkander bevechten; hunne hand is tegen elkander en allen.

De Kafferstammen in het *Zoutpansbergsche*, alhoewel zij elkanderen verstaan, zijn toch zeer onderscheiden. Sommigen zoo als die te *Mpatlel*, *Mapela* en anderen, worden *Matabele* genoemd, en spreken een soort van *Setebele*, *Zulu* of *Kaalkaffer* taal. Anderen weer spreken *Sepeli*, en gebruiken meest de boeken der *Berlijnsche* Broeders. Nog anderen, zooals de *Maquamba* of knobneusen, worden door de *Switserische* Broeders bearbeid, en spreken *Sequamba*. Dan weer de Kaffers in de *Zoutpansbergen* ten oosten van ons, onder dewelken de *Berlijnsche* Broeders ook eenige staties hebben, spreken eene taal ik meen verwant aan die der *Banyai* en der *Bakhalaka* of Vaalpens Kaffers, die aan eenige rivieren, ten noorden van *Zoutpansbergen*, woonachtig zijn.

Uitgenomen de twee laatstgenoemden, namelijk de *Maquamba* en de *Zoutpansberg* Kaffers, kunnen echter alle die stammen zich behelpen met de *Sesuto* boeken, die door de *Fransche* Broeders te Basutoland gedrukt worden. Wij vooral, gebruiken ze op alle onze staties, alhoewel wij de *Sepeli* gezangen der *Berlijnsche* Broeders zeer beminnen, en overal zingen bij onze godsdiensten.

De Kaffers in de *Zoutpansbergen* worden door sommigen genoemd *Bapeli*, door anderen *Batsethla*; weer anderen—ik ga met hen—noemen ze *Baramapulana*.

Ik weet niet wat te zeggen van de afgoderij der Kaffers in het algemeen. Ik heb enkele houten beelden onder hen gezien; ook weet ik dat zij zekere paaltjes vereeren. I denk echter dat zij hunne opperhoofden en derzelver gees'en, meer dan iets anders eere toebrennen. Gewoonlijk wanneer zij van de jagt of van hun werk terugkeeren, brengen zij den kapitein een dankoffer toe. Die aan de Diamantvelden of ergens elders geld verdiend hebben, brengen hem gewoonlijk een pond sterling, die slechts kleeren brengt, moet zijn bundel bij den kapitein ontbinden, en hem dan toelaten, wat hem gevalt, 'tzij kombaar of baatje of stuk geruit, of linnen, of wat ook er uit te nemen. Zij vereeren huone kapiteins met diepe buigingen en hooge eeretitels, en gewoonlijk beschouwen zij zijn mond als wet of Evangelie.

Sterft de kapitein, dan is er haast geen einde aan hunne rouw-betooning, waarbij echter brassen en drinken eene voorname plaats innemen. Het lijk van den overledene wordt soms in een beestvel toegenaaid, en blijft in een van alle zijden toegebouwde en gepleisterde grashut, tot dat het geheel en al verteerd is, en dan wordt het begraven. Er is echter dan nog geene “*laatste*” eer aan den overledene bewezen;” neen, over menig graf wordt later, bij zekere gelegenheden, Kafferkoorn of mieliepap of Kaffer-bier gezet of uitgestort als offer.

Het schijnt mij echter of zij hunne opperhoofden of kapiteins, meer als middelaars, van zekeren hun onbekenden God—door hun *Molimo* genoemd—dan als een *Hoogste Wezen* beschouwen. Ik heb al de uitdrukking gebezigd, dat wij, met meer regt kunnen zeggen, dat de Kaffers, zoo wel als vele andere Heidenen, *Af-middelaars* dan *Af-goden* hebben. Het *Heidendom* is in meer dan een opzigt een natuurlijk *Roomsch Catholicisme*, dat van alles een middelaar maken wil. Zij zouden er ook niet tegen zijn, de *Zendelingen* als middelaars aantenemen bij hunne andere afgoden. Ik kwam voor 't eerst, op deze gedachte, eenige jaren geleden, toen ik met een Kaffer ernstig sprak over een van hunne *regenmakers*, eene vrouw genaamd *Matjatje*. Zijn laatste woord was: “Ons denk nie dat *Matjatje* die réen maak, maar ons betaal ver haar, want zij krijg die réen bij *Molimo*.” Sedert dien tijd, ben ik veel in die overtuiging versterkt geworden.

Wanneer iemand van de *Kaffers* spreekt of schrijft, dan denkt menigen hoorder of lezer, dat hem nu verteld zal worden van die arme, onschuldige, verdrukte, heilbegeerige zielen, die met opene armen den *Zending* en het Woord dat hij brengt ontvangen, en dan gedoopt worden, en aan de afgelegde belijdenis getrouw blijven; doch *die* Kaffers ken ik niet. De arme Kaffer iszeer diep gezonken; hij moet bijna een geweten krijgen, en is niet alleen tot alle boosheid geneigd—gelijk elk Adamskind—maar hij is tot alles gereed en klaar. Dit kan echter den waren *Zending* en Christen niet afschrikken; neen, juist dit is het wat hem tot den armen Heiden trekt, even als onze zonden en ellenden den Heiland tot ons getrokken hebben.

Daar zijn hunne kapiteins. De Kaffer kapiteins zijn ware despoten; zij dooden wien zij willen. Zij hebben wel een raad, doch zorgen ook ontslagen te worden van hen, die niet naar hunnen mond spreken. Ik geloof niet dat er een kapitein is, die niet vroeger of later onschuldig bloed vergoten heeft, of hij moet als Christen den troon beklommen hebben. Vooral wanneer er een oud kapitein sterft, en hij wordt door een jongen zoon opgevolgd, dan doet die jonge opvolger wat hij kan, om van de oude *raadslieden* ontslagen te worden meest door vergiftiging. Dit wordt meestal gedaan omdat hij bevreesd is dat de ouderen

zijne regeering, met die zijns voorgangers, tot zijn nadeel zouden vergelijken. En dan ook, wee dien armen Kaffer, die rijkelijk vee of dochters of veel graan heeft, en dan in de ongenade des kapiteins valt, het beste is zich te redden door de vlugt.

Over 't algemeen zijn de Kaffers schrander. Geestelijke dingen kunnen zij niet gemakkelijk vatten, doch men zou zich verwonderen hunne redeneringen en toespraken bij hunne raadsvergaderingen aan te hooren. Doch pas op! terwijl hij *zijn* punt niet vergeet, doet hij wat hij kan, om u van het uwe aftebrengen. Een Kaffer die de miserabelste zaak heeft, pleit met eene warmte en schijnbare opregtheid, die uwe deelneming gaande maakt; hij verdedigt zich zoo lang hij kan, en wanneer hij niet meer kan, dan bergt hij 't hoofd in zijn karos, zijn gelaat veranderd geheel en al, en hij zegt: "Umphentse!" (gij hebt mij overwonnen). En dan zegt hij niets meer.

Zij zijn ook erg wreed en onbarmhartig. In *Malitsesland* gevoelden vreemde Kaffers, vooral meiden met kinderen, zich vroeger volstrekt niet veilig. Krijgen die van *Malitse*—vooral enkele kralen—de zoodanige in handen, dan was het hun gewoonte die te slagten, van dat vleesch en ingewanden medicijnen te vervaardigen voor de regenmakers; ook werden kleine stukjes van dat vleesch overal rond in den grond gestoken, om regenbuijen aantetrekken. Tijdens ons verblijf te *Malitse* van 1866 tot 1870, zijn er maar zoo drie Kaffermeiden van ons statie weggeeraakt, van wie wij niets verder vernomen hebben. En niet heel lang geleden vonden eenige blanken in eene rivier, een Kafferpot uitgespoeld, waarin nog beenderen van Kafferkindertjes waren.

En wanneer zij op de jacht zijn of uitgaan om te werken, dan vooral als zij terugkomen, geven zij toch maar min om elkanderen. Die gegeten of uitgerust heeft, maakt "zijn goed op een bondel" en gaat voort, in den regel onbekommerd of de anderen hem volgen of niet. En zoo is het meer dan eens gebeurd, dat men langs den weg een dooden Kaffer vondt; dat zieke, half verkleumde, uitgehongerde Kaffers werden medegenomen, tot waar zij op weg stierven, of tot bij huune vrienden, door wagenrijvers die hen alzo vonden. En zoo is het niet lang geleden gebeurd, dat, naar mij verteld werd, een arme Kaffer gevonden werd, in den weg, over wiens lijk reeds twee wagens, waarschijnlijk in den nacht, gegaan waren.

Ja zij zijn onverschillig, ongevoelig, wreed. Zeker heer *Albassini* vertelde mij eens, dat hij het hoofd *Makhato* vroeg: "Wat zult gij uwen Broeder *Thabaan* doen, zoo gij hem in handen krijgt?" *Makhato* antwoordde: "Ik zal een beest slagten en *Thabaan* levend in het warme vel vastnaaijen, en hem dan in dat beestenvet, in den zon ophangen; dan moet hij zóó sterven en verderven; dan laat ik Kafferpotten onder het verdervend

ligchaam plaatsen, om het vocht er van optevangen, en dan stort ik dat vocht uit op het graf van onze vader *Ramapulana*." Wreed, niet waar? Nog wat! *Thabaan* werd aangevallen door eene kommando van *Makhato*, die echter terruggeslagen werd met verlies. Een van *Thabaan's* broeders, die aan *Makhato's* zijde vocht, sneuvelde, en men vertelt dat *Thabaan*, na op zijns broeders aangezigt gezeten te hebben, het lijk liet afslagten, en stukken van dat vleesch, met beestenvleesch gekookt, liet eten door zijn volk, en ook zelf at. Vreeselijk! niet waar?

Wij weten van twee blanken, de een genaamd *Hermannus Potgieter*, en de andere *Hans Fourié*, die, nog levend, naar de Kaffers zelven vertelden, gevild werden, en hunne huiden bereid door de Kaffers, werden nog geruimen tijd, door de kapitiens, als karossen gedragen. En oude *Michael Buijs* verzekerde mij toen wij in 1805 van de statie *Goedgedacht* moesten vlugten, dat de Kaffers mij zouden afslagten.

Toen ik eens met dien oude sprak over de onbarmhartigheid van sommige blanken tegenover hunne Kaffers, als zij op de jagt zijn, zeide hij mij: als een Boer een Kaffer in zijne plaats laat, om met andere Kaffers te gaan jagen, vooral bij de olifanten, dan is die Kaffer nog veel meer onbarmhartig dan zijn baas tegenover hem. En ik heb daarna met verwondering en smart gezien, dat zij in hunnen Heidenschen toestand, maar bitter weinig voor elkander gevoelen of het moet zijn waar eigenbelang in het spel is.

Maar wat zegt gij er van, wanneer ik u vertel dat moeders hunne kinders afgeven om gedood te worden, enkel om dat het onschuldig kind het ongeluk had de boventanden eerst te krijgen, of omdat de kinderen tweelingen zijn? Hoe is het u wanneer gij hoort hoe ouders zelven hunne kinderen om 't leven brengen? Nog goed herinner ik mij, dat een jongen, van circa 14 jaren oud—de laatste van 4 kinderen, kort voor zijn' dood tot zijne moeder zeide: "Wat huilt gij? gij weet zelf, dat gij de oorzaak zijt van mijn dood." Het was het kind van eene zoogenaamde tovenaars. De tovenaars onder hen, moeten hunne eerstgeborenen óf zelven dooden óf laten dooden als een offer om rampen aftewenden. En daarna bij honger of ziekte of iets dergelijks, wanneer zij door andere, hun bevriende, sterkere tovenaars vermaand worden, dit of dat kind op te offeren, dan vinden zij geen rust voor zij dat gedaan hebben. Zij treuren over de kinderen en toch doodden zij ze.

Die zoogenaamde tovenaars, zijn een soort van sekte. Zij leiden ook hunnen kinderen op in hunne wegen. Gewoonlijk gaan zij in den nacht, ontkleed uit, met hunne kinderen. Het kind echter dat iets klapt of anderzins hen in den weg staat, wordt beschouwd als een slechte *Medium*, en krijgt geene verdere opleiding, maar zal ook waarschijnlijk niet lang leven. Wat zij eigen-

lijk doen, weet ik niet, doch zij schijnen hunne offers in slaap te krijgen, en hun dan vergift in te geven, of in te snijden of in te krabben met hunne nagels, waarvan sommigen vrij lang zijn, en waaronder zij eene soort van vergift, gewoonlijk uit de krokodil getrokken, dragen. Wordt het offer, dat zij betooveren willen, wakker, voor dat zij iets gedaan hebben, dan vreezen zij hem of haar, en beschouwen dien, als sterker *Medium* dan zij zelve zijn. Zij zullen ons niet ligt iets doen, want zij zien ons aan voor sterken *Mediums*, en grooter tovenaars dan zij zelve zijn. Welk eene eer!

O hoe veel verdriet hebben zij ons niet reeds aangedaan! Ik herinner mij geduriglijk een jongen, zoo veel belovenden Kaffer, gedoopt en geloovig, ik noemde hem *Nathanael*. Wij verwachtten zoo veel van hem; doch zijn oom, een tovenaars, gaf hem iets in, of zoo als zij zeggen, betooverde hem op de eene of andere wijze, en nu hebben wij niets van hem; hij is langzamerhand tot geestelijken waanzin overgeslagen, en noemt zich nu de linkerzijde van den Heer Jezus. Gij kunt hieruit afleiden hoevele zielen er jaarlijks naar de eeuwigheid gezonden worden, zonder dat men de hand op den moordenaar leggen kan. Doch genoeg hiervan.

Zoo als reeds gezegd, zijn de Kaffers zeer oorlogzuchtig. Ware het niet vrees der Blanken, er zoude zelden vrede zijn onder hen. Zelf nu nog hoort gij geduriglijk van moorden gepleegd en vee gestolen op groote schaal. Geduriglijk gaan er kommando's uit van de Kaffers in de bergen, vooral van die onder *Makhato* zijn, om onder de arme *Bakhalaka*—aan de *Limpopo* en andere rivieren—en zelf onder de *Banyai* te rooven en te moorden. Ook ons dreigden zij meer dan eens te overvallen. De eerste maal, dat zij ons bedreigden, was kort na den dood van Br. *McKidd*. Hun kommando was reeds den berg afgekomen tot dicht bij onze statie, toen zij 't was nacht—gewaars werden, dat ereene kommando burgers, op de statie gekomen was, en uit vrees voor die, vlugten zij terug naar hunne sterkten.

Ook het opperhoofd *Makhato* was driemaal op weg om ons aantepakken. Eens was hij dicht bij onze statie, bij de rivier die voorbij de statie loopt; doch daar hooren zij een geruisch in het fluitjesriet, en meenende, dat wij eene tegenkommando op de been hadden gebragt, vlugten zij uit vrees terug, zoo schielijk zij konden. Wij hebben meermalen last gehad van sommigen hunner. Eens werden onze beesten uit onze veekraal gestolen, doch door de tusschenkomst des Heeren, kregen wij ze allen terug. Op eene andere maal werden er kleederen gestolen en aan dreigementen hadden wij geen gebrek.

Gij hebt zeker gehoord van hun *dobbelos gooijen*. Die *dobbelosjes*, beentjes van dieren zijn hunne dobbelsteenen, doch zij tellen geene oogjes, maar geven aan hunne liggende eene beteekenis, waar-

door zij zichzelve, en anderen leiden. Bij iedere omstandigheid bijna moet een *dobbelos gooijer* geroepen worden, om te zeggen : *waar 't verlorene te vinden is? hoe het thuis gaat? Wat voor wild men krijgen zal? Wie het is die hem of haar betooverd heeft?* enz., enz. Doch wat zal ik daarvan zeggen, waar ik zie dat er tegenwoordig, onder de Blanken tot in de Kolonie zijn, die zich met allerlei waarzeggerijen ophouden.

De veelwijverij is bij hen nog een vaste bron van welvaart. Ook is de besnijdenis bij hen zeer in zwang, en zij geven zich veel moeite om de jonge Kaffers op de statie, al zij het door roof, in hunne besnijdenis scholen te krijgen.

Hoewel men fluksche werkzame en getrouwe Kaffers vindt, vooral wanneer zij onder eene tucht staan, en een baas hebben, wien zij vertrouwen kunnen, toch zijn zij over 't algemeen lui en traag. Sedert zij ploegen hebben, werken de mannen meer, alhoewel zij bij meer werk ook meer drinken willen; doch hun liefst werk is toch maar te paard rijden, rooken, snuiven en bier drinken. Ik moet menigmaal zelf de Balumeli (Christenen) tegen ledigheid waarschuwen, want sommigen hunner zullen gaarne, zoo gij hun kost en kleeren geeft, den geheelen dag en meer dan den halven nacht met hunne boeken zitten.

Ik kan niet zeggen dat de Kaffers in den regel dieven zijn, doch wanneer zij iets tegen u hebben, dan pas op! zij kunnen fijn stelen. Ook wanneer zij iets op het lijf loopen of optellen, hoop niet te sterk dat gij het weer vinden zult. En werken zij bij u, vooral de meiden, dan zijn zij ware Ieren, en leggen hunne handen op vele dingen—soms van 't eerste water—als *perquisites* of afvalletjes, die hun toekomen.

Men hoort menigmaal spreken, over de onwaarheid onder de Kaffers, en hoe gaarne ik wel wil, kan ik dit toch niet logenstraffen. Zij kunnen wel goed de waarheid spreken, in hun eigen belang, doch *liefde tot de waarheid* vindt gij er, zoo min, als bij andere Heidenen, waar slimheid voor degelijkheid door gaat. Zij verstaan te veinzen, of iets te verzwijgen of te vergrooten, of te verkleinen, of geheel verkeerd of eenzijdig voor te stellen of te kleuren; doch wij hebben schoone uitzonderingen, waar het Evangelie zijne kracht openbaart.

Ik zou nog veel meer van die arme Heidenen kunnen zeggen, doch nog een paar aanmerkingen, dan, meen ik, kunt gij u een denkbeeld vormen van één deel van ons arbeidsveld.

Wat hun eten aangaat—liever hun brassen—zijn zij met ongedierten te vergelijken. Een Kaffer kan eenige dagen zonder kost leven, en zich ook met een zeer weinig behelpen; doch als hij in de gelegenheid komt, dan is het treurig te zien hoe en wat hij verorberen kan. Het vleesch, waarin het gewormte reeds krioelt, en het gewormte er bij, verslindt hij en gevoelt zich er

bij: “happy as a king!” Ik heb eens 7 Kaffers een quagga of wilde paard zien op eten. Zij begonnen in den namiddag, en aten den geheelen nacht door, tot dat er niets meer overbleef. En zelfs onder de *Christen Kaffers* vindt men die vraatzucht—vooral bij *Bruiloften*.

Zij zijn ook zeer gek naar drank. Hun gewone drank is *Kafferbier*, en waar zij dat vinden kunren, *brandewijn*. Is het niet pijnlijk te bedenken, dat sedert wij te *Zoutpansbergen* wonen, er meer van onze Kaffers, op de diamantvelden, bezweken zijn aan de gevolgen van drank, dan er op de statie gestorven zijn aan ziekten. En, O! wij vreezen, wann'er wij van al die gouddeiveryen vernemen; en wij zien hoe de kantienen met de gravers mêêgaan, en het land innemen. Ja! wij denken met zorg aan de toekomst der Kaffers.

En toch zien wij merkelyk, hoe onder die diepgezonkenen, overal mannen opstaan, om hunnen landgenooten, de reddende hand te bieden. Hoe vele Evangelisten, van hunne eigene kinderen, arbeiden niet reeds met zegen, onder hen. In verband met onze kerk zijn er niet ver van 30, en waar zijn de vele Evangelisten van de *Berlijnsche Zwitsersche* en *Westelyaansche Zending-Genootschappen*.

Een onzer Evangelisten zeide eens tot eene gemeente: “Een vader is niet geheel tevreden met kinderen, hij wil ook kinds-kinderen hebben; Mijn Heer Hofmeyr heeft zijne kinders onder ons, doch waar zijn zijne kinds-kinderen? Waar zijn onze geestelyke kinderen.” Schoone taal! niet waar?

Neen! wij zingen in 't midden van die duisternis:

“Zoo, zoo *zien* wij 't Godsrijk komen!”

HOOFDSTUK IV.

DE BLANKE BEWONERS VAN ZOUTPANSBERG.—GODSDIENST, OPVOEDING EN ZEDELIIKHEID.—MIDDELEN VAN BESTAAN. BLANKEN GEENE VRIENDEN VAN DE ZENDELINGEN.—DE SLAVENHANDEL.—GENOTENE VRIENDELIJKHEID.

Dit hoofdstuk moet ik aan de blanken wijden.

Gij weet dat ik jaren lang, als waarnemend Consulent, de *Ned. Ger. Gemeente van Zoutpansberg* bediend heb, dus moet ik iets vertellen ook van dien grond, door ons bearbeid.

Zoutpansberg had van vroegere tijden af, reeds een naam voor velen. De geele koorts, die er dikwijls in de heete zomermaanden erg woedde, en vele slagtoffers eischte, kon de menigte die derwaarts gelokt werden, niet afschrikken. *Winkeliers* en *handelaars*, handelden en verhandelden jaarlijks duizende ponden ivoors. *Behoeftigen* konden daar beter bestaan dan elders. *Kwaaddoeners* uit de *Kolonie*, *Holland* en andere plaatsen, die zich vroeger stinkende hadden gemaakt; *deserteurs* uit het leger; *verongelukte studenten*; *Portugeezen* en *Bastaard Portugeezen* met hunne zucht naar slavenhandel;—*Zoutpansberg* heette allen welkom. Doch al die elementen spanden te zamen, om door voorbeeld, gold, drank, enz., het goede dat de Boeren medegebragt hadden te verslappen of geheel uitteroeijen.

Jaren geleden werd *Zoutpansbergen* bezocht door Di. *A. Murray* en *J. H. Neethling*, en later *Ds. Huet*. Toen ik er kwaam, was *Ds. van Warmelo* er predikant; doch hij bleef er niet lang. Hij behoorde tot de *Ned. Herv. Kerk*.

Er was zeker niet veel godsdienst aan de *Zoutpansbergen* in 1865. 's Zondags werd er wel op sommige plaatsen godsdienst gehouden, waarbij soms hij, die het beste las voorging, al was hij ook een ongeloofige. En in menige woning kon men 's ochtends vroeg bij 't aanbreken van den dag hooren zingen, naar ouder gewoonte; en 's avonds moesten de kinderen, rondom de groote tafel, in het voorhuis hunne boeken nemen en leeren; doch overigens ging het maar zwak. Sommigen der Boeren gingen net eenmaal per jaar naar kerk, en ik heb toen wij er kwamen geen een ontmoet, die mij kon zeggen: "ik weet in wien ik geloof." Nu is het er veel, regt veel veranderd. Doch ik herinner mij nog goed, hoe vreemd men in die dagen opkeek, toen ik onder de blanken begon te arbeiden door *biduren*, *conferenties*,

huisbezoek en *zendingzaak*. Men vraagde onder elkander naar de beteekenis van die dingen.

Wat het schoolwezen aangaat, was het mij echter aangenaam te zien, dat sommige ouders de opvoeding hunner kinderen op prijs stelden. In 1865 hadden zij te *Schoemansdal*, een uiterst bekwaame onderwijzer; door toedoen van Ds. *van Warmelo* naar ik meen, daar gekomen. Doch jammer! hij vertrok te spoedig. Sedert dien tijd ging het over het algemeen zwak; sommige Boeren echter hebben veel gedaan om hunne kinderen te laten onderwijzen, en er zijn ook eenige knappe *Afrikanners* die slechts daar opgevoed werden.

Wat het zedelijke aangaat, kan ik gerustelijk zeggen, dat ik onder de Boeren weinig van overspel gehoord heb; ik kan mij ook niet herinneren, iemand onder hen te hebben hooren vloeken. Doch tot mijn smart moet ik zeggen, dat er in het begin veel werd gedanst, gedronken en kaart gespeeld. Iemand zeide eens tot mij: "Ik heb mijn affaire verwaarloosd, om bij die ellendige kaarten te zitten, en menigmaal, als wij op de jagt waren, jaagden wij te paard naar de uitspanning, om daar te zijn voor dat onze ossewagens er aankwamen, om toch maar weer een tijdje te hebben om kaart te spelen." Ik heb er drie pakken kaarten, die ik in muurkastjes vond, er uitgenomen en verbrand, en heb ook nog andere ontmoetingen gehad, met kaartspelers en drinkers.

Br. *McKidd* gevoelde zeer levendig den toestand der blanken, vooral omdat de deur voor ons tot hen gesloten was want in dien tijd behoorden zij allen tot de Ned. Herv. Kerk, die ons niet gunstig gezind was. Een paar dagen na onze aankomst te *Goedgedacht*, spraken wij aangaande de blanken. Hij begon met mij't een en ander dat betrekking had op de Herv. Kerk te vragen. Op mijn antwoord, zeide hij: "Wat zal toch van die arme blanken worden?" en toen ik hem zeide, dat ik vastelijk geloofde dat de Heere ons, zoo wel ter wille van de blanken als van de gekleurden, er heen gezonden had, was dit ook zijn gevoelen, en wij zijn begonnen ook voor de blanken geregeld te bidden.

Het distrikt *Zoutpansberg*, werd, zoo als reeds gemeld, in dien tijd goed bewoond. Enkele Boeren hadden mooie groote klompen vee, en anderen hadden goed bewerkte plaatsen, doch wat eigenlijk dat distrikt zoo bevolkte was de ivoorhandel, en de ontzagelijke menigte van wild. Buiten het ivoor dat de *Olifanten* opleverde, gaven de *Zeekoeijen* en *Rhenosters* sjambokken in overvloed. De *Kameelen* (Giraffen) zorgden voor riemen, zweepen en ook zolen. Ook de *Buffels* met de *Elanden* en *Blaauw Wildebeesten* leverden zolen en riemen op. Aan *Koedoes*, *Hartebeesten* en *Rooibokken* had men overleërvellen en voorslagen te danken, en *Duikers* en *Steenbokken* bragten de naairiempjes. Nog vele andere soorten van wild, mitsgaders vogels zonder tal, waaronder

vooral de struisvogel, beurden het distrikt op. Het vleesch dat niet gebruikt werd voor huis consumptie werd onder de Kaffers verruild voor *kafferkoorn* of *mielies*; de arme man kon hiermeê naar de winkels gaan of ook naar de rondgaande handelaars en daarvoor kleeren koopen.

Ook de *houtbosschen* trokken velen tot zich. Toen wij er kwamen was men reeds druk bezig, allerlei soort van timmer- en wagen hout, in de vele houtbosschen die er zijn, tot zelfs achter de statie te zagen. Dat gezaagde hout werd per ossenwagen naar *Pretoria* en andere plaatsen gebracht en verkocht; of ook wel door boeren en handelaars bij de zaagkuilen en in die bosschen geruild voor meel, tabak, drank, enz.

Ambachtlieden waren er genceg, *wagenmakers*, *smeden*, *timmerlieden*, en toch als de jagttijd daar is, dan wil iedereen, tot zelfs de zagers op jagt; dan moet die achterblijft zien hoe hij klaar komt; zoo kwam het, dat ik zelf meer dan eene stoel, rustbank, tafel, deur, ja zelfs wagenas heb moeten maken.

Door die jagen echter, gingen velen der plaatsen achteruit; en daar de winkeliers, in hunnen wedijver, onbepaald krediet, vooral aan de *Olifantjagters* gaven, geraakte meer dan een—die al zijn hoop op de jagt gezet had, en al wat hij behoefde, uit de jagt moest vinden—toen de olifanten schaarsch werden, achteruit en in schuld. Daarbij kwam nog, dat vele artikelen bitter duur waren. Men gaf daar echter in 't begin maar weinig om, want alles was zoo volop. Om u een denkbeeld te geven, diene dat een man zijn os naar den handelaar dreef, een groote roode os. Al wat hij er echter voor kreeg was 4 yds. *Buckskin*, voor een broek, tegen 15s. per yd. Ook de Buijsen verarmden eindelijk door die jagen.

De Blanken waren in het begin, geene vrienden van de Zendelingen. Br. *McKidd* vertelde mij, dat er eens twee bij hem kwamen met sjambokken om hem daar te verdrijven, doch de Heere bragt hen tot andere gedachten. Een van die twee heeren heb ik, na dien tijd, Br. *McKidd* zeer hooren prijzen, en hij heeft ook mij meer dan eens, verzocht in het lager, waar hij Veldkornet was, en bij hem aan huis, godsdienst te houden.

Ook ik kreeg in 't begin, meer dan eens te gevoelen, dat de Zendeling, in die dagen, weinig gewild was. Een zeker Boer, die later mijn diaken was bij de blanke gemeente, en zelf eene vaars gegeven heeft voor het *Zendingfonds* te *Zoutpansberg*, was in 't begin altijd onvriendelijk tegen mij, en het scheen mij menigmaal of hij regt lust had mij te slaan.

Op 't dorp *Schoemansdal*, was ik maar altijd als een vreemde. Ik moest mijn wagen op de marktplein uitspannen; daar moest ik eten, slapen en godsdienst houden, want niemand aldaar scheen

mij in huis te willen hebben. Doch ook juist daardoor neigde de Heere harten tot ons, zoo als ik later hoorde.

Eene groote aanmoediging voor mij was dat de Heere mij gelegenheid gaf te *Schoemansdal* een woord voor Jezus te spreken. Ik had er zoo menigmalen om gesmeekt, doch er seheen geen kans toe te zijn; doch toen later *Generaal*, nu President *Kruger* aan *Schoemansdal*, een bezoek bragt, verzocht hij mij om er godsdienst te houden. De Heer had mijn gebed gehoord, en mijn vertrouwen versterkt.

Het is mij niet aangenaam, toch moet ik vertellen dat sommigen der Boeren zeer onbarmhartig, ja wreed tegenover de Kaffers waren. Zij werden gedood, en hun vee genomen, zonder dat zij of iemand wisten waarom. Doch er waren ook anderen, die ten allen tijde de partij der Kaffers opnamen.

Een moeilijke kwestie was, wat later den naam kreeg van slavenhandel. Ik wil niet ontkennen dat er van de zijde der Portugeezen en Bastaard Portugeezen nu en dan kleine Kaffertjes ingesmokkeld werden, doch dit geschiedde *in het duistere*, als contrabande. Toch weet ik ook, dat er na veldslagen menigmaal kleinen waren, die men of zich moest toeëigenen of aan hun droevig lot overlaten. Dit ook weet ik, dat een Boer met een Kaffertje thuis kwam, en nog vertelde dat bij dat in het veld gekregen had bij een kapitein, die hem zeide: "ik kan met dit kind niet sukkelen; als gij mij een kombaars geeft, dan neem het, en zoo niet, dan sla ik het dood." Als men bij dit alles bedenkt, hoe de voortrekkers—waarvan velen nog leven—hebben moeten lijden van de Kaffers, vooral ten tijde van *Moselikatse's* en *Dingaan's* moord, dan kan men den Heere danken, dat de Boeren niet erger wraak uitgeoefend hebben op de Kaffers. In de blanke gemeente door mij bediend, is er een grijsaard, P. du Preez genaamd, die tijdens *den moord van Dingaan*, bij eene terugkomst van de jagt, zijne vrouw en 7 kinderen op de wreedaardigste manier vermoord, geslagt en verminkt vond, behalve dat al wat hij toen nog bezeten had, geroofd of vernield was. Hoevelen zullen zoo iets vergeten; en toch ik heb zoo menigmaal, dien eerwaardigen ouden Vader, die jaren lang ouderling was bij ons—Kaffers met allen ernst hooren vermanen en aansporen, om, bij tijds, hunne toevlugt tot den Heiland te nemen.

Doch alhoewel de blanken in 1865 niet erg met ons bevriend waren, toch moetsen zij, onder 's Heeren leiding ons beveiligen tegen de Kafferkommando, die *toen* tegen ons uitgetrokken was. Zij moesten ons ook behulpzaam zijn, bij ons vlugten van *Goedgedacht*. Ook zonden zij ons menigmaal het een en ander in onzen nooddrift. En wat kunnen wij zeggen van een man als *Andries Duvenhage*, die zonder iets daarvoor te willen hebben, ons aanbod, zijn groot woonhuis, de helft van zijn tuin, en landerijen

te gebruiken als ons eigen zoo lang wij gewillig waren op zijne plaats te blijven ; die ons bovenop nog, wanneer zijne vrouw bakte, altijd een brood zond, en ons, op zoovele andere manieren, te hulp kwam.

Alhoewel wij in 't begin iets aan de blanken konden doen, als godsdienst houden, traktaatjes enz., verspreiden, toch werd eigenlijk de band die ons aan elkander houdt, en zelfs sommigen insluit, die reeds in den hemel zijn, tusschen ons gelegd, door *Jan du Preez*, zoon van den genoemden ouden heer *P. du Preez*. Hij was een van de burgers, die ons ter hulpe kwamen, toen de Kaffers in 1865 ons wilden overvallen. Ik had voor die burgers gepreekt, en hij was er bij geweest, en sedert dien tijd, gaf hij zijn vader geen rust, voor ik bij hem op de plaats godsdienst gehouden had. Van toen af gingen ook de oogen van velen open, en zij begonnen gewaar te worden, dat zij niet meer tot onze Ned. Ger. Kerk behoorden, maar ook daardoor werd hun den weg geopend om terug te keeren.

Dit geschiedde zoo als wij later zien zullen.

HOOFDSTUK V.

MIJNE BEKEERING.—BEGEERTE OM ZENDELING TE WORDEN.—
WERKZAAM TE FRANSCHHOEK.—GEROEPEN OM NAAR ZOUT-
PANSBERG TE GAAN.—DE REIS DERWAARTS.

Toen ik in 't jaar 1862, door de genade des Heeren, mijzelf leerde kennen, als een verloren, doch toch ook een verlost zondaar, was it woonachtig in de *Zwartbergen*, op eene plaats genaamd *Remhoogte*, gelegen tusschen "*Crido*" en "*Meijeringspoort*." Ik was er in 1858, bij mijn oom,—later schoonvader—gekomen, om de boederij te leeren.

Onmiddelijk na mijne bekeering, begon ik aan de dienstboden, op de plaats, in hunne woningen, en bij huu werk, te vertellen wat de Heiland is, en ook voor hen zijn wilde. Ook onder de blanken, die daar rondom woonden, kon ik, als voorganger bij biduren en godsdienstoefeningen iets doen, want wij woonden omtrent 5 uren te paard van het dorp "*Prtns Albert*."

Terwijl ik zoo voor den Heere, die mij gered had, iets trachtte te doen, kwam bij mij de begeerte op, als Zendeling ver onder de Heidenen te gaan arbeiden; doch ik streed er tegen, meenende dat ik als boer den Heere even zoo goed als in eenige betrekking dienen kon. Eene zware ziekte overtuigde mij en velen, dat ik de vermoeyenissen van het boerenleven niet zou kunnen doorstaan. Ik kwam eindelijk tot het besluit van de *Zending Commissie* te vernemen, of er voor mij kans was Zending te worden. Een brief dien ik tot dat einde opzond, kruiste een ander mij gezonden door Ds. *Neethling*, Secretaris der *Zending Commissie*, waarin hij mij vroeg of ik begeerte had, naar *Stellenbosch* te komen, om daar te studeren als leeraar. De zaak zoo van twee kanten komende, was mij eene vingerwijzing des Heeren.

Wel ik ging naar Stellenbosch. Mijn verlangen was om Zendeling te worden, langs den kortst mogelijken weg, dat is, eerst Godsdienstonderwijzer en dan Zendeling en dan geordend; doch men wilde dat ik mij moest klaar maken voor het admisssie examen der *Theologische Kweekschool*, en dan door de kweekschool naar de Heidenen. Ik gaf mij over, overtuigd, de Heere zal alles duidelijk maken.

Nu moest ik weer met de doode talen beginnen. Ik was als 16 jarige jongeling uit het Zuid Afrikaansche College gegaan,

was toen drie jaren lang magistraats klerk en agent, en daarna omtrent vier jaren op eene boerderij, en had in die zeven jaren mij maar min bekommerd over *Virgilius* en *Horatius* en *Homerus* en andere Latijnsche en Grieksche grootheden, maar nu moest ik weer bij hen geïntroduceerd worden. Wel, eenige maanden lang ging het goed, ik kreeg gelegenheid genoeg vooruit te komen, doch toen had ik mijne hersenen overwerkt, en kon in zes maanden tijds niets doen, schaarsch iederen dag een paar versen uit den Bijbel lezen. Dien tijd bragt ik meest aan het strand door.

Mijne vrienden overtuigd dat mijn hoofd mij nooit in de kweekschool brengen zou, stemden toe dat ik zou opgaan voor 't Godsdienst Onderwijzers examen, dat ik in 1863 passeerde.

Mijn eerste werkkring was *Franschhoek*, na het vertrek van Ds. Ham, meest onder de blanken, doch ook onder de gekleurden. Toen ik er nog geen twee dagen was, zeide ik echter dat ik daar niet lang zou blijven, want mijn werk was onder de verre Heidenen.

Zes manden lang werkte ik aldaar met blijdschap en zegen, en wij waren zeer aan elkander verbonden. Ik vergeet die zes maanden en die vrienden niet.

Bij mijn vertrek van *Stellenbosch* naar *Franschhoek* had Ds. *Neethling* mij lagchende gezegd: Gij moet u klaar maken om Br. *McKidd* aan de *Zoutpansbergen* te gaan helpen. Ik had hem geantwoord dat ik klaar was, al was het naar de *Zambesi* te gaan.

Toen ik nu zes maanden lang te *Franschhoek* was kwam er een brief van Ds. *Neethling* aan mij: Mej. *McKidd* is overleden, "Br. *McKidd* vraagt hulp, zijt gij gewillig en gereed er heen te gaan." Hier was de eerste groote moeijelijkheid; ik was gereed, verlangde te gaan, doch *Franschhoek* hield tegen. En niet alleen *Franschhoek*, doch mijne betrekkingen, vooral mijn dierbare Vader wilde er volstrekt niet van hooren.

En kon ik het hun kwalijk nemen. Ik had een' jongeren veel-belovenden broeder van 19 jaren oud in *Engeland* verloren aan de koorts; en nu weer ik, zoo zwak en ziekelijk, naar die bekende en gevreesde koortswereld *Zoutpansberg*. Ik zie nog de tranen in zijne oogen en de smart op zijn gelaat die dagen lang, die ik in 't ouderlijk huis doorbragt, altijd overtuigd dat de Heere mij riep en dat ik gaan moest, altijd trachtende mijne betrekkingen over te halen, altijd wachtende en biddende, altijd vast besloten te gaan. Mijne oudste zuster was mij een troost, haar taal was: "Ware ik een jongeling, ik zou zendeling worden onder de Heidenen."

Zoo ging het tot den dag voor dien van mijn vertrek. Ik had gepreekt; ook mijn vader was in de kerk; hij was zeer aangedaan. In den namiddag, drukte hij mij aan zijn hart, en zeide

met tranen : “ Mijn kind ! zoo gij dan gaan moet, ga ! in Gods naam. De Heer zij met u, vergeet uwen ouden Vader niet.” O, welk een zalig uur ! Mijne betrekkingen waren tevreden, ik kon met den zegen mijner ouders gaan, en ik had mijn eerste les geleerd : “ *die Hem wachten dekt nooit schaamte.*”

Ik bezocht *Franschoek* nogmaals, en toen ik vertrok, werd ik begeleid door zeer velen uit de gemeente, en onder tranen en gebeden, gingen wij uiteen.

Het afscheidswoord dat mij medegegeven werd, kwam van Ds. *A. Murray*, volgens *Jozua I* : Mijn knecht Mozes is gestorven, enz., en verder wat de Heer tot *Jozua* zeide na den dood van Mozes. Ik ga u dien avond niet beschrijven. Gij zult wel in een nummer van “ De Wekker ” of “ De Kerkbode ” dat vermeld vinden, want ik werd afgevaardigd, zoover ik mij herinner op Maandag avond den 21 November 1864, in de kerk te *Stellenbosch*.

Ik verliet *Stellenbosch* den 25 November. Wijlen Prof. *Murray* had aan die zending gegeven kar en ezels. Vele andere vrienden hadden ook gedaan wat zij konden. Te *Franschoek* had men ons beschuit gegeven waarvan wij enkelen nog te *Goedgedacht* aten. Van daar ging met mij als helper mede, de lieve, nederige trouwe *Jan Zerf*. Deze was in het begin wel een weinig onhandig met de ezels, maar nu kwam mijn 4 jarig verblijf op de boerderij mij te stade. Wij gingen zonder tegenspoed over *Bainskloof*, naar *Ceres*, waar ik Zondag 27 voor Eerw. Zending *Jongeneel* den dienst waarnam. Van daar gingen wij de *Karoo* door en bragten Zondag 4 December bij mijne betrekkingen en vrienden te *Prins Albert* door. Ook hier preekte ik en bragt een bezoek aan de plaats, “ Waar ’k eerst in Jezus redding vond.”

Den volgenden Zondag 11 December preekte ik voor Ds. Zinn te *Beaufort West*. Hier zag ik ook den Eerwaardigen ouden Vader *Fraser* die mij tot afscheid zeide : “ En nu, mijn Jonge Broeder, ik leg reeds de wapenen af, en gij gordt u nog maar aan tot den strijd, maar laat ik u een woord geven, dat u door alles heen zal brengen ; “ ja ” zuchtte hij op zijne eigenaardige manier—“ *Jezus ! en Jezus alleen !*” Van hier gingen wij over *Murraysburg*, *Richmond*, *Hanover*, *Colesberg*, en kwamen Zaterdag avond te *Philippolis*.

Juist toen wij *Grootrivier* door waren, zagen wij voor ’t eerst, een zwerm sprinkhanen. Weinig dacht ik toen, dat ik hen na dien tijd zoo goed zou leeren kennen. Te *Bethesda* en ook te *Goedgedacht* hebben zij meermalen, al wat bij ons groen was, weggevreten. Er ging eens een zwerm voetganger sprinkhanen, de statie *Goedgedacht* voorbij. Zij kwamen van ’t gebergte en hielden 7 dagen lang aan met voorbij trekken. Gelukkig dat het grootste deel er van stierf aan de worm, zoo

niet, ik weet waarlijk niet, waar het einde van hare verwoesting zou geweest zijn.

Van *Philippolis* gingen wij *Bloemfontein* over, en kwamen den 24st December's namiddags te *Kroonstad* aan.

Den volgenden dag zou het Zondag en *Christmas* zijn. Hoe verlaten gevoelden wij ons er. Ik had den Heere om 2 dingen gevraagd; om mij gelegenheid te geven den volgende dag godsdienst te houden; 2de, om mij den Eerwaardigen ouden Vader *Sarel Cilliers* te laten zien. Er was in die dagen geen leeraar te *Kroonstad*, doch die oude broeder was er de voorganger.

Wel! 't ging op dat dorp regt plezierig—naar de wereld—toe, zoo dat mijne hoop verminderde. Doch de Heere had gehoord. Later in den namiddag, kwam een heer naar de kar, vroeg onze namen, introduceerde zich bij ons, als *Oloff Truter*, landdrost van *Kroonstad*, vriend van mijn Broeder, en verzocht mij den volgenden ochtend, in het Landdrost kantoor, godsdienst te houden.

Hoe dankbaar en gelukkig gevoelde ik mij, te meer daar ik na afluop van de ochtend dienst, verzocht werd ook in den namiddag te preeken. En den volgende (Maandag) ochtend, werd ik in de gelegenheid gesteld, om met eenen heer *De Bruyn*, naar den ouden Vader *Sarel Cilliers* te gaan. Hoe verblijd was de oude, en hoe dankte hij den Heere met tranen in de oogen, voor ons kort zamenzijn, en het woord dat er gesproken werd. Ik bleef er tot Woensdag morgen, en toen bragt de oude mij naar *Kroonstad* en naar *Jan Zerf* en kar terug.

Wij gingen van daar, en kwamen *Vaalrivier* over op een platboom schuit, en *Moorivier*, die zeer vol was, met gehuurde ossen door, en den avond van 31 December 1864, bevonden wij ons, bij den ouden heer *Marthinus Goets* te *Potchefstroom*.

Ik gevoelde mij te *Potchefstroom* geheel vreemd, vooral in de kerk, waar *Ds. Van der Hoff*, leeraar der *Ned. Herv. Kerk*, den dienst had. Ik had ook niet lang noodig, om tot de ontdekking te komen, dat het er, in de *Transvaal*, zoo wel in het burgerlijke als in het kerkelijke maar regt treurig toeging. Ik trof er echter een neef aan genaamd *Christiaan Neethling*, iemand die daarna het land gediend heeft als kerkeraads, zoowel als Volkraadslid. Ik vond dat de Heer ook hier de zijnen had. Ik werd geleid naar de woning van den heer *Jan Taljaard*, alwaar wij, met zijn huisgezin, en een ouden broeder *Hendrik Vermaas* van *Hartebeestfontein*, en den vorigen voorzitter van den Volkraad der Republiek *WelEd. Cornelius Bodenstad*, een regt aangename godsdienst en biduur hadden. Verder preekte ik voor de gekleurden onder *Ou David*, een Zulu Evangelist aldaar.

Van de broeders *Taljaard* en *Vermaas* vernam ik, dat zij zoo-wel als de gemeente *Hartebeestfontein*, met *Ds. Van der Hoff* en de *Ned. Herv. Kerk* niets te maken hadden. Zij genoten hunne

kerkelijke voorregten in den *Vrijstaat*, by de *Ned. Ger.* leeraars aldaar. Ik vernam toen ook van de gemeente *Lijdenburg*, onder *Ds. van Heijningen*, die altijd der *Ned. Ger. Kerk* getrouw gebleven was, en zich niet met de *Ned. Herv. Kerk* wilde inlaten.

O! hoe gevoelde mijn hart voor mijne mede Afrikaners; ja, met een zeer en weemoedig hart verliet ik *Potchefstroom*. Ik had mijne ezels verkocht, daar men mij vertelde, dat zij aan de paardenziekte te *Zoutpansberg* zouden bezwijken. Mijn kar had ik laten vastmaken aan den wagen van zekeren *Smít van Waterberg*. De wagen werd gedreven door eenen zeer ruwen man, genaamd *Koekemoer*, en wij gingen zoo voort. Den 15 Januarij (Zondag), bleven wij over op de plaats van eenen *Visagie*, dicht bij *Pretoria*, daar had ik gelegenheid meer dan eens godsdienst te houden. Den 22 Januarij (Zondag) waren wij te *Platrivier*, dicht bij *Waterberg*. *Koekemoer* was daar woedend op mij, omdat ik den Zondag niet wilde rijden; doch daar ik zulke ontmoetingen vreesde, had ik reeds te *Potchefstroom*, met den heer *Smít* geaccordeerd, dat wij op Zondag niet zouden rijden.

Van *Pretoria*, die wij den 16den ingingen, zeg ik niets. Ik was er bij niemand, doch het was toen een dorp van weinig beteekenis.

Op dien weg hebben wij voor 't eerst ondervonden wat dorst is. Wij waren *Pienaarsrivier* doorgegaan. Ik wilde mijn platvaatje laten opvullen, doch *Koekemoer* zeide: dit is niet noodig, er is overal "water langs het pad." Dien avond kregen wij geen water; ik herinnerde mij, dat er water in mijn *teerputs* zijn moest, want wij waren *Pienaarsrivier* in diep water doorgegaan. Wel wij waren zoo dwaas om het water, dat in de *teerputs* was, te gaan drinken; toen werdt de dorst eerst hevig. Wij mengden er toen azijn bij, en toen was het nog erger; en zoo hebben wij met brandenden dorst dien avond en nacht en tot 9 uur den anderen dag moeten rijden zonder water. Sommigen lagchen mij uit, als ik nu in den regen mijn *watergoed* laten opvullen, doch ik denk aan mijn *teerputs*.

Koekemoer bragt mij volgens afspraak tot in *Waterberg*. Toen hij van mij afscheid nam, was hij toch gevoelig, en zeide: "Ik heb daarom spijt dat ons van makaâr gaan." Ik had hem menigmaal moeten vermanen, en hij had het niet heel mooi aangenomen; derhalve was het mij regt aangenaam dit uit zijnen mond te vernemen.

Zondag den 29 Januarij bragt ik door op de plaats van eenen lieven broeder en zuster, genaamd *Lottering (Gert)*. Hij moet een medelijdend hart hebben. Ik hoor dat hij, aan de vrouw van iemand die hem vijandig was, toen zij in nood was, maar zoo 2 ossen zond, met de boodschap: "die een is om te slag, die ander om kleertjes ver die kinders te koop." Toen wij van

hem vertrokken gaf hij ons 2 slagtschapen, en brood mede voor den weg.

Den 30 January 1865 gingen wij van die lieve menschen. Wij hadden nu de kar vastgemaakt, achter den wagen van een *Du Plessis*, die in *Malitseland* woonachtig was. Nu gingen wij door de rivier genaamd de *Nyl* of *Magalakwyn* bij *Moorddrift*, het kleine maar toen zoo fraaije en vruchtbare dorp *Piet Potgietersrust*, in *Makkapaanspoort*, binnen. De drift heeft haren naam van een vreeselijken moord, gepleegd door de *Makkapaan* Kaffers, op eenige Boeren families, die daarvoor bij reden. Een hevige oorlog volgde daarop; de Kaffers werden overwonnen, doch de Boeren verloren een hunner beste generaals, van vroeger, *Piet Potgieter*, zoon van den ouden kommandant *Hendrik Potgieter*. Naar dien *Piet Potgieter* heette het dorp.

In *Makkapaanspoort*, werd ik in de gelegenheid gesteld godsdienst te houden. Van daar gingen wij in regenachtig weder, en kwamen Vrijdag morgen op de plaats van *Du Plessis*. Ik kon er echter niet blijven, ging den avond door tot bij eenen *Bezuijdenhout*. Ik had daar godsdienst, doch de impressie op mij gemaakt door de blanken, die ik sedert ons aankomen te *Makkapaanspoort* gezien had, was zoo pijnlijk, dat it maar vroeg den volgenden ochtend liet inspannen; ik had nu 6 ossen gehuurd voor de kar. Wij kwamen na eenige plaatsen voorbijgegaan te zijn, waar het er ook maar naar genoeg uitzag, in den avond bij den veldkornet *Abraham Duvenhage*.

Zondag 5 Februarij hield ik op verzoek 3 malen godsdienst, en had een mooi gehoor, en verheug mij nu nog in den zegen, dien de Heer meer dan een dien dag gaf. Er waren toen juist vele bezoekers, behalve de verscheidene families die op de plaats woonachtig zijn.

Maandag morgen gaf *Duvenhage* mij ossen om de kar naar de statie van Br. *McKidd* te brengen, doch zeide hij "Meneer *Hofmeyr* moet zorge om vóór zononder bij die statie te weze, want die veld is vol leeuws, en zul zal mijn osse opvreet" Wij zagen honderden van rooibokken en springbokken, tarntalen, enz., enz., en kwamen in den namiddag, tot niet geringe blijdschap van Br. *McKidd* te Goedgedacht aan.

HOOFDSTUK VI.

AANKOMST TE "GOEDGEDACHT."—INDRUK VAN DE STATIE.—
 DS. MCKIDD EN ZIJN WERK.—IK KREEG DE GELE KOORTS.
 —DS. MCKIDD STIERF.—BEZOEK VAN DI. MURRAY EN H.
 GONIN.—ONVEILIGHEID OP DE STATIE.—OORLOG.—GEVLUGT
 VAN DE STATIE.—REIS NAAR DE KOLONIE OM GEORDEND TE
 WORDEN.

Wij kwamen dan den 6de Februarij te *Goedgedacht* aan. Gij kunt u de vreugde, waarin wij verwelkomd worden, beter verbeelden, dan ik u die beschrijven kan. Onmiddellijk moesten wij naar 't kerk gebouwtje, daar moest de Heer erkend en gedankt—de gemeente op den Heer gewezen—worden. Ook mij werd de gelegenheid gegeven een woord te spreken.

't Was niet lang geleden, dat Br. *McKidd* en de Buijsen te samen met verscheidene Kaffers, die aan hen verwant of dienstbaar waren daar waren komen wonen. Zij woonden vroeger op een andere plaats, wat hooger op in de bergen; doch daar het daàr meer ongezond was, vooral voor vee, konden zij daar niet blijven.

Wij vonden de statie in zeer primitieven toestand. Wij waren in de bosschen. Er was, herinner ik mij, nog één *limoenboom*; geene *straten*, slechts één ordentlijk gebouw, het woonhuis van Br. *McKidd*. 't Kerkgebouwtje dat tevens voor school dienst deed, was een hartebeest-huisje. Digt bij 't woonhuis, waren de puinen van een huis vroeger bewoond door *Jan Valentijn Botha*, den vorigen eigenaar, die daar begraven ligt. De tuinen zagen er ook niet te orderlijk uit; zij werden meest door de Kaffers, die onder de *Buijsen* waren, bepikt. De Buijsen zelve wilden wel gaarne leeren en spreken en in Gods huis gaan; maar met hunne eigene handen te arbeiden, dat niet. Toen ik een paar dagen, na mijne aankomst, aardappel moeren wilde planten, riep ik *Andries* en een paar om mij te gaan helpen. *Andries* (*Buijs*) zeide: "Ja, Meneer! ik zal die kaffers laat weet, om dit te kom inpik." Ik antwoorde hem: "Neen! kom maar! wij zelve moeten dit doen, ik wil jelui leere werken."

Den dag na onze aankomst, had ik een sikkal genomen, en het gras voor het woonhuis afgesneden. Toen de lieve Br. *McKidd* dat zag, vraagde hij mij: "Broeder kan u werken?" "Ja!" zeide ik, "ik ben vier jaren op een boerderij geweest." "O," zeide hij, "dit is juist wat wij behoeven een zending die

werken kan, want het smart mij te zien hoe lui en traag het volk op de statie is, en ik kan er weinig of niets aan doen, want ik zelf kan niet werken.”

Boeken waren er maar schaarsch, slechts een stuk of wat *Sechuana* lees- en gezang boeken. Ik begon bij den Br. McKidd *Sechuana* te lezen, doch hij zelf sprak de taal nog niet, doch bediende zich van een tolk 't kon dus maar met mijzelf, en *Jan Zerf* zwak gaan; toch den 2den Zondag, toen Br. McKidd naar de Kaffers in de bergen gegaan was, nam ik tot aller verwondering en blijdschap het Kaffer testament, en las een hoofdstuk er uit.

Ik vond in geheel het district *Zoutpansbergen*, geen enkel gedoopte of geloovige Kaffer of Bastaard, geen voorstander eener gemeente noch Evangelist noch Zendeling. Zelfs op de statie was er slechts Br. McKidd die den Heer kende en voor Hem arbeidde. Maar toch hij had het fundament goed gelegd; het was voor ons daarop voort te bouwen. Br. McKidd was in den vollen zin des woords een *man des gebeds*; en hij had het volk op de statie aan het bidden gekregen. Er werd daar waarlijk niets gedaan zonder gebed. 's Ochtends vroeg in 't veld en na afloop van *godsdiens* of *school*, gingen groot en klein uit elkanderen in het veld, achter bosschen en miershoopen om te bidden. 't Is jammer dat wij niets van dien Godsmen op schrift hebben, ook dat ik zoo kort het voorregt had, met hem mede te werken; doch zijn leven is geschreven in de vele vruchten die hier en hiernamaals van Zoutpansbergsche bekeerlingen geplukt worden. Doch hij kon den dood zijner overledene vrouw niet vergeten, en meer dan eens, als hij met mij van haar sprak, dan verzekerde hij mij ook, dat hij haar binnen kort zou volgen. Ik kon mij echter niet verbeelden, dat de Heer zoo iets doen zou: hem name-lijk wegnemen, en mij den onervaren jongeling in zulk eene verantwoordelijke betrekking laten; ik zeide hem dit ook, doch hij bleef er bij.

Wij hadden veel hulp van een' *Cornelis Lottering*, een broeder van den *Lottering* in *Waterberg*, over wien ik in een vorig hoofdstuk schreef. Die *C. Lottering* had ons den grond voor de statie gegeven. Wij beschouwden hem als een recht waardige en geloovige man, alhoewel wij daarna aan zijne oprechtheid getwijfeld hebben. In elk geval was hij ons eene groote hulp, zoo lang hij bij ons was.

Niet lang na onze aankomst te *Goedgedacht*, bragt Br. McKidd mij naar 't dorp *Schoemansdal*. Ik werd toen geïntroduceerd bij den leeraar Ds. *Van Warmelo*, bij den landdrost, den heer *J. Vercueil*, en ook bij den heer *Dietloff S. Maré*, vroeger kerkeraadslid te *Pietermaritzburg*, Natal. De heer Maré was toen *alleen*, en kon ons geene vriendelijkheid bewijzen, doch later is hij een' lieve

warme vriend en helper van ons en de zending geweest. Verder was *Schoemansdal*, of liever waren hare inwoners, *ons* van geene beteekenis.

Tegen de helft van Maart, brak de gevreesde geele koorts er uit, en niet te lang daarna begonnen hare slagtoffers te vallen. Weldra was de vijandin in onze nabijheid. Een oude blanke, *Stefanus Schoeman*, die in onze nabijheid woonde, bezweek er onder, en ik moest de lijkrede houden bij 't sterfhuis. Bij ons op de statie, waren er ook eenige lijdens. De echtgenoot van *C. Lottering* stierf ook aan de ziekte. Ook *Jan Zerf* draaide, zoo als men zegt, "bij de randje van 't graf" om, en toen hij begon beter te worden—'t was de 2de April—pakte de ziekte mij aan.

Van 't begin af was ik erg, gevaarlijk ziek; vooral leed ik veel aan mijn hoofd; doch een paar dagen, nadat ik ziek werd, kwam de lieve overledene *Br. McKidd* bij mij en zeide profetisch: "Broeder, *Jan Zerf* is erg ziek geweest, hij wordt nu beter; gij zijt ook ziek, doch zult ook weer gezond worden, en wanneer gij beter zijt, zal de Heer mij ziek maken en wegnemen." 't Spreekt van zelf, dat ik daar geen geloof aan kon of wilde slaan. Doch den 27ste April, waagde ik het voor 't eerst, uit 't bed te stappen en mij te kleeden. Ik deed dit meest om *Br. M.*, die naar *Schoemansdal* gegaan was te verrassen en te verblijden. Toen hij mij zag, bij zijne thuiskomst, zeide hij: "Broeder! waarom zoo gaauw uit uwe kamer?" Een weinige daarna, voegde hij er bij: "ik gevoel mij niet regt wel, ik zal liefst gaan liggen." Hij ging naar bed, terwijl ik hem met kloppend hart nakeek, en den 30ste April zonder bijna ziek te zijn geweest, overleed hij tegen zons ondergang in—wat sommigen meenden—eene slaap beroerte, zonder een lid te verroeren, en zijne ziel was vereenigd met haar die hij niet vergeten kon.

Ik kan niet zeggen hoe het mij was na zijn dood. Ik kon er niet overkomen. 't Was mij waarlijk, als of de Heere zich vergist had. "Kon ik dat werk, door *dien* broeder zoo begonnen, voortzetten? Was het, met eerbied, regt van den Heere, zóó eene verantwoordelijkheid, op zulke jonge zwakke schouders te laten rusten? Had ik mij aan het werk overgegeven, om aan het hoofd er van te staan? Was het niet om *Br. McKidd* ter zijde te wezen?" Ah! ik herinner mij nog goed *dien nacht* toen ik als *Jakob*, met *Jokobs God* moest worstelen; en het einde was: "teruggaan kan ik niet; dan . . . liever sterven. Wil de Heere mij gebruiken, daar ben ik, maar dan moet Hij mij dubbele genade geven; zoo niet, ik kan het werk niet doen." Zóó gaf ik mij bij vernieuwing den Heere over, zóó vond ik rust.

Na den dood van *Br. McKidd*, ging de ziekte nog steeds haren verwoestenden gang. 't Ging er maar vreurig toe. Men leefde daar meest van de jagt, doch de ziekte belette de mannen

uit te gaan om te jagen. *Jan Zerf* leed aan een gezwel onder zijn oor. Ik, nu beter wordende leed aan . . . een vreeselijken *honger*, die immer meer kwelde, daar ik geen' behoorlijke spijs kon verkrijgen. Ik verruilde een *woollen kombars* voor twee zakken mielies, en nu had ik toch voor dien tergenden bonger mielies en—begreep eens—“*blatjang*.” Daarbij kwam nog dat, uitgenomen wat de heer *Lottering* deed (gewillig doch zwak) wij nu, geene school of godsdienst hadden. O ! welk een lijden naar ligchaam en ziel ! En toen ik het niet langer dragen kon, ging ik kerk houden, en terwijl ik preekte, kreeg ik een aanval van de koude koorts ; ik moest zoo gauw ik kon sluiten, liep naar huis, ontkleedde mij, en toen ik mij te bed wierp, kon men mijne tanden op elkanderen hooren klappen.

Het was ons waarlijk eene verkwikking, in die dagen, een bezoek te ontvangen van Ds. *C. Murray*, die destijds *Zending Inspector* was. Hij kwam er vergezeld van Ds. *H. Gonin*, die te *Saulspoort* aan de *Pilaansbergen*, district *Rustenburg*, als Zending onzer kerk werkzaam was.

Ds. *Murray* plaatste eenige briven, in “*De Volksvriend*” van die dagen, ik ga dus stilzwijgend zijne reis en bezoek voorbij en refereer u naar die brieven. Wij hadden ook 't voorregt met elkander het Heilig Avondmaal te vieren en te genieten, en in den avond van dien dag, een biduur te hebben, en ter gedagtenis aan hun bezoek, besloten wij den Zondag avond af te zonderen tot het gebed, en alhoewel het bijna 23 jaren geleden is, sedert zij ons bezochten, toch houdt door 's Heeren hulp en genade, dat biduur nog stand. God zij geloofd !

Met de broeders, bragten wij ook 't Kafferhoofd *Mamato* of *Katlagter* een bezoek in zijn gebergte nabij *Schoemansdal*. Hij ontving ons niet heel vorstelijk, en gaf ons een klein slagtbokje. Wij hadden eene bijeenkomst met hem en zijne raadslieden en oudsten, om te vernemen of hij en zijn volk dan niet het *Evangelie* wilden aannemen. Hij was zeer vriendelijk, stemde alles toe, en gaf ons een antwoord dat eigenlijk, zoo als wij zeggen, noch visch noch vleesch was.

Niet lang na het vertrek van de Brs. *C. Murray*, en *H. Gonin*, begon het er regt onveilig te worden, zoo wel op de statie, als in de bergen. De Kaffers in de bergen, stalen een kist met kleaderen van Br. *McKidd* en mijzelven ; zij trachtten ook de beesten te stelen, doch konden hun voornemen niet ten uitvoer brengen. In 't hoofdstuk omtrent *Zoutpansbergen* heb ik getracht u duidelijk te maken wat aanleiding gaf tot die onveiligheid en daarna tot oorlog : de Kaffers namelijk, weigerden de geweren der blanken terug te geven, maar werden—verrijkt met vuur wapenen, en zoo in de gunst der handelaars zijnde—overmoedig en begonnen te rooven en te moorden. De Burgers maakten daarop eene kom-

mando bijeen, om die geweren aftenemen, en daar die Kaffers onwillig bleven, kwam het tot een oorlog. Doch ik wil u liever tot dien tijd terugbrengen en daarom geef ik u een paar brieven, door mij toen gezonden naar de *Eerw. Zending Commissie*. Daaruit kunt gij zien hoe 't ons ging.

Hout Rivier, 10 Augustus, 1865.

GELIEFDE. . . . .

Ik moest eer geschreven hebben, maar kon niet. Gij zult u zeker verwonderen, dat ik niet van "Goedgedacht" schrijf; maar ik hoop, dat de reden u straks duidelijk zal wezen. De Inspector zal u hebben verteld dat blanken en Kaffers zich hier gereed maakten tot den oorlog. Het Kaffer opperhoofd Katlach is altijd onze vriend geweest; Michael Buijs werd gebruikt tot middelaar (tusschen de boeren en hem) maar kon niets uitvoeren. De blanken eischten hunne geweren terug van hunne Kaffer-schutters, die bij Katlach gevlugt waren. Deze eischte zijnen vijand, Thawaan (die beschuldigd wordt zijnen vader, Katlach's broeder, Ramapolana en hunne zuster vermoord te hebben) en wilde uit de bergen niet komen om de zaak tusschen hem en Thawaan te laten onderzoeken, omdat hij bang was, dat de blanken hem zouden vasthouden totdat de geweren uitgeleverd waren. Ik hoor men wilde dit doen.

Men meende dat er nu met den oorlog een begin moest gemaakt worden. Den 14 Julij bragt Buys mij eenen brief van den Lager Commandant van het dorp ons verzoekende en des noods gelastende naar het lager te komen. Ik antwoordde dat wij zulks niet konden doen: wij govoelden ons veilig. De Heere had ons daar geplaatst, en wij moesten het duidelijk zien dat de Heere ons wilde doen weggaan. Den 15den keeg Buijs eenen brief van den Veld-Cornet hem gelastende om met al wat op de statie was naar zijn lager te komen. Buijs vroeg wat hem te doen stond? Wij zeiden: zijnen Veld-Cornet gehoorzamen. Maar hij kon er niet aan denken zonder ons te vertrekken en raadde ons sterk aan niet langer te blijven: want hij kende de Kaffers goed, en zij zouden ons ook vermoorden. Ik heb met den Heere geraadpleegd, en den Veld-Cornet geschreven ons te helpen de goederen te vervoeren. Hulp kwam niet; maar Katlach liet weten, wij moesten toch niet weggaan, want dan had hij geene vrienden, en wie zou zorgen, dat hij een Zendeling kreeg? Den 19den zond ik Buijs naar den Veld-Cornet om hem te zeggen, dat wij liefst blijven zouden. Hij had hier niets tegen, maar dan moesten wij toezien. Katlach's boodschap had ons gerustgesteld.

Maandag den 24sten kwam er eene boodschap van de Kaffers in de bergen achter de statie: wij moesten bij hen komen of wegtrekken, anders zouden de honden op ons springen. Het was reeds avond. Wij waren verschrikt, maar kleefden Hem aan, die gezegd heeft: "Alleenlijk vreest niet, doch hebt zeer goeden moed, want de Heere uw God is met u alom waar gij heengaat." Dien avond later kwamen er twee blanken te paard: Buys moest zich haastig met de zijnen gereed maken, een Commando was aan het komen,—zij zouden dien nacht de Kaffers in den berg aanvallen. Wat ik toen gevoelde, weet alleen de Heere. Spreken kon ik voor geruimen tijd bijna niet. Buys kwam bij ons en wij baden zamen, en zoo gingen zij. Ik kon niet slapen. Omtrent middernacht kwam de Veld-Cornet, Buys en nog eenigen bij ons. Zij hadden onder onze Kaffers twee verspieters uit de bergen gevangen. Van hen hadden zij vernomen, dat in dien nacht de Kaffers bij het dorp die plaats zouden aanvallen, en die achter ons de Statie. Dit bleek waarheid to zijn, want den volgenden dag zag men de sporen van eene menigte Kaffers, tot digt bij ons; toen dezen de blanken zagen vloten zij terug naar de bergen.

Zoo heeft de Heere ons uit hunne handen gered. Hem zij de eer! Tot Zaterdag werd er in de bergen gevochten. De Kaffers vlugten uit kransen, waar niemand bij hen kon komen, zoodat velen der blanken, en zelfs Michael Buijs, zeiden, dat de schrik des Heeren op hen gevallen was. Velen zijn ook gesneuveld. Van den kant der blanken is een Kaffer gedood en een Kaffer en een blanke gewond, die echter beide aan het beteren zijn. Zaterdag ging het lager van ons weg, en wij vertrokken Maandag.

"Noem-Noem-draai," Hout Rivier.

Sedert ik bovenstaande regelen schreef, heeft ziekte mij verhinderd verder te schrijven. Ik had een zware koude gevat, ik denk, na godsdienst in het lager. Ik had zulke kramppijnen, dat het hoesten mij moeilijk viel, en ik moest mij dwingen om iets te eten, opdat deze broze hut niet ineen viel.

Tot mijne droefenis hebben wij nu geen morgen-godsdienst met de Kaffers. Acht uren aan deze zijde der Statie gingen wij ons vooreerst nederzetten, maakten eenige hutten, enz., digt bij het lager der blanken. Daar hoorden wij van de woede der arme Kaffers. Na ons vertrek, waren zij naar de Statie gekomen en hebben daar alles verbrand; eerst lieten zij het schoolgebouw en een paar huizen, die van Lottering en Schoeman staan, maar zij kwamen terug en vernielden alles.

Waar wij waren konden wij niet blijven. Wel zouden de Kaffers ons misschien met rust laten, maar er was geen grond te bewerken, en wij hebben niet veel milies en Kafferkoren. Sommigen zijn al komen kost vragen.

De naam des Heeren zijn geloofd. Hij maakt zijn woord heerlijk ook onder ons: "Hij neigt de harten als waterbekken." Sommigen der blanken, ja, de meesten zijn zeer vriendelijk en zonden ons wat vleesch, brood en groenten. De eigenaar van deze plaats kwam tot ons en zeide; dat onze toestand hem smartte, dat zoo wij wilden, wij op zijne plaats konden komen tot dat er vrede zou zijn. Hij zou ons grond en water geven om er op te zaaijen en te planten, en ons helpen zoo veel hij kon. Wij zijn gekomen, en hij heeft ons grond genoeg gegeven.

Er zijn nu reeds honderden van Kaffers dood, en er komt een groot kommando van blanken van voren, om de blanken hier te helpen. Wonderlijk zijn de wegen des Heeren met ons, door diepe wateren leidt Hij ons, doch wij kunnen hem nog loven, want het is zoo als Michael Buijs zegt: "Mijnheer, ons kan te vreden wees, al neem de Heer ook alles van ons weg, als Hij toch maar zijn woord laat staan onder ons." Het spijt mij dat de Kaffers in de bergen achter de Statie nu zoo uit elkander gaan. Ik gevoel nu meer voor hen dan ooit, en mijn hart zou bloeden, moest ik verder van hen gaan. Maar nu is er aan hen niets te doen. De Heere kent zijnen tijd. Jan Zerf is ook niet wel. Mijne brieven kunt gij maar, als naar gewoonte, naar het Dorp zenden. Ik heb in langen tijd geen brief van boven gezien.

De Kaffers in de bergen moeten zeer wreed zijn. Ik zeide aan Michael of hij dacht, dat de Kaffers mij zouden kwaad doen; hij antwoordde: Zij zouden mij slagten. Hij vertelde mij ook dat zoo zij eenen dapperen blanken man zouden vangen, zij zijn vleesch met ander vleesch zouden mengen en eten. . . . Ook andere gruwelijke gewoonten zijn er onder hen. Dan, wanneer zal zich de Heere over die arme blinden ontfermen! Laat ons toch ernstiger er om bidden. Moge deze verwarring een middel zijn in de hand des Heeren om hen tot de kennis van het woord te brengen. Het is mij zoo duidelijk, dat de Heere zijnen getrouwen dienstknecht, Broeder McKidd, deze dagen niet heeft willen laten zien, want hij zou het zich te sterk aange-trokken hebben.

Verscheidene Kaffers zijn reeds geschoten—ook een blanke. De blanken zijn reeds eenmaal op de vlugt gedreven. Bij het opperhoofd hebben zij tot nog toe niets kunnen uitgrigten, dat noemenswaard is. De boeren buiten Zoutpansbergen willen niet te hulp komen, en hier heerscht verdeelheid. Nu zijn de boeren

bezig hun graan afteogsten, anders moet hongersnood volgen. Onze weerbare mannen (Kaffers) moeten ook gedurig uit. De Heere bewaart hen genadiglijk. Vele Kaffers zijn voor den honger reeds gevloten. Mijne ziel wordt gedurig vaster aan den armen heiden. Ik hoor dat hun plan is geweest om mij en Michael Buys levendig afteslagten.

Met mijne gezondheid gaat het hier veel beter dan in Zoutpansbergen. . . . Wij zijn verledene week op de Statie geweest. De huizen zijn in puin ; maar wij hebben van daar toch nog eenig tuingoed kunnen medebrengen, dat ons te pas komt en waarvoor wij den Heere dankbaar zijn. Onze tuin is mooi doch jong."

Toen ik de boven aangehaalde brieven schreef, waren wij op de plaats "*Noem-Noem-draai*." Dit was de naam der plaats, waarop die meer dan vriendelijke *Andries Duenhage* ons bragt, waar wij met hem samenwoonden. Deze plaats werd daarna voor de Zending gekocht, en is de zoo bekende en door God gezegende "*Bethesda*."

Ik kon maar niet geheel en al bevrijd worden van de gevolgen der koorts, en bleef maar sukkelend ; en daar ik toch naar de kolonie gaan moest, om geordend en in het huwelijk bevestigd te worden, besloot ik maar met een te gaan.

Wel in *April* 1866, gingen wij van *Noem-Noem-draai* in *Malitseland* met een ossenwagen. Wij beteekent : *Jan Zerf*, *Andries Buijs*, *Slagveld*, *Jan* en *Piet Buijs* en ik. Wij gingen bij *Br. Gonin* langs. Hij gaf mij 2 degelijke achterossen, waarvan een echter aan de longziekte te *Bloemfontein* stierf. Ik kocht daar een ander os. Te *Fauresmith* gaf men ons een goede voorspan tot aan *Grootrivier*. Tusschen *Hanover* en *Murraijsburg* moest ik 2 ossen achterlaten die te zwak en mager waren. Ook in *de Vrijstaat* hadden wij 2 achter gelaten. De lieve kerkeraad te *Murraijsburg* echter, legde een groote pleister op vele van die wonden, en gaf ons 10 mooie, sterke, vette, zwarte (*mijn kleur*) basterd mof-ossen ten geschenk. Die bragten ons verder. Onze vermoeide ossen lieten bij *ou oom Barend Burger* achter, en behouden kwamen wij, in Augustus, bij de onzen te Stellenbosch aan.

HOOFDSTUK VII.

ZES MAANDEN IN DE KOLONIE.—GEORDEND EN GETROUWD.—DE TERUG REIS.—TE WORCESTER, PRINS ALBERT, MURRAIJSBURG, GRAAFF-REINET, RICHMOND, HANOVER, COLESBERG.—DOOR DEN VRIJSTAAT NAAR POTCHEFSTROOM.—TE HUIS IN ZOUTPANSBERG.

Mijn verblijf in de kolonie, duurde van August 1866 tot Februarij 1867.

Gedurende die 6 maanden, moest ik mij gereed maken voor mijn *Zendelings examen*; ook nog in het *Huwelijk* bevestigd worden. Dit alles vond plaats. Ook werd ik aan de *Wijnberg* als Zending geordend, en toen moest ik nog vele gemeenten bezoeken, en verslag doen, van onze verrigtingen aan de *Zoutpansbergen*. Ik gaf toen ook een klein boekje in 't licht, waarin ik mededeelingen deed aangaande ons werk.

Ik ga u niet vertellen van onze werkzaamheden en reizen gedurende die zes maanden in de kolonie; ik heb daar geene aantekeningen van kunnen maken, en mijn geheugen kan ik daarin niet vertrouwen. In de nieuwsbladen van dien tijd zal de belangstellende genoeg vinden, om hem op de hoogte te brengen.

Genoeg, wij verlieten ten tweede male *Stellenbosch* in Februarij 1867. Ons personeel bestond nu uit dezelfde, die in April 1866 uit *Zoutpansberg* gingen, uitgenomen *Jan Zerf*, die te *Franschoek* bleef. Doch ik had nu, mijne echtgenoot, zuster van Ds. *Neethling* van Stellenbosch en de B.B. Dempers en Brink die ook naar het Zendingveld gingen. Ook ging met ons, eene zuster, die ons te *Prins Albert* zou verlaten. Hoe 't ons op reis gegaan is, moeten de volgende brieven, die ik destijds aan de kinderen schreef, en die ik hier overneem, u vertellen.

“Woensdag, den 20sten Februarij, ben ik met den ochtend-trein van Stellenbosch gegaan. Ik moest aan den Paarl zijn. Daar werd ik regt vriendelijk ontvangen door het huisgezin van den Heer Adriaan Louw en de andere vrienden, die ik ging bezoeken. Met den namiddag trein vertrok ik naar Wellington, en had daar dien avond godsdienst in het gesticht. Ik logeerde bij den lieven Heer Ernst Malherbe. Volgens afspraak gingen de Heer Malherbe, nog eenige vrienden en ik Donderdag morgen naar de *statie*, om mijne lieve echtgenoot en schoonzuster—die met ons

mede gaat tot Prins Albert—te gaan afhalen. Zij kwamen met den trein, vergezeld door eenige Stellenbossche en ook Paarl'sche vrienden. Met den namiddag trein keerden de vrienden weer terug naar de Paarl en Stellenbosch. Het was voor het vleesch niet aangenaam, maar de Heere gaf genade. Het gaat altijd zoo. Aardsche vrienden kunnen ons vriendelijkheid bewijzen, maar zij blijven niet altijd bij ons. Gelukkig hebben wij éénen vriend die ons heeft beloofd, eer wij van boven gingen, dat Hij bij ons blijven zal. Ja, Hij heeft zelf gezegd: "Uw bewaarder sluimert niet," en ook, "dat Hij bij ons blijven zal," zoo nabij als onze schaduw aan onze rechterhand.

Dien achtermiddag gingen wij naar de Bovenvallei bij onze oude vrienden en broeders in den Heer, de Heeren Jacob en Pieter le Roux en hunne vrouwen; bij wie het altijd aangenaam is te kuieren. Ik had daar godsdienst in het kerkgebouw, alwaar ik meer dan eenen aangename oogenblik heb doorgebracht.

De wagens waren dien morgen met den trein aangekomen, en werden door de Wellingtonsche vrienden gezonden over Bainskloof, tot bij den Heer Lategaan.

Twee kalveren, die ik van mijnen zwager gekregen had, kwamen ook dien achtermiddig bij de Heeren Le Roux aan, en werden door hen, met nog een, dat met de wagens gekomen was, gezonden tot bij den Heer Lategaan.

Vrijdag morgen gingen wij van Bovenvallei in de kar van den Wel.Eerw. Heer William Murray, die op ons daar wachtte, en kwamen veilig op Bainskloof, en dien achtermiddag te Worcester aan.

De wagens waren kort vóór ons van den Heer Lategaan vertrokken, met twee span ossen van de Worcester'sche vrienden. Bijna was de wagen omgevallen toen zij van den Heer L. gingen. Twee kleine kinders zaten op den wal, die om eenen wijngaard is; daar bij dien wal is er wat wij noemen een *holsloot*. De ossen schrikten en sprongen uit het pad en de wagen kwam aan den *haarkant* (de rechterzijde) in eene tamelijk diepe sloot. Men moest toen den rand van de sloot wegspitten, en toen ging het er goed uit. De wagen kwam bijna *zononder* te Worcester aan. Zondag was een regt aangename dag. Ik was onwel, en zoo dacht de Eerw. W. Murray goed om zelf in den achtermiddag eene kinderpreek te doen. Ik had alle lieve kinderen wel daar gewenscht. Ik was bijna blijde, dat ik het niet doen kon. De Heer M. sprak zoo duidelijk en ernstig en deed meer vragen dan nog ooit in een kinderpreek heb hooren doen. En de kinderen antwoordden zoo vrijmoediglijk en goed, het was een lust het bij te wonen. Hij sprak over Hebr. xiii: 12 en 13, een moeilijke tekst. Eene uitdrukking deed mij bijna lagchen, maar dit was toch zoo waar. Toen hij sprak over het dragen van de smaad-

neid van den Heer Jezus, maakte hij duidelijk hoe een kind dikwijls gesmaad wordt door andere kinderen, als hij begint te bidden. Dan zeggen andere kinderen : “ Kijk hij wordt ook vroom, kijk hoe *ouwelijk* is hij,” en een kind moet dit dragen.

Dat de vrienden op Worcester voor ons hebben gedaan wat zij konden, behoef ik niet te zeggen. Een ieder weet hoe vriendelijk zij zijn. Ik heb daar eene kar gekocht. De kar was al oud en scheen mij toe, of zij al veel gebruikt was en misschien meer dan eens omgevalen. Er was vroeger een kap op, maar die was verdwenen. Ik moest de banden van de kar laten korten ook van den eenen wagen. Te Stellenbosch heb ik er wel aan gedacht, maar het scheen mij toen niet zoo noodzakelijk toe als te Worcester. Ik heb echter niets voor het korten der banden betaald. De Worcesterse vrienden hebben dit gedaan, of beloofd te doen, dat hetzelfde is bij hen.

Wij hebben te Worcester ook nog een van onze kalveren laten beslaan. De twee anderen waren te jong. Vele kinderen weten zeker niet, dat men ook ossen en kalveren beslaan kan. Gij weet, dat dit aan een paard gedaan wordt, omdat het zijne pooten doorloopt, en dan als de pooten door zijn heeft het pijn en kan het niet loopen om te weiden, wordt mager en sterft. Wel, een os loopt zijn pooten ook door en een kalf bijgevolg ook. Maar men beslaat een os of kalf niet, zoo als men met een paard doet. Men neemt voor een os of kalf een hoefijzer, kapt het of breekt het in tweeën, eene helft is genoeg voor iederen poot. Men beslaat ook maar de buitenste hoeven. Dit deed mij denken aan eenen tekst. Gij verwondert u ; waar staat in Gods woord van beesten beslaan ? En toch wij kunnen bij alles iets vinden uit Gods woord, dat ons tot zegen kan zijn. En weet gij aan welken tekst ik dacht ? Gij kunt het opzoeken, de woorden zijn : “ uwe voeten geschoeid hebbende met de bereidheid van het evangelie des vredes.” *Onze voeten* beteekent *onzen wandel*. Gelijk iemand die loopt, zijne voeten doorloopt, zoodat hij daarna gelijk op eenen, die geene voeten heeft, ten minste zijne voeten zijn hem van zoo veel dienst als of hij er geene had ; zoo is hij, die wandelt op den weg naar den hemel ; de Christen loopt ook gevaar dat hij in zijnen wandel gelijk zal worden aan de wereld, die niet wandelt, maar in hare zo den slaapt (een slapende wandelt niet) ; dat is, de Christen loopt gevaar gerust te worden en niet te wandelen. Zijn pad is moeilijk en scherp, vol van verleiding en gevaren. Hij moet dus geschoeid zijn. Hij moet schoenen aan de voeten hebben. Die schoenen zijn de bereidheid van het Evangelie des vredes. Het evangelie is een evangelie des vredes. Denkt aan den Engelen-Zang en leest Ef. ii : vs. 17. Gij moet dat evangelie met een bereidwillig hart aannemen en in uw hart bewaren, dan spreekt het tot u geduriglijk van vrede en gij vindt

daar troost en moed, gelijk als wanneer men schoenen aan heeft : gij wandelt zonder moeite.

Donderdag hebben de Worcestersche vrienden de twee wagens weggezonden met hunne ossen. Vrijdag avond kwamen zij onder Hexrivierberg, en Zaterdag morgen den berg op tot bij den Heer Gabriel Hugo. De broeder Pieter Dempers is bij de wagens gebleven, de kar zou anders te vol zijn. Wij, mijne lieve vrouw, zuster en ik, reden Vrijdag met een kar van den Heer Wouter Hugo, die op het dorp woont, naar den Heer Wouter de Vos, alwaar wij dien avond aankwamen.

Zaterdag hebben wij het grootste gedeelte van den voormiddag doorgebracht met zingen en geestelijke gesprekken. Het is een genoegen bij den Heer de Vos te mogen verzuimen. Zondag had ik godsdienst in het schoolgebouw. Miss Gerlings is daar onderwijzeres. Zij is begonnen met eene Zondagschool voor gekleurden ; den eersten Zondag had zij er, geloof ik, 4 ; den tweeden, 5 ; den derden, 12 ; den vierden, 16.

Maandag morgen moest de Heer de Vos vertrekken. Wij deden zulks des namiddags en namen benevens hunne beste wenschen en aangename herinneringen aan hunne liefde, nog brood en vleesch en een mandje druiven mede, dat in de karoo meer dan geld waard is.

In den avond kwamen wij op den berg. De Heer Gabriel Hugo hadden wij op weg ontmoet. Hij had regt spijt, dat hij ons niet op zijne plaats zien zou, maar hij kon niet terugkeeren. Zijne kinderen hebben daarentegen gedaan wat zij konden, om het ons aangenaam te maken. Een van zijne zoons vroeg mij om binnen te komen en te spreken. Ik zeide waarover ? Hij antwoordde : Over den Heere Jezus. Dien avond hadden wij eenen aangenaamen bidstond.

Den volgenden ochtend vroeg ging de wagen, die ons er heen gebracht heeft, weer weg. Niet lang daarna kwam de broeder Pieter Brink, die Mr. Gonin gaat helpen, er aan. Onze ossen kwamen dien dag niet. De lieve vrienden waren regt verblijd en lieten ons dien avond Godsdienst houden, dat wij met vreugde deden.

Wij kregen daar een mud meel, benevens andere geschenken. Woensdag morgen kwamen de ossen er aan : tien had ik van Murrailsburg gebracht ; tien heeft de Zending Commissie gekocht ; drie heeft het Werkgezelschap te Worcester, en een heeft de Heer Wouter de Vos gegeven."

"Den 16den verlieten wij de lieve vrienden op de plaats van den Heer Hugo. Onze eigene ossen moesten toen de wagens trekken. Wij gingen een eind wegs over, dat genoemd wordt "Kort Begrip," en toen over de "Kleine en Grootte Straat."

Dien avond deed de Heere eene beproeving over ons komen, die echter den meesten, die op weg zijn met wagens, overkomen. Op eene zekere plaats was het zand zoo dik, dat de arme ossen de wagens niet konden doortrekken. Zij bleven staan en wij waren verplicht tien ossen van den achtersten wagen af te halen, en dezen met het span dat den anderen wagen trok, te zamen twee-entwintig, trokken toen met moeite den wagen door het zand. Toen wij op eene geschikte plaats kwamen, spanden wij uit voor dien nacht, maar gingen met ons lang span den anderen wagen halen en bragten dien ook bij den eersten. De ezels waren echter gebleven bij onze *staanplek*, zoo gingen Andries, P. Dempers en ik hen opzoeken. Zij waren ons bijna ontloopen, niet dat zij zoo ver waren, maar toen zij ons hoorden aankomen, werden zij bang en liepen weg. Wij waren verplicht ho! ha! te schreeuwen, opdat zij onze stem zouden herkennen. Zij bleven toen staan en wij bragten hen naar den wagen en met groote moeite bonden wij hen vast. Eenigen waren zoo lui, dat een aan den riem moest trekken en een ander stooten.

Den anderen dag vroeg gingen wij van daar en kwamen vroeg aan *de draai* en kochten daar voeder voor de ossen.

Na dat wij waren blijven staan was ik zoo gestemd, dat ik niet op de ossen kon zien om van hen iets te verwachten, en ik kan zeggen wij gingen van daar en verder, biddende ook om kracht voor de ossen.

Verder ging het goed tot den vogenden dag (Donderdag) in den avond. Er is eene plaats in de Karoo die genoemd wordt "Konstabel," en men moest eene hoogte op die lang aanhoudt. De arme ossen waren reeds moe. De Broeders Brink, Dempers en ik liepen voor de wagens, waar wij trachtten over geestelijke dingen te spreken, en elkander voor te houden hoe onmisbaar het voor ons was, ons door den Heer te laten leiden langs *zijn* weg, ook en vooral in de deproevingen, die over ons komen, om daardoor voorbereid te worden voor de beproevingen, die ons in ons werk wachten. In het dikke zand, dat dicht bij "Konstabel" is, ging de "bokwagen" met moeite door, maar wij moesten, nadat wij den wagen uitgespannen hadden, den anderen gaan halen met tien ossen van den eenen wagen. De eene wagen was nog in het zand. De ossen konden dien niet verder trekken. Maar toen de tien er bij kwamen ging het beter.

Van daar gingen wij Vrijdag namiddag. Zaterdag morgen gingen wij een paar uren ver, wij wilden den achtermiddag verder, maar de regen hield ons daar. Zondag bleven wij daar en hadden een aangenaamen dag, zoo aangenaam als een kind van God het maar verlangen kan.

Verder ging het goed. Op sommige plaatsen was er niets te eten voor het vee, maar de Heer heeft bijna overal regen gegeven

in de Karoo, en ik denk er zal zeker nu genoeg zijn voor het stomme vee.

Ik heb vergeten te zeggen dat wij te Konstabel en op eene andere plaats, Grootfontein, op ieder tien havergerven kregen, welke door de kinderen van den Heer Hugo op Hexriviersberg, op verzoek van den Wel-Eerwaarden Heer William Murray, met eenen anderen wagen daarheen verzonden waren.

Den 15den kwamen wij te Bloedrivier bij den Heer Koorts. Hij was regt vriendelijk. Ik wilde zien twee span ossen bij hem te krijgen, omdat ik onze ossen door het leelijke pad van hem naar Prins Albert sparen wilde. Maar er waren geene ossen te krijgen. Wij zijn eindelijk tot het besluit gekomen de wagens bij hem te laten met Andries en nog een om ze op te passen. Wij huurden een wagen van den Heer Koorts en spanden acht ossen er in, en daarmede vertrokken wij tegen vijf uur en kwamen veilig den volgenden avond te Prins Albert aan.

Den volgenden dag moest ik voor Ds. Krige de dienst waarnemen. Hij was naar eene andere plaats in zijne gemeente.

Het is aangenaam daar iets te mogen doen. De gemeente komt mij voor regt heilbegeerig te zijn. En bij alle gelegenheden, dat er door Broeder Brink en mijzelfen godsdienst gehouden werd, was de kerk goed vol.

Wij hebben er regt aangenaam gekuierd bij de vrienden op het dorp, bij mijnen zwager, en ook op de plaats waar ik den Heere Jezus leerde kennen en liefhebben. Dit is Achter Keridouw (Kredo). Broeders Brink en Dempers en ik gingen daarheen en ik hield er godsdienst. O, toen ik de huizen zag, waarin wij zoo dikwijls gebeden hebben, die lieve broeders, met wie ik mij zoo dikwijls voor den Heer heb verootmoedigd en gezongen tot eer van den onvolprezen Heiland, toen was het mij als of ik er nog woonde, en ik kon met vreugde en dankbaarheid die dagen herdenken.

De wagens werden door mijns zwagers ossen en een span, ons door den Heer Jan Luttig bezorgd, naar het dorp gebracht, van den Heer Koorts.

Vrijdag, den 29sten, gingen wij van het dorp naar mijnen zwager Samuel Luttig, een van de beste vrienden, die ik ooit gehad heb. O wij hebben er aangename oogenblikken gehad, en ik moet bekennen, dat het ons zwaar was den 4den April van hen afscheid te nemen.

Mijn zwager Luttig had gezorgd, dat wij twee span ossen kregen om de wagens een eind verder naar eene plaats "Dal Ajalon" te brengen, welke plaats omtrent 6 à 7 uur te paard van Beaufort ligt.

Wij hadden onze ossen den avond van den 27sten van den Heer Luttig gezonden, maar zij liepen in den nacht weg, en wij

moesten toen bij den Heer Fourie te "Dal Ajalon" wachten, alwaar wij Donderdag avond aankwamen.

Zeventien ossen waren weggehoopen en er werden zestien van gevonden. Ik wilde een os koopen, want onze jongens hadden reeds zoo lang gezocht en ze niet gevonden, dat ik dacht dat het dwaas zou zijn langer te wachten. Maar de Heer Fourie bood mij een zijner ossen aan. Ik wilde dien koopen. Hij zeide: Neen! als de weggehoopene os uitkomt dan zou hij dien nemen. Ik zeide: mijn os is klein. Hij antwoordde: het is niets. Ik zeide wederom, maar als mijn os niet gevonden wordt? Hij: dan kan het maar zoo blijven. Ik moest slechts mijn zwager Luttig verzoeken er naar te laten zoeken. Dit is toch vriendelijk en echristelijk, niet waar? Bidt voor de lieve vrienden en vriendinnen, die ons langs den weg zoo veel goeds gedaan hebben, en als gij dit doet, vergeet dan ook den Heer Fourie en de zijnen niet. Dat de Heere hen zegene!

De ossen-wagens konden niet vóór Maandag van den Heer Fourie gaan, maar hij bragt Broeder Brink, mijne lieve vrouw en mijzelven Zaterdag naar Beaufort.

Ik heb vergeten te zeggen, dat wij eene zorg op ons hebben genomen, eene kleine meid van omtrent 7 of 8 jaren, eene dochter van eenen jongen van mijnen schoonvader. Hare moeder is gestorven, en zij heeft voor haren dood gewild, dat dit kind aan mijne vrouw zou gegeven worden.

Zondag was er avondmaalsviering op Beaufort. Ds. Krige, de consulent, was er. Er waren dierbare kinderen van den Heer. De oude Heer Fraser was zeer verblijd om ons te zien, en als altijd regt hartelijk.

Dingsdag kwamen de wagens te Beaufort aan. De os, dien de Heer Fourie gegeven had, trok zeer goed in het span en ik kreeg toen ook berigt, dat de andere bij den Heer Luttig was. Ik was regt verblijd, dat onze vriend nu in staat zou zijn den os te krijgen.

Ik huurde twee span ossen voor vier ponden sterling tot naar Zoutrivier, omtrent zes uren te paard van Beaufort, om de wagens te trekken. De wagens verlieten Beaufort Woensdag, den 10den, met de Heeren Brink en Dempers, en wij vertrokken den volgenden dag in eene kar van den Heer Kootje Fourie, die ons, mijne vrouw en mij, dien avond te Juriesfontein bragt bij den Heer Jacobus Pienaar. Er was godsdienst besteld, en de Heer gaf ons eenen aangename avond. Den volgenden ochtend bragt de Heer Pienaar ons verder, en dien avond kwamen wij te Murrayburg aan. De Eerw. Charles Murray zat bij den ouden "oom Barend Burger" op de stoep. Regt hartelijk werden wij ontvangen. Ik vroeg waar ik kon gaan logeren en de oude Heer Burger was dadelijk gereed ons daar in te nemen.

Wij zijn reeds over de helft van den weg door de kolonie en wij gaan toch zoo langzaam. Lieve kinderen! gij gaat ook langzaam verder, maar wie weet of sommigen uwer niet reeds over de helft van uwen weg naar de eeuwigheid zijt, misschien digt bij het einde.”

“Zaterdag, den 13den was er voorbereiding en voorstelling. Ds. Charles Murray sprak de nieuwe ledematen zeer ernstig aan. Om half 2 was er biduur in meer dan één huis. In het huis, waar ik was, waren er regt vele menschen, en het was regt aangenaam. Zondag werd het Heilig Avondmaal des Heeren gevierd, de kerk was goed vol. In den avond heb ik een kindje gedoopt, het eerste, dat door mij gedoopt is. Het is zeker geen gering iets, zoo een heilig werk voor den Heere Jezus te verrigten. Deze Zondag was zeker een van de aangenaamste dagen van mijn leven. Maandag kwam Dr. Kotze van Richmond te Murraysburg aan. Hij werd reeds Zaterdag avond hier verwacht, maar één van zijne ezels werd ziek en zoo kon hij toen niet hier komen. Kort daarna kwamen onze wagens hier aan. Vóór den eenen trokken slechts tien ossen, een liep los, en toen ik vroeg wat de reden was, vertelden zij, dat een van onze beste ossen zich flauw had getrokken, en geen wonder, hij had altijd goed getrokken, doch moest later tegen den os, dien wij van den Heer Fourie hadden, trekken, en daar die frisch was, was het hem te veel, hij is echter beter geworden. Woensdag gingen wij, de Heeren Brink en Dempers, mijne vrouw en ik, met den paardenwagen van den Heer Barend Burger naar Graaff-Reinet. Dien avond kwamen wij niet verder dan de plaats van Diaken Maritz. Den volgenden morgen gingen wij van daar, en kwamen omtrent half vijf uur na den middag te Graaff-Reinet aan. Dien avond bleven wij bij den Wel Eerw. Heer Chas. Murray, maar den volgenden dag gingen mijne vrouw en ik naar onzen lieven Oom en Tante Brugman. Het is onnoodig te zeggen, dat de vrienden van de zendingzaak gedaan hebben voor ons wat zij konden.

Vrijdag (Goede Vrijdag) avond, had Ds. Murray daar godsdienst in de groote kerk. Zaterdag was voorbereiding en te gelijk voorstelling van ledematen. Zondag was Nachتماال. In den avond deelde ik het Nachتماال uit aan de gekleurde ledematen. Ik hoop dien dag nooit te vergeten.

Den vorigen dag werd eene Jongefuifvrouw Muller begraven, zuster van den Predikant van Pearstown. Zij was altijd frisch en gezond, maar de Heer vraagt niet naar ouderdom of gezondheid, als hij ons wegnemen wil.

Ds. Murray gaf mij zeven ezels, die hij, geloof ik, van Aberdeen gekregen heeft voor de Zending. De Wel Eerw. Heer Muller zeide mij: dat indien hij geweten had, dat wij van de opregte

ezels wilden hebben, dan had hij ons wel nog 20 kunnen bezorgen.

Ik kreeg te Graaff-Reinet nog een zak suiker, drie jukken en reisgeld, en ging van daar in de overtuiging, dat vele biddende harten ons verzelden.

Maandag, den 22sten, na den middag, bragt Ds. Chas. Murray ons van Graaff-Reinet, maar lieve kinders, ik weet niet of ik u er bij gewenscht zou hebben, om te zien, of om meê te ondervinden wat wij hebben moeten doorstaan. Een wind en stof er bij; ik durf bijna zeggen, Graaff-Reinet overtreft de Kaapstad daarin. Wij konden bijna niet zien noch hooren noch drijven, noch loopen. Arme Ds. Murray, ik had medelijden met hem; hij zat vóór, en de arme paarden, zij hadden hetzwaar tegen *Oudeberg*. Toen begon het te regenen, en het werd donker, ja zeer donker. Ds. Murray klom naderhand af om de paarden bij den toom te leiden. Hermanus, de kleine jongen, hield de lijfels. Ik moest lagchen, toen ik Ds. Murray eenmaal hoorde roepen "Hermanus kijk naar mij." Ik dacht bij mijzelven: *dan moet Hermanus betere oogjen hebben dan ik, want ik zie alleen een wil iets, dat het haarvoor-paard moet beteekenen*. Ik kon zelfs niet de naast-achter paarden zien. Kort daarna zei Ds. Murray: *Houd stil, wij zijn uit het pad*. Toen moest er naar het pad gezocht worden. De Heeren Brink en Dempers klommen af om te helpen. Eindelijk konden zij niets meer van een pad bekennen. Maar de Heer zorgde voor ons. Niet ver van ons brandde er een vuur, waarbij er padmakers waren. De Heer Brink moest daarheen om een brandenden stomp te halen, en door dien stomp voorgelicht gingen wij verder. Nu en dan regende het een weinig.

Toen ik dat vuur zoo zag, dacht ik er aan hoe onmogelijk het ook voor ons is, ons pad naar den hemel te houden of te vinden zoo wij geen licht hebben. Ds. Murray herrinnerde ons aan de vuurkolom, die zoo onmisbaar was voor de Kinderen Israëls in de woestijn.

Omtrent acht uren kwamen wij te Doornplaats aan, bij den Heer Burger, die ons zeer vriendelijk ontving. Zij hadden reeds gegeten en huisgodsdienst gehad, en wij deden dit toen voor ons zelve.

Den anderen dag, 's morgens vroeg, keerde Ds. Murray terug met zijn wagen. Wij gingen verder met een wagen van den Heer Burger tot naar Zuurplaats. Vandaar met een wagen van den Heer Van Heerden tot op Murraysburg, waar wij alles wel aantroffen. Den volgende dag was mijne lieve echtgenootte regt ziek.

Zondag had ik godsdienst voor de lieve vrienden te Murraysburg. Vóór de namiddag-godsdienst sprak ik de kinderen toe, en in den avond hield ik godsdienst voor de gekleurden.

Maandag of Dingsdag zouden wij vertrokken zijn, maar door de ziekte mijner dierbare vrouw moesten wij die week nog blijven waar wij waren. Wij hadden het ook heel goed ; en de Heer vergelde dit den lieven Murraysburgschen vrienden !

Woensdag zijn de wagens vertrokken. Ik heb daar van de lieve vrienden niet minder dan vier vaarzen, een stiertje en twee ossen gekregen, behalve, ik weet niet wat, meer. Zij hebben zelfs van eenen anderen wagen gesproken, omdat onze wagens zoo vol waren, maar ik dacht, al krijgen wij ook een wagen, die zal even vol gemaakt worden.

Op denzelfden dag, Woensdag, ben ik naar Vliegenkraal, omtrent twee en een half uur van het dorp gegaan, waar, ik geloof, de opwekking te Murraysburg begonnen is. Wij hadden daar godsdienst en daarna biduur. Het was er bijzonder aangenaam. Er waren tien karren behalve de rijpaarden waarmede de menschen er kwamen.

Dien avond had de Heer Dempers oefening in het gesticht over *Het Onze Vader*. Hij sprak regt ernstig en goed.

Donderdag namiddag kregen wij een regt mooijen regen, die door den nacht aanhield tot Vrijdag en Zaterdag, en daar ik dezen op Zaterdag schrijf kan ik niet zeggen, hoe lang het nog regenen zal.

Mijne lieve vrouw is beter, veel beter.

Ik hoop, kinderen ! dat gij aan het licht zult denken, dat ook voor u onmisbaar is, anders zult gij nooit den moeilijken weg naar den hemel kunnen bewandelen. Vraagt aan uwe ouders en onderwijzers, wat dat licht is."

Colesberg, 16 Mei 1867.

Mijn laatste was van Murraysburg, op den morgen van ons vertrek van daar geschreven, naamelijk Maandag, den 6den Mei. De Heer Willem Burger bragt ons in zijn wagen met zes paarden weg ; mijne lieve vrouw en mij. Den Heer B. reed zoo voorzigtig. Het pad was vreeselijk zwaar, zoo kort na den regen, en ik was een weinig ongerust, dat mijne vrouw weer erger zou worden. Maar, zoo als altijd, de Heere zorgde. Te Badfontein, bij den Heer P. van der Merwe, spanden wij eene langen tijd uit, zoodat wij dien avond niet verder kwamen dan de Heer Vilj en, alwaar wij godsdienst hadden. Die heer vertelde mij, dat een van onze ossen daar dood lag. Het arme dier was zoo oud, dat het bijna geene tanden meer in den bek had, en zoo kon het niet den regen en de koude met de anderen doorstaan ; evenzoo als het nog dikwijls met eenen ouden mensch gaat, doch een mensch

kunnen wij nog warme kleederen aantrekken, maar hoe met een os gedaan?

Den volgende dag reden wij redelijk vroeg van daar, spanden op weg bij den Heer Philip van der Merwe uit, en kwamen omtrent 2 uur te Richmond aan, waar wij met alle liefde door Dr. en Jufv. Kotzé ontvangen werden. De wagens met de Heeren Brink en Dempers waren dienzelfden morgen te Richmond aangekomen. De arme ossen hebben het regt zwaar gehad langs het pad van Murraysburg, daar het zoo nat was. Eenigen hadden klaauwziekte en een paar waren regt mager. De os, die te Murraysburg ziek aankwam, is daar dood gegaan.

De vrienden te Richmond zeiden ons, dat het voor mijne vrouw onmogelijk was in zulk eenen volgepakten wagen te zitten, en zoo hebben zij eenen kleinen paardenwagen gekocht. Ik heb daar geld gegeven aan den Heer Willem van der Merwe, om zeven ossen te koopen; zes om voor den wagen te trekken en een in plaats van den os, dien wij van den Heer Wouter de Vos gekregen hebben, en die ziek was, en nu waarschijnlijk dood is.

De vrienden te Richmond wilden mij daar een Zondag houden, maar wij dachten Hanover heeft het meer noodig. Wij besloten om de wagens daar te laten tot den 13den Mei. De Heer W. van der Merwe bragt ons Vrijdag naar de plaats van den Heer Frans Kok, die mij, toen ik naar boven reisde, deed beloven, dat ik bij hem zou komen kuieren. Hij en zijn huisgezin waren regt vriendelijk. Ds. Kok, zijn zoon, moest kort na onze aankomst van huis. Zaterdag bragt hij mij en vrouw naar Hanover, waar ik tot mijne blijdschap mijnen ouden vriend Ds. C. Morgan vond, die daar was gekomen om voor de afgescheidenen te prediken, en het avondmaal te bedienen. Zaterdag morgen kreeg hij een brief van de verdraagzamen, die tot de liberale partij behooren, dat zoo hij zou prediken er geregtelijke stappen tegen hem zouden worden genomen. Zondag was een aangename dag voor ons, en bijzonder voor die arme gemeente. Velen hebben mij verteld dat de Heere hen regt opgebeurd had, en nieuwen moed gegeven heeft. Maandag morgen wilde Ds. Morgan vroeg vertrekken, maar men had in den nacht de kram van het slot van den stal, waarin zijne paarden waren, uitgetrokken, zoodat de paarden niet te vinden waren. Zij waren echter niet ver gegaan, zoo dat de Heere den raad der kwaaddoeners vernietigd heeft. Maandag morgen vroeg zou de Ouderling Joubert ons naar Colesberg brengen, maar zijn ezels kwamen eerst te 12 ure. Hij was bang, dat wij ongeduldig zouden worden, maar wij dachten de Heere heeft dit om wijze oorzaken toegelaten. De Heer Joubert sloeg voor, dat wij met hem naar zijne plaats zouden gaan, dan zou hij ons in eene kar verder brengen. Hij deed dit ook. Dien avond sliepen wij te

Bosjesmansvallei, waar er regt arme, eenvoudige maar godvreezende menschen wonen. Zij waren zoo verblijd ons daar te hebben, vooral omdat er eene vrouw woont, die jaren lang reeds in eenen half wanhopenden toestand verkeert. Ik hield daar dien avond en den volgenden morgen vroeg godsdienst, en wij hadden er regt aangename gesprekken. Ik kon den Heere regt hartelijk danken, dat de ezels dien morgen laat gekomen waren.

Den 14den kwamen wij te Colesberg aan, waar Ds. Luckhoff en echtgenoot ons verwachtten. Kort na onze aankomst moest Ds. Luckhoff nitgaan naar eenen Oud-Ouderling, die erg ziek was. Den volgenden dag kwam hij terug, met de tijding dat hij omtrent vijf uren vóór zijne aankomst aldaar gestorven was.

Dien achtermiddag kwam Jufv. Murray met hare twee jongste dochters van Fauresmith, op reis naar Graaff-Reinet. Ik was verblijd haar te zien, want dit was de voornaamste reden waarom ik mij zoo haaste om te Colesberg te komen. Ik wist zij zou hier niet lang vertoeven. Jongejufv. Murray had ons eenen zak suiker te Graaff-Reinet achtergelaten, dien zij gekocht had voor geld, met handwerk van drooge gras en bloemen bijgemaakt. Ik zeg dit alleen om den kinderen te laten zien, dat men veel doen kan als er lust is. Van het jongste meisje kreeg ik te Colesberg een beursje met 20s. 6d., en wat nog al aardig is: ik heb een beursje van dezelfde soort, maar het begon reeds oud en slecht te worden, en voor eenigen tijd dacht ik bij mijzelf: ik wensch dat ik een van dezelfde soort had, en nu heb ik het.

Kort daarna kwamen Ds. C. Murray, zijn broeder, den Heer James Murray, en een heer Kretzen, die als schoolmeester naar den Vrijstaat gaat, er ook aan, om Jufv. Murray te halen.

Het was laat toen Ds. L., Ds. M., en ik naar bed gingen, en vroeg waren wij weder op. Dezen morgen zijn bijna allen weer nit elkander gegaan. Ds. Luckhoff naar de begrafenis van den Heer Du Plessis, den overleden Ond-Onderling, en ik denk zoo aanstonds ook nit te gaan.

Wij zijn al bijna de kolonie door, en zullen weldra, zoo de Heere wil, daar zijn, waar er nu oorlog is in den Vrijstaat. Wij gaan langzamerhand naar onze thuis-plaats, en ook gij kinderen zijt nader bij uwe eeuwige woning, dan toen ik laatst schreef.

Colesberg. . . . . 1867.

Toen ik mijn laatste schreef, heb ik niet gedacht dat ik den volgende ook van hier zou beginnen. Ik verlang ook al sterk van hier te gaan en aan het einde van de reis te komen, maar de vrienden hier zeggen, dat het beter is om een weinig te wachten.

De Vrijstaat heeft weinig kost voor onzen ossen, daar er van jaar zoovele sprinkhanen zijn en zij zoo laat in het jaar er blijven. Wanneer wij nu daar doorgaan, dan zullen wij niet kunnen verzuimen. Daarom is het beter dat de ossen nog wat meer uitrusten.

Wij hebben al zoo velen der ossen uitgeruild, dat ik ze bijna niet meer ken.

Ik kreeg Maandag eenen brief van Michael Buis, den eersten sedert ik van onder ben. Hij schreef dat zij na ons vertrek naar Jakob Nelson zijn gegaan, doch door tegenspoed waren zij verplicht naar den Veldkornet A. Duvenagie te gaan; een paar van de onzen zijn nu niet bij hen, doch ik hoop dat zij zullen terugkomen als wij daar eens zijn. Verder versta ik uit zijnen brief, die een weinig onduidelijk geschreven is, dat drie der kinderen gestolen zijn door de Kaffers van een vijandigen kapitein, die onder Katlach staat, genaamd Lesiba. Een van de kinderen heeft bij ons gewerkt, een meisje, en zij was toch zoo zoet. Gij kunt zelf denken hoe het mij is bij zulke tijding, doch wij willen ook hierin op den Heere vertrouwen.

Ik hoop dat de lieve kinderen er aan zullen denken om veel voor die arme Kaffers te bidden, want ik geloof, volgens de coaranten, dat er nu oorlog moet zijn.

Den 16den ben ik naar eene oude vriendin gaan zien, die hier dichtbij woont. Zij is getrouwd met een heer Kolbe, een zoon van den overleden Zendeling Kolbe. Mijn vrouw liet ik achter, en ik was waarlijk blijde, vooral toen ik den volgende dag naar een andere plaats ging. Het pad was zoo dat de kar bij een paar plekken van de klipbanken, in Oorlogspoortspruit, moest afspringen. Dien avond kwam ik weer behouden en gezond te Colesberg aan en vond nog alles wel.

Den 18den kwamen de wagens, die Ds. Louw van Fauresmith gingen halen, er aan, met eenige van de Murrayburgsche vrienden. Gij kunt begrijpen hoe aangenaam het ons was de lieve vrienden nog eens de hand te drukken. Zij bleven er den 19den, Zondag, over, en gingen Maandag verder naar Fauresmith. Ds. Luckhoff had eene koude gevat, en ik moest de beurten voor hem waarnemen.

Dingsdag kwamen de wagens aan. Vier van onze ossen zijn gestorven van Murraysburg tot hierheen. Het remhout van den eenen wagen was aan stukken. Andries Buis had bij eene hoogte zoo sterk gedraaid, dat het breken moest.

Ook ons arm karretje geleek bijna niet meer naar eene kar.

Ds. Luckhoff en ik gingen Dingsdag naar Ouderling P. Joubert, en dien avond laat nog, een eind verder naar den Heer Kolbe. Den volgenden morgen gebeurde er iets aardigs. De Heer Joubert had twee schapen rammen, die vóór zijne deur loopen. Ik ging

—het was nog vroeg—naar hen zien. De een stond stil, maar toen ik dicht bij den anderen kwam, liep hij naar mij toe. Ik dacht wat zou hij willen maken, maar hij kwam met meening om mij te stooten. Ik was verplicht mijn voet voor te houden; hij ging een weinig terug, maar kwam weer met meer drift. Ik moest hem toen een gevoelige schop op den neus geven, waarop hij stil stond mij aan te kijken daar ik wegging. De Heer Joubert vertelde mij, dat hij verplicht was voor een paar ochtenden hard weg te loopen, daar hij zijne kerie niet bij zich had en de ram hem stooten wilde.

Donderdag hebben wij weer vier ossen uitgeruild.

Vrijdag was koningins verjaardag. Ik had meer gewoel verwacht, maar men vertelde mij, dat velen naar de Grootrivier waren, om daar ongehinderd vrolijk te zijn.

Ik dacht er aan hoe dat de wereld zich verheugen kan over eene aardsche koningin. Hebben wij niet meer regt vrolijk te zijn over onzen Koning Jezus? Moeten wij elkander niet opwekken gelijk de menschen? Hoe verblijd zijn zij als er geschoten en geraasd wordt, en wij zijn bang als onze Koning, de God der eere, dondert. Wij gaan uit om de illuminatie te zien, en als de Heere 's avonds de duizenden van lampen aan den donkeren hemel hangt, is daar niets in?

Ds. Louw kwam dien avond er aan en heeft Zondag gepredikt en is Maandag vertrokken.

Dingsdag zijn wij naar den Heer Frederik Kolbe gegaan, mijne vrouw en ik, in een wagen. Wij kwamen daar veilig aan. Mijne vrouw was een weinig vermoeid, maar zij was den volgende dag weer wel. Wij kuijerden daar regt aangenaam, gingen Donderdag een eind terug naar de Heer Joubert en Vrijdag naar huis, te Colesberg.

Zondag, in de afwezigheid van Ds. Luckhoff, had ik daar godsdienst.

Maandag gingen de Heer F. Kolbe, en ik, in eene kar met vier paarden naar Paddefontein, district Smithfield, om mijnen ouden geachten vriend Gabriel du Toit en zijne lieve huisvrouw en familie te zien.

Snaaksche naam niet waar, Paddefontein? Gij moet weten dat daar op vele plaatsen eene groote soort van padden is, die zoo hard brullen als een beest. Ik denk dat de plaats naar die padden genoemd is.

Wij sliepen dien avond omtrent een uur aan deze zijde van het dorp Bethulie, alwaar de Wel-Eerw. Heer de Beer beroepen is. Het is een klein net dorpje, met, zoo als het mij toescheen (want het scheen of bijna het grootste gedeelte der menschen nog sliep), een paar groote winkels. Het ligt omtrent 15 minuten te paard van Grootrivier.

Dien avond, omtrent half zeven uur, kwamen wij te Paddefontein aan, en waren een weinig teleurgesteld, daar wij den Heer du Toit en zijne huisvrouw niet te huis vonden. Zij waren naar hunnen getrouwden zoon, te Aliwal Noord, gegaan. Hun zoon, een oude vriend van mij, en de moeder van Jufv. Du Toit, waren echter te huis en zeer verblijd mij te zien. Den volgenden dag hadden wij een regt aangenaam biduur, omtrent een half uur van daar, en daar ontmoette ik weer een paar oude vrienden. Wij bragten onzen tijd regt genoegelijk door en keerden Vrijdag terug, en sliepen dien avond digt bij Bethulië. Dien nacht begon het te regenen en wij moesten den geheelen dag in den regen rijden, doch de Heere hielp ons en wij kwamen den avond laat op de plaats van den Heer Kolbe.

Wij hebben op deze reis naar den Vrijstaat en terug niets bijzonders ondervonden. Wij hebben weinige springbokken, maar vele sprinkhanen gezien.

De menschen klagen erg over de sprinkhanen. Zij zeggen; het was nog geen jaar zoo erg als van jaar. Zij sterven andere jaren van koude, maar nu blijven zij in leven. Iemand vertelde mij iets snaaksch omtrent de sprinkhanen. Hij zeide dat hij het van eenen geloofwaardigen man heeft. Iemand ving sprinkhanen in een zak, om ze aan zijne kalveren of veulens te geven om te eten. Hij wierp die sprinkhanen in den zak in Grootrivier en zette daar een zwaren steen op. Dit was in den avond. Den volgenden morgen ging hij den zak uit de rivier halen, toen hij tot zijne verbazing merkte, dat toen de zon op hen begon te schijnen, zij weer bijkwamen, en wegvlogen, ten minste die niet opgevreten werden.

Zondag morgen ging ik met den Heer Kolbe en zijnen broeder naar het dorp, alwaar wij allen wel vonden en een aangenaam Pinksterfeest vierden.

Moge de Heer u ook eenen Pinksterzegen schenken. Maar misschien denken de kinderen: dit is niet noodig, het is genoeg zoo de ouden ernstig bidden en den Heiligen Geest ontvangen. Dit zou mij en uwe vrienden spijten en u nadeel doen.

Edenburg, ... 1867.

Mijn laatste is van Colesberg gezonden. Donderdag, den 13den Junij gingen wij van het dorp naar de plaats van den Heer van Zijl, omtrent één en een half uur, per ossenwagen, verwijderd van het dorp. De wagens waren daar en de Heer van Zijl zou ons twee span ossen geven, om ons van daar tot aan deze de (Vrijstaatsche) zijde van de Grootrivier te brengen. Wij waren bij den Heer P. le Roux gelogerd. Vrijdag trokken de wagens van daar. Op pad brak het trektouw van den

bokwagen en de voorste zes ossen gingen op den loop. Maar de Heer zorgde voor ons zoo als altijd. Er kwamen een paar ruiters aan, die ons hielpen, zoodat alles spoedig weer regt was. Voor den kleinen wagen trokken zes van onze ossen. Wij gingen met dien wagen vooruit, want wij wilden over de pont gaan; de andere wagens zouden de drift van Grootrivier doorgaan. Wij kwamen behouden over de pont in den Vrijstaat en gingen omtrent een uur van de rivier uitspannen. Wij vonden daar geen water. Br. Brink ging water zoeken, doch daecht best om naar de andere wagens te gaan. Wij hadden ze ook daar volgens afspraak verwacht, doch de ossen, die hen van de rivier naar Philippolis brengen zonden, kwamen eerst den volgenden morgen bij de wagens. Br. Brink zond Andries Buis en Jan met een ketel water van de rivier naar ons. Eten hadden wij bij ons. Wij zonden hen weer terug met onze ossen, die tot daar getrokken hadden. Den volgenden morgen bragt Br. Brink zes andere ossen waarmede wij vroeg, om half vier, van daar gingen, en omtrent één uur te Phippolis aankwamen.

Dien avond kwamen de andere wagens er aan. Het paard mij door den Heer Petrus Joubert gegeven was er bij met zadel en toom.

Zondag heb ik godsdienst gehouden voor Ds. Fraser. Maandag zijn wij van daar voortgegaan.

Ik had vroeger gedaecht over Fauresmith te gaan, of liever ik kon niet besluiten hoe te doen; doch de Heer deed mij eenen man ontmoeten, die mij vertelde, dat er te Edenburg ossen waren om ons verder te helpen, en daar het door Edenburg korter is dan door Fauresmith, besloot ik over Edenburg te gaan. Op weg naar Edenburg is niets bijzonders gebeurd. Wij zagen overal sprinkhanen, zoodat er weinig te vreten is, op sommige plaatsen niets, doch naar men mij verteld had, heb ik het veld slechter verwacht.

Donderdag, omtrent te drie uur na den middag, kwamen wij te Edenburg. De andere wagens waren hier reeds Woensdag avond. Op weg hadden zij een groot ongeluk kunnen hebben. Het schamelhout van den eenen wagen en de disselboombout van den andere braken. Doch de Heere heeft nit alles geholpen. Van daag hebben wij eenige der ezels ingespannen voor eenen grooten wagen. Het ging beter dan ik verwaecht had, doch wij moesten hen toen uitspannen en waar *zij* wilden, niet waar *wij* wilden.

Zandrivier, 10 Julij 1867.

Zaterdag werden twee groote ossen verkoecht, en daar Ds. Meiring wist dat wij twee ossen noodig hadden, heeft hij ze gekocht en uit naam des Kerkerads aan ons gegeven. Zondag

had ik aldaar godsdienst en in den avond Avondmaal voor de gekleurden, waaraan Andries Buis, Jakob en Mozes deel namen. Het was een regt aangename dag.

Dingsdag gingen wij van daar. De gemeente Edenburg had ons drie spannen ossen gegeven om de wagens naar Bloemfontein te brengen. Bovendien gaf zij ons nog 12 kapater bokken en 4 schapen om te slagten. Ik kan zeggen, dat ik niet zoo veel kon verwachten. Maar de Heere zegt ook: "Alle andere dingen zullen u toegeworpen worden," en "Het gedierte op duizend bergen is mijne."

Van Edenburg ging het regt goed tot op Bloemfontein. Donderdag kwamen wij aldaar aan. Den avond te voren waren wij bij den Kommandant Kolbe gelogeed, wiens broeder te Colesberg ons zoo veel vriendelijkheid bewezen had.

Te Bloemfontein kregen wij weer tijding van de onzen in het Bovenland. Wij gingen reeds des anderen daags van daar. In den nacht sprongen twee bokken over den kraalmuur. Wij vonden ze weer op één na, een was door de honden gebeten. Wij hebben ook daar van onze goederen afgeladen, om verder naar Rustenburg genomen te worden, door twee zoons van den Heer Robinson, die naar Edenburg gekomen waren, naar hunnen oom, den lieven godvreezenden Heer Robert Robinson.

Vrijdag gingen wij van daar. De groote wagen, die nu een paar duizend ponden lichter was, werd van daar gebragt naar de plaats van den Heer Nicolaas Vermaak met ossen van den Heer Kolbe.

Van Modderivier spanden wij slechts tien ossen voor iederen grooten wagen, en de vier overigen (want er waren vier-en-twintig) voor de kleinen.

Zatnrdag kwamen wij bij den Heer Vermaak aan, en Zondag bleven wij aldaar en ook Maandag. Dingsdag gingen wij van daar. Ook de Heer Vermaak hielp ons een eind verder. Toen spanden wij onze ossen voor, ook daarmede ging het goed. Wij sliepen dien avond in het veld. Den anderen dag's morgens gingen Broeder Dempers en ik met los vee, ezels, ossen, varzen en bokken vooruit. Toen wij omtrent een uur geloopt hadden, keek ik achter uit en zag iemand aankomen, hardlopende. Ik dacht terstond dat het Andries Buis was. Ik had mijn verreijker bij mij en kon hem toen beter herkennen. Gij kunt denken dat ik ongerust begon te worden, en niet wist wat er gaande kon zijn. Ik liep terug en hoorde van hem dat de achteras van den kleinen wagen gebroken was. Na alles overwogen te hebben liet ik weten, zij moesten maar met de twee groote wagens aankomen en mijne echtgenoot medebrengen, en de kleine wagen moest daar blijven tot dat wij dien regt hadden gemaakt. Niet ver van daar woont een smid. Broeder Dempers die met Andries

naar de wagens terug ging, kwam met ze weer. Zij gingen naar den smid. Broeder Dempers, maakte daar eene valsehe as, ging den volgende dag daarmede terug naar den kleinen wagen, en in den achtermiddag was Broeder Brink met den kleinen wagen bij ons aan Taaiboschspruit, waar wij uitgespannen waren.

Van daar ging het naar Vetrivier. Wij kwamen daar vroeg in den namiddag aan, maar de ossen wilden den wagen niet uittrekken. Wij moesten ze uitspannen. De twee broeders en ik waren naar eene plaats van den Heer Bouillon gegaan. Ik wilde gaarne van hem ossen hebben tot door Zandrivier, maar hij wilde ze niet verhuren. De onzen, die bij de wagens waren, waren bezig een nieuw pad te maken, terwijl wij bij den Heer Bouillon waren. Wij kwamen weer bij hen, spanden nogmaals onze ossen in, maar zij wilden niet. Wij moesten maar uitspannen. De twee broeders gingen weer naar de plaats en huurden daar een span ossen, die den wagen den anderen dag uit de rivier trokken, en waarvoor ik een pond sterling betaalde. De kleine wagen was reeds den vorigen dag met onze ossen uitgekomen.

Ik dacht bij de Vetrivier. Zij is moeilijk maar wij gaan haar maar eenmaal door. Nu zijn wij haar door. Kinderen wat over u komt, gaat gij door, en het is voorbij, maar wat waar is blijft waar. Wij zijn blijven staan in Vetrivier, en wanneer wij al Vetrivier vergeten hebben, dan is het nog waar, dat wij daar zijn blijven staan. Wat gij kwaad of zondigs doet moge achter uwen rug en vergeten zijn, het blijft niet te min waar: gij hebt dit gedaan! Maar zoo gij u aan den Heere Jezus overgeeft, dan blijft dit ook altijd waar, en dan zult gij, hoe zwaar en moeilijk gij het ook moogt hebben, uzelfen toch kunnen vertroosten met de gedachte ik ben de Zijne: want ik heb mij op Zijne uitnoodiging aan Hem gegeven.

Hartebeestfontein, 8 Aug, 1867.

Den 6den Julij dan gingen wij van Vetrivier, en niet ver van daar spanden wij uit, met oogmerk om daar den 7den (Zondag) over te blijven. Wij werden daartoe uitgelokt door eene mooie plaat bosschen, waar wij dachten overvloedig hout te zullen vinden, want wij waren bijna moê van onze mestvuren. Maar er komen zeker meer menschen met deze gedachte, want wij vonden slechts na veel zoekens hout genoeg. Den Zondag bragten wij regt genoegelijk door, maar onze bokken waren weggelopen, en hoe onaangenaam het ons ook ware, zij moesten opgezocht worden, en gelukkig werden zij gevonden.

Maandag gingen wij van daar en kwamen Dingsdag aan Zandrivier. Daar huurde ik wederom ossen, om de wagens

dóór de rivier te laten trekken. Woensdag achtermiddag van daar; en dien avond moesten wij een weinig tegenspoed onder vinden. De grootē wagen ging eene spruit bij eene verkeerde plek dóór, zoodat het achterstel in een *doorslagplek* vast viel, en, wat wij ook deden, de ossen wilden den wagen er niet uit halen. De andere wagens lieten wij op eene veiliger plaats doortrekken, maar wij moesten den grooten wagen zóó laten, met het achterstel lager dan het voorstel. Wij sliepen een weinig ongemakkelijk gelijk te Vetrivier. Dáár stond de wagen schuins, hier waren onze voeten bijna hooger dan het hoofd.—Den volgenden dag hielpen twee vriendelijke boeren ons er uit en weigerden er betaling voor te nemen.

Van daar ging het regt goed, maar wij moesten op eene plaats bij eene hoogte eenen weg door het veld maken, daar de hoogte bijna voor een bavian te moeilijk zou zijn. Wij gingen voorbij eene grootē verlatene Kafferkraal, waar ik nog een jakschij vond. Gij kunt toch niet denken hoe naar het voor een Zendeling is zulke verlatene Kafferkrallen te zien. De vraag komt bij mij op: Waar zijn de arme Kaffers toch, die vroeger hier woonden?

Digt bij Kroonstad, alwaar wij Zaterdag in den namiddag aankwamen, schoot Slagveld een wildebeest. Zondag had ik godsdienst te Kroonstad, in den morgen voor de blanken, en's namiddags voor de gekleurden. Maandag na *zon onūer* gingen wij van daar, Dingsdag hadden wij het genoegen mijnen onden vriend, Charl Cilliers, te zien. Wij hadden daar een regt aangenaam gesprek. Het is zoo verkwikkend op eene reis, met zulke moeilijkheden voor ons, zulk eenen Vader in den Heere te ontmoeten. Wij worden meer en dieper overtuigd van Gods getrouwheid. Hij, die hem tot hertoe door alles heeft staande gehouden, kan ook mij bewaren, en ook kunnen wij hieruit zien, dat Gods kinderen geen berouw krijgen, dat zij Hem tot hun deel gekozen hebben. Woensdag kwamen wij te Rhenoster-rivier. Dáár was rijkelijk wild: wildebeesten, blesbokken, springbokken, en ook quaggas. Arme dieren! zij zijn ook al zoo vreesachtig, daar bijna een ieder op hen schiet, dat zij wegvlugten, zoodra zij maar iemand zien. Ik denk dikwijls, vooral als ik de arme dieren zoo zie vlugten, dat de mensch als eene gevaarlijke ziekte is, die een ieder mijdt, of als een groot ongedierte, waarvoor alles vlugt. Het is door de zonde! Ware die niet in de wereld, dan zou de mensch tot zegen zelfs voor de dieren zijn. Zij zouden onder hem gerust geleefd hebben. Maar nu is alles voor ons bang. Niets wil bij ons blijven. Welke mocite moeten wij doen om iets tam te krijgen!

Vrijdag gingen wij van daar, en Zaterdag kwamen wij aan de Vaalrivier, de grens van den Vrijstaat. Er ging een troep

blesbokken, heel dicht bij onze wagens voorbij. Er waren eenige honderden. Wij wilden hen niet hinderen, want wij hadden genoeg vleesch. Zondag bleven wij te Vaalrivier over, en Maandag zochten wij 14 van onze beste ossen uit, en lieten eerst den grooten wagen en toen den anderen door die groote Vaalrivier trekken. Te Rhenosterrivier hebben wij hetzelfde gedaan. De Heere heeft ons geholpen.

Maandag avond sliepen wij bij Loopspruit.

Den volgenden morgen, kort voordat wij ingespannen waren, kwam onze neef C. Neethling, die te Mooirivier woont, bij ons. Hij verhaalde ons dat Broeder Gonin op het dorp was om ons te zien. Hij woont, zoo als sommigen weten, aan de Magaliesbergen; hij dacht, dat wij niet bij hem zouden kunnen aankomen, en ook kwam hij om Broeder Brink af te halen. Ik hoorde verder van hem, dat hij, Broeder Gonin, en een Broeder Taljard reeds den vorigen dag uit het dorp gegaan waren om ons te zien, maar zij waren bij eene verkeerde drift gegaan. Dit was zeer vrendelijk. Onze neef ging weldra te paard naar 't dorp terug om de tijding daar te brengen.

Kort nadat wij weder ingespannen waren zagen wij eene kar aankomen en op eene hoogte niet ver van ons uitspannen. Ik herkende weldra Broeder Gonin en Broeder Taljard. Ik ging in de kar vooruit, en wachtte in het dorp op de wagens. Wij gingen bij onze neef N. logeren. Nu hoorde ik van bijna niets dan van den Kaffer oorlog. De menschen waren onwillig naar Zoutpansbergen te gaan. Zij konden niet uitvinden of de Kaffers of Blanken de oorzaak van die oneenigheid waren.

Vrijdag morgen, vóór dag, ging ik met nog eenigen naar Hartebeestfontein, om de lieve vrienden aldaar te zien. Ds. Gonin zou reeds vroeger vertrokken zijn, maar zijne ossen waren *op zoek*, en ook hij verliet Vrijdag 't dorp met Broeder Brink. Wij kwamen Vrijdag achtermiddag vroeg te Hartebeestfontein aan. De vrienden waren verblijd mij te zien. Zij hadden gedacht dat ik langs eenen anderen weg komen zou over Hartebeestfontein, en waren van plan ons ossen te zenden om de wagens daarheen te helpen. Regt aangenaam vertoefde ik daar tot Maandag. Ik kreeg daar eenen brief van Ds. Cachet, waarin hij mij vrijheid gaf in eenige zijner gemeenten te prediken en mij vooral verzocht dit te Hartebeestfontein te doen.

De vrienden verzochten mij om toch een tijdje daar te komen blijven en voor hen godsdienst te houden. Ik kon toch met den oorlog niet weten hoe het te Zoutpansberg gaat. Zij gaven twee span ossen om den wagen hier te krijgen. Ik denk er om dat men zoo veel moeite doen kan, en begeerig is om een mensch te zien en te hooren, en hoe veel moeite doen de meesten om den Heere Jezus te zien en te hooren? Hij, de Heiland zeide eens:

“De Koningin van het Zuiden zal opstaan in 't oordeel tegen dit geslacht en hetzelfde veroordeelen, want zij is gekomen van het einde der aarde om Salomo te zien, en ziet meer dan Salomo is hier.” Zoo zal het gaan met alles dat wij voor een mensch doen, of dat aan een mensch gedaan wordt, het zal getuigen tegen hen die geene moeite doen om den Heiland te bezitten.

Saulspoort, Rustenburg, Sept., 1867.

Maandag ben ik, met den Heer Taljard, die met mij naar Hartebeestfontein was gegaan, naar Potehefstroom terug gekeerd. Dingsdag avond had ik godsdienst bij dien broeder. Woensdag zijn wij van het dorp gegaan. Wij wilden de ossen van de vrienden te Hartebeestfontein niet gaarne in het dorp laten, omdat er longziekte heerschte, zoo gingen wij een eind buiten het dorp uitspannen. Donderdag namen de ossen de wagens op, en Vrijdag avond, wat laat, kwamen wij behouden te Hartebeestfontein aan. Een van de ezelveulens is achtergebleven, omdat het te mager en te zwak was. Ik heb het ook sedert dien tijd niet weer gezien, het is waarschijnlijk reeds door aasvogels en wolven verslonden. Het is treurig om de aasvogels hier te zien. Als men iets schiet en men er slechts een duizend treden van daan is, al ziet men in het eerst niets, dan is er dikwijls reeds eene menigte aasvogels bij. Onze beesten zonden wij naar de plaats van den Heer Bernardus Badenhorst, waar de Heer Gert Stofberg vroeger gearbeid heeft onder de Kaffers, die daar wonen.

Woensdag hadden wij biduur, 's voormiddags voor de mannen, en 's namiddags voor de vrouwen. Het was een aangename dag.

Wij bleven daar te Hartebeestfontein tot den 20sten Augustus, en hadden gedurende dien tijd bijna elken week-avond eene bijeenkomst, of tot het gebed of tot het verkondigen van Gods Woord. Er is geen afgezonderd gebouw, maar wij gingen van huis tot huis—dit is benevens onze Zondags godsdienst. Geloof mij, dit was een aangename tijd, en ook zielsterkend. De twee laatste zondagen waren wij bijna den geheelen nacht bij elkander, en bragten vooral den geheelen laatsten nacht door met zingen en geestelijke gesprekken.

Ik wensch dat gij daar waart! Het was mij als de voorpoort des Hemels. O, ik dacht in die nachten veel aan den tijd, wanneer allen, die den Heer Jezus liefhebben, zullen zamen zingen tot eere van het Lam, dat geslagt werd.

De vrienden gaven ons vele limoenen. Sommigen waren bijna walgelijk van zoetheid. Ik heb daar een paar Kaffers

ontmoet, die bijzonder begeerig waren ons daar te houden om hen te leeren.

Den 20sten gingen wij van daar, en toen ik omkeek, stonden de vrienden ons bedroefd achter na te kijken Zoo heeft de Heere nog Elims voor zijn volk.

Dien avond als ook den volgenden dag bragten wij bij den Heer Pieter Boshof door. Ook daar zijn wij regt laat opgebleven. Donderdag gingen wij van daar en bragten Zondag, den 25sten, bij eenen Heer Van Rensburg door, alwaar er een aantal lieve menschen bij elkander waren. Wij bragten er ook dien dag en den halven nacht regt aangenaam door. De Heer heeft overal de zijnen. Maandag gingen wij van daar en kwamen bij de Kriges, waar ik dien avond godsdienst had. Ik kreeg daar omtrent 20 pompoenen ten geschenke. Ook lieten zij voor mij 6 emmers mielies breken, waarvoor ik niets moest betalen. Dingsdag kwamen wij bij het oog van Schoonspruit, eene van de mooiste plekken voor eene plaats. Aan de eene zijde staan er doornboomen, en aan de andere lagchen de grasheuvels u toe. Schoonspruit heeft drie *oogen*; twee komen in eene mooie vallei bij elkander, waarop er eene menigte eendvogels, waterhoenders en wilde ganzen, met nog eene soort van vogels, die ik niet ken, zwemmen. Ons vleesch was op, en het was te aardig voor ons, om de bokken, die wij nog hadden te eten, want zij waren al zoo mak en aten bij de wagens al wat zij optilden, tot zelfs vleesch. Zij waren ook al regt mager geworden. Wij moesten er echter één slagten want wij konden er geen wild krijgen.

Wij hadden gehoord, dat er bij het oog nog zoo vele leeuwen waren, zoodat wij goed dachten er eene kraal te maken voor het losse vee. Wij hoorden echter slechts in de verte twee leeuwen brullen, en sliepen volkomen gerust.

Eene reden, waarom daar nog leeuwen zijn, is, omdat er nog zoovele quaggas zijn—wij hebben er eene menigte gezien—en de leeuwen vangen liever eenen quagga dan eenig ander wild. Bij Schoonspruit komen de leeuwen 's avonds, voor dat het wild water komt drinken, en zij wachten hen op, als zij dan komen en springt hij toe en grijpt er één van. Soms zit er een of ander stuk wild vast in de valsche modderplekken, en dan komt de leeuw gemakkelijker aan zijn maal. Het is toch opmerkelyk hoe dat de Heere aan al die dieren het instinct heeft toegedeeld. De leeuw zorgt altijd, dat hij onder den wind is, want anders vlugt het wild voor hem. Men heeft mij verteld, dat hij met een span ossen nog meer zijn instinct toont. Als een span ossen voor hem niet bang is, dan gaat hij boven den wind opdat zij zijnen reuk zouden krijgen, en dan gaan zij dikwijls op den loop en grijpt hij er een van.

Ik sprak van quaggas. Zij zouden al zeker uitgeroeid zijn, want er is niets gemakkelijker te dooden dan een quagga; maar de blanken eten het niet, als zij ze schieten dan is het gewoonlijk om ze aan de Kaffers te verhandelen voor mielies of Kafferkoren. De Kaffers houden meer van quaggavleesch dan van iets anders. Ik wilde gaarne ook quaggavleesch proeven, vooral toen ik voorleden jaar naar boven ging, maar het was mij onmogelijk, het vleesch heeft zulk een wonderlijke reuk, ik kon er niet toe komen.

Zij vangen soms de quaggas met rijpaarden. Zij jagen een met het paard totdat hij, zoo te zeggen, flaanw is, en dan rijden zij achter hem aan en drijven hem naar den wagen of het huis, en schieten hem dan dood. Te Rhenosterrivier, inden Vrijstaat, kort aan de andere zijde van Vaalrivier, zag ik een man te paard op een kort galop eenen quagga voor zich uitjagen.

Den 27sten gingen wij van daar en moesten, daar het veld afgebrand en de pannen uitgedroogd waren, acht uren zonder water rijden. Wij deden de eersten vier uren meest in den nacht af. Nu ging het verder naar Magaliesbergen. Zaterdag moesten wij een van onze ossen laten doodschietsen, een die nog van Zoutpansbergen komt. Hij had, geloof ik, in het jonge afgebrande veld *tulpen* gevreten. Ik dacht, dat de Heere dit deed, omdat Hij bij ons eene zekere trotschheid gezien had, wanneer wij aan de menschen vertellen, dat wij nog van de ossen hadden, die wij van Zoutpansberg gebragt hadden.

Zondag bragten wij in het veld door, en ondervonden ook daar dat de Heere overal aangebeden, en zijne liefde overal gesmaakt kan worden.

“Noem Noem Draai,” in Malietjesland.

Door de groote genade en getrouwe leiding des Heeren, op, zoo als ik vast geloof, uwe en veler anderen gebeden, mag ik u mijn eerste van hier schrijven.

Ik geloof, dat mijn laatste liep tot waar de achter-as van den grooten wagen brak. Ik weet niet of ik u vertelde, dat wij daar eenen os verloren. Hij bleef in den modder van Pienaarsrivier vast zitten. Wij konden hem er niet uit krijgen en hij verdronk. Piet Buis, met den kleinen Piet, die boven geweest is, maar een zoon van Michael Buis, den oude, hadden wij naar de Broeders Lottring gezonden, om ons aan ossen te helpen.

Maandag maakten wij eene soort van valsehen wagen-as, maar die brak eer de wagen drie treden ver was. Ik daecht toen, dat het het best was om met de twee andere wagens vooruit te gaan, en Br. Dempers bij den eene te laten, want ik was bang, dat de ossen van de broeders Lottring zouden wachten en misschien weer teruggedreven worden als wij niet opdaagden.

Wij gingen dan Dingsdag van daar, en tot onze blijdschap kregen wij Piet Buis, dienzelfden avond met 14 ossen van den Broeder Gert Lottring. Den volgende morgen heel vroeg gingen wij van daar en gingen dien avond het bad, vóór aan in Waterberg, voorbij en sliepen een eind aan deze zijde. Van daar gingen wij door een zware eind pads, dik zand. Ik moest op eene plaats pad maken door de digte bosschen heen. Dien Donderdag avond kwamen wij bij den Heer Gert Lottring aan. Hij was regt verblijd ons te zien, en vertelde mij, dat hij bijna niet wist wat te denken. Hij had eens gehoord, dat ik niet weer zou afkomen, maar dat ik eene statie onder de Hottentotten ergens in het bovenland had opgerigt. Hij verhaalde mij verder, dat er dicht bij hem een zendeling van het Berlijnsche genootschap eene plaats had gekocht en er nu woonde, dat het hem zoo aangenaam was, ook dat de toestand van zaken aan de Zoutspansbergen nog zoo was als toen ik naar boven ging, misschien een weinig erger; maar dat er geen gevaar was door Makkapaanspoort, omdat de Kaffers daar allen gevlugt waren. 4

De Zendeling, Eerw. Koboldt, is ons komen bezoeken, en ik ben ook bij hem geweest. Hij heeft als nog weinig te doen, maar is in eene goede gelegenheid, vele Kaffers bij zich te krijgen.

Zaterdag kwamen de andere wagen, geholpen door een span ossen van den Broeder Cornelis Lottring, veilig bij ons. Zondag bragten wij regt genoegelijk door.

Ik kocht bij broeder Lottring een ijzeren as voor den grooten wagen en liet dien ook daar inzetten. Donderdag gingen mijne echtgenoote, Andries en Jan Buis en ik van daar. Wij hadden 12 ossen van den Heer L. voor den grooten wagen. De ossen werden door Piet Buis los aangejaagd. Er gingen nog een paar wagens met ons. Onze twee andere wagens met Br. Dempers, Slagveld en kleine Piet moesten achter blijven daar de ossen te moê en mager waren. Zaterdag kwamen wij in de fraaije Makkapaanspoort. Zondag had ik daar godsdienst, in den morgen, en, op verzoek van den Ouderling Van der Westhuijsen, ook in den avond. Wij bezochten ook den Zendeling, die onder de Kaffers dáár werkt. Vele van zijne Kaffers zijn gevlugt door den oorlog. Ik huurde daar een span ossen. De man wilde geen geld maar eene broek. Het is daar en overal langs het pad bitter schaarsch van kleeren en andere beuoodigheden. Wij gingen nu langzaam voort. Woensdag morgen kregen wij de bergkopjes van Malietjes land in het gezigt. Tegen den middag kwamen wij op de plaats van den Heer Schalk van Wyk. Hij was op kommando te Zoutspansbergen of op de jacht. Zijne vrouw was echter thuis en regt blijde ons te zien. Zij gaf ons wat patatas en bijna 3 emmers fraaije boter-erwten: 'Want,' zeide zij, "ik weet, dat u dit noodig zult krijgen." Wij sliepen dien avond bij

Malietjes Kopjes. Den volgenden morgen ging ik vooruit, om te zien, bij de eerste plaats versehe ossen te krijgen. Wij kregen die zonder betaling en kwamen dien achtermiddag laat op de plaats van den Heer Andries Duvenage, vanwaar ik vertrokken was. Jan Buis was reeds vroeger daar aangekomen met de losse ossen, zoodat men daar reeds wist dat wij kwamen. Niet ver van het huis kwam een van de Kafferkinderen ons te gemoet, maar de meesten stonden voor het huis. Het was voor mij hartvererend om te zien hoe zij daar stonden. Het was alsof ik naar een hoop beelden toeging. Blijdschap zag ik genoeg, maar geen woord voordat ik hen groette. Ik was overmand. Ik zou mij schamen, zoo ik geene tranen van blijdschap en dankbaarheid zoude hebben kunnen storten. Ik gevoelde mij thuis zoo als ik het nog nooit gevoeld heb sedert ik van onder ging. Een ieder vergeve mij deze uitdrukking. Toch miste ik wat. De arme kinderen waren verstrooid. Sommigen waren hier gebleven. Anderen waren naar de spelonken gegaan, doch daar hadden zij het zoo zwaar, dat de kinderen soms muizen moesten vangen en eten. Mijn hart bloedt als ik aan hunne doorgestaane ellende denk. De Kaffers waren verplicht van daar te gaan en gingen niet ver van hier wonen. Michael Buis, de oude, is bij hen. Eenigen wonen rond bij de boeren; maar ik heb gehoord, dat zij weer zullen komen. Drie kinderen zijn gestolen door hunne moeders, waaronder eene lieve dochter van den overledene Gabriel Buis, die vroeger bij mij woonde. Het andere meisje, dat bij mij woonde, is gestorven. Ik heb veel gehad om er over na te denken.

En nu nog iets, dat mij op het zeerste leed deed. Mijne pen wil het bijna niet schrijven, en ik heb den Heere al meer dan eens met een gewond hart gevraagd: "Waarom, Heere?" Maar Hij antwoordt niet van zijne daden. Toch, de getrouwe Trooster troost mij.

Onder de oude Buisen was een Piet, zoon van Doris, broeder van den ouden Michiel. Ik wilde hem toch zoo gaarne naar boven nemen, maar hij had schuld en dacht dat het beter zou zijn, hoe zwaar het hem was om achter te blijven, om te zien zijne schuld af te betalen. Kort na ons vertrek van hier, ging hij met eenen zwager en nog twee anderen op de olifanten jagt. Zij kwamen bij de zoogenaamde *Kaalkoppen*, en die verzochten Piet voor hen zeekoeijen te schieten. Hij schoot er velen, waarvoor zij regt dankbaar waren en hem een grooten olifantstand gaven. Een nacht toen het regt warm was, gingen zij buiten de hut slapen. Er kwam een wolf en beet hem in den voet. Hij stond op, nam zijn geweer en schoot den wolf. Zijn voet werd pijnlijk, doch door geneesmiddelen maakte de Heer hem beter. Hij schoot er nog zeekoeijen en ging van daar op de

olifantsjagt. Men zegt, dat hij tegen zijn zin verder ging. Zij kregen de sporen van een olifant, maar hij deed geene moeite om dien te schieten. Een van zijne Kaffers, die met hem was, ging echter op het spoor. Niet lang daarna kregen zij een olifant, zij wilden dien dooden, maar zagen dat zijnen tanden bebloed waren. Zij gingen terug op zijn spoor en vonden tot hunne en onze droefheid zijn Kaffer vertrappt en gedood. De Kaffer was een van onze scholieren.

Piet wilde niet verder en keerde terug. Toen begon Piet's voet hem te pijnigen. Hij nam medecijnen van de Kaffers, maar zijn voet werd erger. Er kwamen stukjes bedorven vleesch uit, die hij afsneed zonder eenig gevoel. Eindelijk begon het naar zijn hoofd te gaan. Hij zeide, zij moesten de geweren wegnemen, anders zou hij zich zelven om het leven brengen. Hij werd krankzinnig, en op eenen dag, dat slechts een Kaffer hij hem was, zond hij dien om water te halen, en deze was naauwelijks weg of men hoorde een schot en toen zij binnen kwamen had hij zich zelven doodgeschoten. De kogel was door zijn voorhoofd ingegaan.

Ziet daar het einde van iemand van wien ik de grootste verwachtingen had. Die reeds onzen overleden Broeder McKidd verzocht had hem door den doop in de kerk van onzen Heiland op te nemen. Een sterk gebouwd man, die daarbij wenen kon over zijne zonden als een kind; wiens gelaat den diepsten ernst uitdrukte, zoodat ik dikwijls minuten lang zijn aangezicht heb bestudeerd; die mij tweemaal op eene hem eigene, diepe, plegtige wijze van spreken had gezegd, dat Hij zijn hart aan den Heer gegeven had; tot wien ik, toen ik hem omtrent twintig schrijfllessen gegeven had moest zeggen: "Piet, ik kan u geen voorbeeld geven, gij schrijft beter dan ik;" die eene prachtige stem had. Het is mij, alsof hij nog hier moest zijn. En daarbij de wijze van zijnen dood. Ik kan het nog niet gelooven.

Ik heb nooit gedacht, dat ik u zoo iets zou moeten melden. Dit zeg ik: Nu bidt voor ons!

Den volgenden morgen na onze terugkomst ging ik naar de plaats, waar Michiel woont. Hij was juist weg op de kommando, die onder Kommandant Schoeman gegaan was om de Kaffers te tuchtigen, doch die, zoo ver ik weet, nog niets uitgevoerd heeft. Ik vond hen daar ook zoo stil staande mij in te wachten. Zij hadden juist gehoord dat wij gekomen waren. Toen ik hen zag, en de gestolene kinderen met den dood van Piet en hun uit elkander wonen mij zoo op een oogenblik voor den geest kwamen, was het te veel en naauwelijks kon ik met hen een gebed doen. De vrouw van Andries en zijn kind waren daar. Andries was met mij meêgegaan. Zijn kind kende hem niet meer en wilde niet bij hem zijn.

Zoo gaat het velen meer ; gij zijt bang voor den Heiland en wilt weg van Hem, omdat gij Hem niet kent.

Malietjesland.

Mijn laatste liep tot waar wij bij ons klompje, dat onder oude Michael is, waren, en dat Doris, van Andries Buijs, hem niet kende.

Ik heb u ook geschreven, dat Michael naar den oorlog was. Zaterdag kwam hij echter terug wegens ongesteldheid, doch hij kon toen nog niet hierheen komen ; hij liet mij weten, dat zoodra hij zoover loopen kon, hij opkomen zou. Zondag waren er niet zoo velen in de godsdienst, maar, die er waren, luisterden met aandacht. Michael kwam den volgenden Dingsdag hierheen.

Wij kregen regt vele bezoeken van de blanken, en meer dan één scheen zeer verblijd te zijn ons te zien. Maar er kwamen ook vele nooden aan den dag. Door den aanhoudenden oorlog komen er hier geene smousen (handelaars) meer. Bijgevolg is alles hier bitter schaarsch, gedurig is hier een, dan om garen, dan om koffij, dan om suiker, enz., enz. Wij hebben geholpen zoo ver wij konden. Ik heb zelfs koren en mielies moeten koopen voor koffij en Kinderbijbels. Wij gebruiken nu gebrande zemels bij echte koffij, anders zouden wij er nu bijna geen meer hebben.

De Heer Duvenage kwam tegen het einde der week tehuis. Hij was zeer verblijd ons te zien. Hij vernam van ons, dat het onmogelijk was zoo te wonen,—een gedeelte op de ééne plaats en een ander op eene andere plaats. Hij wilde niet, dat wij van hier zouden gaan en wilde zijne plaats aan ons goedkoop afstaan. Gij hebt zeker gehoord, dat ik die plaats voor de Zending gekocht heb. Ik zag duidelijk, dat dit gedaan moest worden. En ik hoop, dat de vele vrienden, die belang stellen in de uitbreiding van Christus rijk, ons in staat zullen stellen, spoedig het geld te betalen.

Den 5den November ben ik wederom te voet naar ouden Michael gegaan. Ik bleef daar den nacht over. Zij hadden geen bultzak of matras, maar ik kreeg toch een katel en een paar fraaije schoone lakens ; een kussen en kombaars had ik medegebragt, en ik verzeker u, dat ik in vele huizen van blanken, die het beter konden doen, geweest ben, waar het niet zoo zindelijk was. Ik schrijf u dit alleen om u er op opmerkzaam te maken, toch zindelijk en rein te zijn. Michael was niet tehuis, alleen Andries en Stuurman van de groote mans. Ik heb toen eene melkkoe gekocht van een Heer Duvenage, die een klein eindje van Michael woont. Maar, hier gaat men niet met een emmer als men eene koe melken wil, maar met een klein blikken bakje. Maar nu

heeft eene koe, die broeder Dempers van den Heer Cornelis Lottering gekregen heeft, eene klein kalfje, zoodat wij nu melk genoeg hebben.

Ik geloof, dat ik u in mijn laatsten gezegd heb, dat er eenige van onze ossen dood zijn. Wij hebben van dat wij hier zijn 15 verloren. Van het zwarte span, dat ik te Murraysburg gekregen heb, is den 12den Januarij de laatste afgegaan. De Heere heeft dit gedaan, en wij troosten ons daarmede.

Den 8sten November kreeg ik eenige brieven, maar ik zag spoedig, dat zij oude brieven waren, die hier, na ons vertrek van hier naar boven, aangekomen waren. In een was £25 van de Commissie; zoo zorgt de Heere. Ik had dien brief met het geld uit mijn gedachten gezet.

Hier zijn vele zieken, en bijna geen dag gaat er om, of er is een of ander om mediejn. Zelfs de blanken hebben al behoefte er aan gehad. Eens kwam hier een man met een rijpaard mij halen, om zijnen zieken schoonzoon te zien, maar daar ik bang ben, dat het mij naderhand in het zendingwerk hinderen zal, ben ik niet gegaan. Ik heb hem het een en ander gezonden. De man is echter gestorven. Ik heb hem toch voor zijn dood gezien, toen ik naar den hoofd-kapitein van Malietje ging, maar hij was zóó, dat hij mij niet verstaan of antwoorden kon. Ik dacht dat hij koude gevat had, maar men verzekerde mij—neen. Naderhand hoorde ik, dat hij beter was, doch toen 's morgens in den dauw in zijn tuin gegaan was. Het spreekt van zelf, dat ik hem niet de regte mediejn kon geven, omdat men de waarheid verzweg. Dit is de oorzaak, dat menigen ziek blijft en erger wordt, omdat zij niet de regte oorzaak aangeven. En zoo ook blijft menig kind en ook volwassene ongelukkig in de zonde en sterft den eeuwigen dood, omdat zij wel bidden maar niet in waarheid hunne harten openleggen voor den Heere Jezus.

Den 10den en 17den November was ons huis zoo vol, dat er geene plaats meer was. Ik geloof zeker, dat er 's morgens meer dan 200 Kaffers waren.

De Heer Duvenage vertelde mij van zijnen Kaffer Januarij. Hij was vroeger een regt lastig en bijna onbruikbaar schepsel, doch sedert hij den godsdienst bijwoont, is hij zeer veel veranderd. De Heer D., zeg ik, vertelde mij dat Jannarij er over sprak, dat sommigen der Kaffers op hem kwaad waren, omdat hij Zondags niet werken wil, maar altijd naar de kerk komt; maar als er weer iemand in de kraal sterven zou en de anderen, naar hun gebruik, eenige dagen hun werk zouden staken, dan zou hij werken, en als zij hem zouden vragen, waarom werk hij nu? dan zou hij weder vragen, waarom werkt gij 's Zondags? Hij, Januarij, is mij een A B C boek komen vragen, hij komt weinig in de school, want zijne kraal is ver van hier, maar hij kent het A B C en nu leert

hij het den anderen. Velen van de omliggende Kaffers komen geregeld in de kerk.

Den 18den' kwam hier een van de onder-kapiteins van Blaauwberg. Gij zult de plaats op de kaart vinden. Hij kwam met eene boodschap van den hoofd-kapitein. Daar ik gehoord had, dat de kapitein van Blaauwberg eenen zendeling begeerde, zoo zond ik een paar van ons volk daarheen om hem te zeggen, dat wij gewillig waren voor hem te zorgen. Hij zond dus dien onder-kapitein om mij zijne blijdschap te kennen te geven over ons aanbod en tevens zijn verlangen om mij bij hem te zien. Ik kon niet oogenblikkelijk gaan, maar beloofde dit, zoo de Heere wilde, spoedig te zullen doen.

Den 22sten Nov. is Broeder Dempers met de twee wagens, die achtergebleven waren, aangekomen. Ik was verwonderd de ossen in zulk eene goede konditie te zien. Sommigen waren waarlijk "slagbaar."

Maandag heb ik Michael en Andries Buijs, na afkondiging van huwelijks-geboden, getrouwd. Michael zeide mij naderhand: "Ik heb gedacht Mijnheer zal mijne vrouw een anderen naam geven." Haar naam is Cuané. Den vorigen dag was de kerk weer zoo vol geweest, dat er geene plaats meer was.

Dingsdag, 26sten, ben ik in den wagen naar Blaauwberg gegaan. Woensdag achtermiddag kwamen zij zoover als wij met den wagen konden komen, en zonden iemand vooruit om den kapitein van onze komst kennis te geven. Donderdag avond kregen wij bericht: de kapitein zal verblijd zijn mij te zien, maar hij is oud en kan zoo ver niet loopen. Ik moest met den wagen eenige uren nader komen en dan verder te voet loopen. Wij spanden zeer vroeg in, maar waren pas een eindje, of ik kreeg zoo medelijden met de arme ossen, die nog maar gedurig hadden moeten werken, en ook waren wij bevreesd voor de vliegen (*tsetse*), die daar tamelijk erg zijn, dat wij het goed dachten uit te spannen en de reis te voet te doen.

Nu ging het door den dauw. De zon was juist opgegaan. Andries en nog een paar van zijne Kaffers, benevens de gezanten van de kapitein, te zamen zes, gingen nu voort. De dag was broeiend warm. Wij gingen eene sterk loopende rivier door; toen omtrent twee en een half uur liepen wij door aanhoudende bosschen van verscheidene soorten van boomen, waaraan in Februarij zeker rijkelijk vruchten zijn moeten. Toen moesten wij den berg beklimmen; den steilsten berg waar ik mijn voet ooit op heb gezet. Wij stonden meer dan eens stil om uit te rusten, en ik was verrukt over het schoon gezigt, dat zich ieder maal voordeed. Het eerste halfuur en iets meer waren er vele boomen maar niet zoo dicht op elkander, toen gingen wij omtrent vijf minuten langs den voet van een berg kop, hooger dan dien

wij reeds beklommen hadden. Overal vonden wij water. Hoe looger, des te digter stonden de boomen. Dit gaf ons een weinig koelte. Op sommige plaatsen was het zóó dicht, dat men de lucht niet kon zien. Wij klommen en klommen; het was mij soms of er geen einde aan het klimmen zou komen. Soms dacht ik aan u en wenschte, dat gij ook daar waart om den eersten regel van het laatste vers uit Gezang 14 te verstaan; dan weder van de vermoeijenis zoo groot, dat ik bijna geen genot had in hetgeen mij omringde. Ik had mijne kombaars bij mij, want men had mij gezegd, ik kon dien avond niet denken aan terugkomen, ik zou bij den kapitein moeten slapen; maar ik had den Heer gevraagd ons dien avond, al was het maar weer terug onder den berg te brengen. Nadat wij omtrent meer dan twee uren geklommen hadden, kwamen wij bij een kraaltje. Wij rustten een weinig uit. Eene goede Kaffervrouw wist niet wat zij voor ons doen zou en liet bier halen. Ik bedankte er voor. Toen bracht men mij drie bakken: in den eenen was Kafferkoornpap, in den tweeden eene soort van zure groente, en in den derden zure melk. Ik had honger en kon de vriendelijke gastvrouw niet zoo beleedigen, zoo nam ik mijn mes en stak stukjes van de Kafferpap af, drukte met den duim de pap tegen het mes, doopte die in de zure melk en at niet veel maar toch wat. Er waren vele oogen op mij en ik zag op Andries gezigt eenen glimlach. Ik had haast, en zoo gingen wij weldra van daar; en toen nog omtrent een uur verder eenen steilen kop op, ook zeer boschachtig. Wij kwamen omtrent 1 uur n.m. bij den kapitein. Hij woont achter in de bergen, een waar nest. Er staan klippen van zeker vijftig voeten hoog in het rond. Men loopt en loopt en loopt, dan om groote klippen, dan door kloven, dan weer bosschen, dan regts, dan links, dan voor dan achteruit' en eer ik er om dacht, moest ik eenen korten draai maken; ik ging door een laan en vond mijzelf in de kraal van den kapitein. Niet lang moest ik op hem wachten. Hij kwam; doch ik kon maar niet uitvinden wat in hem naar een kapitein geleck. Hij nam mij en Andries op zijde en zeide, dat hij verblijd was mij te zien. Er was den vorigen dag een zendeling van de Berlijnsche broeders bij hem geweest om aanzoek te doen, onder zijn volk te mogen werken, maar hij had hem gezegd, dat hij niet twee woorden kon spreken; hij had al een woord van mij. Spoedig hadden wij uitgesproken. Hij wilde gaarne een zendeling hebben en ik beloofde, dat ik naar boven zou schrijven om eenen zendeling. If gaf hem een hemd en mes. Hij vroeg mij de oude bekende vraag: kruid—dat ik hem echter niet gaf. Ik moest hem een kombaars beloven. Ook daar heb ik pap gegeten. Omtrent 2 uur gingen wij van daar. Toen, berg af. Nu ging

het met meer spoed. Meer dan eens moest ik hard loopen of ik wilde of niet. Wij plukten nog een weinig van onze bergthee, en kwamen nog voor zonnen-ondergang bij den wagen. Gij behoeft niet te vragen of wij vermoeid waren, en ik geloof dat het voor mij te veel was. Den volgenden dag vroeg gingen wij, van daar en kwamen dien avond omtrent 8 uur thuis. Wij hadden dien dag 12 uren met de ossewagen afgereden. Op weg daarheen hebben wij leeuwen hooren brullen, maar wij hadden geen hinder van hen. De wolven waren meer onbeschaamd en hielden ons bijna uit den slaap. Zondag was de kerk weer vol.

Met de school gaat 't regt goed, ofschoon 't mij spijt te zeggen, dat ik er niet zoo veel aan doe. In wat in het Hollandsch gedaan wordt, werkt Broeder Dempers bijna geheel alleen. Ik laat alleen alle dagen, behalve Woensdags en Zaturdags, de leesklas in de Kaffertaal lezen, verder laat ik hen 's Woensdags en Zaturdags gezangen en vragen opzeggen; en dan 's achtermiddags komen zij die schrijven en cijferen.

Het is aangenaam te zien hoe zij in het schrijven vorderingen maken. Enkelen hunner zullen sommigen of misschien velen der blanke kinderen in het Onderland voorbijgaan.

Ik moest laatst in de school om eenige der Kaffervrouwen lagelen. Ik wilde gaarne dat zij de Kaffertaal zouden leeren, omdat velen harer weinig Hollandsch verstaan. Ik gaf haar Kafferboeken. Ik was eenen morgen bezig met de leesklasse, toen bemerkte ik, dat zij ontevreden waren. Ik ging naar de meiden en vroeg wat haar scheelde? Zij antwoordden mij: zij wilden niet de Kaffertaal maar de menschentaal, meenende die der blanken, leeren.

De kinderen zingen ook regt veel, bijna den geheelen dag, als zij tijd hebben. Een gezang, dat zij bijna het meest zingen is uit de Kinderharp: IK WENSCH TE ZIJN ALS JEZUS.

Nadat ik van Blaauwberg teruggekomen was, ging ik weer naar oude Michael. Wij spraken daar over het wenschelijke, dat de Kapiteine van Malietjes-Land ons toelaten zou het Evangelie onder hare Kaffers te prediken. Wij waren niet zeker of het goed zoude zijn naar de kapiteine (eene vrouw) te gaan; maar ik dacht, de Heere zou ons hierin den regten weg aanwijzen, omdat ik gehoord had, dat zij zoo tegen het Woord van God was. Verbeeldt u mijne verbazing en blijdschap, toen ik thuis kwam en daar 2 gezanten vond met de boodschap, dat de kapiteine gaarne een Zendeling wilde hebben en mij wenschte te spreken. Ik ben dan ook daar geweest en alles is naar genoegen uitgevallen. Zij wil een Zendeling hebben, en groote gedeelten van hare Kaffers zijn daarover verblijd.

“Maakt den Heer met mij groot en laat ons Zijnen naast zamen verhoogen!”

HOOFDSTUK VIII.

MICHAEL BUYS.—ZEGEN OP DEN ARBEID.—DE EERSTELING
 GEBOREN.—BIJGELOOF DER BUYSSEN.—EERSTE HEIDEN
 GEDOOPT.—ZEGEN ONDER DE BUYSSEN.—BEGEERTE NAAR HET
 EVANGELIE ONDER DE KAFFERS.—DOCHTER VAN MOSELI-
 KATZE BEKEERD.—BOODSCHAP VAN KATLACH.—HEILBEGEER-
 IGE KAPITEIN NUAKO.—NAAR POTCHEFSTROOM.—DS. SWARTS
 VAN DE AFGESCHIEDENE KERK TE PRETORIA.—BEVESTIGING
 VAN DS. JOOSTE TE POTCHEFSTROOM.—OUDE DAVID.

 Malietjesland.

Eenige dagen na mijn laatste schrijven, kwam de vrouw van één der Buijsen, die in onze afwezigheid met haren man op eene andere plaats gewerkt had, bij ons, om weêr hier te wonen; zij vertelde mij, dat zij niet anders zeggen kon, dan dat de Heere Jezus ook voor haar gestorven was.

Ik wil u toch iets van den ouden Michael Buijs vertellen. Daar hij arm is en ook maar meest van de jagt leven moet, gaat hij ook nog dikwijls ter jagt. Nu, hij zegt, hij schiet nooit meer dan hij noodig heeft. Het gaat hier soms zóo toe,—sommigen schieten, wanneer zij in de gelegenheid zijn, wel negen of tien buffels, vijf of zes giraffes (kameelpardels, of zoo als zij daar genoemd worden, kameelpaarden, of eenvoudig kameelen), en dan nog klein wild. Michael schiet soms een buffel of een giraffe, en dan keert hij terug; en als men hem te rede wil stellen, dan zegt hij: “Als ik niet mors, dan zal de Heer op een ander maal weer voor mij zorgen.” Hij gaat ook zelden uit, dat hij niets krijgt. Hij heeft mij verhaald, dat hij met andere wagens is medegegaan en dat de boeren rijpaarden hadden, en dat hij, te voet, een giraffe, of buffel, of een paar had en kon terugkeeren, voor dat de anderen iets hadden. Nu, onlangs, op de jagt, was hij pas uit, of hij kreeg een kameelpaard, en zoo krijgt hij bijna altijd iets. Hij zegt: de Heer heeft ook altijd voor hem gezorgd, en hij kan niet gelooven, dat de Heer hem op zijnen ouden dag verlaten zal. Laatst kwam hij van de kommando terug en toen kreeg hij eenen rhenceros dicht bij de plaats waar hij woont, waar er bijna geen groot wild meer gevonden wordt.

Er zijn weer eenigen onzer ossen dood. Wij hebben nu nog zeventien over. Wij zijn hier met twee-en-dertig, geloof ik,

gekomen, maar de Heere is Koning. Wij hebben aan de ossen gedaan wat wij konden, en wij gelooven, dat de Heere de jonge raven voedt.

Den 25sten December hebben wij in aangenaamheid des harten aan de geboorte van onzen gezegenden Heiland gedacht.

Den Zondag daarop waren er eenige blanken, die mij verzochten om tussehen de godsdiensten ook voor hen godsdienst te houden.

Het is waarlijk een plezier de arme kinderen met de bijbelplaten te zien. Zij kunnen er niet genoeg naar kijken.

Wij hadden van den 31sten alle dagen biduur, tot den volgenden Zondag avond. Ik heb bijzonder behoefte gevoeld aan de werking des Heiligen Geestes onder ons, en de Heere heeft zich aan ons niet onbetuigd gelaten, zoo als gij nader hooren zult.

Den 15den kwamen de zendelingen van den Kafferkapitein Matlalah. Gij zult u kunnen herinneren, dat ik u verteld heb van die broeders, hoe treurig zij het bij Matlalah hadden. Nu gaat het daar toch beter. Daar is eene kleine schare, die geregeld in de godsdienst komt. Zij bragten ons brieven van boven, die regt welkom waren.

Den 25sten is oude Michael met zijn wagen weer opgekomen om Zondag den godsdienst bij te wonen. Zondag achtermiddag zat ik met hem te spreken, toen vroeg hij mij: "Maar, mijnheer! wat moet ik toch doen om in den Heere te gelooven?" Ik geloof, dat hij dit beter verstaat dan hij denkt.

Den volgenden dag (27), ging eene van de vrouwen der jonge Buysen met hem mede naar zijne woning. Den 29sten kwam zij weer terug. Mijne echtgenoot zeide tot mij dien avond: ik wensehte wel, dat gij van middag hier geweest waart om Adriana te hooren spreken, zij zegt dat zij den Heere Jezus gevonden heeft.

Hoe verblijdend het mij was, behoef ik u niet te zeggen. Ik ging dien avond naar haar huis. Ik vond haar met haren man, moeder en kinderen. Ik vroeg haar, hoe of het haar ging. Zij antwoordde, dat haar hart zeer was. Ik vroeg haar of het zeer was van blijdschap of droefheid. Zij zeide van blijdschap; zij gevoelde, dat de Heilige Geest daarin was. Ik vroeg haar: sedert wanneer? Zij zeide: sedert Zondag achtermiddag, toen ik in de godsdienst over de verzoeking des Heeren in de woestijn sprak. Nu, vertelde zij mij, kon zij verstaan wat het was in den Heere Jezus te gelooven, en zij verwonderde zich, dat zij het eerst niet verstaan kon; maar zij wist, dat de Heilige Geest haar dit leeren moest, en daarom had zij den Heere gebeden.

Eenige ochtenden daarna ging ik naar hare woning. Haar

man—Koenraad—was ongesteld. Hij is een van hen, die ons altijd het meeste verdriet veroorzaakt hadden. Ik ging daar, om een jongeren broeder van hem te zoeken. Ik had hoofdpijn, zoodat ik niets met hem sprak, zag alleen dat de Heere aan hem bleef werken. Toen ik van hem wegging, riep hij mij terug; hij wilde met mij spreken. Hij vroeg mij: “Mijnheer! hoe moet ik maak om te gelooven?” Ik kon zien dat de bekeering van zijne vrouw op hem heeft gewerkt. Sedert bidt hij ook in onze biduren en gedraagt zich ook veel beter dan vroeger. Een ochtend in de school, terwijl Broeder Dempers met de kinderen sprak, begon een paar van hen bitterlijk te weenen.

Zondag, den 2den Februarij, tegen den avond, kwam ik bij eenen anderen Koenraad Buijs, eenen broeder van den overleden Piet Buys, waarover ik u geschreven heb. Ik vroeg hem, of hij iets voor zijne ziel gevonden had onder de prediking. Ik verzeker u, het was heerlijk hem te hooren. Hij zeide, hij had zich nog nooit zoo gevoeld, het woord is zoo diep in zijn hart gegaan, en het was hem zoo zoet; nu kon hij gelooven, dat de Heere Jezus ook voor hem gestorven was. Nu weet hij, dat hij den Heer nooit, maar dat de Heere hem gezocht had. Nu is Gods Woord voor hem open. De Heere heeft groote dingen bij ons gedaan.

En nu nog ééne vraag: Kunt gij hunne taal de uwe maken?

Malietjesland, Maart, 1868.

Ik geloof, dat ik mijnen laatste geëindigd heb met u te vertellen, hoe de Heer ons op onze en uwe gebeden, weer een paar zielen heeft gegeven, die in den Heere Jezus gelooven.

Den 5den Februarij heeft het den Heere behaagd ons een frisschen zoon te geven. Ik hoop, dat ook gij aan hem in uwe gebeden zult denken. Ik verlang voor ons genade om hem als een kind des Heeren op te voeden, en zoo de Heere hem verwaardigen mogt eenmaal als zendeling onder de woeste Heidenen te gaan, dan hebben wij geen wensch meer.

Verscheidene der blanken, die ons goed zijn, zijn ons komen zien en gelukwenschen.

Een paar aardigheden zal u, dunkt mij, nuttig zijn. De kinderen worden gestraft als zij zoo erg in den godsdienst slapen. Nu hebben zij iets bedacht. Zij btengen natgemaakte lapjes mede naar de kerk en daarmede wasschen zij zich het gezigt. Een klein meisje was in groote verlegenheid, omdat haar broertje (kinderen van Slagveld) zoo sliep, en zij was gedurig bezig—zij

had ook een nat lapje—haar broeder het gezicht te wasschen. Voor eenige Zondagen zag ik een klein slaperig meisje zoo ongemerkt een grasje in haar neus steken om wakker te blijven.

Nogs iets. Sommigen der Kaffers, die hier 's Zondags komen, wonen meer dan een uur te voet van hier. Als zij nu in de namiddag-godsdienst willen zijn, dan kunnen zij 's middags niet naar huis gaan. Ik zag eens eenige kinderen met bakjes kafferkorn-pap naar kerk komen, dat zij daar 's middags eten.

Den 17den ging ik naar den plaats, waar Broeder Dempers is, bleef daar tot den 19den. Daar vertelde Andries mij iets, dat ik nooit te voren gehoord heb. Gij moet weten, dat de Kaffers een gebruik hebben om, wanneer zij iets groots voor hebben, bij de beenderen van een overledenen kapitein te gaan bidden. Nu, Andries vertelde mij, dat een oom van hem, Gabriel Buijs, begraven ligt aan de andere zijde van Zoutpansbergen. Niet lang voor de komst van Broeder McKidd, gingen zij op eene olifanten jagt, doch alvorens daar te gaan zijn, zoo te zeggen, al de Buijsen, tot zelfs de kleine kinderen, met oude Michael aan het hoofd, daarheen gegaan om de beenderen van Gabriel Buijs te aanbidden. Zij geloofden dat het hun eene goede jagt zou bezorgen. Volgens het gebruik, hebben zij daar bier gedronken en snuif gebruikt, alsook bier en snuif en andere dingen op het graf gedaan. Als de overledene een bierdrinker geweest is, dan wordt er op zijn graf bier gedronken en geworpen. Gij kunt zelve denken, hoe diep gezonken zij waren. De Buijsen hadden al de kaffergebruiken, alleen wilde Michael de besnijdenis niet toelaten.

Den 18den, 's morgens, had ik godsdienst in de kraal, die op de plaats is. Den volgenden ochtend in den kraal van den kapitein. Bij beide gelegenheden was er een goed en tamelijk aandachtig gehoor. En ik geloof, dat er bij meer dan een ééne ware begeerte is om uit Gods Woord onderwezen te worden. Eén zeide : wij zijn kleine kinderen die niets weten van den God, die in den hemel woont. Den 18den, 's avonds kwam er een Kaffer ; hij zat er een geruimen tijd. Ik vroeg hem of hij nog iets onthouden had van hetgeen hij in den morgen gehoord had. Hij antwoordde, dat hij dit niet zeggen kon, maar dat hij gekomen was om meer te hooren. Ik sprak nog met hem en hij ging naderhand weg zonder iets te vragen, dat nog al veel zegt ; want het is weinig, dat een Kaffer van ons weggaat zonder iets te vragen. Het is eene gewoonte. Zij geven er ook niet veel om, zoo men hun iets weigert.

Den 1sten Maart heb ik den eerste hier gedoopt, er was eene mooie opkomst en, ik denk, het heeft een indruk gemaakt. Hij kreeg den naam van Paulus. Hij verhaalt mij, na zijnen doop, dat hij vroeger Gods Woord haatte, en eens alle moeite deed,

toen hij te Natal een tijd lang was, om David, een bekeerden Kaffer, die met hem dikwijls over Gods Woord sprak, te ontvingten. Hij wilde zelfs in geen kerk gaan. Nu geloof ik, dat hij waarlijk den Heer vreest. Hij heette vroeger Stuurman. Moge de Heer hem als Paulus gebruiken, om zijn naam onder de Heidenen te dragen !

Den volgenden morgen ging ik naar het nieuwe dorp, om deze plaats op mijnen naam te krijgen. Eer dat ik wegging zag ik eene van de vrouwen der Buijsen. Zij is nu onlangs door de genade des Heeren tot het geloof in den Heere Jezus gekomen ; hare oogen waren dik geweest. Ik vroeg wat haar deerde. Zij vertelde daarna aan mijne vrouw, dat zij zoo eene sterke begeerte had gedoopt te worden.

Het nieuwe dorp is eene fraaije plaats met rijkelijk water en draagt, geloof ik den naam van Rotterdam. Gij weet dat het oude dorp, Schoemansdal, dat aan den voet der Zoutpansbergen ligt, verlaten moest worden van wege de Kaffers.

Hoe velen uwer hebben reeds het oude dorp, Wereldliefde, dat aan het voet van den berg van Gods Toorn ligt, verlaten, om langs den stroom, die uit den troon van God en het Lam ontspringt, uwe woning op te slaan ? Tot nader, zoo de Heer wil.

Ik heb u in mijn' laatste iets omtrent Oude Michael geschreven, dat u zeker aangenaam zal geweest zijn, want ik vertrouw, gij bidt veel voor ons en ook voor hem. Eenige dagen daarna sprak ik met de vrouw van Andries Buijs. Die Andries was het, die boven geweest en ook daar gedoopt is. Ik vraagde haar, of zij nog niet in den Heer Jezus kon gelooven, als die ook voor haar eens stierf ? Zij antwoordde, dat zij dit door den Heiligen Geest, zoo als zij vertrouwde, zeggen kon.

Den 25sten April kwam Oude Michael terug van eene jagt. Ik had met hem weer een aangenaam gesprek. Hij vertelde op zijne eigenaardige wijze : " Ik kan zeggen, ik heb den Heere nitgevonden. Ik voel mij als of daar een groot pak van mijn hart is, en nu voel ik mij zoo jammer voor die arme Kaffers."

Den 1sten Mei werd mijn hart verblijd en ik meer overtuigd, dat de Heere 't gebed hoort. Gij weet, dat de Kaffers hier bij de blanken werken maar niet bij allen met lust. Wel, hier op de plaats wonen Kaffers, die bij een zekeren boer werken. Hij is onlangs naar een ander gedeelte der Transvaal verhuisd,— ook in dit distrikt, maar heel ver van hier. De Kaffers willen volstrekt bij hem niet gaan werken. Den 4den kreeg ik eenen brief van den Superintendent der Kafferstammen, dat daar hun heer zoo ver woont, hij goed gedacht heeft zijne Kaffers aan mij

te geven, daar zij hem beloofd hadden dat zij de prediking van het Woord zouden bijwonen. “Veracht den dag der kleine dingen niet!” Dienzelfden dag ben ik begonnen met een biduur voor de kinderen. Ik hoop, dat gij toch in uwe gebeden aan hen zult denken. Och, dat de Heer in hunne en ons aller harten den geest des gebeds gave, opdat wij in waarheid mogen leeren roepen.

Een van deze dagen werd mijn hart weer zeer verblijd en ik gevoelde mij zoo nietig voor den Heer. Een van de onverstilligsten onder de Buijsen is tot de kennis van den Heere Jezus gekomen. Zijne vrouw is voor eenigen tijd, sedert wij weer hier zijn, tot vrede met God geraakt. Zij is eene zuster van Jan Buijs, die met ons in de kolonie was. Zij is eene dierbare Christin, en heeft altijd eenen glimlach op haar gelaat. Kort na hare bekeering,—ik geloof ik heb het u reeds geschreven,—sprak haar man op eenen oetend met mij, en vraagde mij, hoe hij het moest maken om te gelooven? Hij was een van de slechtste karakters onder ons, maar ik geloof de Heere heeft door zijne vrouw op hem gewerkt. Vóór een paar dagen, stond hij ergens, en toen ik bij hem kwam, vraagde ik: Wel Koenraad, hoe gaat het met uwe ziel?

Hij antwoordde: Goed mijnheer!

Ik vraagde: Kunt gij met nu gansehe hart zeggen, dat gij gelooft, dat de Heere Jezus ook voor u gestorven is, en uwe schuld bij God betaald heeft?

Hij zeide: Ja mijnheer!

Ik: Hoe lang is dit, dat gij deze vrijmoedigheid hebt?

Hij: Sedert drie dagen gevoel ik als of mijn hart zoo zeer is; ik verlang naar niets en vind nergens rust, als alleen in den Heere Jezus.

Ik: Kunt gij nu verstaan wat het is te gelooven?

Hij: Ja, nu is het mij duidelijk, it weet—Hij is voor mij gestorven.

Hij sprak nog meer, en ik kon uit de wijze, waarop hij sprak, zien, dat het hem ernst was. Hij was in den laatsten tijd zeer bekommerd over zijne ziel geweest en had meer dan eens tranen in de oogen. Hoe velen zullen u nog voorgaan? Hoe gevoelt gij u, als wij u zulke dingen schrijven? De volheid der Heidenen gaat in en als het einde komt, en gij, dan nog buiten. . . .?

Bethesda, Malietjesland,
29 Junij, 1868.

Oude Michael Buijs is onlangs teruggekomen van eene jagt. Hij is bij Blaauwberg geweest, omdat daar nog vele Buffels zijn

Hij is ook den Zendeling aldaar gaan zien. Gij weet uit een vorigen brief, dat de Kapitein aldaar begeerte had, een Zendeling onder zijn volk te hebben. Wij hadden hier geen een, om daarheen te zenden, en daar de Berlijnsche broeders toen juist Zendelingen hadden, zonder betrekking, en mij er over spraken om Blaauwberg aan hen af te geven, heb ik goed gedacht aan hun verzoek te voldoen. Kort daarop is er dan een naar hem gegaan, maar daar hij naar Natal is, om zijn bruid te halen, is er nu een ander, die vroeger bij het Kafferopperhoofd Mapela gewerkt heeft. Er is nu oorlog tusschen Mapela en de blanken.

Oude Michael is in gesprek met den Zendeling geweest, die hem vertelde, dat hij bijna door een van Mapela's Kaffers vermoord was. De Kaffer stak naar hem met een assagaai, maar hij had eene snuifdoos in den zak, en de Heer bestierde het, dat de assagaai tegen de snuifdoos aanstiet.

De Zendeling vertelde hem verder, dat de Kaffers bij Blaauwberg niet zoo veel belang stelden in de prediking van Gods Woord als hij wenschte. De kapitein was er nog niet onder geweest. Ik weet echter, dat er eenige geleerde en gedoopte Kaffers onder zijn volk zijn. Er is ook bijna geen Kafferstam, of er zijn eenige gedoopten onder, die of van het Bovenland of uit Natal komen.

Ik heb meer dan een regt aangename en voor mij vruchtbaar gesprek met de geloovigen onder ons, vooral met oude Michael Buijs. Voor eenige dagen spraken wij over den onvenciligen toestand van het land. Hij zeide: "de Heere zal toch voor ons zorgen. Hij weet, wij hebben geen anderen Vriend hier onder, die voor ons zorgt."

Ik weet niet, of ik u geschreven heb, dat een van de Buijzen, die ons vroeger de meeste zorg en kommer deed ondervinden, ook aanzoek gedaan heeft om gedoopt te worden. Hij vertelde mij, dat zijn hart altijd toe was voor Gods Woord, en dat hij er volstrekt niet om gaf: maar toen wij van hier gegaan waren naar de kolonie, kwamen, zoo menigmaal als hij alleen zat, de woorden, die hij gehoord had, hem te binnen met zulk eene kracht, dat hij die niet van zich af kon krijgen; en nu, van dat wij weer hier zijn, gaat alles in zijn hart. Nu verstaat hij Gods Woord, heeft het lief, denkt dikwijls 's nachts er aan, en kan ook gelooven, dat de Heere Jezus voor hem gestorven is. Hij wenscht ook het merkteeken van Christus schapen te dragen;— dat is, hij wenscht gedoopt te zijn. Ik heb hem echter gezegd, dat hij nog een weinig wachten moet, omdat hij niet lang geleden dingen gedaan heeft, waarover wij regt ontevreden waren. Zijne vrouw is in doop-onderwijs, en is een regt lieve geloovige, eene zuster van Jan Buijs, die Boven geweest is; zij gelijkt ook veel op hem.

In een ander gesprek met oude Michael, zeide hij mij, dat hij vroeger Gods Woord niet verstaan kon, al deed hij ook veel moeite; dat dit hem dikwijls tranen kostte, maar nu, van dat hij den Heere gevonden, of, zoo als hij zich uitdrukt, uitgevonden heeft—verstaat hij Gods Woord, en is het hem niet moeilijk het te onthouden. Hij zegt verder, dat hij gezien heeft, dat als hij niet veel in Gods Woord leest, dan heeft hij zoovele gedachten,—hij meent, dat zijne gedachten dan zoo verstrooid zijn, maar hoe meer hij leest hoe minder gedachten hij heeft.

Wij hebben deze plaats eenen anderen naam gegeven, zoo als gij zien zult boven aan dezen brief, namelijk, *Bethesda*. Digt bij is een groote kop (berg). Daar hebben de Kaffers vroeger ijzer gesmolten en een soort koper, dat zeer duur is onder the Kaffers. Andries dacht, dat het goud was. Sedert de blanken hier zijn is dit echter opgehouden. Ik weet zelfs niet of de blanken er van weten. Boven op dien kop is een roodachtig water, eene kleine fontein. Onder de bijgeloovigheden der arme Kaffers is ook dit, dat niemand er op mag gaan met ongebraden, raauw vleesch. Deze Malietje-kaffers gelooven ook, dat zij geen ijzer of iets anders mogen smelten. Ook zaaijen zij geene mielies. Zondag den 21sten Junij, zijn Slagveld, Jan Buijs en een broer van Jan, Koeraad genaamd, gedoopt. Slagveld kreeg op zijn verzoek den naam van Johannes en omdat hij geen familienaam heeft, daar hij klein uit den oorlog gekomen is, kreeg hij dien van Mackidd. Michael Buijs is bij die gelegenheid ook voorgesteld als lid van onze kerk. In den avond vierden wij het Heilig Avondmaal des Heeren. De broeder van Jan zeide, toen wij hem vraagden, of die dag hem een zegen is geweest: hij gevoelde zich als of iemand hem optilde en in de armen van den Heere Jezus neerlegde. Ik herinner mij nu wat Andries Buijs den dag na zijn doop zeide, toen ik hem vraagde, hoe hij zich gevoeld had: “Het was mij niet of ik op aarde maar in den hemel was.” Oude Michael zeide, toen ik hem vraagde, wat die dag voor hem is geweest, nagenoeg het volgende: “Toen ik de vorige maal in de kerk zat en aanzag, hoe dat het Avondmaal des Heeren gevierd werd, toen werd mijn hart zoo zwaar. Het was mij als of de Heere mij verstooten had. Ik heb ook van dien tijd nooit lekker geslapen, maar toen ik zelf aanzat aan de tafel en met mijn hart gevoelde, hoe groote liefde de Heer voor mij had, en hoe vrij het mij stond naar den Heer Jezus te gaan, toen werd mijn hart zoo blijde, en ik wou liever maar altijd aan de tafel gebleven zijn en maar gezongen hebben. Ik zie wij zijn blind, wij verstaan Gods Woord niet, de Heer heeft ons lief, en wij houden ons zelve van Hem af.”

Gij zult zeker in de couranten zien of van iemand hooren, dat het hier nog maar onrustig blijft. Hier is maar altijd oorlog. Wij leven echter nog gerust, en vertrouwen, dat de Heer toch niet zal toelaten, dat wij wederom onze statie zullen moeten opgeven.

Velen uwer weten niet wat oorlog is. Ik wensch, dat gij daar nooit van mogt weten, maar dit wensch ik u van harte toe, dat gij moogt leeren strijden den strijd des geloofs.

Bethesda, 22 Augustus, 1868.

Het is verblijdend te zien, hoe vele Kaffers, die bij de boeren wonen, begeerig zijn, geleerd te worden. Laatst, toen ik op het zoogenaamde "Nieuwe Dorp" was, kwamen er verscheidenen A. B. C. boekjes vragen; en ik heb van eenigen hunner gehoord, dat zij regt mooi vorderen.

Den 26 Julij ben ik weer boven naar de plaats van Br. Dempers gegaan, om daar aan de begeerte der arme Kaffers te voldoen. Toen ik den 27sten in de kraal van de kapiteine godsdienst had, was ik regt getroffen. Er waren sommigen, die zoo als altijd spotten, en den lachtlust van anderen gaande wilden maken, maar aan den anderen kant, was het verblijdend, den ernst van velen, vooral onder de vrouwen, te zien. De "kapitein-meid"—zooals zij genoemd wordt—zat zóo aandachtig en luisterde in zulk eene peinzende, ernstige houding. Na den afloop der godsdienst, vraagde ik haar, of het woord in haar hart gegaan was. Zij zeide: "ja, het is in, in, ingegaan," en voegde er bij, "ik heb het woord van Morimo lief." Laatst, zeide zij mij, dat zij wenschte, dat er bij iedere kraal van haar een zendeling was. Ook het onder-kapiteintje op de plaats van Br. Dempers—(eene groote kraal is er)—zegt, dat hij Gods Woord lief heeft en houdt bij ons aan om een' zendeling, zoo als de kapiteine ook doet, en wat doet de kerk van Christus? Zij slaapt! Ik vrees, als onze kerk niet begint te gevoelen, dat het zendingwerk haar HOOFDDOEL moet zijn, dan gaat het zendingwerk onzer kerk verloren. Ik kan de Duitsche broeders, die meer toonen, dat zij den Heer liefhebben, niet hinderen hier overal in te komen. Mijn hart bloedt, als ik aan die vele christenen denk, die praten en niet werken, hoewel zij met tranen in de oogen ons hooren. Maar ach,—de Heere geve door Zijnen geest, dat wij meer uit den Heere Jezus zelven, in ons mogen krijgen!

Broeder Gonin schreef mij voor eenigen tijd: "Ik geloof, dat nu, daar de Heer van Warmelo weg is, de menschen u zullen vragen, nu en dan voor hen te prediken; ik raad u doe dat." Niet zoo lang geleden kreeg ik eenen brief, mij verzoekende, toch mede-

lijden te hebben met hen en voor de menschen godsdienst te komen houden. Ik heb dat gedaan, den 10den Julij, en vond daar een aangenaam gehoor. Men luisterde met aandacht. Ook daar heb ik aan de Kaffers, die bij de burgers zijn, meer dan een A. B. C. Boekje gegeven.

Ik heb u geschreven in mijnen laatsten, dat Slagveld, die met ons in de kolonie is geweest en in dien tijd bij den WEerw. heer Neethling woonde, gedoopt is, en nu Johannes heet. De Heer heeft hem gezegend. Zijne vrouw heeft een dochttertje. Gij lacht;—maar er is meer: zij heeft den Heere Jezus gevonden, sedert mijn laatste schrijven. Nu spreekt zij zoo aangenaam en duidelijk. Zij zegt: “nu kan ik zien, dat ik altijd op mijne gebeden gebouwd heb.”

Er is ook eene van de Kaffervrouwen, die laatst hier in huis kwam en er met tranen in de oogen zat. Zij verlangt den Heere Jezus te vinden.

Op weg naar de plaats, waar ik verzocht was, godsdienst voor de blanken te houden, vertelde Andries mij iets, dat mijn hart goed deed. Hij vraagde mij: Heeft mijn heer met de vrouw van Tawolo gesproken? Tawolo is eene Banyanja. Hij zoekt den Heere zeer ernstelijk. Zijne vrouw is eene eigene dochter van de beruchte Moselikatze.

Ik zeide: Neen.

Hij: “Zij zegt, dat zij den Heere Jezus gevonden heeft, en nu heeft zij Hem zoo lief en verlangt alleen naar Hem.”

Ik: “Wanneer en hoe heeft zij den Heere gevonden.”

Andries: “Zij zegt Zondag morgen, toen mijnheer sprak over de gewilligheid van den Heiland om zich voor ons te laten binden.”

Ik had toen getracht, duidelijk te maken, dat al verstaat men niet, dat de doode Heere Jezus levend is geworden, toch kan men uit de zonderlinge gewilligheid van den Heere zien, dat Hij zelfs voor ons onverstaanbaar en wonderlijk was, en daarom kon het toch waarschijnlijk zijn, dat er zoo een wonder met Hem kan gebeurd zijn, behalve dat wij dit leeren uit de getuigenis van Gods Woord. (Welk slijk gebruikt de Heere toch nog om de oogen der blinden te openen!) Andries zeide mij verder in zijne eenvoudigheid: “Mijnheer, dit is voor ons het moeilijkste te verstaan, dat de Heer Jezus waarlijk dood was en weer levend is geworden.”

Toen ik te huis kwam en met de vrouw van Tawolo sprak, kon zij mij zoo duidelijk zeggen, dat zij geloofde, dat de Heere Jezus ook voor haar gestorven en opgestaan was, en dat zij niet anders kon zeggen, dan dat zij geloofde een kind van God te zijn, dat ik overtuigd was, dat zij den Heere gevonden had.

De oogst is wit, maar de arbeiders zijn weinigen, enz.

Bethesda, 18 September, 1868.

In mijnen laatste heb ik u verteld van hetgeen de Heere in Zijne genade weer aan ons hier op de Statie gedaan heeft, dat Hij eene dochter van Moselikatze tot zich gebragt heeft. De Heere is ons geduriglijk zeer goed en genadig. Hij verlost niet alleen, maar Hij bewaart ook die door Hem verlost zijn. De vrouw van Tawolo heeft sedert een kindje verloren, een lief dochterje. Het kindje kwijnde eenen tijd lang en stierf toen. Ik sprak met mijne echtgenoot: Zouden wij dat ook zoo dragen, zoo het den Heere behagen zou, ons kindje van ons weg te nemen? Mijne echtgenoot zeide dat zij er ook aan gedacht had. Ik vraagde hun, toen het kindje stervend was, of zij gewillig waren hetzelfde af te geven. Zij zeide beiden: De Heere had hun dat kindje gegeven; de Heere is alleen God: Hij kan het weer wegnemen; zij zouden te vreden zijn. Na den dood van hetzelfde vraagde ik hun weder, of zij geloofden, dat hun kindje bij den Heere Jezus was. Zij antwoordden: dat zij niet anders konden denken; de Heere had het hun eerst gegeven en zij waren dankbaar; de Heere heeft het weer tot zich genomen—Zij waren tevreden.

Van twee van onze Kaffers, die elk twee vrouwen hebben,—de een heeft nog niet alles voor de eene van de zijnen betaald—zeide de een; ik zal maar de vrouw, die ik nog niet heb, laten blijven; de ander is gaan werken en zal misschien een paar jaren weg blijven, en hij heeft aan een van de onzen gezegd, hij wenseht als hij terug komt, dat eene van zijne vrouwen weg is. De laatste twee paren, die hier getrouwd zijn, hebben—of liever hun trouwen sehijnt—eenigen indruk gemaakt te hebben. Die twee paren zijn Johannes, vroeger Slagveld, en Koenrand Buijs, de mannen zijn beiden gedoopt.

Ik had zoo zeer gehoopt, dat de WelEerw. heeren Jooste en Hofmeijr ons een bezoek zouden komen brengen, maar men heeft hen afgeraden en zij hebben zich laten afraden. Het was van groot belang, dat zij dit hadden gedaan.

Ik ben, sedert ik het laatst schreef, tweemaal bij de blanken geweest, om godsdienst te houden. De aandacht was belangwekkend en zelfs na den godsdienst merkte ik aan den toon der gesprekken, dat er toen een honger naar Gods Woord was, en eene begeerte naar eenen leeraar, die de duidelijke waarheid voortbrengt. Men kan zeggen wat men wil, maar zulke boeken als “De Donderslag der Goddeloozen,” en sommige anderen van die oude soort, doen veel goeds, door de menschen te laten denken aan de dingen, die de eeuwigheid aangaan, en, een prediker wordt gewoonlijk beoordeeld naar dat, en in zoo verre hij met “De Donderslag” overeenkomt.

Gij zult zeggen, dat ik u bijzonder veel van oude Michaels gesprekken mededeel, maar daar is gewoonlijk zoo veel in hetgeen hij zegt. Laatst sprak hij met mij er over, dat zij zoo diep gezonken waren. Hij had mij vroeger verteld, dat zijn vader eenen Bijbel had; dien Bijbel heeft een van zijne broeders naderhand gehad, maar deze verloor hem daarna weer, of wierp hem weg. Nu zeide Hij mij: “Mijne broers hebben het Woord weggegooid en hunne roers (geweren) gehouden, als zij maar liever de roers weggeworpen en het Woord gehouden hadden, dan waren wij toch niet zoo diep gevallen.” Hij, oude Michael, heeft voor een paar weken een ongeluk gehad. Hij werd bijna door een Buffel gedood, maar er stond gelukkig een boom, waarin hij klimmen kon, doch de Buffel bracht hem eene ernstige wond aan een zijner beenen toe. Hij wordt door Gods groote goedertierenheid beter. Het zou voor ons een slag zijn, zoo de Heer hem juist nu zou wegnemen.

Voor eenige dagen zat ik bij zijn bed; toen zeide hij: “Mijnheer het is toch een mooi boek (De Vrededorst), dat gij mij hebt gegeven,” en ik was verbaasd, toen hij verder zeide, “een boek, dat ons leert, dat de Heer Jezus opgestaan is, moet goed zijn.”

Ik lees in Psalm 119, “De opening uwer woorden geeft licht, de slechten verstandig makende.” Ik zie dit in oude Michael. Hoe staat het met u?

In mijnen laatsten heb ik u verteld van de groote genade Gods aan eene dochter van Moselikatze bewezen, die tot den Heere is gebracht en Hem nu lief heeft. Ik geloof, dat ik u ook heb gemeld, met welk eene stille onderworpenheid haar man en zij hun kindje, dat door den dood hun werd ontnomen, den Heer afgaven bijna met de woorden van Job.

Sedert heeft die vrouw en eene andere aanzoek gedaan, om gedoopt te worden. De andere zegt ook den Heere Jezus gevonden te hebben, en ik kan geen grond vinden er aan te twijfelen, want sinds ik haar ken is zij altijd ernstig geweest om het behoud harer ziel, en nu leeft zij ook als een ware christin. Zij heet Ma-Diakamija. Zij heeft eene kleine dochter, die Diakamija heet, en nu wordt zij naar dat kind, Ma-Diakamija genaamd,—een Kaffer gebruik. Zoo noemen sommigen mijne echtgenoot Ma-Jan.

Er zijn behalve die twee nog drie, die om den H. Doop hebben verzocht. Een hunner is die Koenraad Buijs, omtrent wien ik u in den brief van 29 Junij schreef. Eene andere is de vrouw van Johannes, vroeger Slagveld, die ook met ons in het Bovenland is geweest; de derde is eene oude Hottentottin, die wij op deze plaats vonden, toen wij hier kwamen. In het begin kwam de laatste weinig onder de prediking, maar de Heer

heeft haar hart gebroken, en nu kan ik niet anders zeggen, dan dat ook zij den Heere Jezus lief heeft.

Ik kreeg onlangs begeerte naar Potehefstrom te gaan, ten einde de bevestiging van Ds. Jooste bij te wonen, niet zoo zeer echter daarom, maar ik hoopte daar zal iemand van de kolonie medekomen, aan wien ik zou duidelijk maken, zoo het nog noodig is, dat de plaats niet kon worden opgegeven. Eene ernstige aanmaning van de koorts, die ik vroeger heb gehad, maakte het voor mij van nog meer belang eenige ontspanning te zoeken. Het is bijkans ongelooflijk, hoe die koorts in een paar dagen het ligchaam uitput. Ik gevoel mij als of ik geene krachten heb of krijgen kan.

Na mijn laatsten heb ik drie paren getrouwd. Het schijnt een grooten indruk gemaakt te hebben op de kaffers, die er bij waren.

Wij hebben ook een bezoek gehad van de Kaffers, nit de bergen, waar wij vroeger werkten. De aanvoerder van het kommando, dat ons wilde aanvallen op de statie *Goedgedacht*, was er bij. Zij waren door den kapitein Katlaeh hierheen gezonden. Ik heb u vroeger geschreven, dat drie van onze schoolkinderen door de *Baperi*, bergkaffers, gestolen waren. Oude Katlaeh is niet geheel gerust, want hij weet, dat wij hem daarom niet vertrouwen. Hij zond de Kaffers, om mij te verzoeken, weer op de oude statie te gaan wonen, tevens betuigende, dat hij onze vriend is. Ik heb hem echter laten weten, dat ik niet denk, dat hij zelf die kinderen heeft laten stelen, maar zij zijn echter gestolen, zoo ook de oude statie is afgebrand geworden; maar al heeft hij het niet laten doen, hij heeft het toch niet gekeerd of kunnen verhinderen; en wie verzekert mij, dat wat gebeurd is, niet weer zal gebeuren, al is hij goed jegens ons. Ik verlang dus te zien, dat Katlaeh magt heeft om te besehermen, en ik wensch de kinderen weer hier te hebben.

Wat de school aangaat, het gaat daarmee redelijk goed. Sommigen der kinderen vorderen wel. Sommigen zijn zeer stout. Zij zingen regt veel hier op de statie, vooral 's avonds,—tot laat toe. Ik heb hen meer dan eens moeten naar bed jagen, omdat zij zoo laat aanhouden.

Hier zijn twee kralen op de plaats, waar wij 's Woensdags en 's Zaturdags morgens godsdienst hebben. De eene is een klompje Kaffers, dat, zonder mijn toedoen of weten, aan ons is gegeven. Het kapiteintje er van is regt aanvallig. Hij komt somtijds hier, groet mij, zit eenige oogenblikken, en gaat dan weer terug. Laatst kwam hij naar mij toe, en gaf mij een shilling. Ik vraagde hem waarom hij mij dat gaf; hij antwoordde, zijn hart heeft lust mij dat te geven.

Op een ochtend, toen ik bij zijne kraal godsdienst had gehad

kwam hij na den afloop met mij terug. Ik vraagde hem : of hij mij verstaan had ?

Hij : Ja !

Ik : Nuako ! Wat is Gods Woord voor u ?

Hij : Dit is zoo als mijnheer zegt, ons hart is zoo als een klip, als de groote God niet ons hart zacht maakt, dan kan het Woord niet ingaan.

Ik : Het gaat zoo met allen : als de Heer niet door Zijn Almagtigen Geest ons hart breekt, dan kan 't Woord geen indruk maken.

Een poosje daarna zeide hij met eene zucht : Wij weten dat er een groote Morimo is, wij noemen zijn naam met onzen mond, wij zeggen hij bewaart ons, maar wij praaten maar zoo, in ons hart kennen wij hem niet, wij zijn zoo als blinden.

Ik deed hem toen opmerken, hoe iemand van honig kon weten en spreken op gezegde van anderen, maar het is toch geheel anders, wanneer hij zelf honig heeft geproefd. Het was mij zoo aangenaam hem zoo te hooren spreken. Het is ook aangenaam te zien, met welken ernst velen naar de prediking luisteren. Mij dunkt de ernst neemt toe. Ons huis is gewoonlijk Zondags ochtend te klein ; en ik geloof, dat wij alle ochtenden wel 70 of meer onder het woord hebben.

Toch,—wij gevoelen steeds meer behoefte aan uwe gebeden, en mij dunkt, dat de zendinggeest nog maar te veel eener kool dan eener vlam gelijk is. Och, dat de Heilige Geest blaze, opdat spoedig een warme gloed de met bloed gekochte gemeente van Christus moge verwarmen.

Bethesda, 1869.

Ik geloof, dat ik u in mijn laatste verhaald heb, van Nuako, den kleinen kapitein hier op de plaats.

Een zekere heer Duvenage, die vroeger Veldkornet is geweest, vertelde mij iets zonderlings. Er kwam een knopneus (Kaffer) bij hem, die vroeg hem, waarom dat hij nu zoo zwak was. De Kaffer klom op een ladder in het huis van den heer Duvenage en bond een wit lapje aan een balk, en stond op den ladder een geruimen tijd met zijne oogen naar boven en bad luid, dat God den heer Duvenage toch kracht mogt geven, en voegde er bij : Meneer, nu moet gij zelf bidden, dat de Heere u helpen moge. Hij is nog een blinde heiden en sprak dit in 't kaffersch. Zoo weet de blinde heiden toch van een God, die helpt en hoort.

Nog iets dat mij verteld werd is ook zonderling. De Baperi Kaffers aan de Zontpansbergen, hebben een gebruik, dat ons veel kan leeren. Wanneer een kapitein sterft, dan wordt hij onbegrav-

ven gelaten in eene hut. Zij gelooven, dat er een worm uit hem kruipt : die worm wordt een leeuw en wordt door andere leeuwen afgehaald. Die leeuw wordt door de Kaffers aangebeden en ont-vangt ook *cersteelingen*. Zij zeggen echter Morimo (God) bewaart hen en vallen ook op de knieën.

Een paar aardigheden omtrent de kinderen wil ik u mededeelen. Twee kleine Buijsen van twee en drie jaar kregen strijd. De moeder van de oudste hoorde het aan.

De kleinste zeide : “ Ach wat—Satan gedaan ! Satan dood.”

De oudste antwoordt : “ Neen, nie waar nie, Satan niet dood nie,” daarop zeide hij tot zijne moeder, “ Ma Gavize : Satan ge-daan ? Satan nie gedaan nie.”

Onwillekeurig kwam bij mij de gedachte : is het liberalisme al onder ons arm klompje ?

Een andere klein-zoon van overleden Piet Buijs, geboren tijdens wij boven waren, kreeg een stuk brood en nam een deksel van een mandje, brak het brood daarin, en plaatste zijne kleine handjes voor zijne oogjes en bad eerst : “ Vader, Vader, geef mij een zoet hart en jufvrouw en Meneer en Sophy.”

Den 2de December ben ik op reis gegaan naar Potchefstroom om bij de bevestiging van Ds. Jooste te zijn. Ik heb vergeten u te zeggen, dat ik tegen het einde van November weer eene vrij hevige aanmaning van de gele koorts kreeg, die mij in eenige dagen regt zwak en mager maakte. Doch de Heer heeft mij daarna weer gezond gemaakt, en den 2den Zondag daarop kon ik weer voor de blanken godsdienst houden.

Het was mij onmogelijk, mijne vrouw en mijn kindje mede te nemen, omdat het toen juist regentijd was, en ik met hen langer op weg zou hebben moeten blijven dan mij dienstig was.

Den 4de kwam ik te Makkapaanspoort en werd gevraagd aldaar godsdienst te houden, dat ik in den avond deed. Den 6de (Zondag) bragten wij in het veld door bij de 'Nghaboomfontein. De plaats ontleent haren naam aan een grooten 'Nghaboom, die er staat, een fraaije boom van de *Cactus* soort, zoo als ik meen, zeer hoog. Er staan regt velen bij het opperhoofd Matlala en op verscheidene andere plaatsen.

Dingsdag kwamen wij bij den zeer vriendelijken heer Lottring aan, te Waterberg. Die arme man heeft veel geleden van een inval in den nacht door de vijandige Kaffers van Mapela, die met duizenden op de plaats aanvielen. Er waren slechts vier of vijf weerbare mannen. Maar het gelukte hun met Gods hulp, hen drie malen terug te slaan. Het eerste schot van den heer Lottring trof hun kapiteintje en dit maakte hen bevreesd. De Kaffers hebben echter bijna al hun vee weggenomen.

Bezit gij iets dat geen dief u ontnemen kan ?

Bethesda, 9 Februarij, 1869.

In mijnen laatsten brief kwam ik zoo ver tot waar wij, op onze reis naar Potchefstroom te Waterberg aankwamen. Den 10den gingen wij van den lieven heer Lottring dien avond nog een goed eind verder, en den volgenden dag de hier welbekende Springbokvlakte door. Deze vlakte is wel bekend wegens den zwaren turf, die daar zóó is, dat men er, als het een weinig geregend heeft, met moeite, en soms geheel niet, dóór kan. Men moet soms geduriglijk stil houden, om den turf met een graaf of met de handen van het wagenwiel af te trekken. De turf pakt zoo aan, dat de wagen menigmaal niet verder kan. Ook aan de pooten der ossen pakt de turf.

Den 12den December kwamen wij te Pretoria, en ik ging naar de pastorie van den WEerw. heer Swarts, die verblijd was mij te zien. Ds. Swarts heeft mij zeer gesticht. Woensdag morgen ging ik van Pretoria, na regt aangenaam en voor mij gezegend bij den WEerw. Swarts gekuierd te hebben. Er zijn regt lieve menschen in de gemeenten der zoogenaamde Afscheidene Kerk. En het schijnt mij, of de Hervormde gemeente met meer regt eene afscheidene mag genoemd worden.

De Heer was met ons op weg en wij genoten zeer veel vriendelijkheid. Wij gingen Donderdag Witwatersrand over. Ik kocht eenige steenen kandelaars, die ik van plan was, met eenige kunstig gemaakte Kaffer matjes en een paar mooie houten lepels, aan de vrienden in het bovenland te zenden. Vrijdag avond kwamen wij te Gatsrand aan op de plaats van een zekeren heer Steijn, en ik had daar dien avond godsdienst. Zaterdag hielp de heer Steijn ons een eind verder naar een vriendelijken heer Engelbrecht, die ons weder voorthielp naar den heer Philip Schutte, een ouderling van de Afscheidene Kerk. Ik heb in den heer Schutte een dierbaren Christen gezien, zoo als ik maar weinigen heb aangetroffen. Van zijne kindschheid vreest hij den Heere en toch zoo nederig. Van hem is waar wat David zegt: "Al wat hij doet zal welgelukken." De longziekte woedt rondom hem, de beesten sterven bij honderden, maar hij blijft bevrijd. Hij weet het getal zijner beesten en paarden niet, en is bang ze te tellen, uit vrees voor hoogmoed. Ik heb mij zoo bij dien ouden heer geschaamd. Zijne gesprekken zijn vol zalving. Hij begint met iets te vragen, en uiteindelijk weet hij het beter dan ik; hij is reeds bejaard, en heeft eenen zoon, die in zijnen voetstappen wandelt. Ds. Swarts had te Potchefstroom voor ouden David gepredikt onder de gekleurden, op aanraden van dien heer Schutte, en er was eene groote opschudding onder de menschen daarover. De oude heer Schutte was juist dien Zaterdag, toen ik er kwam, uit, om met de menschen te spreken, en hij zeide mij, toen hij

dien avond thuis kwam, de Heere had hem toch zoo geholpen, want hij had, ik geloof, allen bij wie hij kwam overtuigd, dat het Evangelie ook onder de Heidenen moet verkondigd worden. Onze ossen zonden wij van de eerste plaats van daar terug naar den heer Schutte, en ik huurde daar een span, om mij tot Potchefstroom te brengen, daar ik bang was voor de longziekte, die bijna altijd op Potchefstroom heerscht. Maandag avond kwamen wij te Potchefstroom, doch gingen eerst Dingsdag morgen de stad in. Ik ging bij den lieven broeder, Jan Taljaard, diaken der Nederduitsch Gereformeerde Kerk, logeren. Hij was juist uit, om te zien of Ds. Jooste al nabij was. De heer Taljaard kwam niet lang daarna thuis, en tegen den avond kwamen Di. Jooste en Cloete en mijn oude vriend Bernhardus Badenhorst er aan. Zij moesten het huis van den heer Taljaard voorbij en daar hielden zij stil en de mannen klommen een weinig af met Ds. Jooste, die verwonderd was, mij daar te zien. Hoe verblijd wij ook waren hen te zien, toch was het mij eene groote droefheid, dat geen leeraar uit de kolonie en slechts één uit den Vrijstaat er was.

Ds. Cachet is er, geloof ik, den 24sten aangekomen, en den 25sten is Ds. Jooste bevestigd als leeraar der Nederduitsch Gereformeerde Gemeente te Potchefstroom met verscheidene Consulentschappen. Het gebouw, waarin de plegtigheid verrigt werd, behoort aan de gemeente van den Eerw. Ludorff, vroeger Wesleijaansche Zendeling, onder de Basutos, die in alles toonde, hoe verblijd hij was, dat de Heere toch ook in de Transvaal, manne naar Zijn hart wilde zenden.

Ik zal de bevestiging van Ds. Jooste niet ligt vergeten. Er waren velen in en buiten het Kerkgebouw, die met belangstelling schenen deel te nemen aan de plegtigheid. Vele tranen vielen er, vooral toen de handoplegging,—waaraan ook Ds. Gonin, van Pilaansbergen, deel nam,—geschiedde en de bevestigde luid weende.

Dien avond nam Ds. Jooste tot tekstwoorden voor zijne in-tredingsrede de woorden van Petrus tot Cornelius: “Zoo vraag ik u dan,” enz. Gij kunt ze opzoeken.

Den volgende dag was Ds. Jooste regt ongesteld. Hij had hevige koorts, zoodat hij zelfs Zondag de Avondmaalsviering niet kon bijwonen. Ds. Gonin gaf ons Zondag namiddag eene dankzeggingspreek, naar aanleiding van deze woorden uit 2 Johannes “Voor alle dingen wensch ik, dat gij welvaart en gezond zijt, gelijk als uwe ziel welvaart.” Naar aanleiding van deze woorden, verdeelde hij zijne hoorders in vier klassen. De 1ste, gezond naar ziel en ligchaam; de 2de, gezond naar ziel, maar ziek naar 't ligchaam; de 3de, ziek naar ziel, maar gezond naar ligchaam, en de 4de, ziek naar ziel en ligchaam. Het was eene dierbare preek, door en door toepasselijk.

Maandag ben ik naar Hartebeestfontein gereisd en kwam daar Dingsdag avond aan. Het is onmogelijk u alles te zeggen wat ik ondervonden heb. Wij hebben aldaar alle avonden godsdienst gehad en regt aangenaam gekuierd. Den 4den Januarij ben ik teruggekomen tot naar Schoonspruit, en van daar den volgenden dag weder naar Potchefstroom. De zaak tussehen de Hervormde en Nederduitsch Gereformeerde gemeenten te Hartebeestfontein, kwam toen voor het hof van Landdrost en Heemraden, en ik bleef daar nog tot den 12den Januarij. Den 10den had ik daar godsdienst voor Ds. Jooste. In den avond voor Ouden David. Ik gevoel mij zoo beschaamd, wanneer ik hem (Ouden D.) zoo overmoeid zie arbeiden voor den Heere. Hij is een geboren Zulu, en ik ken niemand meer ijverig en, met den heer Schutte, meer nederig dan hij. De Heere make u ook Zijne kinderen, dan kunt gij ook nederig en ijverig zijn voor den Heere. De zulken genieten veel van de genade des Heeren.

Bethesda, 1869.

Mijn laatste bragt uwe gedachten te Potchefstroom en het een en ander, dat daar is voorgevallen.

Wij verlieten *Potchefstroom* den 12 Januarij en gingen dien avond weder naar den heer F. Schutte, alwaar wij den nacht bleven, en den volgenden morgen van daar. Den 16den kwamen wij te Pretoria aan; wij vonden daar de goederen, welke wij, toen wij op weg hierheen waren, in Rustenburg moesten achterlaten. Ds. Swarts had ze te Rustenburg laten halen en naar Pretoria brengen. Er waren enkele dingen waar wij niets van hadden, als een kistje gort, sago en eenige anderen dingen, die Ds. Gonin moest wegnemen, omdat zij door den kalender verdorven waren. Wij bragten die goederen mede naar huis.

Den 19den gingen wij van Pretoria, en sliepen dien avond langs Aapjesrivier. Ik geloof, dat die rivier haren naam ontleent van de Apen, die er in de hooge boomen aan de oevers zijn. Ik heb er eens eenigen gezien. Den volgenden dag had ik het genoegen eenen zekeren heer Theunis Duivenage te ontmoeten. Hij woonde vroeger een uur te paard van hier, en heeft ons meer dan eens veel vriendelijkheid bewezen. Onlangs is hij aan de andere zijde van Pretoria gaan wonen. Nu was hij weer op weg naar zijne vroegere woonplaats, om daar het een en ander, dat hij, bij zijn vertrek, achtergelaten had te halen. Hij was verblijd mij te ontmoeten vooral omdat hij niet gaarne alleen door Makapaanspoort wilde gaan. De Kaffers van Makapaanspoort (gij zult het op de kaart vinden) hadden onlangs oorlog met de blanken. Daar is het ook waar, jaren geleden, eenige mannen

en vrouwen zoo wreedelijk vermoord werden. Nu nog zijn velen bevreemd door Makapaanspoort te gaan. Toen ik te Pretoria was hoorde ik, dat de Eerw. van Warmelo, die nog Consulent is van Zoutpansbergen, op reis daarheen gezegd had hij wenschte, dat wij zamen door die poort konden gaan. De menschen beschouwen zich aldaar veilig wanneer een zendeling bij hen is.

De heer Duivenage bood zeer vriendelijk aan, een van mijne kisten op zijn wagen te zetten en voor ons naar Malitziesland te brengen. Later voegden wij daar nog eene groote en eene kleine bij, die hij bij ons huis aflaadde.

Wij hadden veel *zien* regenen naar den kant van Springbokvlakte en waren bevreemd, dat wij daar niet dan met moeite, of misschien in het geheel niet zouden door kunnen, maar tot onze blijdschap was het nergens zoo, dat wij bleven vaststeken. Die vlakte houdt eenige uren aan. Ik heb u in mijnen vorige geschreven omtrent the turf en wat zij aan eenen wagen doet.

Den 21sten kwamen wij bij den heer G. Lotring aan. Hij echter was niet thuis, maar wij werden zeer vriendelijk ontvangen, en zijn zoon Frans deed wat hij kon voor ons en maakte nog een span ossen bij elkander, om ons een eind verder te helpen.

Den 22sten gingen wij van daar. Dien avond, kwam, tot mijne verbazing, een van onze schoolkaffers met nog een paar anderen ons te ontmoet en gaf mij een brief van mijne echtgenoot. Ik zag aan zijn gelaat, dat hij geen brenger was van blijde tijding, maar bad den Heere in stilte om genade, om te kunnen dragen wat Hij ook oplegt. Den brief opende, verstond ik, dat zij mij liet halen; ons zoontje was heel erg ongesteld en men had haar aangeraden, naar mij te zenden. De toon van haren brief deed mij vreezen, dat ik ons kindje niet weer op aarde zou zien. Men weet niet hoe zeer men aan iemand verbonden is, tot dat men op het punt staat hem te verliezen.

De Heere gaf mij echter genade, de zaak in Zijne handen over te geven, en ik gevoelde, ik mag zeggen, eene begeerte dat Zijn wil geschiedde. Ik kan zeggen,—zoo het mijne ziel nader tot den Heere zou brengen, en zoo het tot voordeel van ons kindje zal zijn, dan kan ik niet weigeren hetzelfde aan den Heere te geven, om Hem in den hemel te verheerlijken, Hem, die zooveel voor mij heeft gedaan; en ik gevoelde mij versterkt om te dragen.

Den volgenden dag was het Zaterdag. Wij kwamen tot digt bij Makapaanspoort en ik gevoelde geene vrijmoedigheid om den Zondag verder te gaan, dus bleven wij daar den Zondag over. Maandag morgen vroeg gingen wij van daar, en kwamen te Makapaanspoort vóór 8 uur. De Zendeling, die aldaar arbeidt, kwam oogenblikkelijk naar mij toe en bood mij hulp aan, en hielp mij ook een eind verder met een versch span ossen.

Den 26sten, digt bij ons huis komende, hoorde ik dat ons zoontje beter was. Den 27sten kwam ik thuis. Een groot getal der kinderen en grooten kwam ons te gemoet. O! welke innige blijdschan smaakte mijne ziel, toen ik hen weer gezond en wel zag! Zij schenen ook waarlijk verblijd. Toen ik in huis kwam, zag ik ons zoontje. Ach, hoe mager, hoe vervallen, hoe bleek! Mijne vrouw vertelde mij, dat hij zoo erg was, dat zij eens dacht dat hij stierf. Maar ofschoon ik het verwachtte, toch was het mij eene pijn door het hart,—hij kende mij niet, hij wendde zijn hoofd van mij af,—en was bang voor mij. En toch mijne echtgenootte zeide mij, en ook anderen vertelden het: zij konden duidelijk zien, dat hij naar mij gezocht had en dat hij wegwijnde, omdat hij mij miste, en dat dit zijne ziekte verergerde.

Lieve kinderen! Gij verstaat hier weinig van, wat het ouderhart gevoelt en is. O, zoo, en nog dieper is het hart van dien Eenigen Vader gegriefd, wanneer wij ons van Hem afwenden, voor Hem bang zijn, Hem niet kennen. O, dat de Heilige Geest u leere treuren en kwijnen als gij Zijne nabijheid niet geniet.

HOOFDSTUK XII.

NAKHERI EN ZIJNE VROUWEN.—ACHT GEDOOPT.—EENE WEEK
 DES GEBEDS.—DE SPRINKHANEN.—DE GODSVRUCHT VAN OUD
 EN JONG.—GEBREK AAN ZENDELINGEN.—DE BANJANJE.—
 MALERON KOMT TERUG.—DROOGTE.—MEER DOOPELINGEN.—
 DI. CACHET EN JOOSTE.—DE GEELE KOORTS IN 1870.—
 EENE VROUW BETOOVERD.—ZIEKTE EN HERSTELLING.—
 GEROEP OM ZENDELINGEN.—BEZOEK AAN DE SPELONKEN.—
 EVANGELISTEN PAUL EN JAKOB.—TERUG TE GOEDGE-
 DACHT,—BEPROEVINGEN EN VERTROOSTINGEN.

Bethesda, 3 Junij, 1869.

Ik geloof, dat ik in mijnen laatste u geschreven heb omtrent eenen Kaffer bij ons, Nakheri genaamd. Hij verzocht mij eerst hem te trouwen. Hij had drie vrouwen. Ik beloofde dit te doen, zoo hij van twee afstand wilde doen. Hij was er meê tevreden. Omtrent denzelfden tijd kwam eene zijner vrouwen, bij wie ik altijd veel ernst gezien had, mij verzoeken, gedoopt te worden. Ik heb haar in eenen vroegeren brief genoemd. Zij heette Ma-diakamija. Ik zeide haar, dat ik eerst met Nakheri spreken zou. Ik deed dit, maar bevond, dat hij niets over haar te zeggen had, want zij is zijne ware vrouw niet, daar zij,—volgens de Kafferwet—niet gekoekt is. Zij was en ook hij, volkomen gewillig uit elkander te gaan, en daar hare belijdenis, zoo ver ik oordeelen kan, bijbelseh was, heb ik haar kort daarna met zeven anderen in doop-onderwijs opgenomen. Toen kwam Nakheri's verzoek, om gedoopt te worden. Maar eerst omtrent zijn trouwen. Ik liet zijne drie vrouwen roepen. Toen hoorde ik wat mijn hart blijde maakte en ik geloof ook dat van velen uwer zal verblijden. Zij hadden reeds onder elkander en met hem er over gesproken, dat zij toch niet onder het Woord Gods zoo konden leven. Hij moest ééne trouwen; zij zouden tevreden zijn. Wij hadden zoo dikwijls reeds gebeden, dat de Heere hem van de vrouwen mogt verlossen. Hij is een Kaffer van Andries Buijs, en die heeft ook menigmaal met hem gesproken, maar niets hielp, en toch was hij altijd ernstig zoekende, en is altijd getrouwlijk bij ons gebleven, en als hij naar zijne vrienden gaat, dan vertelt hij hun Gods Woord. De andere vrouw van hem heeft ook aanzoek gedaan, om gedoopt te worden, maar ik was niet geheel te vreden met het-

geen zij zeide,—er was teveel uiterlijks bij ; en ik kon niet overtuigd worden, dat zij zich werkelijk eene arme zondares gevoelde en als zoodanig den Heiland geloofde.

Ik heb u geschreven omtrent de dochter van Moselikatse. Haar man vertelde mij kort na het vorige, dat hij den Heere Jezus geloofde. Ik had reeds lang geleden gedaacht, dat hij zich aan den Heiland overgegeven had ; 't kan ook zoo zijn, want wij zien hier “door eenen spiegel in eene duistere rede.” Toen ik hem vroeg, wanneer hij vrede in zijn hart met God gevoeld had, zeide hij, den ochtend van mijn vertrek naar Potehefstream onder mijn dankgebed. Wonderlijk zijn de sehikkingen des Heeren. Hem komt alleen de eere toe, want ik heb, geloof ik, nooit in mijn gebed aan dien armen man gedacht. Hij verzoekt mij echter toen niet gedoopt te worden, dat mij verwonderde, en ik daecht het best, om daarmede te wachten totdat hij zelf aanzoek deed.

Ik kreeg echter toen acht in het doop-onderwijs. Nakheri, Ma-diakamija, de dochter van Moselikatse, klein Koenraad Buijs, de vrouw van groot Koenraad Buijs, die ook voor eenigen tijd gedoopt is, de vrouw van Johannes (Slopelo), de vrouw van Paulus—ook gedoopt—en eene oude Hottentottin, die eerst bij den heer Andries Duivenage gewoond heeft.

Ik had eene groote begeerte, de oude Statie wederom te zien, en zoo gingen mijne echtgenooten en ik met nog een paar die zien. Wij vonden nog maar weinige sporen van eene Statie, doch de graven van de twee overledenen, den Heer en Juffv. McKidd, waren onaangeroerd.

Ds. van Warmelo, die vroeger hier leeraar was, is hier weer geweest, en hij heeft den menschen het zeer kwalijk genomen, dat zij mij hebben gevraagd, voor hen godsdienst te houden. Hij heeft zich daardoor vijanden gemaakt, en zoo als het mij toeschijnt, heeft hij ons geholpen, en de deur geopend voor de Nederduitsch Gereformeerde Kerk.

Den 4den April zijn er dan 8 gedoopt, wier namen reeds gemeld zijn. Des avonds vierden wij het Avondmaal met 21.

Den 5den is Abraham Nakheri getrouwd. De dochter van Moselikatsi gedoopt Lijdia Ma-diakamija, Sara ; de Hottentottin, Maria. Na het doopen van de acht, heeft ook de man van Lydia aanzoek gedaan, om gedoopt te worden.

Daar wij geen Almanak hadden, maar toch behoefte gevoelden aan eene meedere mate van Gods Geest en daar wij wisten uit Gods Woordt, dat wie bidt ook ontvangt, zoo zijn wij overeengekomen, om eene week des gebeds af te zonderen. Wij hebben dit dan ook gedaan, zooals wij meenden, naar onze behoeften. Onze onderwerpen waren : 1, de gedoopten onder ons ; 2, Christus Kerk ; allen die Zijnen Naam dragen ; 3, de onbekeerden

onder ons, vooral de volwassenen; 4, kinderen; 5, Kaffers, vooral in de Tranvaal; 6, Joden, Mahomedanen, enz.; 7, de blanken in de Transvaal; 8, alle Zendingen, vooral ons. Den laatsten dag lieten wij Andries Buijs in den morgen voorgaan. Hij sprak eenige hartelijke woorden over: "Gij zijt het zout der aarde." Wat mij vooral zoo aangenaam was, hij liet bij het begin en einde het versje uit Gezang 91 zingen, "Och dat uw Geest den leeraar sterke." Paulus ging in den avond voor, en sprak regt eenvoudig over twee woorden: "Gij zijt het licht der wereld," en ook (uit Handelingen) over de plaats, alwaar door de gemeente een eendragtigh gebed tot God voor Petrus werd opgezonden. Het was een aangename tijd voor ons. Bidt ook gij, dat de Heere onze gebeden verhoore.

Wij hebben bij de zegeningen des Heeren eene zware beproeving door te staan. De sprinkhanen zijn hier van jaar,— eere zware plaag. Ik had een stuk koren, maar zij zijn er vier malen in geweest, en er staat nu in waarheid niets. Zoo gaat het bij de meesten. Er staat bijna geen koren in dit gewest. Wij eten ook geen brood meer, want er is geen koren te krijgen. Wat wij nog gespaard hebben, moet ons zoontje maar krijgen. Gij weet, dat de Kaffers een groote lekkernij vinden in sprinkhanen. 's Nachts dan liggen de sprinkhanen in groote hoopen, waar zij zijn, en dan 's morgens, wegens de koude, gaan zij niet, voor de zon reeds hoog is, weg. In den morgenstond verzamelen ze dan de Kaffers. Ook bij ons hebben de onzen dit gedaan. Gij zult verwonderd zijn, te hooren, dat ons zoontje ze zoo gaarne eet als velen uwer zoeten koek. Mijne echtgenootte houdt er ook van, en ik heb er meer dan eens reeds van gegeten, echter niet uit gebrek.

Nu, moge velen uwer, die niet zoo veel aan Johannes den Dooper kunt denken als wij, die in het land van sprinkhanen en honig zijn, toch ook, gelijk hij, den weg des Heeren bereiden!

Bethesda, Augustus, 1869.

Het is hier nu stil, zoo stil en rustig, dat meer dan één van de burgers uit zijn op de olifantenjagt. Dit kunnen zij in tijd van oorlog niet doen, want zij zijn bevreesd, dat de vijanden in het veld hen zullen ombrengen, of ook wel hunne achterblijvende vrouwen en kinderen zullen aanvallen en die vermoorden. Velen uwer weten zeker niet, dat het distrikt van de Zoutpansbergen vroeger zeer rijk was en ook beroemd van wege de menigte van ivoor, die alle jaren hier werd gekocht door de handelaren, en waarvoor de burgers goed betaald werden. Gedurende de laatste

jaren konden er geene jagers uitgaan wegens den onrustigen toestand van het land ; geen ivoor is ingekomen en de mensehen zijn zeer verarmd geworden. Er zijn eenigen van de onzen ook uit op de jagt, en onder hen oude Michael. Zij hadden geenen lust daartoe, maar daar zij zoo veel schuld hebben, werden zij genoodzaakt door hunne schuldeisehers, te zien de schuld op die wijze te betalen. Ik denk nog geduriglijk aan de laatste woorden van ouden Michael, den morgen van zijn vertrek. Hij zeide, “ Meneer, ik is oud en zwak, maar ik maak staat op MIJN God, ik weet als daar olifanten is, de Heere zal mij help.” Het spijt mij, dat ik u slechts de woorden en niet den ernst van ouden Michael er bij kan geven. Ik mag van den oude in waarheid zeggen, kinderlijk steunt hij op zijnen God, en met al de kraecht zijner ziel kleeft hij Gods Woord aan. Een van zijne krachtigste woorden is : “ die groote God heeft een verbond met ons gemaakt.”

Ik gevoel mij telkens dankbaar, doch ook besehaamd, wanneer ik aan u sehrijf, omdat wij geduriglijk op des Heeren werken moeten letten. De Heere in Zijne vrije genade doet ook hier voor menigen doorn een denneboom opgaan, en menige distel wordt onder zijne bewerking een’ mirteboom. Er genieten nu weer eenigen dooponderwijs. De moeder van een der kinderen in ons huis,—ook eene vrouw van eenen van de Buijsen, broeder van ouden Michael, is een van hen, die dooponderwijs genieten. Zij is eene lieve Christin en is ook onlangs tot den Heere gebragt. Eene andere, die in het dooponderwijs is, is de blinde of liever die blind was, en Tawola.

Eene vrouw, tegen wie er eenmaal eene klagte was wegens slecht gedrag, heeft ook aanzoek gedaan om gedoopt te worden. Wij hadden geringe gedachten van haar. Zij spreekt echter regt grondig en zegt, dat zij den Heere Jezus gelooft en Hem lief heeft. Ik heb echter beter gedacht, haar te laten wachten tot eene andere keer. En dan is hier een sehoon geval :—Een van de jonge Buijsen, broeder van Jan, die boven is geweest, en jonger is dan hij. Hij heet Suijman. Hij verteld mij, dat hij gelooven kan, dat de Heere Jezus voor hem gestorven is. Hij zegt : hij heeft vrede met God en heeft ook den Heere Jezus lief. Toen ik hem vraagde, of hij die genade reeds sedert langen tijd deelachtig is geworden, verhaalde hij mij, hoe hij voor eenigen tijd, op eenen Zondag, in ’t gebed, den Heere zeide : “ Heer, gij doet zoo veel aan ons, maar wij gaan al verder en verder van u het eeuwig verderf in.” Toen, zeide hij, werd hij in zijn gebed zoo besehaamd : hij dacht, waarom moet ik altijd klagen ? Waarom moet ik zoo zeggen ? Werkt de Heere dan niet allen dag aan ons ? Is de Heere Jezus dan niet voor mijne zonden gestorven ? Toen was het hem of zijn hart open-

ging en hij kon gelooven, dat de Heere Jezus hem lief heeft en voor hem gestorven is, toen werd alles duidelijk. Die Snijman Buijs is ook broeder van den overleden Piet Buijs, die mij altijd zoo na aan het hart lag. Hij heeft veel van den overledene; op zijn gelaat is ook die diepe ernst, hij is, ofschoon een jongeling, bijzonder sterk gebouwd en heeft ook zoo eene fraaije stem, eene forsche basstem.

Ik spreek van basstem. Wij hebben ook hier een koor. Wij zingen met twee stemmen en ook zingen wij dit schoone vers uit den Rijnschen bundel met vier stemmen. "Mijn leven is een pelgrimsstand," en ook zijn wij nu begonnen met "Halleluja! ceuwig dank en eere." 't Gaat langzaam, want ik moet zelf eerst iedere stem leeren en dan allen afzonderlijk onderwijzen en er is maar weinig tijd. Ook ben ik begonnen met eenigen Engelsch te doen leeren; hiermede gaat 't maar zwak. Ik heb daarvoor slechts één avond in den week over. Gij zult zeker verblijd zijn te hooren, dat 't met mijne gezondheid zoo goed gaat, zoo dat ik regt veel kan doen. Houdt aan met bidden; ik moet zeggen wij ondervinden de verhooring.

Ik heb u voor eenigen tijd geschreven omtrent den kleinen Piet Buijs, die zoo eerbiedig bad; nu moet ik u nog wat meer vertellen. Hier is een gedoopte Kaffer met zijne vrouw, zij zijn bij de Berlijnsche broeders gedoopt. Zij hebben twee kinderen; de eene is gedoopt *Elias* de andere *Jesaja*. Een van de kleine Buijsen—Sibedela is zijn naam—sloeg den kleinste, *Jesaja*; hij werd bij mij gebragt en gestraft, en toen ging *Jesaja*, omtrent twee jaren oud, en bad voor *Sibedela*. Veel is mij ontgaan, maar eenige nitdrukkingen herinner ik mij nog: "Heere Jezus, ons is stout geweest. *Sibedela* ver mij geslaan, bloed het gekom, nou ons gaat in die groot vuur. Heer moet nie ons straf nie, gee ver *Sibedela* een zoet hart en ver mij ook, en ver mijn papa ook, en ver mijn mama ook, en mijn boetie ook, en ver 'Beginsel' ook." De andere *Elias*, hoorde zijnen vader en zijne moeder eens twisten en toen zeide hij: "kijk nouw papa en mamma hebben het Woord aangenomen, als gij nu zoo doet dan laat gij den Satan weer onder u komen." Denkt gij er ook aan lieve kinderen, dat als gij kijft en twist, gij den Booze laat inkomen?

Zoo gaat de Heere in zijne groote ontferming voort en begenadigt ons. Toch is niet alles zonneshijn. Wij zaaijen in vele tranen, en ik heb zelfs onder de onzen stampen en stooten, echter niet lichamelijk gekregen. De Heere echter zij geloofd voor alles!

Bethesda, 21 October, 1869.

Uwe harten zullen zeker den Heer gedankt hebben, toen gij mijnen laatsten brief hebt gelezen. De Heer is ons zeer goed, en gaat langzamerhand voort Zijn werk te zegenen.

Er is echter iets waarover ik menigmaal verdrietig ben, en het is: dat er geene Zendingen meer van onze kerk hier heen komen; er is toch zoo veel te doen, en de Duitsche Zendingen nemen het veld rondom ons in. Nu ik gun hun dat, want zij toonen, dat zij den Heere liefhebben en zij geven zich veel moeite, om rond te gaan en overal staties op te rigten. Zij zijn al bijna rondom ons, en zoo zij aan de andere zijde van de Zoutpansbergen onder de Banjanje Banyai gaan, dan blijft ons alhier alleen Mahietjesland over.

Ik sprak over de Banjanje. Andries Buijs vertelde mij iets omtrent hen, dat wel waardig is, dat kinderen, anders en leeraars daarop letten,—zij werken slechts 6 dagen, den 7den rusten zij. En het wonderlijkste is: er bestaat bij hen eene overlevering, dat de groote *Morimo* (hun naam voor God) eens zijnen zoon op aarde zond, maar de menschen dooden dien en nu op den dag, op welken hij gedood werd, mogen zij niet werken. Gij zult misschien zeggen, 't is wonderlijk, maar er zit veel achter, denkt er maar over na en vraagt uwen leeraar of anderen, die den Heere Jezus liefhebben, wat ik bedoel.

De Heere heeft onlangs weer getoond hoe lief Hij ons hier heeft. Eene dochter van Michael Buijs, Maleron geheeten, die vroeger bij ons in huis werkte, moest ik, voor ik naar de kolonie ging, van ons laten weggaan om hare stoutheid en diefachtigheid. Onde Michael—gij zult u verwonderen—wilde haar niet in zijn huis ontvangen, want zeide hij, als ik met haar niets kon doen, wat zou hij dan met haar aanvangen? Zoo is zij toen van hier gegaan naar hare moeder onder de woeste Kaffers. Wij hebben haar echter niet vergeten en hebben den Heere menigmaal gebeden, haar tot ons terug te brengen. In ons kinder-biduur werd dikwijls voor haar gebeden. Ja ik heb meer dan eens haar naam in 't gebed genoemd. Zoo deed ik nog laatst op een Maandag, en ik gevoelde mij gedrongen, na het biduur voor de arme kinders te bidden. Dien avond—wij zaten aan tafel—kwam Andries Buijs bij ons, en zeide: “Mijnheer, Maleron is gekomen.” Ik kan echter niet zeggen, dat dit mij grootelijks verbaasde, want ik had haar vroeger of later verwacht. Maar het gaf eene opschudding in het huis: allen moesten haar komen zien. Andries zeide: “Mijnheer ik is eigenlijk zoo beschaamd, ik het nooit gedacht, zij zou weer komen. Hoe bid ons toch zonder geloof?” Arme schepsel ik kende haar in 't eerst niet. Hare haren en dragt waren geheel Kaffersch, doch

den volgenden dag liet zij hare haren afsnijden. Zij heeft kleederen gekregen en zij wil nu hier blijven. Zij vraagt, waarheen zal zij toch gaan? Zij was bij de Kaffers bijna getrouwd met eenen wilden Kaffer. Zij zeide ook nog, dat zij droomde, dat ik haar een boek gegeven had en van toen aan kon zij niet rusten, zij verlangde zoo sterk weder, hier heen te komen, maar hare vrienden wilden er niet van weten. Eindelijk is zij van hen gevngt. Zij kwam alhier in den morgen, maar nit schaamte bleef zij den geheelen dag in de rivier en eerst toen het donker werd kreeg zij vrijmoedigheid, nader te komen.

Hoe beschaamd zullen wij toch op dien grooten dag staan, zoo wij den Heere Jezus niet door het geloof als ons kleed aantrokken zullen hebben! Wij zullen trachten, te vlieden van de heerlijkheid van Hem, die een licht is en in wien gansch geen duisternis is.

Bethesda, 29 December, 1869.

In mijnen laatste heb ik u verteld van eene dochter van Michiel Buijs, die lang van ons weg geweest is, maar eindelijk tot ons weer is teruggekomen.

Ik las onlangs in de couranten van de zware droogte in de kolonie; ook hier hebben wij die gevoeld. Het water is hier nog nooit zoo schaarsch geweest als in dit jaar; en wij hebben drie ossen verloren. De arme Kaffers hebben het zwaar gehad, en zoo als mij verteld is, is meer dan een van honger gestorven. In het veld was er zulk gebrek aan water, dat het wild dicht bij ons in de rivier moest komen drinken. Dat bragt ook de leeuwen nader, zoodat wij op een avond eenen ieuw dicht bij ons hebben hooren brullen. De Heer is echter ons genadig geweest en heeft ons traaije en sterke regens gegeven, zoodat alles thans herleeft. Wij hebben echter den grooten dam in de rivier verloren, die is weggespoeld, en het zal ons wat kosten eer die dam weer in orde is. Het is echter Gods werk; Hij zal ons in staat stellen Zijnen naam ook daarvoor te aanbidden.

Ik heb drie na mijn laatste schrijven gedoopt. De eene was de blinde vrouw, die nu ziet. Omdat zij mij geen voldoende antwoord kon geven op de vragen, die ik haar deed omtrent haar gevoel als zondares, wilde ik dat zij liever wachten zou. Ik zeide het haar, doch zij werd zoo verdrietig, en toen was het als of haar mond openging en zij deed toen zulk eene duidelijke belijdenis, dat ik geene vrijmoedigheid gevoelde, haar den doop te weigeren. Zij heeft den naam van Hagar bij den doop gekregen. Eene andere vrouw is gedoopt Anna, en Tawola, de man van Lijdia (dochter van Moselikatze), kreeg den naam van Barnabas.

Oude Michael Buis is terug van de Olifantsjagt ; ook die met hem waren. Zij hebben wat ivoor—doch niet veel gekregen. Ik vraagde aan een van hen : hoe is het u gegaan ? hij zeide : ik heb altijd gedacht aan de woorden van den laatsten godsdienst, des morgens vóór ons vertrek :—“Ik hef mijne oogen op naar de bergen, van waar mijne hulpe komen zal.”

Er zijn in den laatsten tijd vele kleine kinderen bij ons gestorven. Onder die is een kindje, van Johannes (Slagveld, die met ons in de kolonie geweest is), tweelingen van Piet Buijs en een zoontje van dien Buijs, van wien ik u hierboven geschreven heb.

Den 24ste November ben ik naar ons dorpje genaamd Marabastad gegaan, om Di. Cachet en Jooste af te halen. Zij hebben daar den Zondag gepredikt en zijn vriendelijk ontvangen. Doch de kerkeraad heeft aan de gemeente niet bekend gemaakt, dat zij komen zouden ; gevolgelyk was er bijna niemand. Zij zijn hier bij ons geweest en hebben ook in de nabijheid kerk gehad.

Den 25 en 26ste December heb ik wederom bij de blanken godsdienst gehouden. Er was een mooie opkomst, en de menschen luisterden met aandacht.

Ik heb wederom een kort bezoek van mijne oude vriendin de geele koorts gehad, doch zij heeft mij verlaten, en ik gevoel mij thans weer regt gezond.

Den 9 Januarij heb ik hier nabij gepredikt voor blanken. Eene vrouw zeide : Ja, mijnheer, want mijnheer Cachet heeft gezegd, dat wij mijnheer Hofmeijr moeten laten kerk houden.

Wij houden nog godsdienstoefening bij vier kralen, maar daar Andries en Paulus dikwijls op de jagt moeten, kan het zoo geregeld niet gaan. Er zijn een paar van de Kaffers van Malitzie, die schijnen het regt te meenen met den godsdienst.

Vergeet ons toch niet in uwe gebeden. Wij denken ook aan u. De Heere geve u te zien naar de bergen van waar uwe hulp komer zal.

Bethesda, April, 1870.

Wij zijn nog regt wel. Gij leest dit vlugtig over, doch wacht een weinig, als gij hoort, hoe het van jaar hier toegegaan is, dan zult gij den Heere danken voor de ontferming, waarvan wij de voorwerpen zijn. De gele koorts is dit jaar zoo als ik haar nog niet heb gezien. Er zijn in ons Zoutpaansberg meer dan veertig slagtoffers gevallen. Te Waterberg telde men, toen de laatste tijding kwam, 19. Dezen zijn blanken, en ik hoor, dat het er te Pretoria en op andere plaatsen ook maar treurig uitziet. In één huisgezin—dat ik goed ken—dat van Gert van

Wijk, is de moeder met drie kinderen weggenomen. In een ander huisgezin, dat ik ook goed kende, te Makkapanspoort—dat van den heer Jacobus Beukes—is er slechts één kind overgebleven. Er waren vroeger twaalf kinderen, waarvan er tien gestorven zijn vóór dit jaar; doch vader, moeder en eene groote dochter zijn dit jaar weggenomen. En zoo heeft de Heere door de koorts moeders tot weduwen, vaders tot weduwnaars, kinderen tot weezen gemaakt. Ons land wordt zwaar bezocht. Van de arme Kaffers spreek ik niet eens. Ik hoor, dat bij eenige stammen de pest heeft geheerscht tengevolge der koorts. En hoe is het ons gegaan? Velen waren alhier regt ziek, doch aan de koorts is alhier geen een gestorven. Het gaat nu beter, doch, allen zijn nog niet hersteld en op sommige plaatsen worden zij nog ziek. De Duitsche zendelingen hebben veel goeds gedaan. Zij verdienen aller achting en liefde, want zonder betaling hebben sommigen hunner—vooral Eerw. Beijer—de zieken bezocht en hun medicijn gegeven. Eerw. Beijer verhaalde mij, dat van de vijftig zieken, die hij onder behandeling heeft gehad, vijf slechts zijn gestorven, waarvan eenigen reeds stervende waren, toen hij ze bezoekt. En dit moet ik nog zeggen, dat zij met de Homœopathie werken.

En nu is het mijne begeerte, dat gij allen aan dit ons land en aan ons werk ernstiger wilt denken in uwe gebeden. Smeek vuriglijk, dat die kastijding ons tot zegen moge zijn en ook, dat ik meer geschikt moge worden voor dit werk door deze bezoeking des Heeren.

Gij kunt nooit denken, hoe akelig het is te vernemen, die man is overleden met zijne vrouw en kind of iets dergelijks. En o, dankt God, dankt den Heere, die u zoo vele zegeningen geeft, die u leeraars en onderwijzers en betrekkingen en vrienden geeft, die bij uw ziekbed of sterfbed voor u kunnen lezen, met u kunnen bidden, en u kunnen vermanen en tereghelpen. Denkt dat hier vele zielen naar de eeuwigheid zijn gegaan en geene vertroosting hebben kunnen bekomen.—En nog iets kinderen: wekt op die bekwaam zijn, vraagt uwe grootere broeders en zusters, uwe ouders, uwe onderwijzers, uwe leeraars, of er in den geestelijken nood van Zoutpansbergen niet moet voorzien worden?

Nu moet ik u iets van onze statie vertellen. Het gaat redelijk goed, maar het moest beter gaan. Wij hebben eene aanhoudende droogte na fraaije regens gehad, doch de Heere heeft zich wederom erbarmd en ons regen gegeven, en ik denk, ons statie-volk zal enen goeden oogst hebben. De gevreesde sprinkhanen, die steeds in onze nabijheid bleven (doch in het veld) worden door den worm vernield. Ik hoorde echter voor een paar dagen, dat er anderen aan het komen zijn. Gelukkig

wij, zoo wij dat goed bezitten, dat door niets uit Christus handen kan worden genomen.

Laatst werd ik geroepen bij eene onzer gedoopten ; men had haar betooverd. Dit is iets, waarvoor de heidenen eene onuitsprekelijke vrees hebben. Men kan hen bijna tot alles overhalen, door hen voor tooverij bang te maken. Er is veel aan verbonden, dat te belagchelijk is, u mede te deelen. Doch ik geloof het voornaamste is, het inwrijven van een langzaam werkend vergif. Ik ben de vrouw gaan zien en vond haar—zoo als zij zeide—haar hart was dood. Ik merkte insnijdingen bij de polsaderen, waar men mij zeide, dat het vergif ingewreven was geworden ; wij hebben den toovenaar, zoo als die genoemd wordt, nog niet kunnen ontdekken. Ik heb haar het een en ander ingegeven, en zij is nu, zoo ver ik oordeelen kan, hersteld.

Nu wil ik u nog iets moois van ouden Michael Buijs vertellen. Hij was laatst nit op eene olifantenjagt. Hij schoot bij zijne terugkomst een wildebeest. Het was te ver het vel naar huis te dragen, maar de oude nam het op zijne schouders en droeg het naar eenen ouden armen, hem bekenden Kaffer, alleen om zijn hart te verblijden. Het deed mij goed zulks te hooren. De oude heeft nog moeten lijden, daar hij het vel tamelijk ver moest dragen.

Wat heeft de dierbare Heiland toch niet moeten dragen om ons dat kleet te verwerven, zonder hetwelk wij aan zijn bruiloftsdish nooit zullen aanzitten, en wat heeft Hij niet moeten lijden. Erkent dit, geeft u aan Hem met dankbaarheid over.

Bethesda.

Het is nu reeds lang geleden, sedert ik u mijnen laatste zond. Sedert dien tijd is de dood dicht bij ons geweest ; doch hij is ons voorbijgegaan. Ik herinner mij u geschreven te hebben, dat de geele koorts hier zoo hevig aan 't woeden geweest is. Er zijn velen, zeer velen, naar de eeuwigheid gegaan. Men zegt, dat het hier nog nooit zoo erg met de ziekte geweest is. Er zijn hier maar weinige menschen, en van die weinigen zijn er omtrent 80 weggenomen geworden. Te Makkapaanspoort—een klein doch fraai vruchtbaar dorp—is meer dan de helft der menschen gestorven. Anderen zijn weggehaald geworden door hunne vrienden van elders. Een man die 't dorp niet wilde verlaten, werd door togtangers dood in zijn bed gevonden, ik meen wel drie of vier dagen na zijn overlijden. Ook bij ons is ziekte geweest. Mijne vrouw en oudste zoontje waren regt ziek ; ook waren er verscheidene personen hier op de Statie regt erg, doch de Heere heeft genadiglijk allen wederom hersteld. Bij sommige Kafferstammen

was de ziekte nog veel erger. Naar men zegt was het de pest. En ik geloof, dat de koorts onder ons meer de cholera dan de bekende geele koorts geweest is. In sommige gevallen, was het de geele koorts, maar in anderen niet. Velen zeggen, zij kennen de ziekte niet.

En zult gij u verwonderen, dat de ziekte hier geweest is? Neen, verwondert u dat zij ook niet bij u geweest is. Zullen wij treuren dat zoo velen naar de eeuwigheid zijn, neen laat ons den Heere danken, dat wij nog leven, want wie onderscheidt ons? Ik geloof, dat de bezoekende hand des Heeren tot zegen voor meer dan één geweest is. Eene Kaffermeid vertelde ons, dat zij in hare ziekte een' droom had, zij droomde, dat zij een boek zag; en in dat boek werd haar gevraagd, waarom zij niet naar de kerk ging en zich liet onderwijzen. Zij sehijnt nu met belangstelling naar het gepredikte woord te luisteren.

Nadat mijne echtgenooten en kleine Jan een weinig beter waren, gingen wij naar ons dorpje Marabastad voor hunne gezondheid. Daar werden zij sehielijk beter. Ons kuijertje deed hun goed. Op 't dorp heb ik voor de blanken en gekleurden gepredikt.

De arne gekleurden sehijnen regt verlangende te zijn naar eenen Zendeling. Ik heb vroeger aan meer dan een A.B.C. boeken gegeven. Voor eenigen tijd sehreef een vriend, D. Maré, die vroeger kerkeraadslid van Ds. Huet te Pietermaritzburg geweest is, mij, meldende, dat de Kaffers op 't dorp geduriglijk om eenen Zendeling aanzoek doen. Op 't dorp zijnde hield hij bij mij aan, toeh eenen Zendeling voor 't dorp te verzoeken. Hij bood twee erven aan; op het eene kan eene kerk gebouwd worden; en op het andere zal de Zendeling kunnen wonen. De velden worden meer en meer wit, waar zijn de arbeiders? In vele, zeer vele, Kafferkrallen zijn enkele gedoopte Kaffers, die óf uit de kolonie óf uit Natal komen.

Zij moeten veel verduren, worden bespot en soms vervolgd. Hoe noodig toeh, dat zij ondersteund worden, en hoe noodzakelijk, dat zij door ons ondersteund worden. Zou éene kaars genoegzaam zijn om de kerk te Stellenboseh te verlichten? Wij hebben nog vele Zendingen noodig. Misschien sehrikken sommigen als zij van sprinkhanen en pap hooren; doch ik verzeker u, dat wij er eene saus bij hebben, die gij niet kent, en die David en vele profeten niet zouden willen verruild hebben voor al hetgeen de wereld heeft, hadden zij die gekend. En die saus maakt, dat alles zoo smakelijk is dat ik met u niet zou willen ruilen.

Gij zult wel gehoord hebben, dat de Heere ons wederom een zoontje gegeven heeft. Ik heb op Ds. Caehet gewaacht, om hetzelfde te laten doopen, maar hij bleef zoo lang weg, dat ik zelf ons kindje maar gedoopt heb. Het heeft den naam gekregen van Hendrik. Hij heeft groote blaauwe oogen en is zoeter dan Jan

geweest is. Voegt toch nwe gebeden bij de velen, die voor onze twee kinderen opgezonden worden. Dit is ons een groote troost, dat er zoo velen zijn, die voor onze kindertjes bidden.

Ik wilde u nog iets omtrent een uitstapje naar de spelonken schrijven, maar zal dat liefst tot eene volgende maal laten. De Heere zegene u! Moge deze letteren door Hem gebruikt worden om, al was het maar een van u, meer belang in de uitbreiding van zijn rijk te doen stellen. Denkt toch aan den tekst: Al wat aan Hem is, is gansch begeerlijk;" en ziet of gij dit niet op de Zendingzaak kunt toepassen.

Bethesda, 21 September, 1870.

Mijn hart brandt van verlangen om u met deze gelegenheid eenige letteren te zenden. Verwacht niet iets bijzonders; ik vrees dat sommige brieven u teleurstellen. Ik schrijf echter zoo gaarne aan u en ik heb slechts eenen wensch: moge mijn schrijven door den Heiligen Geest worden gebruikt om—al is het maar één kind—tot de gedaechte en overtuiging te brengen, dat het zendingwerk zijn werk is.

Ik heb een klein boekje en daarin schrijf ik het bijzondere en dan zet ik het voor u in de brieven.

Ik lees nu op 't oogenblik er in: "Aanmerking van oude Michael omtrent zendingwerk onzer kerk."

Oude Michael Buijs is op de Oliphantenjagt. Doch voor zijn vertrek—'t spreekt van zelf—komt hij op een avond bij ons in huis. Ik ga bij hem zitten praten. Wij spreken hierover en daarover en eindelijk komt dan ook het oude thema op de lappen, dat de Kaffers over 't algemeen weinig lust vertoonen hunne dingen te laten varen, en het woord des Evangelies aan te nemen. Wij spreken over de Zendelingen en hun werk, en oude Michael vraagt mij: "Mijn Heer, hoe kom stuur onze kerk niet meer Zendelingen af? die andere Zendelingen neem al die veld hier in en ons is al bijna van alle kanten toe." Hoort gij dit, kunt gij mij een antwoord geven? Ik heb dit zelfde meer dan eens gevraagd.

Nu komt de man, die de brieven wil medenemen, dus moet ik eindigen.

Als de Heere komt en uw werk is niet afgedaan, hoe dan?

Bethesda, October, 1870.

Mijn laatste was zeer kort. Ik wil daarom niet wachten, doch laat dezen kort op den vorige volgen.

Ik ben onlangs in de Spelonken geweest, om mielies te zoeken en ook de menschen daar te bezoeken. Er wonen eenige vrienden van de Buijsen,—die lang geleden reeds eenen Zendeling gevraagd hebben, en ook eenige blanken. Het is eene fraaije landstreek—waterrijk, bijzonder vruchtbaar, doch zoo ongelijk aan sommige gedeelten der kolonie. Men vindt er gras, dat men, te paard zittende, op het hoofd aan één kan knoopen. Koffij beantwoordt er goed. Ik heb op eene plaats wel 2,000 jongen boomen gezien. Er zijn versehiden boomen, die dragen, en men zegt zij beantwoorden zoo goed als op eenige plaats ter wereld. De welbekende en zeer gezoekte pisang groeit daar in 't wild, in groote bossehen, doch wordt ook op de plaatsen aangekweekt. Er zijn ook andere wilde vruchten-soorten. Gedurende drie maanden in 't jaar lijden de beesten zeer veel aan de boshluizen.

Ik heb daar mogen prediken voor de blanken en gekleurden. Er is eene groote menigte van Kaffers de zoogenaamde knopneusen, —eene onaanzienlijke, wreede, wantrouwende, lafhartige natie, die echter het handelen goed kennen en kunnen. Aeh! hoe treurig was het mij, die duizenden van arme zielen te zien, levende zonder God. Geen zoete Jezus-naam wordt onder hen gehoord.

En toch werd mijne ziel aldaar liefelijk verkwikt. Er kwamen mij twee opzoeken. Zij zijn óf in de Kolonie óf in Natal gedoopt. De één heet Paul, de andere Jakob. Zij vertelden mij dat er in versehidene kralen, hier een daar twee, gedoopten zijn. Eenigen zijn naar de wereld teruggegaan, geene kracht hebbende, tegen de bespottingen en vervolgingen, daar zij menigmaal alleen tussehen honderden van heidenen zijn. Zij baden mij, toch te zorgen, dat er een' Zendeling kome, om hen toch wederom aan te moedigen. Paul is als een licht in eene duistere plaats. Hij gaat rond van kraal tot kraal en vertelt de armen zielen 't woord des levens. Hij heeft veel te verduren, gaat ver onder de afgelegene kralen, en werkt daar, en werpt aldaar het brood op 't water. En heerlijk zal zijn loon zijn. Eens hebben zij al de boeken die hij had verbrand. O, hoe verheugd was hij te hooren, dat ik begeerig was, den heidenen 't woord des Heeren te verkondigen. Omtrent als oude David te Potehefstrom, seheen hij te vliegen van de eene Kafferhut naar de andere, om een gehoor te vinden. Ik gebruikte hem als tolk, omdat de taal der knopneusen van de onze verschilt. Het scheen mij alsof hij de woorden wilde instampen en intrappen, zoo gestieuleerde hij. Daar is een arbeidsveld, en een aanknoopingspunt.

De bastaard Jakob Nelson, die vroeger ook om een Zendeling heeft gevraagd en ook in de Spelonken woont, verweet het mij, dat hij nog geen Zending heeft, dat ik hem vergeten heb. Wat antwoord moest ik daarop geven? In de stilte werp ik al de schuld op onze kerk.

Kort hierna kwam er, op een dag, een Kaffer bij mij. Ik vraagde hem of hij Gods Woord kende. Hij antwoordde mij—ja, hij heeft het woord des Heeren lief. Verder vertelde hij mij, dat hij, ik geloof, in de kolonie gewerkt heeft, waar hij Gods Woord leerde kennen, dat er waarschijnlijk nog tien waren, die ook het Woord Gods liefhebben, en eenen Zendeling wenschen te hebben, alsook de kapitein, die Sephoma heet.

Daarna zijn hier wederom twee gedoopte Kaffers geweest. Zij behooren tot een van de dapperste Mattatee-stammen, alwaar ik zoo gaarne eenen Zendeling zou zien. Zij kwamen mij voor, vooral de eene, waarlijk gedoopt te zijn met den Heiligen Geest. Zij zijn van plan, om, zoo men hen hunnen gang neet wil laten gaan bij de hunnen, dan naar eenen der Zendingen te gaan, alwaar ook sommigen hunner vrienden zijn. Zij hebben ook getracht in de kraal van Malietje, alwaar zij loogerden, het woord des Heeren te prediken.

Ik bid u, leest dezen brief niet alsof u iets verteld wordt om uwe nieuwsgierigheid te bevredigen, noch ook gelijk als gij luistert naar verhalen aangaande het zendingwerk in andere plaatsen. Ik ben uw Zendeling, om de schuld te betalen, die gij en allen, die den naam van den Heiland dragen, den heidenen te betalen hebt, en ook om al die schuldbewijsjes op te zoeken, en u te vertellen al uwe schuld, die ik niet kan betalen, waartoe ik ook niet door u gezonden ben. En, zoolang gij u zelve Christenen noemt, en, zoolang er geschreven staat, dat uit alle talen en tongen zoowel als natien de uitverkorenen Gods zullen komen, en dat alle knieën zich voor Christus zullen buigen, en zoolang hier nog zoo vele heidenen zijn, waaronder nog nooit Christus naam is genoemd door onze Kerk, zoolang zal ik iederen stam, ja iedere kraal beschouwen als een schuldbewijs, dat door u moet betaald worden. En ik wensch die schuld in te vorderen. Ik verlang van den Heere slechts eene zaak, dit is, dat Hij mij door zijnen Geest in staat stelle, slechts te leven om Christus den Gekruiste te zien, in mijn hart, in mijn huis en in de wereld. Hij moet bekend gemaakt worden onder de heidenen. Zij moeten weten, dat er een Verlosser is, en de Heere de zijnen onder hen genade geeft Hem aan te nemen. De eerste getuigenis aan te nemen. De eerste getuigenis, aangaande Hem afgelegd, is, dat Hij is een licht tot verlichting. En als ik dien zaligen dag mag aanschouwen, dat Christus maar onder en door de heidenen wordt genoemd, die in Zuid Afrika zijn, dan heb ik geen wensch meer, maar roep met hem, die dat getuigenis aflegde: “nu laat gij, Heere, uwen dienst knecht gaan in vrede naar uw woord.”

Goedgedacht, Zoutpansbergen.

Er is toch zeker geen' nacht zoo donker, of er is hier of daar eene star, of een zilveren randje aan eene wolk, of een ander lichtje dat ons troost en verzekert dat de zon, hoewel onzichtbaar, toch niet verdwenen is. Zoo gaat het ook wanneer wij terugdenken aan Bethesda. Het is alles donker. Wij hebben de Statie aldaar moeten verlaten, toch ben ik niet zonder hoop wanneer ik aan dat arme volk denk. Nog kan ik een blinden Kaffer niet vergeten; hij behoorde vroeger tot eene kraal van slagers—dat is—zij slagten vrouwen en kinderen in tijden van droogte, en ook wanneer zij hun gezaaide in den grond pikken. Het woord van God vond bij hen eene geopende deur. Zijnen broeder die kapitein is der kraal—ook een moordenaar—bestraft hij, en zegt rondnit tot hem, zijne moeder en vrouw: “Gij kunt doch wat gij wilt, ik zal Gods Woord niet wegwerpen, noch ook ophouden met bidden; ik verlaat liever u allen dan het Woord.” Toen hij hoorde dat wij weg wilden, kwam hij—blinde—laat in den avond bij ons, en deed wat hij kon om ons te bewegen er te blijven. Hij kon echter niet ontkennen dat er vijandschap tusschen de Buijsen en hem bestond. Laatst toen ik te Bethesda was op een bezoek, kwam hij mij groeten laat in den avond. O, hoe verblijd was hij toch! Hij heeft een boek, en ofschoon blind, wil hij leeren. De geloofsartikelen kent hij tamelijk goed. Hij laat zich tot zelfs *het spellen* zoolang voorzeggen, tot dat hi zijne les van buiten kent.

Een andere Kaffer, ook te Malietje, vragde mij ernstig of ik dan niet weer zoude komen, anderzins moest ik toch zorgen dat er een andere Zending komt, want—zeide hij—“ons zal weer onbekeerd worden.” Dezelfde Kaffer was eens met zijn baas op eene Olifantenjagt. De Kaffers van dat veld waar de Olifanten zijn, weigerden hen ze te laten schieten, voor dat zij iets betaald hadden. Er moest ook een zekere plegtigheid verrigt worden bij eenen grooten boom (afgoderij). De man die gaarne jagten wilde, maakte geene groote zwaarigheid er van naar dien boom te gaan, doch gemelde Kaffer bestrafte hem; en vragde hem, hoe hij, die Gods Woord heeft, zijne hulp kon zoeken bij de afgoden der heidenen.

Doch ik vergeet dat ik aan kinderen schrijf, die gaarne ook van ongedierte willen hooren. Wel, toen wij van Malietje gingen en hierheen kwamen, sliep een klompje van ons volk in het veld. Dien nacht kwam een leeuw en greep een velkombaars van eene der meiden: hij meende zeker ook haar te grijpen, doch gelukkig lag de kombaars los op haar. Zij werd wakker van de koude en vroeg wie heeft mijn karos weggenomen. Men stond op en zocht overal met brandende stompen, eindelijk,

geen tien schreden van waar zij sliep, brulde een leeuw. Men verdreef den onbeschaamden dief, en vond nog een klein stukje van haar karos. De leeuw had het overige opgevreten.

Voor een paar maanden geleden, gingen eenigen der Buijsen op de jagt met wagen en ossen. In het veld raakten de ossen weg; de leeuwen vonden ze, aten vier op, de andere zes kwamen den volgenden nacht verschrikt—en sommigen kreupel—te huis. Men zag nit de sporen dat twee der ossen zich dapper geweerd hadden. Zij hebben lang met de leeuwen gevochten, doch moesten voor de overmagt bukken. Er moeten vele leeuwen bij elkander geweest zijn.

Gij moet weten, dat een leeuw niet maar zoo gemakkelijk aan zijn maal komt. Al die sprookjes die men ons menigmaal verteld heeft, alsof een leeuw maar toe te tasten heeft, zijn, voor het grootste gedeelte, maar sprookjes. Menigmaal als hij lust heeft tot Buffelsvleesch, wordt hij zoo door de Buffels gejaagd, dat hij zijn toevlugt tot eenen boom nemen moet. Er zijn ook beesten die hem verplichten een gestolen makker af te geven, en hij moet maar vlugten zoo hard als hij maar kan. Ook heb ik gehoord van stieren, die zijn spoor volgen en hem jagen. Doch bij dit al is hij toch vreeselijk. Omtrent veertien dagen geleden vingen drie leeuwen eene koe van eenen onzer Kaffers, geen kwartier ver van hier. Een van die leeuwen werd toen door de onzen gedood, doch in den avond kwamen zij geen honderd schreden voor onze kraal staan brullen. Ik was echter niet t' huis en heb verder niets van hen vernomen.

De leeuw laat mij aan eenen tekst denken, en hiermede eindig ik nu: “Wederstaat den booze, en hij zal van u vlieden.”

Menigeen uwer heeft reeds meer dan eens, te vergeefs in de *Wekker* naar het vervolg op mijnen laatste gezocht. Het spijt mij en heeft mij zeer gekweld. De voorname oorzaak van mijn lang zwijgen is: Wij hebben Malietjesland verlaten, en zijn nu weder op de eerste static Goedgedacht, en ik ben nu onlangs eerst instaat geweest mijn aanteekening boekje te vinden, waarin nog het een en ander uit Malietjesland aangeteekend staat, dat mij noemenswaard is,—moge het ook u lezenswaard zijn.

Vooraf wensch ik eenen verkeerden indruk voor te komen, dien mijn schrijven bij u en misschien bij menigen groote kan teweeg brengen. Denkt niet dat ons werk eene aaneenschakeling van bekeeringen is, of dat wij steeds aangemoedigd worden door de onzen, en nimmer ons werk zuchtende verrigten. O neen! zooals Ds. Cachet zeide, toen hij ons bezocht: “Het werk onder de Bastaards is het moeilijkste, want zij zijn geene Kaffers, en toch ook ver van de blanken, bijgevolg is het moeilijk hen naar hunnen stand en behoeften te behandelen.” Zoo hebben wij het

ook ondervonden. Er is eene verbazende mate van hoogmoed en zelfzucht onder de Bastaards, die in het heidendom onder de bewerking van den booze ons dikwijls onaangenaamheden geeft. Hoewel zij elkander nu meer beminnen dan vroeger, toch is de liefde, die zij zichzelve toedragen zoo groot, dat er schielijk verbittering en andere onheilen uit voortkomen, en zelfs gedoopten en, naar ik vertrouw, geloovigen, heb ik moeten bestraffen om het vleeschelijke, dat in hen zoo ingegroeid is. Ook zien velen hunner met de grootste minachting neer op de Kaffers, ofschoon zij misschien dezelfde zonden beminnen als die. Ook hebben sommigen hunner meer dan eens twist gehad met de Kaffers zoodat ik voor de gevolgen vreesde.

Ons werk is een tranen werk. Doch ik schrijf bijna nooit over het onaangename. Gij zult zeggen het is omdat ik hen lief heb, en de liefde bedekt gaarne alle fouten. Er kunnen ook vleesehelijke redenen voor zijn. God de Heer beware mij er voor! Doch wie kan zijn hart vertrouwen? Doch ik zal u zeggen hoe het mij gaat, als iets mij kwelt. Ik ben zeer gevoelig. Voor de menschen verberg ik dit, doch ik heb geen rust voordat ik bij den Heere rust en troost krijg. Aan Hem mag men alles vertellen. Ik kan ook tot Hem zeggen: Heere gij hebt mij hierheen gezonden. Gij hebt al mijne zwakheden gekend. Gij hebt gezegd, Gij zendt “*gelijkerwijs* de Vader u gezonden heeft.” Gij zult ook door beproevingen uzelf meer en verder bekend maken, geef dat ik blijmoedig en geloovig voortga!

Het zijn tegenspoeden, die ons prijs leeren stellen op voorspoed. Hoe meer drukkend de hitte zij, des te eerder bemerkt, des te meer geniet men het geringste tochtje van den wind. Hoe moeilijker ons werk zij, des te meer zijn wij vatbaar om op de genadeblijken des Heeren te letten.

Ik heb noodig geacht dit te melden eer ik verder ga, misschien is daar ook iets leerzaams in.

En nu! Eene van de aangenaamste en leerzaamste gezegden, werd laatst geuit door de vrouw van Paulus—die ook verlangt voor Christus te arbeiden. De vrouw, Regina, was vroeger een ouaangenaam mensch, niemand beminde haar. Ik zeg *niemand*, neen, ik heb het mis, de Heiland had haar lief met eene eeuwige liefde, en daarom trok hij haar met koorden der liefde uit de duisternis tot zijn wonderbaar licht. Zij is eene blijmoedige Christin, zoo eenvoudig als een kind. Doch er zijn nog, die haar niet beminnen, en die kwaad van haar spreken, en, denken dat zij hoogmoedig is, omdat zij zich niet met ijdelheid ophoudt. Zij is mij menigmaal tot bemoediging geweest. Zij vertelde laatst aan mijne vrouw, hoe sommigen weer van haar hadden gesproken, “doch,” voegde zij er bij, “ik kan toch niets voor den Heere doen, laat ik dan maar dragen wat Hij op mij legt.” Welk eene schoone les

uit den mond van een geborene heidin ! Als ik niet kan werken, dan wil ik dragen. Het is waarlijk een tekst.

Hare moeder woont ook bij ons. Zij is van de Malietje Kaffers. Zij was eene verharde vijandin van Gods Woord. Zij bespote hare dochter, en zat spottende onder de prediking van Gods Woord. Eens op eenen Zondag namiddag sprak ik over de woorden “ De dag des Heeren zal komen als een dief in den nacht, waarin de hemelen met een gedruisch zullen voorbijgaan, en de elementen brandende zullen vergaan.” Ik zag de oude verharde zondares ; haar gelaat was geheel ernst, en toen—haar hart was wel niet vernieuwd, toch verteederd,—en daarna zeide zij : “ Ik moet gelooven, er is een God, het is Gods Woord, dat ik hoor, ik gevoel het, hoe zal het met mij gaan, waar zal ik henen vlugten, als zelfs het water verbranden zal en de bergen, waar zal ik dan heen ! En toen beklaagde zij de arme Kaffers, die liever den geheelen nacht dansten dan Gods Woord te hooren. En nu zit zij gewoonlijk met zulk een ernst te luisteren. Zij zegt nu verstaat zij Gods Woord. Zij heeft mij niet verzocht haar te doopen. Ik moedig haar niet aan. Ik verlang niet maar een groot getal gedoopten te hebben. Ik wensch den dierbaren en Volzaligen Jezus in de harten te zien, werkende, overtuigende, verlichtende, vertroostende, zittende op zijnen troon in het hart en den Satan en zijne werken onder Christus voeten. En, wilt gij voor en met ons bidden, vraagt dan den Heere in Christus naam en tot eer van Hem den Dierbare, dat Hij, het licht der heidenen ons moge geven, Hem te vragen naar de verlorengaanden, Hem hun aan te bevelen, te geven, dat wij Hem mogen zoeken in hunne harten. Ja, niet zoo zeer hunne bekeering, als Christus in hunne bekeering, opdat de Koningrijken der wereld mogen worden 't rijk van God en Zijnen Christus.

Goedgedacht, Zoutpansbergen.

Zoo als u bekend is, hebben wij *Bethesda*, de Statie te Malietjesland, voor een tijd opgegeven ; totdat de Heere door u, ons eenen Zendeling zenden zal, dien wij daar zullen kunnen plaatsen.

Kort voor ons vertrek, werd ik zoo regt bemoedigd. Drie van de Malietjes Kaffers kwamen naar de school, en het was aange-naam te zien, hoe zij vorderden. Doch eensklaps bleven zij weg, en er was altijd eene verontschuldiging, wanneer ik hen naar de reden van hun wegblijven vraagde. Een van hen schijnt het echter nu te gevoelen. Toen ik laatst daar was, zeide hij dat hij sedert ons vertrek Gods Woord niet kon vergeten, en nu de waar-

heid en waarde beter daarvan inziet. Ik geloof, dat de vrucht van ons verblijf te Malietjesland onder dien stam is, dat het grootste gedeelte gelooft, dat de Heere God is, dat God ons zijnen Zoon gezonden heeft, dat de Heiland zijne dienaars nitgezonden heeft om hun het Evangelie te verkondigen, doch zij begeeren het Evangelie niet ten koste van het vleeschelijk leven waarvan de Heilige Geest alleen hen verlossen kan. Als ik Ezech. xxxvii zoo mag verklaren, dan meen ik dat been tot been genaderd is en misschien nog meer. Ik kan niet zeggen, dat er reeds een huid over de doode ligchamen getrokken is. En vooral ontbreekt de Geest des levens. Doch ik durf niet zeggen dat wij er niets uitgevoerd hebben. Ik behoer niet tot degenen, die zich alleen in de bekeerling van een zondaar verblijden, het zou mij te misnoedig maken. De landman verblijdt zich niet alleen wanneer hij het koren van zijn oogst in de schuur brengt; ook wanneer het gezaaide uit de aarde begint te komen is er reeds blijdschap en nu begint hij met hoop daaraan te arbeiden. Het is ook meer dan eens onze bede: Heere, geef dat wij nwe voetsporen in onze eigene harten, zoowel als in die dergenen aan onze zorg toevertrouwd, mogen onderscheiden.

Iets waaraan wij ook veel meenen te moeten hechten, is te zien hoe of het woord der prediking 's Zondags ontvangen wordt. Wij willen weten of de Heilige Geest die zielekraacht geeft, die het woord bewaart en verstaanbaar maakt; wij zijn overtuigd dat het woord in het hart alles regt zal maken.

Wij zien menigmaal na de godsdienst een stil zitten en nadenken, en wij weten dat meer dan een onder ons gedreven wordt om over het gepredikte woord te spreken.

En toeh er zijn nog zoo vele dingen, die ons zoo regt verdrietig maken; zelfs onder de gedoopten is het menigmaal als of zij elkander niet beminnen. Er is nog zoo veel Kaffersch onder hen. En ik moet hen geduriglijk wegens luiheid bestraffen. Doch hiermede gaat het heel veel beter dan vroeger. Wij zijn zóó onder ons klompje geworpen, dat zij niet zouden kunnen lasteren of wij moeten het weten. Als gij onverwachts hier zondt komen, gij zoudt missehien zeggen: Onze Zendeling heeft een hard hart en een stonte gemeente. Een kind b.v. steelt. Ik vraag haar waarom doet gij dit? Zij wijst op haar hart en zegt: de Satan woont hier. Zij heeft dit echter meermalen gedaan. Ik vertel haar, dat zij aan eene gevaarlijke ziekte lijdt, en ik geef haar een graauwe vomitief. Drie andere kleine dieven maak ik de beenen zoo aan elkandsr vast. Nu is de een den anderen een last, en geen hunner zal het wagen te stelen. Een ander die slaapt of zijn maat knijpt in de kerk moet op een ongemakkelijk stuk hout staan en den geheelen dag uitroepen: Ik heb een kind in de kerk geknepen of ik ben stout geweest.

Ik heb de kinderen twee fouten zoo te zeggen afgeleerd, de eene is te zeggen *oi akela* (gij liegt) en de andere in de kerk te slapen. Om hun het eerste af te leeren heb ik een blikken bak. Het eerste heb ik zelf een kind opgezet als een hoed, en nu moet dat kind het weder op het hoofd zetten van het eerste, dat wederom dat leelijke woord zegt. Ik hoor dat woord niet meer. En met het slapen gaat het even zoo. Het eerste kind dat slaapt laat ik staan, en dat kind moet dat nu wederom aan een ander doen. En zoo moet de arme Zending middelen en plannen uitdenken om zijn wild klompje eenigzins mak te maken. Doch wij hebben ook veel meer magt dan een predikant, en wij ontzien niets. Het grootste is, zij moeten weten, dat wij hen liefhebben en het kwaad bestrijden, dat hen ongelukkig maakt, dan kan men bijna alles met hen doen.

Als Andries Buijs t' huis is dan helpt hij mij in de school. Onze eerste school begint 's morgens vroeg voor mannen en vrouwen, die 's daags moeten werken. Nu was Andries laatst op eene olifants jagt; toen moest ik die klas verdeelen. Een dag de mannen en dan den volgenden de vrouwen, doch het was mij eene taak de vrouwen zoo ver te krijgen. Sommigen wilden leeren of ik al kan of niet, of er al tijd was of niet, en ik kon haar hoegenaamd in het begin er niet toe krijgen te wachten tot morgen. Ik moest met haar twisten maar toch in mijn hart was ik regt verblijd.

Ik moet u toch iets verhalen van ons zoontje, het oudste, Jan. Hij wil soms ook school houden. Eens wilde ik gaarne brieven schrijven. Ik kon geen school houden. Hij nam heel koeltjes het klokje en riep de kinderen. Toen zij onwillig schenen te zijn begon hij te weenen, doch hij hield aan met luiden totdat hij een klompje bij zich had. Zij moesten zingen. Met het ernstigste gelaat riep hij geduriglijk: zingt, kinders, zingt! Doch eerst moest hij hunne handen bekijken en werden er een paar, welks handen vuil waren, naar het water gezonden. Ik moest in het schoolvertrek schrijven, en zeide mijn kind, papa wil hier schrijven, maar gij kunt in het groote huis bij mama gaan met uw school. Hij ging, doch ook daar werd hij gehinderd. Het huis moest geveegd worden. Toen was het weer: komt! kinders komt! en hij ging naar een buiten vertrek, doch het was aardig te zien, met welk een ernstig gelaat hij daar onder de kinders zat.

Eens dat hij weder school had, vertelde hij mij "de kinders het toch zoo door makkaar gezing." Ik vraagde: en wat heeft mijn kindje toen gedaan? Hij zeide: "ik het hulle weggejaagd."

Ach hoe wenscht ons hart, dat eenmaal door Gods genade zijn leven moge zijn: heen te gaan en te onderwijzen naar het laatste bevel van onzen Heilaud.

HOOFDSTUK X.

RAADSVERGADERING TE BETHESDA.—TERUG TE GOEDGEDACHT.
 —TEEKENEN VAN LEVEN.—TOOVERIJ.—TOENEMENDE BE-
 LANGSTELLING ONDER DE BLANKEN.—GEVAAR AFGEWEND.—
 LEEUWEN DIE MENSCHEN VANGEN.—OUDE MICHAEL'S GE-
 LOOF NIET BESCHAAMD.—RIJKE MENEER EN JUFVR.
 HOFMEYR.—NAAR HET JAGTVELD VOOR GEZONDHEID.—
 MAKGADO.—BARNABAS.—BEZOEK VAN DS. J. KRIEL.

Goedgedacht, 1871.

“Uren, dagen, maanden, jaren vliegen als een schaduw heen,” zegt een van onze lieve gezangen. En waarlijk wij gevoelen dit ook alhier. Ik kan volstrekt niet uitstellen, want dan ben ik een maand of meer ten achteren. Ik heb nu onlangs aan u geschreven en toch zijn er al weêr Wekkers uitgegeven, zonder iets van mij.

Ik heb u zoo wat gemeld van een bezoek dat wij aan Bethesda bragten, doch ik moet u nog melden omtrent eene *raad*, die daar op de statie gehouden werd.

Ik had gehoord dat sommigen der niet vriendelijke Kaffers, in de nabijheid, zich meester hadden gemaakt van eenige tuinen aan de Statie behorende. Ik liet derhalve den hoofdkapitein weten, mij eenen vertrouwde te zenden, aan wien ik zou kunnen zeggen hoe met de tuinen gehandeld worden moet, zoolang er nog geen ander Zending op de Statie is.—Die zaak liep spoedig ten einde, doch, de vertrouwde Veldkornet van den hoofdkapitein vraagde mij: Waarom wij weggegaan zijn van “Malietsland.”

Ik antwoordde: “Ik ben uw vriend, gij zijt mijne vrienden, maar mijn volk de Buijsen en gij zijt vijanden, ik voorzie oneenigheden tussehen u en de blanken, daar gij reeds op hen hebt geschoten en onwillig zijt te werken, en ik vrees dat als er vijandelijkheden komen, en de Buijsen van huis zijn, gij u dan zult wreken aan de vrouwen en kinderen, dit zal misschien ook mij in onaangename aanraking met u brengen.”

Hij, de veldkornet:—“Wie zijn die personen die vijandig zijn of dit getoond hebben?”

Ik: “1. *Typhola* heeft gezegd:—Ik zal de sehans intrappen. 2. *Leurppe* heeft eene van onze vrouwen uit haren tuin gejaagd en gezegd Meneer Hofmeijr heeft niets te zeggen, want hij heeft

de plaats niet aan den Kafferkapitein betaald, maar aan de blanken. 3. *Makgade* heeft personen die ik heb toegelaten op de plaats zout te kookken weggejaagd, hunne potten gebroken en gezegd, het is hun grond en niet de mijne. 4. *Madcema* jaagt onze kinderen in het veld, en anderen graven de dooden, die wij ter aarde bestellen, weder uit."

Wel hierop werden de vier schuldigen geroepen. De raad ging zitten. De beschuldigingen werden *voorgezgd*. Een paar getuigen werden gehoord. Alles ging mooi toe. En toen ik daecht nu zal de zaak toch een *loop* krijgen, sprong de *vertrouwde* op. "Kijk," zeide hij, "het wordt laat. Het is te vergeefs dat gij zoo ontkent. Zoo Mijnheer nog hier ware, dan konden wij moeite doen om hem hier te houden; maar hij heeft ons verlaten, wij hebben slechts zijne sporen. Gij zoekt vijandschap: betaalt, betaalt, betaalt!" En de schuldigen moesten iedereen aan *hem* betalen en de zaak was uit. Ik maak hierop geene aanmerkingen.

Wij zijn nu hier op de oude statie. Wij wonen hier meer gerust en stil dan te "Malietjesland." Wij hebben een kerkgebouw, eene nederige woning, grooter echter dan Bethlehems krib, groot genoeg voor den Heiland. Ik heb mij opgewekt gevoeld om te spreken, toen wij de eerste maal aldaar te zamen kwamen over de woorden, doch zou God waarlijk op aarde onder menschen wonen? Wij hebben ook een woonhuis iets grooter dan de kerk; zij zijn van palen, doch goed voor ons die zoo zwerfend zijn.

De onzen bouwen nu aan hunne huizen. 't Verhuizen heeft wederom honger onder ons gebracht; doch wij hebben gelukkiglijk met ons medegebragt den Heere der heirscharen, en zoo leven wij nog. De sprinkhanen in het koorn, de regers en muizen en de rijstmuieren hebben ons veel smart en schade veroorzaakt, tot zelfs aan onze Bijbels, doch ik bemerk in de andere Bijbels en ik lees in mijn onwaardig hart nog duidelijker dan vroeger: "Ofschoon deze vergate, zoo zal ik u toch niet vergeten." Ik vertrouw zoo vast hierop, dat ik gerust alles daaraan wil wagen. Geen mensch zal ooit zeggen dat ik van gebrek ben omgekomen. En toch hier zit ik aan u te schrijven. Aan mijne rechterzijde staat een leeg kopje, er was koffij in, zonder suiker, zonder melk—wij hebben ze thans niet, doch zij komen—en een weinig nader bij staat een bordje met o wee! gebraden sprinkhanen—spijze van Johannes den Dooper.—Er zijn nog twee in, er waren nog meer in, maar zij zijn. . . . opgeeten. Niet uit gebrek, maar ik heb ze leeren eten.

Ziet gij kinderen! Een Zendeling heeft het beter dan gij, ja dan Koningen. Als wij iets hebben van het vele dat gijlieden hebt en niet rekent, als lekkernijen, dan kunnen wij zingen van dankbaarheid, gij niet, gij moet u zelve daartoe dwingen.

Goedgedacht, 'September, 1871.

Ik zend u wederom eenige regelen. Ik maak geene verontschuldiging, want ik denk als gij mij liefhebt, dan zult gij het wel voor mij doen.

Mij dunkt dat Ds. Neethling u wel zooveel zal verteld hebben van ons, dat sommigen weer misschien niet zeer begeerig zullen zijn naar een brief, zoo kort na zijne terugkomst, want wat ik schrijven kan, kan hij misschien u vertellen. Doch ik wil trachten te vertellen wat hij niet weet.

Wij wonen hier nabij duizenden van Kaffers. Lust om hunne mielics te verruilen hebben zij; daartoe komen zij hier, doch om zonder geld en zonder prijs het water des levens te koopen daar hebben zij geenen lust toe.

Doch Zondag jl. zijn hier eenigen geweest, en zij zaten regt aandachtig te luisteren. Ik ben ook alreeds begonnen Andries naar de bergen te zenden, en toen hij bij eene kraal was, nadat hij gepredikt had, toen vraagden de arme heidenen hem om toch weer te komen.

Ik heb van daag, om een weinig rust te hebben, en mijne brieven te kunnen schrijven, geen school kunnen houden. Sommigen der kinderen zijn regt ontevreden als er geene school is, en ik kan niet zeggen dat schoolgaan hun ooit verveelt.

Er is een treurig geval hier van eenen der Buijsen, een gedoopte, een regt lieve Christen, die door den Satan zoo aangevallen werd, dat hij half krankzinnig is. O, bid toch veel voor hem, dat hij als goud uit deze beproeving komen moge.

Zijne arme oude blinde moeder is toen hij de eerste maal wegliep achter hem gegaan en heeft den geheelen winter nacht in de koude, digt bij ons huis, doorgebracht. Zij wilde liever met haren zoon sterven. Kinderen! zoo lief hebben uwe ouders u ook. Nog liever heeft u de Heiland. Ds. Neethling zal wel verteld hebben, dat er overal begeerte is om Zendelingen te hebben. Een Kaffer in de Spelonken, dien hij echter niet gezien heeft, verhaalde mij onlangs dat er velen waren, die naar een Zendeling verlangden.

Wij hebben in dit laatste jaar zeven sterfgevallen gehad, vier bejaarden, eene jongedochter en twee kinderen. Doch de Heere neemt weg hen van wie wij het vertrouwen koesteren mogen, dat zij bij den Heere zijn. Eene oude meid, ach! ik vrees, dat zij heidin was in haar hart. Eene, de moeder van Regina, bij wie zulk eene groote verandering kwam. Eene stille oude getrouwe aandachtige hoorderes des woords, die zeer veel van ons hield. Ik heb hoop voor haar. Een bejaarde man, die van elders kwam, gedoopt en zooals hij beleed geloovig. Een jonge dochter, zijne bruid, van wie wij in den laatsten tijd voor haar afsterven meer-

malen gezegd hebben, dat zij in stilte den Heer vicesde, die weenen kon, maar hare tranen verbergde; en twee kinderen van Andries Buijs. Toen ik hem vroeg: Andries gelooft gij, dat zij in den hemel zijn, zeide hij; Ja: “ik heb ze toch in mijne zwakheid aan den Heer gegeven.” En—eenmaal zal ook van u en mij gezegd worden dat wij gestorven zijn en dan . . . . .

Goedgedacht, October, 1871.

Wij hebben in den laatsten tijd veel verdriet gehad van—zoo als de Kaffers zeggen—tooverij. Wat die tooverij eigenlijk is—daar kan ik niet achterkomen. Er bestaat eene soort van vergiftiging. Soms vindt men insnijdingen bij den arm. Soms tijds krijgt men vergift in met Kafferbier of pap of andere spijzen. Doch ik geloof, dat het ergste is eene zekere soort van geloof aan de tooverkracht van sommige familien. De vrees, die een Kaffer voor sommigen—bekend als toovenaars—heeft is bijna ongelooflijk. En zelfs de gedoopten zijn niet geheel en al van dat bijgeloof verlost. Ten gevolge hiervan hebben wij hier een paar verloren. Zij hebben ons verlaten. Gij zult u herinneren, dat ik eenigen tijd geleden geschreven heb omtrent zekere gedoopte, genaamd Lydia, dochter van Mosilekatze, die ook vergiftigd werd. Daar zij en haar man, Barnabas, vastelijk geloofden dat de toovenaars alhier wonen, op de statie, hebben zij ons verlaten. Ik behoef u niet te zeggen, dat dit ons zeer ter harte gaat, vooral daar wij geen bewijs tegen den beschuldigde kunnen vinden. Ook twee anderen der gedoopten hebben ons waarschijnlijk om dezelfde oorzaak verlaten. En nu zegt men, dat Coenraad, die reeds eenigen tijd lang half-krankzinnig is, ook door haar is betooverd geworden. En een jonger broeder van haren man die eenige dagen geleden stierf, zegt men, ook door haar op die wijze omgebracht te zijn. En bij dit alles komt zij geregeld ter kerk en ter schole en men kan niets tegen haar zeggen. O, er zijn vele kleine vossen, die de jonge druiven afeten. Mogt de Heere mij leiden in deze zaak! Ik heb wederom een mogen doopen. Hij kreeg den naam Jeptha.

Een ander vertelde mij dat hij in den Heiland gelooft; doch hij heeft mij nog niet gevraagd hem te doopen.

De Heere is ons zeer goed. Onze tuinen beloven veel, en het schijnt of de Heere het wild nabij ons brengt, want wij hebben in den laatsten tijd meer dan één stuk wild nabij de statie geschoten.

Ik heb weer bij de blanken gepredikt. Er was een goede opkomst en men luisterde met aandacht. Ik vertrouw ook dat

het gepredikte woord tot een zegen is geweest. De honger en dorst naar Gods Woord neemt zeer toe onder de blanken. God de Heere verzadige hen.

Ds. Neethling's bezoek alhier is ons tot grooten zegen geweest, vooral onder de blanken. Er is laatst bijna opstand geweest onder de Malitzie Kaffers tegen de blanken. De Kaffer opperhoofden kwamen eenpariglijk de mensehen aanzeggen dat zij niet langer dienstbaar aan de blanken zouden zijn. Er zijn thans maar weinige blanken alhier, en de Kaffers zijn duizenden in getal. De Heere heeft de storm echter afgewend. Het ging zoo als met de tien stammen van Israël en Rehabeam. Doeh de Veldkornet, bij wien de Kaffers kwamen klagen, was verstandiger dan Rehabeam, en daar hij in zijn hart gevoelt, dat de arbeider zijn loon waardig is, willigde hij in. Ik hoor dat de Kaffers zieh hadden gereed gemaakt, zoo de blanken hun verzoek weigerden, op hen te vallen en ze te dooden, daarvan wisten de blanken echter niets.

Dikwijls weert de Heere zware onheilen van ons af, waarvan wij niets weten. Laat uwe harten bewerkt worden door den Heiligen Geest, en gij zult zonder dat gij het weet menige ramp ontgaan.

Goedgedacht, November, 1871.

Met goedkeurig van Ds. Neethling ga ik nu om de twee maanden voor de blanken prediken.

In October ben ik bij hen geweest,—ik geloof, dat ik reeds geschreven heb, hoe begeerig de blanken zijn naar de prediking van Gods Woord.

Toen ik naar hen terugkeerde, moest ik bij onze oude statie aangaan. Er kwamen velen van onze Kaffers, die vroeger altijd in de godsdienst zijn gekomen. Ik heb hen nog nooit zoo omtrent Gods Woord hooren spreken als nu. Zij verlangen naar een, die hun geregeld het Evangelie zal verkondigen. Ik maakte hen er op opmerkzaam, dat zij, toen zij in de gelegenheid waren, er niet het behoorlijke gebruik van gemaakt hebben. Een paar zeiden: "hoe weet Mijnheer of er niet onder ons zijn, die Gods Woord waarlijk lief hebben? De Heere weet dit toch maar alleen." Ik heb mij bijna voorgenomen nooit weer daar aan te gaan, zoolang er geene Zending is. Het is bedroevend die arme zielen te zien, en te bedenken dat zij zonder onderwijs en onderrigt leven. Ik heb onze twee hulppredikers of Evangelisten, namelijk, Andries Buijs en Paulus, reeds eenige malen naar de Kafferkrallen gezonden. Bij eene kraal wilden zij Paulus echter niet hooren. Zij gaven voor dat hun hoofd-kapitein huu nog geen bevel daartoe

gegeven had. Dankt gij wel ooit den Heere, dat gij niet onder regeerders staat, die tussehen u en God komen ?

Ik wil u iets omtrent Andries Buijs en zijn prediken vertellen. Gij moet weten, dat de Kaffers zeer veel van snuif houden, die zij gewoonlijk in zulk eene mate gebruiken, dat hun de tranen uit de oogen rollen. Eens—ik was van huis—waren er eenigen die, terwijl hij predikte, snuifden. Hij vond het noodig hen te bestraffen, doch deed dit op eene bijzonder doeltreffende wijze. Hij vraagde : “ Wat zult gij zeggen als ik mijn pijp zou uithalen en met tabak stoppen, en tot u zeggen, ga haal mij vuur, en zoo ik eerst zou gaan zitten rooken, en daarna zou prediken ? ”

Kinderen ! wat zoudt gij zeggen, als uw leeraar of onderwijzer zich ook in de kerk, onder het spreken, eerst een weinig met zijne eigene zaken wilde bemoeijen, zoo als menigeen uwer in de kerk doet. De spreker is niet meer in Gods huis dan de hoorder. Die naar Gods huis gaat, doet dit niet om plannen voor maanden te beramen, maar om te hooren, en als wij met iets anders bezig zijn, dan zijn wij als diegenen, die koekten en verkochten in den tempel. Daar is een groote zegen aan den Sabbat verbonden, gij kunt dien zegen verkrijgen, gij kunt dien verliezen. De Heere zegt : wij moeten onzen lust niet vinden op zijnen heiligen dag, noeh zelfs een woord daarvan spreken.

Goedgedacht, Zoutpansbergen,
December, 1871.

Wij zitten nog wel en omringd van de sprekende en zwijgende bewijzen van Gods liefde en trouw.

Ik zie uit brieven hoe men ons beklagt daar wij dikwijls zonden brood, enz., zijn. Wij hebben op het oogenblik geen koornkorrel in huis, doch wij beklagen hen, die ons beklagen. Heeft de Heere dan niet meer dan brood om ons te geven ?

Wij zien hier weinige blanken. Wij leven hier als afgezonderd van de wereld. Doeh laatst kregen wij een bezoek van vier blanken. Het was op eenen Zondag morgen. Hunne wagens waren niet ver van hier. Zij kwamen en daar zij Kaffersch verstonde, gingen zij al de malen met ons ter kerke. Drie van hen waren zonen van onzen ouden vriend, den voorstander der Ned. Ger. Kerk alhier, Petrus du Preez, en de vierde heet Vorster. In den achtermiddag had Andries Buijs godsdienst. Het was mij aangenam te zien hoe gevoelig zij onder de godsdienst waren, zij konden niet anders dan zeggen : “ de gekleurden gaan ons voorbij ! ”

Ik moet u wederom iets van leeuwen vertellen. Die een menschenvleesch gegeten heeft, zal daarna dat boven alles, er-

kiezen. Een leeuw echter komt niet zoo spoedig daartoe als men denkt. Het zijn oude leeuwen, wier tanden beginnen slecht te worden, en zulken die ook, wanneer zij stekelvarkens vangen door de pennen gewond worden. Zij worden dan half krankzinnig door het vergif en deinzen dan niet meer voor den mensch terug, voor wien de leeuw, zoowel als ieder ander dier, ontzag heeft. Het zijn die leeuwen waar de Kaffer zoo voor bevreesd is. Het zijn die leeuwen, die 's nacht in eene Kafferkrmaal gaan en den armen Kaffer er uit nemen en opeten, en dit ook herhalen wanneer het hem lust.

Het werd ons laatst verteld, dat er een zoodanige leeuw hier in de nabijheid was. Er werden ook pennen van een ijzervarken, dat door genoemden leeuw opgegeten was, gevonden. Wij waren derhalve altijd op onze hoede, vernemende, waar onze ongewenschte vriend zich ophoudt. Een morgen hoorden wij hem brullen, en niet lang daarna waren wij op het spoor, doch wij vonden hem niet. Daarna gingen de Buijsen nog eenmaal op de leeuwenjagt en schoot toen een. Ik heb echter een groot verlies gehad aan mijn trouwen hond, die door een' leeuw gedood is.

Laatst had Michael een quagga geschoten. Hij verhaalde mij toen onder anderen, dat een quagga soms zeer gevaarlijk is; hij bijt een hond den poot af, en doet dit ook wel aan eenen leeuw, wanneer die de onvoorzigtigheid heeft zijn poot te na bij zijn bek te brengen.

Gij zult blijde zijn te hooren, dat wij vier emmers koorn gekregen hebben. "De Heere heeft meer dan dat om ons te geven."

Zoutpansbergen, Februarij, 1872.

Ik heb voorledene maand niet aan u kunnen schrijven. En nu was het bijna even zoo gegaan, want van morgen zeide een Kaffer alhier aan mij, dat hij morgen ochtend naar Blaauwberg dacht te gaan. En daar onze brieven van daar moeten gaan, moet ik van daag klaar maken wat ik klaar te maken heb.

Wij hebben, sedert mijn laatste schrijven, bijna onzen ouden Michael verloren. Hij viel van den wagen en kwam onder het wiel. Hij moest eenige weken lang zoo zittende blijven, doch is nu weder hersteld. Hij is nog altijd woelend en werkend en de Heere zegent en helpt hem somtijds op een wonderbare wijze. Laatst ging hij als gewoonlijk uit om te jagen. Ds. Neethling

al u kunnen vertellen, dat het wild, voornamelijk het groote
 1
 w. ild, als kameelen, buffels, enz., zeer schaarsch is alhier in de
 na, bijheid. Wel, oude Michael ging uit en geen uur afstands van
 hier vond hij vijf buffels. Hij had zijne honden bij zich, en

schoot allen. Het zou te veel van onzen tijd wegnemen, wilde ik u omstandig ieder geval mededeelen, dat aan ons die oude waarheid bevestigt : Hij laat niet beschaamd worden, die op Hem vertrouwt.

Ik wensch, dat God de Heilige Geest u geve optegroeijen met de gedachte en overtuiging, dat de Heere niet verlaat of vergeet, die Hem bemint en op Hem vertrouwt. Bij Hem is er in waarheid geen gevaar voor vijand, honger of ziekte. Gij zegt, dat gij dit weet, doch gij vergist u. Velen uwer voorgangeren brengen u ziekelijk op. Zij beklagen die *arme Meneer en Jufvrouw Hofmeijr die zoo in de koorts en onder de Kaffers wonen*, en zij weten niet hoe rijke Mijnheer en Jufvrouw Hofmeijr hen beklagen, wegens hun ongelooft en lafhartigheid. Ik weet wij zijn somtijds ook moedeloos, maar wij verachten ons zelven daarover en geven daar geen voedsel aan. Ik weet wij vragen dringend uwe gebeden, doch wij behoeven geene zuchten. Bidt geloovig en vol vrijmoedigheid en blijmoedigheid. Hoe zou het zijn, als wij vol zorg zouden beginnen te bidden voor de arme Christenen en leeraars in de kolonie, die somtijds in zulke gevaarlijke dingen gaan als spoorreinen en schepen en cabs en op Bainskloof, enz., enz. Gij zoudt zeggen: "Wat mankeert hij nu!" Wel kinderen, groeit op met de gedachte, dat het hier zoo is als bij u en gij zult eerder geschikt zijn voor Zendelingen.

Goedgedacht, Zoutpansbergen,
Augustus, 1872.

De reden van mijn lang stilzwijgen is menigeen uwer zeker een raadsel. Doch wanneer gij verneemt, dat het ten gevolge van ziekte was, dan zult gij het verstaan. In het begin der maand Maart, ging ik naar de Spelonken, ten einde aldaar kerk te houden. Ik vatte daar een zware kou, en werd zoo koortsig, dat meer dan een meende, dat mijn einde gekomen was. Ik heb geduriglijk getracht toch iets te doen, doch moest het telkenmale zuur bueten. Eindelijk ging ik naar het jagtveld met den ouden vriend, Pieter du Preez, en zijne kinderen, en ben door Gods goedheid frisch en gezond teruggekomen. De plaats waarheen wij gingen, werd vroeger bewoond door een kapitein, Masébe genaamd. Hij werd er echter verdreven door vijandelijke stammen. De rivier alhier heet 'Ntselalokoe. Zij ligt omtrent vijf schoften van hier. Wij waren verwonderd er zoo weinig wild te vinden. Doch in aanmerking nemende het ontzaggelijk aantal vuur-wapenen onder de Kaffers, die daar overal in de

nabijheid wonen, is het waarlijk een wonder dat er nog iets is. 't Is er bijzonder warm. Ik denk dat het daar zeker 500 voeten lager is dan hier bij ons. Steenen, die men hier niet kent, vindt men aldaar in overvloed. Er is daar een zachte fraaije witte steen, door sommigen, meen ik, grond-ivoor genoemd. Men kan hem bijna als hout bewerken, hij heeft wel veel van wit marmmer, doch is veel zachter. Men vindt even achter de bergen bosschen van terpentijnboomen, zeer ruig, bijna ontoegankelijk voor den ruitser, doch zooveel te beter voor de buffels, die aldaar vroeger in hun element waren.

Ik heb ook vele kremotartboomen—koning der Transvaalsche boomen—gezien. Zij zijn zeer hoog. Sommigen zijn uitgehold, doch daar bekommert zich de boom niet om. Die boom is zeker een hoofdstuk der werken Gods. De bast is eigenlijk geen bast; en de boom groeit welig en draagt zijn gezonde vrucht als er maar een gedeelte van den stam leeft, hetzij van het buitenste of binnenste.

Wij hebben aldaar ook weder het gezelschap van onze boschvrienden—de leeuwen—gehad. Den eersten Zaterdag nacht waren wij verplicht wacht te houden, en vuur te maken, waarbij al de vuren ter eere van Grootvorst Alexis, met die voor zijn onthaal noodig waren, kinderspel waren. Tweemaal daarna schrikten onze ossen en paarden in den nacht en in beide gevallen vonden wij de sporen der leeuwen omtrent een schrede van waar Oude Michael sliep en andermaal omtrent twee schreden van waar een paar onzer Kaffers sliepen. Eens werd ik in den nacht wakker en hoorde hem vreeselijk brullen, digt bij ons aan een watertje. Hij hield mij gedurende een geruimen tijd wakker. Toen ik daarna zag dat het gansche gezelschap sliep, kwam de vertroostende gedachte bij mij dat het voor den Heere even gemakkelijk is, ons slapende als wakende op te passen, en ik legde mij in Zijne armen ter ruste. Den volgenden morgen zagen wij de sporen van drie leeuwen nabij ons scherm. Zoo heeft ons de Heere opgepast, en toch wij waren geene week thuis, of een van mijne ossen—die mede op de jagt was geweest, werd hier, op de statie, geen twee honderd schreden van onze woning, door een' leeuw gevangen. Het was als of de Heere het ons toonen wilde, dat het bij Hem om het even is of wij in het veld zijn of thuis, en ik geloof, dat die gedachte dieper in mijne ziel leeft dan vroeger.

Menigmaal, wanneer de Heere mij zulk een sprekend bewijs geeft van Zijne zorg voor mijn ligchaam, dan vraag ik: Zal Hij niet nog veel meer voor mijn ziel willen zorgen en waken? Ja, en Hij doet zulks, want de gevaren onzer ziel zijn meer dan van onze ligchamen, en wij worden duizendmalen gered, verzorgd, bewaakt, waar wij er niets van weten.

Goedgedaht, October, 1872.

In mijn laatste heb ik u het een en ander omtrent mijn uitstapje naar Krokodilrivier, achter Zoutpansbergen verteld. Sedert dat schrijven, genieten wij allen eene redelijke gezondheid. Ten gevolge van eene gevatte koude, den dag van mijne thuis komst, en het geduriglijk kerk en school houden, ben ik sedert de laatste paar maanden lijdende aan mijne keel, doch ik geloof, dat ook dat medewerken moet ten goede.

Wij wonen hier gerust. Het ontbreekt echter niet aan dreigementen van vijandige Kaffers, doch wij hebben bevonden, dat hoe meer men voor zijne vijanden bidt, des te minder men voor hen bevreesd behoeft te zijn. Een hart dat geen medelijden heeft, een hart dat vijandige gevoelens koestert en aankweekt kan niet tot den Drieëenige doordringen, en slechts in Zijne nabijheid krijgt men moed en lust om de beloften van beveiliging te verstaan en te gelooven.

Een van de grootste kapiteins in onze nabijheid,—vroeger een vijand, nu een vriend,—heet Makgado. Ik geloof dat duizenden hem onderdanig zijn. Voor eenigen tijd was oude Michael bij hem. De oude vraagde hem of hij dan niet Gods Woord onder zijn volk wilde hebben.

Hij : “ Wat zal ik met mijne vele vrouwen doen ? ”

Michael : “ Dit kan ik u niet zeggen noeh ook iemand anders, maar neem God Woord aan, en dat zal u leeren wat gij doen moet en kraecht geven dat te doen.”

Kort daarna zei Makgado : “ Ik weet niet wat ik doen zal : toen de blanken hier dicht bij woonden, hadden wij kombaarsen en vellen en linnen ; maar nu zijn zij weg. Wij zijn zoo aan die dingen gewend, dat het voor ons zwaar valt zonder dezelve te leven.” Hij heeft reeds twee geprobeerd, van wien hij zou kunnen krijgen wat hij en zijn volk noodig hebben, doch zij bedriegen hem ; hij wenscht, dat hij toch een vinden kan op wien hij staat kan maken.

Oude Michael antwoordde hem : “ Gij kunt op geen mensch staat maken : zoek een' Zendeling en neem Gods Woord aan, dan hebt gij een getrouwen vriend.” Het was zeker eene mooie, getrouwe getuigenis van den Heere uit den mond van een' die vroeger zelf zoovele vrouwen had ; die zelf in het heidendom leefde.

Voor eenige dagen zond Makgado eenen van zijne voornaamste kapiteins hierheen om mij een hemd te vragen. Ik sprak met hem en zeide, “ het is toch wonderlijk dat gij Gods Woord niet verkiest en geduriglijk zegt : Onze voorouders hadden 't Woord niet. Nu, gij draagt klederen, uwe voorouders hadden die niet ; gij rijdt op paarden, uwe voorouders hadden pak-ossen ; gij werpt

de assegaaijen uwer voorouders weg en zoekt geweren in plaats derzelve. Waarom neemt gijlieden alles van de blanken behalve hun Bijbel? En toch de tijd zal komen dat gij, zoowel als alle andere Kaffers, uwe afgoden zult wegwerpen, en dat gij uwe knieën zult buigen voor den Eenige, den levenden God.”

Hij zeide: “Mijnheer, ik weet, dat wij eenmaal Gods Woord zullen aannemen, maar wat moeten wij doen!”

Het is mij menigmaal als of de Heere de Kaffers voorbereidt om Zijn Woord te ontvangen. Wat mij aangaat, ik heb die vrijmoedigheid niet meer, die ik vroeger had, om hen aan te moedigen om Gods Woord aan te nemen, want ik vraag niet gaarne aan mijne kinderen of zij brood willen hebben zoo ik geen brood heb hun te geven. Als ik denk aan de aanzoecken, die reeds hier kwamen om “eenen Zendeling van onze soort,” en hoe ik die van de hand moest slaan, dan wensch ik uit grond van mijn hart, dat zij mij niet eenen Zendeling willen vragen: want er zijn er geen.

Menigeen uwer denkt, dat ik onverstandig spreek, doch gij kunt nooit verstaan wat een Zendeling is en gevoelt, voordat gij zelve Zendelingen zijt.

God de Heere doope ons met den vuurdoop des Geestes, dat wij mogen verstaan wat zelf-verloochening is, opdat de Heiland “van den arbeid zijner ziel moge zien en verzadigd worden.”

Goedgedacht, Zoutpansbergen.

Door de groote goedheid des Heeren, om den wil van onzen Heiland Jezus Christus, zijn wij nog wel.

Bij vele moeilijkheden en verdriet, genieten wij zegeningen, die ons éénmaal, *wanneer wij in 't helderst licht betrachten wat hier op aarde duister scheen*, met schaamte en walging aan onszelven zullen vervullen.

Alle ochtenden wordt alhier Gods dierbaar Evangelie verkondigd. Alle dagen behalve 's Zaturdags hebben wij alhier school. Alle avonden hebben wij hier iets te doen. Wij hebben vier in doop-onderwijs. Wij hebben biduren en Zondagschool en zingklassen. Kinderen, verstaat gij wat het zegt, overladen te zijn, zooals de Psalmist zegt: “Hij overlaadt ons dag aan dag.” Wij gevoelen ons menigmalen *overladen*. Ik kan niet lang stilzitten en daarover peinzen, want dan wordt mijn hart zoo zeer dat ik eene plaats zoeken wil, alwaar ik mijn hoofd onder de voeten van den Heiland wil leggen en zeggen: Heere! ga uit van mij, want ik ben een zondig mensch! Ik gevoel mij somtijds zooals Jona, ik word verdrietig over Gods goedheid, niet omdat Hij ze aan

ons bewijst, maar omdat wij daar geen prijs op stellen. Ik vertrouw Hem niet als een kind. Ik heb Hem niet lief zooals ik verlang Hem te beminnen. Ik gehoorzaam Hem niet, en menigmaal verlang ik naar dat zalige oogenblik, wanneer ik “verlost van zonde en pijn Hem beter loof naar waarde.” De woorden van den dierbaren broeder Huet zijn mij menigmaal als een *pan* water voor den afgematten dorstigen jager. “Daar legt de strijder, moê gestreden, zijn hoofd ter ruste neêr.”

O! zal de dood u die ruste schenken? Gevoelt gij het niet dat gij iederen avond uwe tent opslaat, zoo als een Engelsche dichter zegt: “A day’s march nearer home.” Doeh gij verwacht geene redevoering van mij. Toeh zult gij ’t mij niet ten kwade duiden dat ik nu en dan met een enkel woord een beroep op uwe harten doe.

Het is treurig te zien, hoe het in Malietjesland toegaat. Het schijnt of zij aan niets anders denken, dan aan vuurwapenen en oorlog. De kleine kapitein dien ik op de statie had, en van wien ik goede verwachting had, heeft regtuit Barnabas—een van onze gedoopten—die aldaar woont en bij zijne kraal godsdienst wilde houden, weggejaagd, en gezegd, Gods Woord is niet voor hen maar voor de blanken. Sedert den dood van de oude kapiteine, zijn de zaken aldaar zeer veranderd. Zij was eene vriendin van ons; haar zoon, die nu regeert, gevoelt niets voor ons.

De Kaffers alhier in de bergen zijn tot nu toe ook nog niet begeerig naar Gods Woord. Onze kerk heeft echter ’s Zondags een groot getal kerkgangers en is bijna vol.

Goedgedacht, Zoutpansbergen,
December, 1872.

Sedert ik u mijnen laatsten schreef, is het hier toegegaan als vroeger. Ik heb echter, door de goedheid des Heeren, vier mogen toebrengen tot Zijne kudde, en hen gedoopt. Twee van hen zijn Buijsen, eene is eene oude bejaarde Kafferin, die, eenigen tijd geleden, hare kafferversierselen van zich wegsmeet, met de uitdrukking: “Weg van mij! gij vreemde God.” De vierde is een Kaffer van Makhopan—Apie, alias Tjoupa, die te Apiesrivier woont. Die Tjoupa heeft al veel gedaan om een Zendeling van onze kerk te hebben. Deze Kaffer is met zijne vrouw hierheen gekomen; of zij hier zullen blijven wonen is echter nog niet zeker. Ik heb ook wederom twee kinderen gedoopt.

Wij hebben laatst een bezoek van Ds. Kriel, van Lijdenburg, gehad. Hij kwam met het doel, hen, die terug wenschen te keeren tot de Gereformeerde kerk—hier te Zoutpansberg—tot

een gemeente te herscheppen. Grootte blijdschap bragt zijne komst te weeg. Ach, hoe menigmaal en vuriglijk heb ik den Heere gesmeekt, sedert mijne komst alhier, toen ik den toestand mijner landslieden alhier zag,—dat Hij zich toch over mijne mede-Afrikanen wilde ontfermen, en hunne oude moederkerk alhier wilde vestigen. De Heer heeft gehoord.

Niet dat ik denk dat men zalig wordt door tot eene kerk te behooren ; doch onze oude moederkerk—ik heb haar lief—is, tegenover de Hervormde Kerk, de draagster van licht en leven. Zij heeft en beschermt en predikt die leer, die tot den regtvaardige zegt—het zal u welgaan—en tot den goddelooze—het zal u kwalijk gaan. Ik ben haar meer verschuldigd dan mijne moeder.

Dat die blijdschap zich niet alleen bij mij bepaalde, doch dat de gemeente en Ds. Kriel in hunne zielen verheugd waren, behoef ik niet te zeggen.

Maar o ! wat moet toch de blijdschap van de Engelen en van den Heiland zijn, wanneer eene ziel tot Christus gebragt wordt ?

HOOFDSTUK XI.

OP REIS NAAR LIJDENBURG.—GOUDGRAVERS, OP WEG ONTMOET.—
ONTMOETING MET SEBEDELA.—STATIE VAN EERW. MEREN-
SKY.—NAZARETH, LYDENBURG, NIEUW SCHOTLAND, UTRECHT.
—BELANGSTELLING IN DE ZENDING ONDER BLANKEN.—
BRIEF AAN ZENDING VRIENDEN.—DE KOORTS.—DE OPWEK-
KING.—AANVRAAG OM EEN ZENDELING.

Lijdenburg, April, 1873.

Gij zult zeker verwonderd zijn, dat er van mij in zoo geruimen tijd geen brief in de *Weicker* is verschenen. De voornaame rede is: ik ben op reis. De Zending Commissie heeft mij geschreven, dat het haar verlangen is, dat ik met mijne familie voor een paar maanden op reis ga, naar Lijdenburg of ergens anders, ter herkrijging van onze gezondheid, onder Gods zegen.

Wel, wij zijn dan Maandag namiddag den 27sten Januarij van huis gegaan. Wij sliepen omtrent drie uren ver van de Statie in 't veld, en kwamen den volgende dag te Bethesda, de oude Statie in Malietjesland, aan. Wij bleven daar tot den volgenden dag, daar ik gaarne de gelegenheid wilde gebruiken om den Kaffers, aldaar en in den omtrek Gods Woord te verkondigen. Zij kwamen ook in grooten getale op. Dien nacht waren wij verplicht, wegens den regen, uit den wagen—waarin wij meenden te zullen slapen,—te vlugten.

Wij gingen dienzelfden dag verder naar de plaats van den Kommandant Barend Vorster, waar wij, als gewoonlijk, allervriendelijkst ontvangen werden.

Den 29sten hadden wij het genoeg met ons, van den heer Voster, mede te nemen den diaken N. Oelofse, die naar de plaats van den ouden vader P. du Preez, ouderling, ging, om eene kerkeradsvergadering bij te wonen, die belegd was, met het doel, om afgevaardigden te kiezen naar de Algemeene Kerkvergadering, die zou worden gehouden te Utrecht, in Maart. Wij vertrokken in den regen, en kwamen met moeite de Zandrivier—aan deze zijde van den Heer Du Preez—door, die zeer gezwollen was wegens de regens. Bij den heer Du Preez viel ons de tijd als gewoonlijk zeer kort. Wij hadden vergadering, en de oude Heer Du Preez en de broeder N. Oelofse werden gekozen als afgevaardigden.

Wij hoopten zoo spoedig mogelijk bij het dorpje Marabastad

te zullen kunnen zijn, alwaar ik een zak meel had, waarvan ik gaarne een gedeelte wilde laten verbakken voor de reis. Doch mijn vriend, James Moulder, die omtrent twee uren ver van ouden vader Du Preez woont, wilde weten, waarom wij niet bij hem konden laten bakken. Wij gingen naar hem. Zijne schoonzuster, Wed. Forster, bakte voor ons drie baksels heerlijke beschuit, en wij bleven daar, vooral ook door den regen verhinderd, tot den 5den Februarij. Van daar gingen wij naar onzen anderen ouderling, A. Marais, die mij goedwilliglijk zijnen wagen voor de reis naar Lijdenburg afstond. Ik ging dien dag nog verder en ontmoette een smous (handelaar), bij wien ik toch 10 lb. suiker kocht, welk artikel bij ons in dien tijd regt schaarsch was geweest.

Den 6den kwamen wij op 't zoogenaamde dorp Marabastad aan, alwaar onze vriendelijke Landdrost en vriend, D. S. Maré, ons eenige fraaije pompoenen voor de reis medegaf. Wij vergastten ons op de heerlijke perziken, die ons, als 't ware, van alle kanten werden aangebragt.

Den 7den verlieten wij Marabastad en kwamen bij den oude vader Theunis Botha, eenen vader van 24 kinderen, aan. Hij wilde ook met een vracht gezaagd hout uitrijden, en wij besloten dus, op hem te wachten tot den volgenden Dingsdag. Iederen avond en ook 's Zondags had ik er godsdienst bij den ouden Heer Botha aan huis.—Ik ben ook bij de goudgravers—een uur te voet van zijne plaats—geweest. De “machine” is nog niet geariveerd. Ik heb fraaije stukken *quartz* gezien, vond daar omtrent twintig gravers, ben in een der gaten geweest, en bevond, dat de gravers vol moed en hoop waren, en ook dat zij het klimaat prezen als bij uitstek gezond. Ik heb met meer dan één hunner gesproken omtrent het zoeken naar de parel van groote waarde, doch het schijnt mij of de meesten hunner, behalve aan goud, aan niets anders denken dan aan brandewijn.

Wij gingen dan den 11den Februarij, in gezelschap van den ouden Heer Botha, op reis door Strijdpoot en kwamen dien avond bij het groote opperhoofd *Sebedela*. Hij was verheugd, zoo als hij zeide, mij te zien, en gaf mij een slagtschaap. Daar het reeds laat was kon ik niets meer doen, dan hem de hand te geven—waarop hij schijnt gesteld te zijn—en voor het schaaap bedanken.

Den volgenden morgen vroeg ging ik naar hem, sprak hem duidelijk en ernstig aan, en zeide dat het mij speet, dat er, daar hij een zoo groote kapitein was, geen Zendeling of Statie was. Hij was regt opgewonden, zeide: dat zoo hij een Zendeling nam, hij dan geen groote kapitein meer zou zijn, vroeg mij waarom de andere Zendelingen en ik zooveel moeite om hem en

zijn volk namen? Waar mijne beesten waren, indien God mijn vader ware? Waar mijn God was? Ik weet niet hoevele vragen hij mij nog deed. Ik antwoordde hem zoo goed ik kon, doch dit verbitterde hem te meer, totdat hij heel haastelijk opstond, en mij, op zijne manier, de deur wees. Bidt voor Sebedela, en ook voor de Zendelingen, die zulke ontmoetingen hebben.

Goedgedacht, Junij, 1873.

Ik vertelde u in mijnen laatsten, hoe wij veiliglijk bij Sebedela aangekomen waren. Ik heb een lang gesprek met hem gehad, en getracht hem over te halen een Zendeling te zoeken, doch hij wilde er niet van hooren, en schreef al de ellende van de Kaffers toe aan de Zendelingen. Zijne kralen en tuinen hebben eene uitgestrektheid van meer dan één dagreis, en hij zeide: "Ik ben een groot kapitein, omdat ik geen Zendeling heb." Van daar gingen wij en ontmoeten niets merkwaardigs, vóór dat wij op Zaterdag na den middag bij eenen Albert van Jaarsveld aankwamen, eenen man, behoorende tot die partij in de Hervormde Kerk, die een Geref. leeraar uit de kolonie hebben wil.

De oude Heer Botha kon niet verder met ons gaan, daar de band van zijn voorwiel gesprongen was en hij bij gevolg terugkeeren moest.

Bij den Heer Van Jaarsveld hield ik voor zijn huisgezin en enkelen der burens godsdienst. Maandag gingen wij van daar. Wij waren nu in 't zureveld en konden spoedig bemerken, dat onze ossen niet meer thuis waren, want bij ons is het zoet boschveld.

Wij gingen vele plaatsen voorbij waar wij vriendelijk behandeld werden, en kwamen, dan 19den, bij den Heer Klaas Prinsloo, ouderling van Nazareth aan. Hij was van huis, doch de Heer beschikte 't zoo, dat hij nog denzelfden dag terugkwam. Ik kuijerde regt liefelijk bij hem tot Vrijdag, en ging toen naar de statie van den Berlijnsche Zendeling Merensky. Heel aangenaam was het te zien hoe die statie aangelegd en bebouwd is. Eene nette kerk, groote school, vele huizen van klipsteenen, winkel, enz., enz. Ja bijna van alles vindt men er wat. Ik geloof, dat 't getal gedoopten op die Statie zoo wat 1,100 is. Zij bestaan meest uit vlugtelingen van Sekokoenie en overgeblevenen van den stam van Maleo, die door de Zulus uitgerceid is. Den dag daarop gingen wij naar Nazareth. Daar werden wij allervriendelijkst ontvangen door het huisgezin van den heer Andries du Toit, die in vroegere jaren Kommandant was in de kolonie, onder Sir Andries Stockenstrom. Zondag heb ik daar tweemalen godsdienst gehouden, ook de kinderen gecatechiseerd, en ik kon denken aan een ander Nazareth en aan Hem, die daar opgevod werd.

Nazareth (Middelburg) heeft mij aan Humansdorp laten denken. Er staan nog geene boomen. Het is mooi gelegen. Ik geloof dat het naderhand een fraai groot dorp zal worden.

Er wonen familie-betrekkingen van ons omtrent vier uur te paard van Nazareth. Ik vraagde den heer Abram Joubert, landdrosd aldaar, of hij mij niet een span ossen daarheen kon verhuren, daar ik gaarne die bloedverwanten wilde bezoeken. De Landdrosd antwoordde heel kortaf: "Neen, dit zal ik niet doen, maar ik zal u een span ossen daarheen geven." Hij gaf mij een goed span ossen en eenen drijver; en zijne lieve vrouw heeft voor ons gedaan wat zij kon.

Wij kuijerden bij onze vrienden en kwamen bij eenige regt lieve vriendelijke menschen. Zaterdag avond laat kwamen wij bij eenen heer Grobler, waar wij Zondag bleven. Vandaar gingen wij Steenkampsberg over, en een leelijk nest door. Het pad is zoo bepaald slecht, dat ik een kloof den naam gegeven heb van OORKONKELSKLOOF.

Wij zouden Dingsdag het dorp Lijdenburg hebben kunnen bereiken, maar bij eenen ouderling Viljoen kregen wij een zwaren hagelstorm, zoodat wij daar bleven tot Woensdag morgen.

Digt bij het dorp Lijdenburg kwam Ds. Kriel ons met een paardenwagen te gemoet. Wij gingen nu in den wagen en kwamen behouden omtrent 12 uren den 5den Maart te Lijdenburg aan, waar wij met meer dan gewone liefde en vriendelijkheid ontvangen werden, vooral door mijne nicht, de echtgenootte van Ds. Kriel.

Wij hadden ook het genoegen nog dien dag, eene nicht getrouwd met een Van Niekerk, met hare familie te zien. Ook bragten wij een bezoek aan eene andere nicht getrouwd met een De Villiers.

Daar de Algemeene Kerkvergadering op den 24sten Maart te Utrecht zitting zou nemen, besloot ik met Ds. Kriel daarheen te gaan. Zondag preekte ik voor Ds. Kriel en Maandag gingen wij van daar. Gaat gij ook naar die groote vergadering in den hemel?

Goedgedacht, Julij, 1873.

Zoo als ik u geschreven heb gingen wij den 11den Maart van Lijdenburg. Er was kerk besteld in Comatie op den 13den. Wij moesten "aanstooten" om daar bij tijds te komen, en toch was Ds. Kriel verplicht vooruit te rijden. Comatie is een fraaije landstreek doch zeer koud en vochtig. De menschen zijn er gelijk het grootste deel dergenen, die ik op reis ontmoet had, zeer vriendelijk. Van daar gingen wij een bijzonder werelddeel door.

Het is Nieuw Schotland, behoorende aan eenige Schotten, die weinige jaren geleden uit hun vaderland kwamen en zich aldaar neerzetterden. Het wonderlijkste is de vele groote waterpannen—eene is omtrent twee uren rijdens te paard in omtrek. Wij hebben in het doorrijden op den 10den, ik geloof 18 dezer groote pannen geteld; maar er zijn er nog veel meer die wat uit den weg zijn. Het is eene aardigheid het ontelbare getal watervogels te zien, die zich aldaar op het water vermaken. Er zijn ook nog zee-koeijen; doch daar de meeste pannen dicht begroeid zijn met *fluijesriet*, is het bijna onmogelijk ze in handen te krijgen. Zaterdag avond kwamen wij bij den achtenswaardigen grijzen gewezen kommandant Frans Joubert aan, alwaar wij Zondag voor een aanzienlijk gehoor het woord des levens mogten spreken.

Om u een flauw denkbeeld te doen hebben van de koude, die daar menigmaal heerscht, kan ik u melden dat ik niet ver van de plaats van den heer Joubert beenderen heb gezien van Kaffers, die even als anderen van wie mij werd verteld dat zij, ik geloof verleden jaar (18 geloof ik dat het getal was), verkleumd zijn van de koude.

Daar wij bij de kerk ook den heer Bührman, getrouwd met onze nicht, hadden ontmoet, gingen wij met hem naar zijne plaats, gelegen in onzen weg, alwaar wij dien avond (17den) vrij laat in den regen aankwamen.

October, 1873.

Ik had gedacht u alles omstandig te vertellen, dat ons op onze reis naar en van Utrecht wedervaren is, maar daar ik u slechts korte brieven schrijf, zal het te lang duren voor dat ik aan het einde zal zijn. In één woord, de Heere was met ons. Ik heb dierbare vrienden gemaakt en ontmoet, en meer dan een lief kind des Heeren aangetroffen.

Hetgeen mij het meest—niet *trof* maar *versterkte*—was, dat waar Gods Woord zuiver en eenvoudig verkondigd wordt, daar ontwaakt ook eene belangstelling in de Zendingzaak. Zoo heb ik het gevonden op onze reis. En ik kan ook begrijpen dat Gods Woord dat doen moet, want de prediking van Gods Woord is eenvoudigheid en waarheid, leert ons wat wij zijn, doet ons onze behoefte aan leiding en onderwijzing gevoelen, en zoo krijgen wij een leergierigen geest, die ons in staat stelt om alles in Gods Woord beter te verstaan en te betrachten.

Te Utrecht zat juist de Algemeene Kerkvergadering toen ik dáár was. O welk eene verkwikking was het hier in de Transvaal zulk eene vergadering bij te wonen! Toen ik voor het eerst alhier kwam, was er geene gedachte, dat er zulk eene vergadering

zou gehouden worden, waarmede ik mij met hart en ziel zou kunnen vereenigen. Zoo hoort de Heere de gebeden, en zegent het werk Zijner knechten.

Het schijnt of er binnen weinige jaren een groot aantal menschen hier dit Zoutpansberg zal bewonen, van wege het goud. Het is toch bedroevend dat, terwijl honderden van Evangeliepredikers aan de wereld vertellen, dat er schatten te vinden zijn, die niet gestolen worden, er zoo weinigen zijn, die met ernst daarnaar zoeken. Eene stem—menigmaal onzeker, is genoeg om duizenden bij diamant- en goudvelden te brengen. Om het goud dat vergaat offert men zijn leven op. Om de paarl van groote waarde wil men weinig moeite doen, hoewel wij daardoor het leven vinden.

December, 1873.

Ik heb in langen tijd geenen brief uit de kolonie ontvangen. De *Volksvriend*, *Kerkbode* en *Wekker*, alhoewel zij niet allen teregt komen, vertellen mij het een en ander. En hoewel ik veel zie dat mij verblijdt, toch ben ik meest altijd bedroefd, wanneer ik aan onze kerk denk.

Ik verheug mij wanneer ik lees van kinderbazaren, preken, biduren, brieven, kersboomen, enz., doch, lieve kinderen, ik vrees dat de meesten uwer die zegeningen ontvangen en op prijs stellen, omdat gij er een *genot* van hebt. Gij vraagt welligt, is er dan kwaad in Gods genadegaven te ontvangen en te genieten? Er kan veel kwaad in zijn. Zij doen duizenden kwaad. Weet gij wat een *vrek* of *gierigaard* is? Hij is iemand, die veel ontvangt en veel heeft dat *genoten* kan worden, maar met dat al is hij een onnut, beslaat hij onnuttelijk de aarde, omdat hij slechts voor zich zelve leeft.

Er zijn geestelijke *vrekken*, Christenen meen ik, die veel ontvangen; doch niemand heeft er eenig voordeel van dat zij op aarde zijn. Zij leven voor zich zelve, en weet gij dat onze Heiland gezegd heeft, wij moeten dat *zelf* verloochenen. Gij kunt o! zoo veel doen. Ik geef u een raad; vraagt u zelve iederen avond: "Wat heb ik van daag voor den Heere Jezus gedaan, tot heil van anderen?"

Wij hebben van dit jaar de sprinkhanen hier gehad, zoo als ik ze nog nooit gezien heb. Zij hebben niet alleen ons koorn afgegeten, maar met weinige uitzonderingen, alle Kafferkoorn- en melie tuinen. Van mij is een fraai melie-land zoo vernield, dat er niet één enkel stoeltje is overgebleven. Sedert Augustus heb ik vier malen tuinzaden gezaaid. Eens heb ik omtrent 12 bloemkoolplantjes kunnen verplanten, maar ook die zijn weg. Aard-

appelen, uijen zelfs, sparen zij niet. Zoo de Heere geen uitkomst geeft, vrees ik voor hongersnood, vooral in de bergen.

O! hoe gelukkig is de mensch, die het verborgen manna kent, zijne ziel zal met vettigheid en smeer verzadigd worden.

Januarij, 1874.

Mogen, met dit Nieuwe jaar, vele nieuwe (goede) plannen in uw hoofd en hart komen om voor den Heiland iets te doen.

Sedert ik het laatst aan u schreef, ben ik wederom bij de blanken geweest, om ook daar het Evangelie te verkondigen. O hoe veel aangenamer is het mij thans onder hen, dan toen ik in Februarij 1865 alhier aankwam. Met een droevig hart ging ik naar het oude dorp, daar logeerde ik in mijnen wagen, kwam bijna bij neimand. En menigeen, die mij voorbijging, keek nog eens achterna naar de Kafferzending.

O, hoe menigmaal bad ik, hoe dikwijls zuchtte ik, hoe vaak smaachte ik naar eene gelegenheid om eene duidelijke getuigenis voor den Heere Jezus onder mijne verachterde landgenooten af te leggen.

En nu! Menigeen eert mij, zoo als weinige leeraars geëerd worden. Zij verlangen naar den tijd dat ik hun Gods Woord kan verkondigen. Zij luisteren met aandacht, spreken over 't gehoorde. Ik zeg hun harde waarheden, maar zij nemen ze aan. 't Is een klein klompje, maar als de kerktijd er is, dan zijn sommige plaatsen geheel verlaten. Niemand wil thuis blijven. En gij behoeft slechts 's Zaturdags avonds de wagens en tenten te zien,—dat verkwikkend tooneel voor een buitenleeraar,—om met mij te betuigen: "Ik heb lief, want de Heere hoort mijne stem en mijne smeekingen."

De laatste maal dat ik kerk bij de blanken hield, kondigde ik af, dat ik een zending-biduur op den Maandag morgen wilde houden. Eenigen, die naar huis moesten, kwamen des Maandags terug. Ik bepaalde hen onder anderen er bij, dat indien zij eenigen zegen door mijne prediking ontvangen hadden, zij het dan aan het Zendingwerk te danken hebben. Zonder het Zendingwerk, zou ik niet hier geweest zijn.

Ik geloof niet dat ik te vergeefs gesproken heb. Een bejaarde zeide: "Ofsehoon ik uw vriend was, ben ik nooit een vriend van het Zendingwerk geweest, maar nu versta ik het, en ik wil mij een voorstander er van noemen."

Bidt met, en voor mij, niet zoo zeer dat de Heere mij zegene, maar dat Hij mij tot een zegen make.

In dien tijd schreef ik het volgende woord van opwekking aan de Zending-vrienden in de kolonie :

Goedgedacht, Zoutpansbergen, 13 Maart, 1874.

LIEVE MEDE-CHRISTENEN!—Ik gevoel mij gedrongen, u nogmaals op te roepen in het belang van de zaak van Hem, die ons heeft liefgehad, die voor ons stierf toen wij nog zondaars—nog vijanden waren.

Het doet mij innig leed te zien dat er niet meer gedaan wordt voor de zending onzer dierbare kerk. Ik verwonder mij dat er zich niet meer Zendingen en Godsdienst-onderwijzers aan dat werk wijden.

Gebrek aan Christenen is er niet; gebrek aan geld ook niet. Doch ik vrees de Zendingzaak wordt kwalijk verstaan, en het hart werkt niet, en vraagt niet, wat kan ik daartoe doen?

Geliefden! er zijn vele drangredenen, die voor een' korten tijd ontzaggelijk veel invloed op den Christen kunnen uitoefenen, en toch slechts zooveel uitwerken als de morgen-wolk en de vroegkomende daauw. Bijvoorbeeld, wanneer wij eene Zending zien uit de heidenwereld, of wanneer wij opgewekt worden de arme heidenen lief te hebben; wanneer wij van hunne ellende hooren, of wanneer wij vernemen dat sommigen het woord Gods aannemen, enz. Waar de wortel der zaak in het hart is, daar zijn deze drangredenen heilzame prikkelen, maar zij zijn niet genoegzaam om ons Zendingen te maken.

Men denkt menigmaal dat men de heidenen moet afschilderen als arme verongelijkte, gehoorzame, dankbare, naar zendelingen verlangende schaapjes. Ik kan die getuigenis van hen niet afleggen. Ik heb dikwijls Kaffers bij mij in dienst gehad, en ik heb meer dan eens het geduld van sommigen der Boeren bewonderd.

Men denkt dat men de Kaffers moet liefhebben meer dan de blanken. Wel, ik heb hen niet zoo lief als de blanken. Het is menigmaal hard om een Kaffer de hand te geven, Ik eet ook liever met eenen blanke. Ik ga ook liever in huis bij eenen blanke, dan in een Kaffer *struis* (stroohut) met velerlei ongedierte; en die anders spreekt, ik zal hem bewonderen, maar niet te veel gelooven. Maar bij dit alles, hoewel, God weet het, ik iederen dag, een verkieselijker standplaats krijgen kon, ben ik liever onder de heidenen dan in eenige blanke gemeente, die ik ken. Menigmaal ben ik moedeloos, meer dan eens kan ik voor een oogenblik althans gerust het werk opgooijen, maar ééne zaak houdt mij hier, ééne zaak zou mij nog moeilijker werkring kunnen laten kiezen.

En gij weet, lieve broeders en zusters, wat die is: *ik doe het om Christus wil*, en om Hem alleen. Ik kan niet vergeten, dat

Hij “het licht der Heidenen is,” dat “de Heidenen Zijne erfenis zijn,” dat Zijn naam overal gekend moet worden. Mijne ziel stemt volkomen overeen met dat woord in de Godspraken van Jesaja, “Het is te gering dat gij mij een knecht zoudt zijn, om op te rigten de stammen van Jakob, en om weder te brengen de bewaarden in Israel; ik heb u ook gegeven tot een licht der Heidenen, om mijn heil te zijn tot aan het einde der aarde” (Jes. xlix : 6). Bij het licht van dat woord valt alles weg, dat van minder belang is. Wanneer het geloofsoog den Koning der Koningen ziet, op Zijnen troon, en alle volkeren der aarde, hetzij uit liefde of uit vrees aan Zijne doorboorde voeten, dan is het de taal der volkomen onderwerping en overgave: “Hier ben ik, zend mij;” dan wordt men verlost van alle onnoodige bekommelingen, die onverschilligheid en onbekeerlijkheid bij ons verwekken; en men heeft slechts oog, mond en hart over voor den Koning,

Dit durf ik zeggen, is het eenige, dat mij in het Zendingwerk houdt. Ware het niet om mijnen Heiland te helpen op Zijnen troon te komen, dien Heiland, die mij zoo liefheeft, ik zou verslappen.

Geliefden! Wat Gods Woord zegt aangaande de heerlijkheid van uw Hoofd en Koning is waar; leest het als of het morgen zal gebeuren, totdat het u wordt als of gij het ziet, en al wat gij doet aan uwe kinderen, aan uzelf, aan anderen, laat het met *die* gedachte zijn. Laat Christus uw “Alfa en Omega” zijn, en de Zendingzaak zal bloeijen.

En ook dit woord is geschreven met het oog op die heerlijkheid; het moet medewerken. Daartoe verlene de Heere Zijnen zegen!

Uw dienaar in Christus,

STEPHANUS HOFMEIJR.

Zoutpansbergen, Maart, 1874.

Wij leven nu in dien, door velen van u, zoo gevreesden tijd der geele koorts. Doch ik kan niet zeggen dat hier één ziek is. Ik weet echter dat er tamelijk veel koorts in enkele streken is. Ook weet ik van een paar menschen, die er aan overleden zijn. Gij weet dat deze plaats den naam heeft van eene der ongezondsten te zijn, en gedurende de twee laatste jaren was zij eene der gezondsten. Weet gij waaraan ik het toeschrijf. Vooreerst, wil de Heere toonen dat Hij, “God is en niemand meer,” en dat Hij “doet met het heil des hemels en de inwoners der aarde, naar Zijn welgevallen.” Dan, wij noemen onszelf Christenen, en wij hebben getracht als Christenen te gelooven

dat als de Heiland met zijn volk in 't scheepje is (Markus 4), dat er dan geen gevaar is, en op Zijn woord moeten wind en golven bedaren.

Maar daar is nog eene groote les, die de Heere ons geduriglijk voorzeggen en leeren moet. Herinnert gij u wat de Heere Jezus eenmaal zeide, toen Hij eene kranke genas? Hij zeide: "opdat gij moogt weten dat de Zoon des Menschen magt heeft op de aarde de zonden te vergeven." De Heere wil ons en u allen toonen dat Hij magt heeft de zonden te vergeven. Denkt er toch dikwijls aan, waar de Heere u helpt, geneest, uitkomst geeft, denk er aan, de Heere wil mij bij andere lessen dit leeren: Hij heeft magt de zonden, mijne zonden, te vergeven. Laat al zijne werken, al zijne wegen u dit preken.

Ons statie-volk heeft veel te doen met de vogels. De vogels plagen hier erg, en zij moeten, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, vogels jagen. Wij hebben hier boschduiven geschoten tot mijn fijne hagel opgeschoten was.

De Heere zij met u en doe u meer verstaan dat Hij magt heeft uwe zonden te vergeven.

Mei, 1874.

Wij zijn nog wel. De door velen zoo gevreesde koorstrijd is voorbij voor dit jaar, en wij zijn hier gezond gebleven. Het begint thans winter te worden. Wij hebben ons koorn gezaaid en wenschen dat gij met ons den Heere moogt bidden om zijnen zegen er bij te zetten.

Sedert mijnen laatsten gaat het zoo als gewoonlijk. Denkt niet dat wij niet te klagen hebben. Niets gaat zoo als het gaan moet, maar de zuurdeesem werkt langzaam maar zeker door en de Heere zal zijn werk volbrengen.

Voor eenige avonden zat oude vader Michael Buijs bij mij. Wij spraken over de trouwe leiding des Heeren. Hij herinnerde mij er aan hoe menigmaal hij in gevaar was van vijanden, ziekte, ongedierte, honger. Hoe velen aan zijne zijde gesneuveld zijn in den oorlog. Hoe zijne broeders weggenomen zijn. En nu nog, zeide hij, hoe vele malen hebben de Kaffers niet raad gehouden om ons aan te vallen. Wij hebben geene schans. Menigmaal is het grootste gedeelte der weerbare mannen van huis. Wij zijn in gevaar geweest van honger, van koorts, en toch wij zitten veilig onder de vleugelen des Allerhcochten, *en wij zijn niet beschaamd geworden*. Wij hebben op den levenden God vertrouwd en niet op den mensch.

De oude was zoo regt gevoelig over de wonderbare leiding des Heeren. Hij herinnerde mij aan een geval, dat ik bijna vergeten heb. Ik was van hier naar de oude statie Bethesda gegaan.

Den volgende avond kwam er een rapport van den oude, dat hij gehoord had dat een der grootste kapiteins op de statie wilde vallen. Ik zond hem Ps. 125 vs. 2 terug: "Rondom Jerusalem zijn bergen, alzoo is de Heere rondom zijn volk." O geloof mij lieve kinderen! wanneer ik u eene waarheid zeg, die vaster is dan de meest vaste bergen: "De Heer laat niet beschaamd worden, die op Hem vertrouwen."

Lieve Kinderen!—Ik zet mij nooit neder om brieven aan familie en vrienden te schrijven, of de brief aan u is, zoo niet het eerste, dan toch het tweede in mijne gedachten. Het is ook maar heel zelden gebeurd, dat ik brieven naar de Kolonie zond, zonder dat ik er één aan u insloot.

Ik zit nu, op het oogenblik, en denk aan de Opwekking (in de Kolonie), en ik denk ook aan u, en ik vraag bij mijzelf hoe vele kinderen hebben deel gehad aan de Opwekking? Ik denk verder: Allen, die in de omgeving van de Opwekking wonen, hebben er deel aan gehad. Maar het goede wordt niet alleen gedeeld, ook het kwade. Men kan een deel aan iets hebben, en dat deel kan schande en schade aanbrengen, in plaats van voordeel en vreugde. Kinderen, zoo de Opwekking u geen goed deed zal zij u kwaad doen!

Er was eens een jongeling, die God niet vreesde. Vrolijk en onbedachtzaam holde hij den breeden weg des verderfs af, die eindigt in de hel. Het behaagde den Heere eene Opwekking in zijne buurt te zenden. Er verzezen bidstonden, waar vroeger danspartijen plaats vonden. Ook hem drukte de Heiland op zijne knieën. Ook hij voelde zich eenen armen onwedergeboren zondaar. Hij bad, de Heer hoorde. Hij zond, en trok hem en verloste hem. Thans heeft hij zijnen Verlosser lief. Want zijn Jezus heeft hem niet alleen bekeerd, maar heeft hem ook geroepen tot den grootsten eerepost op aarde: hij vertelt onder de arme Heidenen den onnaspeurlijken rijkdom van Christus. En hij weet dat zoo zijn aardsche huis dezès tabernakels zal gebroken zijn, hij een gebouw heeft bij God, een huis niet met handen gemaakt maar eeuwig in de hemelen. Hij geeft zijn God alleen alle eer, en hij bidt, hij verlangt, hij hoopt, hij gelooft: "Heer, uit deze opwekking één of meer voor uwen Zoon, Hem het licht der heidenen!" Kent gij dien jongeling? In het gevoel zijner nietigheid is hij trotsch in zijnen God. Hij is uw eigen vriend en zendeling.

Augustus, 1874.

Het is mij aangenaam weer aan u te kunnen schrijven, vooral omdat ik weet dat ik niet te vergeefs schrijf. De Heere zal door

de brieven de bede verhooren die Hij ons geleerd heeft, en die wij dagelijks met meer geloof tot Hem brengen, namelijk : “ Uw Koningrijk kome.” Soms tijds wanneer ik bid en smeeek voor mij-zelf en huisgezin, voor de Statie, voor de Heidenen, voor de Kerk, voor u, voor de Zending Commissie, en voor anderen, dan is het mij als of al die beden slechts één wensch uitmaken, en die wensch is : “ Uw koningrijk kome.”

Sedert ik u laatst schreef, heeft de Heere onze harten vervuld met groote dankbaarheid. Op den 1sten Augustus gaf Hij ons een lief, gezond dochtertje. Ik heb voor den Heiland een vaarsje op zijde gezet, als dankoffer. Ik zeg dit slechts om u te herinneren aan hetgeen vele vromen reeds gedaan hebben, en u te toonen dat wij onze dankbaarheid aan den Heer kunnen bewijzen door meer dan woorden.

Maar meer nog dan dit kan ik u melden, dat de Heiland weer eene ziel uit het modderig slijk opgetrokken heeft. Het is Koenraad Buijs, die ook een tijdje lang te Stellenbosch was. Hij kwam mij voor een paar avonden zeggen dat hij den Heere Jezus gevonden had.

Ik werd voor een paar weken regt aangenaam verrast. Ik zag eenigen van de Kaffers onzer kraal bezig het dak op eene hut te zetten. Ik ging naar hen, doch toen ik er kwam, zag ik ze er niet, maar ik hoorde langs het huis bidden. Zij hadden wat pap en vraagde den Heere deze aan hen te zegenen. Ik bleef er nog een tijdje. Zij hadden gedaan, en de jonge Kaffer van wien ik slechts geringe gedachte had en die gebeden had, zeide zonder eenige beschroomdheid tot mij : “ Mijnheer wij willen danken.” Ik was regt verblijd, daar ik juist eenige dagen te voren met betrekking, tot hen dacht : zouden zij wel ooit bidden ? En als ik aan het weinige denk, waarvoor hij den Heere zoo bad en dankte, dan word ik bemoedigd bij de gedachte : zij bidden meer dan wij weten.

Kinderen ! zijn er welligt onder u die niet bidden ? Laat ik hun dit aanzeggen : “ Die niet bidt, ontvangt niet.”

Ik schreef ook in dien tijd van Goedgezicht, Zoutpansberg, onder datum 7 September, 1874 :

AAN DE BROEDERS EN ZUSTERS DIE IN DE LAATSTE OPWEKKING
TE SWELLENDAM EN MONTAGU, ENZ., TOT DEN HEILAND
ZIJN BEKEERD.

Geliefden in den Heere !—Dat ik met u, en met duizenden, in hemel en op aarde den Heere dank voor de groote genade aan u bewezen, zal u, hoewel geen nieuws, toch aangenaam zijn.

De Heere gaf ons wederom een dochtertje, en o! hoe verblijd waren de andere kinderen die nieuweling te zien. Zoo omtrent is mijn hart gestemd wanneer ik aan u denk, als wedergeboren door den Heiligen Geest, tot prijs der heerlijkheid zijner genade.

Maar gij weet, geliefden, dat als een kind geboren is, het nog veel moet doorworstelen eer dat het een man of vrouw is, die zichzelf helpen kan. Het heeft veel noodig. Een van de voorname dingen, is dat het bloed in zijnen loop niet gehinderd worde. Daartoe hebben wij vrije lucht en geregelde beweging noodig. Een gedurig zittend leven is nadeelig voor de gezondheid, maakt lusteloos, dof en wat niet al.

Geloof mij, geliefde broeders en zusters! met uwe ziel zal het ook zoo gaan. Waarom gaan zoo velen terug, die in de Opwekking aangegrepen worden door Gods Geest? Vele Christenen worden bekeerd, maar zij doen hoegenaamd niets voor den Heiland, en gaan den hemel in, als door vuur, zonder ooit tot den minsten zegen geweest te zijn. Waarom is dat zoo? Het is om onze traagheid. Wij willen mooie preeken hooren, enz, maar niet werken.

De Heere heeft mij ook in eene Opwekking tot Hem gebragt. Ik ben oogenblikkelijk aan het werken gegaan aan de gekleurden op de plaats waar ik was, en daardoor maakte de Heere mij begerig een Zendeling te zijn. En gelooft mij, dit werken is de beweging, waardoor de Heere mijne ziel gezond houdt. En het is de Heere, die u door mij toeroept: Wat staat gij ledig? Wat zit gij als de rijke aan eenen feestdich van fraaije opwekkingsredenen, terwijl de Satan zit op den troon, die uwen Heiland toekomt; en zielen gaan verloren.

December, 1874.

Er is weer een paar maanden voorbij sedert ik laatst aan u schreef. In dien tijd zijn er duizenden naar de eeuwigheid, duizenden geboren, en ook velen zijn "wederom-geboren," niet voor dit leven, maar voor het eeuwige. Hier op de Statie zijn er een paar kindertjes geboren, en er zijn ook, Goddank, een paar, zoo ver de mensch oordeelen kan, tot den Heere gebragt door Gods Woord en Geest. En—hoe gaat het toch met u, lieve kinderen? Er lezen er nu kinderen dezen brief, die, toen ik den eersten naar de *Wekker* zond, nog niet wisten dat zij eenen Zendeling hadden. Sommigen, die vroeger de brieven lazen, zijn nu geene kinderen meer. Eenigen zijn godvreezende menschen geworden, anderen zijn van daag deugnieten. En gij, die dit leest, wat zal er van u worden? Geloof mij, het is bijna onmogelijk in deze dagen onbeslist te blijven. Die nu niet openlijk den Heiland kiest, kan men

bijna stellig verdenken, dat hij in 't geheim den satan gekozen heeft.

In het kinder-biduur alhier gaan er soms gebeden op, die mijn hart breken. En toch zijn er onder u, die nooit bidden. Is 't mogelijk?

Voor eenige dagen zeide oude Michael aan mijn: "Meneer, dit is toch mooi waar de Heere zegt, ik heb menschen gegeven in uwe plaats en volken in plaats van uwe ziel." Hij gevoelt dat velen, die buiten Gods woord leven, benadeeld worden, opdat anderen woorden des levens zouden hooren. En menigmaal als ik mijn hart uitstort voor God, dan wijs ik Hem op die millioenen, die verloren gaan, en ik vraag: acht laten zij toch een losgeld zijn voor de statie, waarheen het U liefd heeft ous te brengen. Maar wij begeeren hetzelfde ook voor U. Ik heb geen andere bede. Ik bid voor den een meer dan voor een ander, doch ik wensch allen hetzelfde toe. Want het is mij bitter zwaar, te denken dat de Heiland zoo weinig vrucht ziet op zijn arbeid.

Kinderen, pleit met den Heere. Zoekt eene heilige onbeschaamdheid te hebben voor uwen God. Wijst den Vader op de gehoorzaamheid van den Zoon. Zoekt bekeerd te worden, niet zoo zeer om in den hemel te komen, maar opdat de dierbare Jezus in uwe zaligheid de vrucht van Gethsemane en Golgotha mag zien. Doe het om Hem.

Maart, 1875.

Ik kan niet langer zwijgen. Het kost mij veel om een' brief te schrijven, maar een paar regelen zullen u, die in ons werk belang stelt, zeker welkom zijn.

Zeer aangenaam is het ons te zien dat er in den laatsten tijd zooveel aan de jeugd gedaan wordt *door onze kerk*. Het is ook *haar werk*. Gij herinnert u zeker dat onze lieve Heiland tot zijne jongeren, voor zijn vertrek, zeide: Weidt mijne lammeren. Ik herinner mij niet dat die last iemand anders was toevertroefd.

En nu, kinderen! Ik denk, indien ik in mijne jonge dagen kinderpreken gehoord had, feesten, enz., had mogen bijwonen, dan had ik den Heere Jezus vroeger gezocht en gevonden. Behalve twee personen (ik spreek niet van mijner ouders huis) sprak niemand ooit met mij over mijne ziel, en ik kon met David uitroepen "Niemand zorgde voor mijne ziel."

Kinderen! kunt gij dat zeggen? Neen. Er wordt veel aan u gedaan, en ik sidder als ik aan de registerstoel van Christus denk, alwaar al die zegeningen uwe ellende vermenigvuldigen zullen, zoo gij niet, door dezelve, tot eene waarachtige bekeering en wedergeboorte gebracht wordt.

Nog een woord. De Satan is bezig een *vangat* voor u te graven. Er komt een nieuw gevaar voor u. Uwe voorregten zullen van u eene soort Christenen maken, die, zoo zij door *Gods Heiligen Geest* tot Christus gebragt zijn geworden, zullen blinken als sterren; maar zoo Gods Heilige Geest in u niet is, zullen die zegeningen u tot eenen der gevaarlijkste toestanden brengen, namelijk *zelfbedrog*. Gij zult velen zien in waarheid slechter dan gij; gij zult in uw zelve zoo veel vinden van de kracht van het geweten, het gevoel, het verstand, zoo veel dat op u ingedrukt wordt door den geest van anderen, die Gods Heiligen Geest hebben, dat gij dat gemakkelijk voor Gods werk zult aanzien; ja zelfs geloovigen zullen zich in sommigen bedriegen, en in hen het zelfbedrog versterken, tenzij vrije genade dit verhoede.

Ik had niet gedacht zóó aan u te schrijven, doch het is nu geschreven. Ontvangt het als van uwen vriend en zending.

Mei, 1875.

Ik had gehoopt u vroeger te schrijven, doch ben verhinderd. Ik ben op een kort uitstapje met mijn huisgezin geweest tot op het dorp Pretoria.

Ik heb bij eenigen der boeren Kaffers gezien, die door hunne bazen onderwezen worden, sommigen waarvan verlangen gedoopt te worden. Niet heel ver van het dorp Marabastad is een Kafferkapitein genaamd "Eland," die ook een Zending wenschte te hebben, en dat van onze kerk.

Het is zeer zwaar, wanneer een hongerige u om brood vraagt, en gij niets heb om hem te geven, vooral wanneer gij overtuigd zijt dat brood op andere plaatsen vermorst wordt. Zoo is het met mij gesteld, wanneer ik denk aan al die schoone brieven over herlevingen, onderwijs, enz., en ik duizenden dag na dag, onverzorgd de eenwigheid zie ingaan.

Wij gelooven niet alleen aan oppermacht maar ook aan onze verantwoordelijkheid, en de Heere zal al die stemmen, waarvan *ik als een getuige zal staan*, aan onze kerk bezoeken.

Laat mij toe, lieve kinderen, nu en dan te spreken: binnen weinige jaren zal ik moeten zwijgen. Het aardse huis mijns tabernakels krijgt geduriglijk stampen en stooten, en ik verlang slechts, ziende op de Zending *onzer kerk*, te mogen zeggen: "Nu laat gij Heere uw dienstknecht gaan in vrede naar Uw Woord, want mijne oogen hebben Uwe zaligheid gezien."

Het werk te Marabastad gaat door Gods goedheid vooruit. Ik heb in April alhier drie mannen (Knopneuzen) mogen doopen, benevens een paar kinderen.

De Heere zegene u en make u, van wien de toekomst onzer kerk, onder Hem afhangt, eene gemeente, in welke de bede "Uw koningrijk kome" leven mogen.

HOOFDSTUK XII.

DE NED. GER. KERK EN DE ZENDING.—KRACHTDADIGE WERKING
DES GEESTES ONDER DE KAFFERS.—OOK ONDER DE BLANKEN
WERKZAAM.

In Julij, 1875, sehreef ik uit Zoutpansbergen :

Sedert ik mijnen laatste zond, is er niets buitengewoons voort gevallen. Dat de Heere goed is en ons dit geduriglijk laat ondervinden, is zoo goed bekend dat wij denken het kan niet anders.

Gij moct echter verstaan dat ik niet zeggen wil dat wij nooit zuchten kunnen of trenren ; o neen, de dichter sprak de waarheid toen hij zong “ Vaak treft m' een donderbui of wind.” Ook wij moeten onze medicijnen hebben, maar wij weten er is nog een naam voor medecijn, en die is geneesmiddel, en wij zeggen : de Heere is zeer goed, want als Hij ons medicijn geeft—en als Zijne hand of roede op ons is, dan denken wij aan twee dingen : vooreerst, wij zullen genezen worden, en ten tweede, hoe bitterder de medicijn is, des te grooter zal de klont suiker zijn, na de medieijn *ingenomen* te hebben, om den bitteren smaak weg te nemen.

Bidt gij nog veel voor ons, voor de arme Heidenen ? Wie weet, misschien zult gij, lezer ! eenmaal op reis moeten gaan. Misschien komt gij in een kraal, zou het u niet aangenaam zijn de Heidenen te hooren zingen : “ Ik geloof in Jezus Christus.” Misschien verdwaalt gij en komt in 't veld bij een troep Kaffers. Gij zijt bang. Zou het niet geruststellend voor uwe ziel zijn, een van hen, met Gods Woord in de hand, te hooren lezen : “ Alzoo lief heeft God de wereld gehad.” Soms stel ik mij zoo een tijd voor. Ik verbeeld mij dat ik den naam van den Heere Jezus hoor noemen met eerbied, met vertrouwen, overal waar ik kom. Ik denk dan, sommigen zullen het geveinsdelijk doen, maar in iedere kraal zal toch Zijn naam boven alle namen zijn, en Zijne liefde meer gezocht dan diamanten. O, ik gevoel wij dan zoo opgewekt dat ik geloof, als ik dat zou mogen aanschouwen, dan zou ik met Simeon kunnen zeggen : “ Nu laat Gij Heere uwen dienstknecht gaan in vrede naar Uw Woord, want mijne oogen hebben uwe zaligheid gezien.”

Ik kan niet veel schrijven. Gij weet mijn hoofd belet het mij ; maar ik vraag eene kleine zaak van u, slecht vijf minuten van uw ledigen tijd. Slaat mij toch, als 't u belieft, niet af.

't Kan u geen kwaad doen. Neemt een iegelijk een klein stukje papier en schrijft er op in waarheid: "Heere Jezus, *Gij weet* dat ik U liefheb"; of anders, "*Gij weet* dat ik U niet liefheb."

December, 1875.

Het spijt mij, dat ik u zoo lang op eenen brief heb laten wachten, doch ik ben verhinderd geworden. In September ben ik met mijne familie naar Nazareth (nu Middleburg) gegaan om de Sijnodale Vergadering der Ned. Geref. Kerk bijtewonen. Ik werd daartoe uitgenoodigd. Ik was nog nooit zoo onlustig geweest om van huis te gaan, want ik zag zoo duidelijk hoe Gods Geest aan 't werken was aan meer dan één, die mij vroeger onverschillig scheen te zijn. Doch de Heere roldc zwarigheid na zwarigheid uit den weg. Digt nabij Nazareth zeide ik nog tot mijnvrouw, ik zou er niets tegen hebben, zoo ik nu nog terug geroepen werd. Ik kan waarlijk zeggen ik was nog niet tot een besluit gekomen, toen ik mij op Nazareth bevond.

En toch ben ik zoo blijde dat de Heere mij daar henen had geleid. Ik heb daar moeten gaan zien dat de Heere vele mijner gebeden hoort. Ik heb daar veel zielverkwikking en versterking mogen ontvangen. Eenige dagen lang met broeders in de bediening en in den Heere Jezus te mogen ongaan, beteekent veel voor een Zending, die bijna nooit een medebroeder ziet. Wij hebben vele belangrijke zaken mogen bespreken en besluiten; maar wat mij bijzonder aangenaam was, is dat met algemeene stemmen besloten werd eene Zending te beginnen in de Transvaal. De Ned. Geref. Kerk zal dit heerlijk werk, in verband met Natal, beginnen. Kinderen, zoo gij met mij waart, toen ik voor bijna elf jaren hier door de Transvaal reisde, dan zult gij mijne blijdschap verstaan. Veel, veel heb ik *moeten* bidden, de Heere heeft gehoord. Zijn naam zij geloofd. En nu kan ik met warmer hart en voller mond zingen: "Zoo zoo zien wij 't Godsrijk komen."

Te Nazareth is den laatsten Zondag 's morgens op twee plaatsen godsdienst gehouden, 's namiddags op drie en 's avonds op vier. Twee maal werd er op dien dag het Evangelie aan de gekleurden gebracht. En het zal u zeker aangenaam zijn te hooren, dat de lieve echtgenoot van Predikant D. Bosman alle Zondagen aan de kleurlingen op 't dorp werkt. Ja, waarlijk! ik ben blijde dat ik daar geweest ben. Zonder tegenspoed keerden wij terug (slechts een os moest ik achterlaten) in gezelschap van Ds. Kriel van Lijdenburg en familie. Ook hadden wij den heer Oud. Vorster van Zoutpansbergen met zijn eigen wagen in ons gezelschap.

Wij vonden bij onze thuiskomst alles wel, en een ontvangst zoo warm als slechts een Zendeling ontmoeten kan. En wij vernamen dat de Kerk 's Zondags ochtends nog zoo vol was geweest als toen ik thuis was. Met de school ging het nog zoo als wanneer ik thuis ben. Waarlijk *ik* ben niet Zendeling alhier. De Heere Jezus zelf werkt hier.

Ik kwam Zaterdag terug van de Spelonken, en heb ook de Zwitsersche broeders Zendingen bezocht. Zij hebben van 10 tot 30 kinderen in de school, meest knopneuzen, en ik hoor de opkomst 's Zondags is bemoedigend. Ik ben blijde en dankbaar te denken aan vorige tijden, toen ik met een gewond hart de Spelonken door ging; en meer dan één gebed en verzuchting is uit mijn mond gevallen voor de arme knopneuzen, die zelfs door meer dan een Zendeling als hopeloos diep gezonken beschouwd werden. Ik moet dit zeggen en getuigen voor den troon des Heeren, en de liefde des Vaders tot den Zoon, die voor hem allerlei soorten en kleuren van diamanten laat zoeken door zijne knechten, opdat de Heiland als omgeven van eenen regenboog van verlose zielen op zijnen troon moge zitten. Geloof het toch, de Heere hoort het gebed, doch er zijn ernstige, schijnbaar opregte gebeden, waarvoor Hij zijn oor sluit. Het is wanneer gij Hem slechts uwe gebeden of tranen of iets anders geeft, en *uzelven* Hem onthoudt. Het werd mij nu weer zoo duidelijk in de Spelonken, toen ik met eene kranke sprak en haar raadde hare ziekte aan den Heere Jezus te geven, maar ook moest betuigen dat het Hem geen aangenaam offer zou zijn, zoo zij zichzelf niet gaf.—O, wanneer zal toch die tijd komen, dat wij zullen verstaan dat de Heer niet *het onze* begeert maar *onszelven*!

Wilt gij gelukkig zijn? Geeft uzelf aan den Heere Jezus *weg*. Geeft Hem recht om te doen naar zijn welgevallen. Geeft Hem uwe krachten, verstand, schoonheid, verwachtingen, begeerten, ja, zonden, goede daden: alles, alles, over. Zegt Hem dat wat gij ook hebt u tot nadeel zal zijn en Hem tot oneer, zoo Hij het niet neemt en beheerscht. Dan zult gij ook de overtuiging hebben dat gij *Hem* hebt, en gij zult u gelukkig gevoelen, want Hij is u genoeg.

Goedgedacht, 21 Januarij, 1876.

Toen de Geest des Heeren te Zoutpansberg begon te werken schreef ik aan Ds. Neethling van Stellenbosch als volgt:—

Wel-Eerw. Heer en Broeder in Christus!

“Ik heb den Heere *lang* verwacht, en Hij heeft zich tot mij geneigd.”

Ik kan mijn verslag met geen andere woorden beginnen, dan van den Psalmist.

Gij zult u herinneren hoe onwillig ik was naar Nazareth te gaan, omdat ik meende het geruisch van *Zijnen* gang te hooren. Het was zoo, ik ben niet beschaamd geworden. De Heere heeft wonderlijke dingen aan ons gedaan, dies zijn wij zeer verblijd.

Ik geloof dat de Geest des Heereneigenlijk zijn werk begonnen heeft in het Kinder-biduur. Er waren wel blazingen zoo als: enkelen geduriglijk in tranen, anderen ernstiglijk biddende. Ik zelf gevoelde mij zeer sterk aangedreven, zoo zelfs dat ik soms laat in den nacht nog uitging om te zien of er niet een was, dien ik kon aanzetten om zich onmiddelijk aan den Heere Jezus over te geven. Den 12den December had ik drie gedoopt, waarvan een door meer dan een als buiten hoop beschouwd werd. Het spreekt van zelf, dat ik, aanleiding nemende van de geschiedenis van de Wijzen uit 't Oosten, meer dan gewoonlijk gevoelig moest zijn, en hun bij de blijdschap mijner ziel ook mijne groote smart te kennen gaf, dat zij, die van het begin nabij den Heere beschouwd werden, voorbijgegaan waren door degenen die van verre kwamen gelijk de Wijzen. De Heere zegende dat woord zeer. Doch het was den volgenden avond in het biduur der kinderen. Toen ik inkwam, waren er vele kinderen, meer dan gewoonlijk; en daar de koster er gevallen niet was, dacht ik, wel, zij zullen van avond goed slapen of lastig zijn. Toen ik sprak over de eenvoudige geschiedenis van Jozef, trof mij de groote plegtige stilte. Mijne ziel aanbad, want ik gevoelde 't: Gewisselijk de Heere is aan deze plaats. Ik sprak zoo zacht mogelijk, bad heel kort, was bang vleesch in Gods Woord te mengen. Toen ik de kinderen vrijheid gaf om (één hunner) te bidden, brak de opgekropte smart los. Eene dochter van ouden Michael ging voor. Met tranen begon zij. De woorden waren van Gods Geest. Ach welk een belijdenis van zonden! "Wij gaan verloren, wij van zoo vele gebeden, genademiddelen, andere Heidenen nemen het Koninkrijk der hemelen voor ons weg." Nog een bad, doch de smart was zeer groot. Laat nog in den avond hoorden wij trennen, bidden. De geheele week was eene van vele tranen. Ieder woord bijkans trof. Doch het was slechts het voorloopende.

Den 20sten ging ik van huis en bragt Salomon, op verzoek van een der kapiteins van Malietje, in zijn kraal. Met groote vreugde werd hij ontvangen, en met vertrouwen kan ik zeggen, de velden zijn aldaar wit.

Den 7den Januarij kwam ik weer thuis. Het had mij gekweld dat ik niet thuis was, om het jaar met een wekelijkschen bidstond te beginnen, doch, de Heere heeft gezorgd. Pas was ik van den

wagen of ik hoorde het klokje luiden, en mij werd verteld dat sedert den 3den Januarij de begeerte om Gods Woord te hooren zoo sterk was, dat men besloten had iederen dag biduur te hebben. Ik hoorde hoe in mijne afwezigheid, terwijl mijne echtgenootte aan zeere oogen leed, de Heere zeer krachtig had gewerkt. Eene dochter van oude Michael (cirka 15 jaren oud) die reeds sedert geruimen tijd zeer ernstig den Heere zoekt; die ook het meest aangedaan was en het eerst bad in bovengenoemd Kinder-biduur, werd bewusteloos gevonden buiten 's huis. Men wist eerst niet wat haar deerde; zij was zeer benaauwd, sommigen meenden dat zij vergiftigd was, zij kon niet bijgebracht worden, totdat, op raad van haren vader, Andries en allen nederknielden, en Andries voor haar bad. Toen ging zij heel stil op hare knieën liggen. Ik hoorde verder hoe dat de kinderen des Zondags, na afloop der godsdienst, bij elkander kwamen om te bidden. Doch, laat ik liever zeggen wat ik gezien heb. Ik was pas thuis gekomen; het klokje luidde, ik ging naar de kerk. Een van de gedoopten sprak zeer stichtelijk over Ps. 40, hij wees op het geroep uit het slijk en het lied van de steenrots. Het gebouw was stampend vol. Zuchten, tranen, ernst, duidden de tegenwoordigheid van Gods Geest aan. Na het eerste gebed kon ik niet zwijgen. Ik zeide dat de Heere vele gebeden gehoord, vele tranen afgewischt had, dat het Gods Geest was die over hen, arme Heidenen, zweefde, en betuigde hun dat zij den Heere toch niet slechts tranen, gebeden en dankoffers moesten geven, maar zichzelf, en niet mogten rusten voordat zij konden zeggen: "Mij ook!"

Zaturdag, den 8sten, sprak ik 's ochtends over het *bepaald kiezen van Christus*, naar aanleiding van de geschiedenis van Elia op Karmel. De droefheid was zeer groot. Grijze Kaffers, toove-naars, doodslagers, hoereerders, enz., enz, weenden met de kinderen. Zelfs de vreemde Kaffers die waren komen zien wat of dat ware dat zij hoorden van den God des Bijbels, stonden verbaasd te kijken, werden overtuigd, zoo als velen erkenden: "Die God is de levende."

's Namiddags sprak ik over Hosea vi: vs. 1: "Laat ons wederkeeren; Hij heeft geslagen; Hij zal genezen"—over de noodzakelijkheid om niet in ons verdriet te rusten. Het was mij slechts mogelijk door schreeuwen mij te laten hooren. Enkelen waren ons toen reeds komen vertellen dat zij den Heiland gevonden hadden; en 'zij hadden Hem zóó lief.'

's Avonds in de Conferentie bespraken wij de werking des Heeren onder ons, de noodzakelijkheid om na de godsdiensten de achterblijvenden persoonlijk te behandelen,—wat zij moesten doen,—hen op Christus wijzen, en de oogenblikkelijke overgave aan Hem, en de bekommerden en pas bekeerden op te zoeken, ja hun geen rust te geven.

Zondag sprak ik over Ez. 37, niet alleen *lichamen* maar *levenden*, die weten dat de Heere God is. 's Ochtends reeds was het heel erg in den bidstond, doch toen ik begon te spreken was het onbeschrijfelijk.

's Namiddags sprak Andries heel gepast over Mozes en Elias verschijning op den berg der verheerlijking: alles vergaat, Christus alleen blijft. Er was veel geweest, doch ik dank God, zij konden toch hooren. 's Avonds was het weer hartroerend. 's Maandags, de ochtendkerk, zoo als nu, gewoonlijk vol, droefheid groot. 's Avonds was het weer voor kinderen afgekondigd, doch werkelijk de volwassenen stormden het gebouw binnen. Dien avond kan ik niet beschrijven, zal ik nooit kunnen vergeten. Weenende kwamen de meeste kinderen in, velen der grooten konden zich niet meer bedwingen. Daar er hoegenaamd geene kans was een woord te spreken, gingen de geloovigen allen op hunne knieën, om in stil gebed den Ontfermer te vragen toch die bittere smart te stillen, door de ware vertroosting van denzelfden Geest, wiens werk het is te slaan en te heelen. Lang bleven wij op onze knieën. Wij liepen de schare door; waar wij konden spraken wij. Doch het meerendeel scheen niet eens te weten dat wij met hen spraken. Twee of drie uren was ik getuige van eene droefheid bij sommigen, zoo als ik nog niet van eene gehoord heb. Twee wilden vlugten; toen zij gekeerd werden, stond een, een jongen, geheel verwilderd rond te kijken, doch barstte weer in tranen uit. Het was mij als of ik een geestelijke crises beleefde. Eindelijk bemerkte ik bij sommigen der kinderen eene verandering. Ik zat biddende, en naar hen kijkende, zag ik een paar met vrolijk gelaat met elkander sprekende. Mijne ziel verstond dit, maar ik was aan mijne zitplaats genageld. Ach! heeft God waarlijk mijn gebed: "Heer Gij zegt: 'Weid mijne lammeren!' wijs mij uwe lammeren aan, en ik zal ze weiden," verhoord? Beschaamd zat ik daar, verbrijzeld. Nu zag ik het ongeloof dat immer mijn werk aankleefde, nu zag ik de perken die ik den Allerhoogsten gesteld had. Eindelijk stond ik op. Ik ging naar de kinderen, vraagde hoe het met hen ging. Sommigen zeiden: wij hebben den Heere Jezus gevonden, anderen, wij hebben onze harten aan den Heere Jezus gegeven. Ik zeide: "Kinderen! als gij waarlijk uw hart aan den Heiland gegeven hebt, gaat dan uit, dankt Hem voor die genade, bidt Hem om u vast te houden." Nu ging er eene kleine schare uit. Anderen kermden nog, kleinen en grooten. Na eenigen tijd kwamen de kinderen weer binnen. Nu begonnen zij te zingen "Kleine Kinderen prijst den Heiland," "Alles wat adem heeft looft den Heere," "Wie zal mij rooven?" Ik gevoelde mijne ziel los van 't ligchaam, dankende Hem die op den troon zit, pleitende voor deze kleinen, dat zij bewaard mogten blijven, worstelende voor de

anderen. Lang, zeer lang, bleven wij dien heugelijken avond in Godshuis. Niemand had lust het te verlaten. Wij waren aan den drempel des hemels. Een meisje, dat nu hier bij mij zit, altijd lust hebbende om van haren Jezus te spreken, kwam bij mij en zeide: "Mijnheer! ik heb den Heere Jezus lief; ik was dood, doch Hij heeft mij levend gemaakt." Dien avond zijn er, behalve anderen, vier dochtertjes en twee zonen van ouden Michael tot den Heere Jezus gebracht.

Februarij 8.—Ik beschouw het als mijn pligt om aldus omslagtig te schrijven. De vrienden der Zending, die zoo veel voor ons gebeden hebben, hebben tot hun geloofsversterking noodig te weten, hoe de Heere onder ons door Zijnen Geest arbeidt. Het verslag is nog bij lang niet geëindigd, doch ik zal dit nu afbreken, en schrijf, D.V., nog veel meer. Tot nog toe hebben wij geene reden te twijfelen aan degenen die belijden den Heiland gevonden te hebben. De moeder van Piet Buijs en zijn broertje, de moeder van Jan en zijn zusterdje hebben ook den Heere gevonden.

God de Heere geve dat al dit goede ons immermeer overtuige: "Hij laat niet beschaamd worden die Hem verwacht."

Binnen kort hoop ik, Wel-Eerw. heer en broeder, u het ander gedeelte van mijn verslag te zenden.

Zes weken later zond ik het volgend verden verslag van het werk aan de Zending Commissie:—

Zoutpansbergen, 1 Maart, 1876.

Wel-Eerw. Heer,

Geliefde Broeder in Christus!

Ik wilde eerder aan u schrijven, doch bij groote afgematheid, heb ik sedert eenige weken een paar oogen die het mij beletteden. Ik hoop dat ik nu wat zal kunnen doen.

Op dien gedenkwaardigen nacht, bij welken ik mijn vorigen besloot, zijn er vele gebeden gehoord, vele tranen gedroogd, vele zielen gered; en Gods volk was *een gewillig volk*. Het was aangenaam te zien hoe vaardig, hoe vol lust en kracht de geloovigen alhier waren om 'de *treurigen Zions*' te troosten. In de kerk en buiten liepen zij rond, en waar er iets de doen was, daar was ook een om het werk te doen. Mijne vrouw zeide tot mij: Waarlijk, wij hebben geen hulp van noode. Hier zijn arbeiders genoeg. De geloovigen waken over de onbekeerden.

En nu ging het dag en nacht door. Men kon bij dag niet uitgaan in 't veld, of men hoorde weenen, kermen, bidden. 's Nachts, in de huizen, in 't veld, eene droefheid als weleer te Ninive;

terwijl eene schaar van kinderen, pas tot den Heiland gebragt, gedurende drie dagen niets aten, gedurende drie nachten niet slapen, nu eens dank, en biduren in 't veld houdende, dan weer gingen zij rond zingende. Is het wonder dat ik ook niet slapen kon? Nog nooit gevoelde ik mij zoo "verbrijzeld, verplet door een liefde zoo groot."

Ging ik 's ochtends vroeg uit het huis, dan waren er eenigen bij de deur, op de straat, in de huizen, in de kerk, overal waren de *gangen van onzen God en Vorst*. Niemand wilde wegblijven, zelfs uit de bergen kwamen er door honger gedreven en vulden Gods huis, zoo dat er geene plaats meer was. In de Kafferkraal als ook bij enkele huizen was er in dagen geen vuur te zien. De honger was: "Ik heb den Heere Jezus nog niet gevonden." De een werpt hare kralen weg, een ander plukt de koperen ringen van hare beenen en werpt ze in de rivier, en ik kan zeggen, allen willen nu leeren.

Van den 11den af zijn er geduriglijk gekomen om te belijden: "Wij hebben den Heiland gevonden." Er zijn twee kleine kindertjes gestorven, een van Andries. De kinderschaar kwam in zijn huis, en eenigen begonnen te weenen. Toen Andries zeide, gij moest mij troosten, knielde een neder en bad, daarna zongen en verlieten zij zóó 't sterfhuis.

In mijn aantekeningboekje staat: 11 zielen tot Christus gebragt.

12 Januarij.—Sommigen tot Christus gekomen, kunnen niet eten van blijdschap.

13.—Omtrent 12 nur uitgegaan om te zien wat of er te doen is, grooten honger gevoelde ik naar zielen die zich heden aan den Heere wilden overgeven. Ik kwam in een huis en vroeg de huisvrouw, die nog onbekeerd was, of zij niet mijn honger wilde stillen door zich nú aan den Heiland te geven. Zij weende en zweeg. Na met nog een paar gesproken te hebben, ging ik naar huis, om te zien of ik niet slapen kon, daar de slaap bijna geheel van mij geweken was. Pas had ik mij nedergelegd of daar komen 3 kindertjes mij vertellen dat zij den Heere Jezus gevonden hadden. Een zeide: "Ik heb gevonden wat ik gezocht heb. Neen! ik heb niet gezocht, de Heere Jezus heeft mij eerst gezocht." Dit waren de eigene woorden van een knopneusmeisje van circa 8 jaren oud. Nog 3, waaronder de moeder van Piet, die bij u was, kwamen mij dien dag vertellen dat zij den Heere Jezus gevonden hadden. Was mijn hart niet gebroken toen de Heere mijn honger op die wijze stilde, 6 voor 1?

Ik kan u, Wel-Eerw. Broeder, niet zeggen hoe ik in dien tijd mij gevoelde. Het was mij soms als of ik niet noodig had te sterven, alsof ligchaam en ziel geheel van elkander gescheiden waren. Pas was ik in huis of ik moest uitgaan. Ik had een

zwaren hoest en was bijna te ziek om te spreken, doch kwam ik in Gods huis of bij eene ziel die raad of troost behoefde, dan was ik zoo sterk als ooit te voren. Eens terwijl ik van het huis ging, stond ik stil, ik vraagde mijzelf, maar is dit alles de waarheid, is dit geen aangename droom, waarin ik mij verlustig? Doch neen! ik werd overtaigd: Het is zoo. De Heere werkt onder en in ons door Zijnen Geest. Ik had menigmaal gevreesd in vroegeren tijd dat ik niet in staat zou zijn eene opwekking te leiden; ik dacht er niet aan dat Gods Geest ook mij zou bezielen.

Een oude daggharooker bad in 't veld: Heere, ik geloof dat gij mij liefhebt, gelooft gij dan niet dat ik u liefheb?

Den 14den kwamen hier van de Spelonken 12 van de familie van Jakob Nelson aan. Ik zeide hun dat ik verblijd was hen te zien, doch dat wij besloten waren hen niet te laten rusten zonder den Heere Jezus. Drie van de Statie kwamen mij dien dag vertellen dat zij den Heiland gevonden hadden.

15.—Eene vrouw, op mijne vraag, antwoordt: “Mijn hart is vol van den Heere.”

16.—Heb ik slechts teksten uit Gods Woord aangehaald en eenigzins verduidelijkt voor die onlangs den Heiland gevonden hebben.

17.—De begeerte bij velen deed ons besluiten ook deze week af te zonderen zoo als de twee vorige voor dagelijksche biduren. In het kinderbiduur zeide een in het gebed: “Heer, wij waren beenderen (Ez. xxxvii), nu zijn wij lichamen, laat ons toch niet rusten voordat de Geest ons laat leven, anders worden wij wederom beenderen.” Hij is een Mogalaka, die hier woont. De dochter van ouden Michael bidt niet slechts om een kroon, maar ook om paarden in haar kroon.

18.—De zoon van Kariba, in de bergen, verwijt mij dat ik hem niet gezegd had dat wij deze week ook alle dagen zouden bijeenkomen.

20.—De schoonmoeder van den zoon van Kariba, slechts twee malen uit de bergen in de kerk gekomen, zoekt en vindt den Heiland. Nu zegt zij: “Ik ben gezond.”

22.—Biduren alle dagen opgepropt vol. Drie van de Spelonken belijden den Heere als hun Zaligmaker.

23. Zondag.—Groote beweging begonnen onder de geloovigen. In den namiddag sprak ik met eene tooverheks: “Gij ziet hoe dat allen naar den Heere Jezus gaan, wilt gij achterblijven?” Zij: “Waarom zou ik achterblijven? Ik kom ook naar Hem. Ik zal mij aan Zijne voeten werpen, mijne zonde laten. Hij zal medelijden met mij hebben zoo als Hij met anderen gehad heeft.”

25.—Kinderen en anderen van de Spelonken naar huis teruggekeerd—8 uit de 12 belijden den Heere gevonden te hebben, terwijl 2 zeer ernstig zijn en de 2 overigen niet onverschillig.

26.—Een paar Kaffers uit Malietje komen kuijeren, en beiden met eene vrouw worden getroffen, nu zijn zij geheel andere schepselen dan vroeger. Een zeide, toen ik het woord had, wilde ik het niet hebben; nu heb ik honger. De andere, een oude vijand van het woord, ontmoette een van zijn oude medevijanden en zeide: Eén ding kan ik u zeggen: Wij zijn verloren en moeten den Heere zoeken.

27.—“Het vrolijk koor der trommelende maagden” is nu weder drie nachten aan 't zingen en bidden; nu zijn er eenige grooten bij.

30.—Zondag morgen moest ik thuis blijven. Namiddag toch naar kerk. In den avond een paar woorden gesproken. 's Morgens met gewezen bij enkelen.

31.—Was ik geheel afgemat, zoodat ik bijna niet spreken kon; toch met een paar gesproken.

Den 1sten Februarij ging ik op raad van ouden Michael naar 't veld om te zien of ik daar niet regt kon worden.

Den 3den kon ik echter niet langer van huis blijven en ging terug.

4.—Andries zegt, sedert ik thuis moest blijven zijn er 10 tot den Heiland gekomen.

5.—'s Avonds kon ik niet langer zwijgen, maar sprak een kort woord over het lied in den hemel, dat niemand zingen kan dan die van de aarde gekocht zijn.

Ik gevoelde mij volstrekt niet ziek; ik geloof dat, al was ik in vlammen, dan was de wonderbare hand des Heeren genoeg om alle pijn te veranderen in lofliederen. Ik was alleen moê, niet zoo zeer zwak, maar moede. Sprak ik soms, dan was het als of een vuur in mijn borst brandde, doch geen gevoel van ziekte.

12.—Kon ik niet zwijgen; den

13.—Ben ik 's morgens voorgegaan, een weinig gesproken over Joh. xvii. Veel kon ik niet spreken, want de beweging die er was drong mij af te breken. Eene zeer oude vrouw weende; ach, het was treurig en toch zalig haar te hooren weenen aan de voeten des Heilands, doch vele anderen waren in tranen. Van velen hoorde men: “Ik ween om mijn vader of broeder, enz., die nog niets van Jezus weten.”

14.—'s Avonds in het kinderbiduur was de beweging zoo groot, dat mijne vrouw een paar zond om mij te helpen met hen te spreken. Zoo als gewoonlijk had niemand lust Gods huis te verlaten. Wij moesten eindelijk de kaarsen uitdoen, waarop zij eerst zingende naar huis gingen, verder naar het veld. Om kwart over 1 hoorde ik hen nog zingen in het veld, hoe lang zij aangehouden hebben weet ik niet, ik ben toen in slaap gevallen.

Den 16den ben ik van huis naar Malietjesland gegaan.

Er zijn thans in	ochtschool	circa	75
Do.	do.	dagschool	„ 60
Do.	do.	avondschoon	„ 55
		doopsonderwijs	71

God de Heere, die het werk zijner hand niet varen laat, versterke wat Hij gewrocht heeft.

---

21 April, 1876.

Geliefde Broeder,—Ik schrijf ditmaal niet, doch sluit slechts in kopij van een brief heden van Paulus ontvangen :

[KOPIE.]

Marabastad, den 14den April, 1876.

Aan den Eerw. Heer en Jufvr. Hofmeijr.

Eerwaarde Heer,—Met de innigste dankbaarheid jegens onzen weldoener wordt onze geest overstelpt, als wij gedenken aan de liefde Gods, die alle verstand te boven gaat, en wanneer wij gedenken aan de wonderlijke werking des Heiligen Geestes, dan moet in ons de droefheid zelfs van vreugde opspringen, het is ten laatste vervuld geworden wat voorzegd is door den profeet Joel, dat God in de laatste der dagen van den geest zal uitstorsten op alle vleesch. Wij bewonderen met heilig beven de daden van Gods sterke regterhand, dat Hij uit steenen Abraham's kinderen heeft verwekt. Mijn zoon Titus was hier weggegaan naar Pretoria in een verblinden staat, met het voornemen om nog twee jaar te Pretoria in de wellusten der wereld door te brengen, doch God heeft het anders met hem gedacht ; want de derde maand dat hij te Pretoria was, heeft de Heere hem in ons midden geplaatst. Wij allen zijn getuigen van Gods wonderwerken, dat de mensch zijn weg bedenkt, maar dat de Heere zijne gangen bestiert. Een stem des gewetens heeft hem doen ontwaken te Pretoria, zoodat hij geene ruste vond. Op die stem is hij opgestaan en hij is haastig tot ons overgekomen, en den vierden dag dat hij in ons midden was, heeft hij Jezus, die voor hem gekruist is, beleden, en hij verblijdt zich in de liefde van God en de vertroosting des Heiligen Geestes. Eerwaarde Heer ! Wees blijde met ons in den Heere over deze ziel die zich in de armen van Jezus heeft geworpen, enz.

Ik moet hier bijvoegen dat omtrent het begin dezer maand een brief van Paulus hier kwam, ernstiglijk verzoekende om voorbede voor zijnen stiefzoon Titus.—Verder zend ik u kopij van eenige aantekeningen gemaakt voor dat de opwekking alhier begon, waaruit gij zien kunt hoe wij allen voorbereid zijn voor dit heerlijk werk des Heeren.

5 Dec. 1875.—Zondags s' morgens biduur—ochtendgodsdienst, Nu laat gij Heer, enz. Kerk vol.—Met Jacob, Petrus en Elsje over hunne ziel gesproken. 't Gesprek met Petrus was zeer be-moedigend.

6. Met zwager van Petrus onlangs alhier gekomen over zijne ziel gesproken. Hij zegt: Ik zoek het leven en verlossing van zonde, ook met Jasper van den heer Roetz, 5 a.b.c. boekjes aan Kaffers van Malietje gegeven. Zeer aangenaam gesprek met Elsje Piet gehad. Zij is eene dierbare Christin. Seleka wil niet weer naar Malietje gaan (zijne ouders zijn daar);—kinderbid-stand, vele kinderen opgekomen—Grootmoeder van Hans er op gewezen dat het werk van den Zendeling is om hem naar Christus te brengen.

7. Gewone ochtendgodsdienst—gesproken met moeder van Jan Bujs—Catechisatie, met Pedhula gesproken.

8. Gewone godsdienst, met eenigen over hunne ziel gesproken, meest met Jemima (zij is het die bewusteloos gevonden werd) die zich nog geduriglijk aangespoord gevoelt om Christus te zoeken. Heb haar gewezen op de noodzakelijkheid om *zichzelve* aan Hem te geven, niet slechts het hare, en *Hem* aan te nemen met het zijne.

9. Met Magdalena ernstig over hare ziel gesproken, ook met Maboko en anderen.

11. Het woord eenige dagen geleden met Pedhula gesproken, schijnt tot zegen te zijn geweest. Hij zegt dat hij zich aan den Heiland heeft gegeven.

12. s' Morgens drie volwassenen gedoopt, gesproken van de wijzen uit 't oosten, zij gaan die van Jeruzalem voorbij.

Namiddag, drie kinderen gedoopt.

God heeft de gebeden van M. gehoord. Hij is beter, was in de kerk.—Maboko met wien ik eenige dagen geleden sprak omtrent zijn ziel is van avond tot mij gekomen, schijnt zeer ernstig te zijn.

Van ochtend, kerk opgepropt vol, vele tranen; Magerman zegt: ik geloof met mijn geheel hart.

13. Ochtendgodsdienst—grootte opkomsten. Kinderbiduur, vele kinderen, vele tranen. Ach Heere, kom toch!

14. Kaffers van Militzie hier gekomen; grootte begeerte naar Gods woord. Zij willen oude paden laten. De Heere heeft mij gelegenheid gegeven om met meer dan een over zijn ziel te spreken.

(Rhinosterpoort).—Gods Geest werkt ook onder de blanken. Ik kan er u geen beschrijving van geven. Hoe zalig!—ik mag sommigen reeds de hand drukken als broeders en zusters in den Heere. Velen zijn zeer ernstig. “Zou mij iets te wonderlijk zijn?” Wat zal ik met Gods gunst voortaan dien trouwen Heer voor zijn genâ vergelden? Mijne ziel is als water.

27 April.—Ik moet schrijven. Ik ben naar de Spelonken geweest. De Heere heeft daar wonderlijk gewerkt, meest door degenen, die, volgens mijn vroeger schrijven van daar hier kwamen, en van wie acht hier den Heere vonden. Dit getal is nu vermeerderd tot twaalf, behalve eenige knopneuzen, waarvan eene een berachte tooverheks is, die aan Jezus voeten zit, bij haar verstand. Ongeveer dertig kinderen willen onderwijs genieten, behalve nog omtrent dertig grootere; dan zijn er nog anderen: —eene mooie gemeente. Jakob Nelson is thans zeer arm; zelfs zijn grond is hij kwijt, zoo wij hem niet helpen. De zijnen zijn te veel om ze hier heen te brengen. Jakob heeft al lang gevraagd om eenen Evangelist. Er moet doops- en ook gewoon onderwijs gegeven worden. Ik heb met een onzer gedoopten gesproken, Jona, om daarheen te gaan. Hij is niet zoo knap als eenige anderen, wier vrouwen echter minder geschikt zijn, dan de zijne. Hij is zeer ernstig. Ik hoop het zal de goedkeuring der commissie wegdragen.

Goedgedacht, Januarij, 1876.

Lieve Kinderen!—Ik heb waarlijk zoo veel u te vertellen, dat ik niet weet waar te beginnen. De Heere heeft zeer groote en heerlijke dingen aan ons gedaan, en ik geloof waarlijk dat mijne ziel in den laatsten tijd meer in den hemel dan op aarde is geweest.

Er is eene verandering onder de Kaffers, bijna ongelooflijk. Een verlangen om Gods Woord te hooren, in de kerk en buiten af. Zij komen naar ons om over hunne ziel te spreken. Oude grijze Kaffers zeggen: Ik zoek Jezus alleen en niets anders. Anderen zeggen: ik heb den Heere Jezus gevonden. Ik heb harde harten gebroken gezien. Ik heb kinderen zien weenen dat mij het hart brak, en ik heb hen hooren zeggen, en nog zeggen zij het: Wij hebben ons hart aan den Heere Jezus gegeven, en wij hebben Hem waarlijk lief. Ik heb die kinderen gezien en gehoord drie dagen en drie nachten zonder spijs, zonder slapen, niets doende dan bidden, danken en zingen. Ik ben wakker geworden na een paar uren, afgemat en vermoeid, dat ik tot mijne echtgenootte zeide: Het is onmogelijk te slapen. Hier werd er gebeden, daar geweend, op eene andere plaats gezongen, zelfs in de Kafferkraal werd er geene spijs gekookt. Over niets werd er gesproken. Het was eerst: “Ik ben ziek,” of “mijn hart is zeer,” of “ik zoek naar den Heere Jezus.” Hier rukte eene Kaffermeid de rei kralen van het hoofd, en zeide, “weg van mij, gij bindert mij.” Daar plukte een ander de koperen ringen van de beenen en wierp ze in de rivier,

zeggende, “zal ik mijne zonden voor een ander laten?” Hier roept een uit: “ik heb den Heere Jezus nog niet, maar ik bid dat Hij toch medelijden hebbe.” Een groote tooverheks hoort de kinderen spreken over den Heere Jezus. “Ja,” zegt zij bij zichzelf “gij hebt Jezus gevonden (oude Michael luisterde haar toevallig af) maar ik zal mij ook aan zijn voet werpen. Hij zal medelijden met mij krijgen.” Twee Kaffers in de bergen hadden daar geen rust meer, zij konden niet eten, zij wisten niet wat het was, maar zij moesten naar de kerk komen. Ja, zij, die nooit van Jezus hoorden, Heidenen, *blind en woest* van aard, ver in 't Zuiden, ver in 't Noorden, worden *tot Gods kerk* vergaard.

Zult gij niet met ons den Heere loven?

Goedgedacht, Maart, 1876.

“Waar het hart van vol is, loopt de mond van over,” zegt een oud spreekwoord; en daar mijn hart nog vol is van de groote genadebewijzen, die wij sedert Januarij jl. hebben mogen zien en ondervinden, zoo is het nu moeilijk over iets anders te schrijven.

Ik ben weder van huis geweest, heb huisbezoek gehad bij de blanken, en heb ook het werk van onzen Evangelist Salomon onder de Bamalitse-Kaffers in *Malitjesland* nagezien. Er zijn verscheidenen die met ernst Gods Woord aannemen, en wij kunnen met blijdschap vermelden, dat het brood, jaren geleden op het water geworpen, nu gevonden wordt. Doch ik geloof niet dat ergens elders de vijandschap tegen het Woord zoo spoedig en krachtig geopenbaard is als daar. Vooral onder de kinderen was er vervolging. Sommigen zijn gesteenigd en geslagen; anderen moesten zonder eten blijven. Zelfs Salomon is bedreigd geworden en belet de klok te luiden, doch hij is standvastig. De kapitein of onderkapitein van de kraal, waar hij is, ondersteunt hem; en nu hoor ik dat de hoofdkapitein bevel heeft gegeven om die leeren willen met rust te laten. Nu worden twee kerkgebouwen opgetrokken, het eene, waar Salomon is, en het andere, op de plaats van den ouderling der Nederd Geref. Kerk, B. Vorster; in het laatste zal zijn zoon het Evangelie aan de Heidenen verkondigen. Gij ziet dus dat het een werk des Heeren is, zelfs de vervolging is er een bewijs van. Kinderen hier op de Statie worden nog geduriglijk zielen tot den Heiland gebracht. Sedert mijn laatsten aan u zijn er omtrent tien die belijden den Heiland gevonden te hebben. Gij hebt zeker veel voor ons werk gebeden. Paulus schrijft mij van het dorp:

“Het schijnt of de Heilige Geest op de sporen van onzen wagen ons volgt.” Bij den Heer Voster op het dorp (onder de blanken), op een paar plaatsen, waar ik huisbezoek gedaan heb, op al die plaatsen is Gods Geest werkzaam na ons vertrek van dezelve. Op het dorp, schrijft Paulus, zijn twaalf tot den Heiland gekomen. Mijn laatste bede, toen ik van de blanken ging, was : “Heere, kom door uwen Geest in mijne afwezigheid, opdat iedereen wete, dat het niet mijn werk, maar Uw eigen werk is.” Ben ik beschaamd geworden ?

Goedgedaacht, Zoutpansberg, April, 1876.

Ik kwam gisteren thuis van de Spelonken en zal misschien aantaande week weer van huis moeten gaan. De tijdingen van het dorp, alwaar Paulus werkt, roepen mij daarheen. Ik moet ook weer onder de blanken gaan kerk houden, en wat ik van 's Heeren werk onder hen vernomen heb, dringt mij zeer ook eenige dagen langer onder hen te vertoeven.

O ! welk een jaar is 1876 voor het arme verachte Zoutpansberg geweest. Het is mij als of in de eeuwigheid een kruisje gezet werd achter dit jaar.

Ik zal u uit mijn aantekeningboekje het een en ander vertellen waaruit gij, hoop ik, veel stof tot bidden en danken zult vinden. Op den 26sten Maart was er eene zeer groote beweging vooral onder hen die den Heere gevonden hadden. Zij schijnen veel gevoel te hebben voor hunne onbekeerde betrekkingen, waarvan sommigen nog in Kafferkrallen, ver van hier wonen.

Den 26sten kwam nog een zoon van ouden Michael, die al geruimen tijd zeer ernstig is, mij vertellen dat hij den Heiland gevonden had.

Den 31sten kwam weder een jonge Kaffer mij hetzelfde zeggen.

Toen Eerw. Creux, de Zwitsersche zendeling, hier was, sprak hij met eenigen. Een, die den Heere nog niet gevonden had, gaf Hem zulk een getrouw antwoord dat hij er over verwonderd was. Ik zeide hem, dat ik niet dacht dat iemand hier hem met opzet omtrent zijne ziel onwaarheid zou vertellen.

Den 3den April kwam weer een jongen, wiens ouders in Malitziesland wonen, mij zeggen dat hij den Heiland gevonden had. Hij was sedert Januarij zeer heilbegeerig.

Op den 5den kwam een oude Heer Grobler alhier. Hij is 80 jaren oud, en woont in het houtbosch. Hij zegt dat, alhoewel oud en zwak, zijn hart hem hierheen dreef. Hij werd den volgenden dag gevolgd door den diaken S. Eloff met eenige kinderen (drie) die zich aan den Heiland hadden gegeven. Zij vertelden

mij hoe de Heere onder hen had gewerkt. Toen ik afseheid nam van de blanken, heb ik mij geregtigd gevoeld hen te verzekeren dat Gods Geest tot hen komen zou, indien zij volhardend en heilbegeerig daarom zouden bidden. De diaken die er was (Grobler, zoon van den ouden die hier kwam) begon denzelfden avond een biduur, en de Heer was er ook. Het begon met eene bediende, die den volgende morgen bij het water bewusteloos werd gevonden, en die, toen zij teregt kwam, niets deed dan bidden. Doch ook verder werkte de Geest des Heeren. Kinderen kropen op den grond rond in angst; volwassenen en bejaarden waren den geheelen nacht biddende. Het dochttertje van diaken Grobler was hier ook hevig aangedaan op een avond. De verschijnselen, zoo als ik hoor bij velen, zoo als ook hier het geval was, zijn als of de arme mensch hevig benaauwd is, en rondkijkt als of hij wil vlugten.

Den 10den zijn zij weer vertrokken. Den vorigen dag waren er weer velen regt bedroefd in de kerk, vooral 's morgens. Eene oude vrouw is op den 9den tot den Heiland gebragt. Zij is niet lang geleden hier gekomen.

Ik denk dat ik u vroeger iets heb vermeld van eene reis naar een Kafferstam genaamd Bothokou, meer dan twee jaren geleden. Er was toen de grootmoeder van kleinen Michael Buijs, die hem zeide, dat sedert hij haar van den Heere Jezus verteld had, zij altijd aan den naam Jezus gedacht had. Zij is thans ook hier. Ik geloof dat zij waarlijk den Heiland gekozen heeft. Een van hare zonen kwam haar bezoeken. Hij is alsnog zeer onverschillig. Reeds den eersten avond zeide hij, dat h j hier niet lang zou blijven, want hier wordt te veel gezongen. Hij was op den 9den naar de Kaffers in de bergen achter ons gegaan, en het was aangenaam te zien hoe bezorgd zijne oude moeder was toen hij Zondag morgen nog niet terug was.

Kort voor de morgengodsdienst kwam hij, en toen was zij toch zoo verblijd en zond hem naar de kerk, "om," zeide zij: "te hooren wat ik gehoord heb." Hij is nu weer naar zijn stam en scheen nog ongevoelig te zijn. Hij wilde zijne moeder mede nemen, doch zij zeide: haar hart is hier, niet daar bij de Heidenen.

Den 12den gingen wij van hier naar de Spelonken. Omtrent twee en een half uur van hier gingen wij Zandrivier door. Wij spanden d-ar uit. Ik ging van huis te voet met ouden Michael en Jona en eene schaar van kinderen die met ons gingen, tot aan Zandrivier. Zij hebben den weg waarlijk *afgezongen*. Mejufv. Kriel, van Lijdenburg, zeide toen zij de eerste maal hier was: de kinderen zingen hun werk af. Te Zandrivier heb ik een lekker baksel zoetwater-visch gevangen. De kinderen, vooral de kleine Engela, *zijn regt gek* naar visch. Toen ik daar bij het water zat, dacht ik geduriglijk aan de belofte des Heilands aan *ons*: "Gij

zult menschen vangen." Ik dacht ook, zoo als ik dikwijls doe wanneer ik daar doorga, aan Ds. C. Murray, van Graaff-Reinet, en aan zijn bezoek hier in 1865, en het was mij alsof ik hem zijn zakdoek nog zag uitspoelen. Ware hij nu hier, hij zou met meer zielen kunnen Avondmaal vieren dan toen wij hier aan 't Avondmaal zongen :

“ En U mijn Vriend .....
Niet ijverig doen wat Gij gebiedt,
U al mijn heil niet noemen.”

HOOFDSTUK XIII.

JAKOB NELSON EN HET WERK IN DE SPELONKEN.—KRACHTDADIGE GEESTES WERKING ONDER DE BLANKEN.—BRIEF VAN DS. J. G. KRIEL OVER DIT WERK.—ZWITSERSCHE ZENDELINGEN GEARRESTEERD.—EERW. DIETERLEN BELET NAAR DE BANYAI TE GAAN.—BEZOEK AAN DE VERSCHILLENDE STATIES.—VOORTGANG VAN HET WERK.—BEZOEK VAN DS. KRIEL.—VOORTGANG VAN HET WERK ONDER BLANKEN EN KLEURLINGEN.

Goedgedacht, Junij, 1876.

Ik hoop, dat ik niet weer herhalen zal, hetgeen ik reeds gezegd heb; doch al doe ik het, dan zult gij het mij vergeven; vooral als gij denkt aan de gedurige herhaling, die tot u van den preekstoel en van Christenvrienden komt om toch uw hart aan den Heiland te geven.

Ik weet niet of ik u iets verteld heb omtrent ons bezoek in de Spelonken. Daar woont ook een bastaard-aartsvader, zoo als oude Michael Buijs, hier bij ons is. Er zijn van de kinderen van den Bastaard—hij heet Jakob Nelson—met de Buijsen getrouwd. En niet alleen omdat zij betrekkingen zijn, maar daar zij menigmaal hier zijn geweest en wij bij hen, en sommige hunner ook onderwijs bij ons hebben genoten, beschouwen zij zich als een deel van ons werk.—Wel, ik ging daarheen.—Wij gingen den 13den April van hier, en kwamen er den volgende dag.

Ik denk gij zult uit eenen vorigen gezien hebben, hoe hier, gedurende de Opwekking, eenigen hunner juist zijn komen kuijeren, en hoe ik geloof dat acht hunner den Heiland alhier hebben leeren kennen. Wel, ik vond hen allen nog bij den Heiland; eenigen waren bijgekomen; onder hen een paar *Knopneuzen*. Bij hunne tehuiskomst, na hun bezoek alhier, is Martha Nelson—tweede dochter van den oude—hun geregeld voorgegaan, 's Zondags en in de week; en het werk des Heeren is verder op de plaats uitgebreid, ook onder de blinde Knopneuzen (Kaffers), waarvan er een mooi klompje onder ouden Jakob woont.—Eene oude grijze meid, die de mensch mischien buiten hoop zou beschouwen, kwam bij mij en vertelde mij dat zij den Heere Jezus lief heeft. Zij vertelde mij dat zij een' droom had, die haar zeer onrustig bad gemaakt. Zij droomde dat zij met Martha (hierbovengencemd) en Fija Buijs, die ook

den Heiland lief heeft, aan 't loopen was. Zij kwamen bij eene groote rivier. Martha en Fija gingen er door, doch zij bleef aan deze zijde, zij kon haar niet volgen. Den volgenden dag komt zij bij Martha, die voor haar bidden, en haar den weg des Heeren uitleggen moest. Haar hart, zegt zij, is nu slechts zeer, als zij aan hare zonden en aan de hardheid van hare vrienden denkt. Eene andere die ook nu belijdt den Heiland gevonden te hebben, was zulk eene befaamde tooverheks, dat toen ik hier op de Statie van haar sprak, meer dan één de handen van verbazing in elkaar sloeg. Den 16den, Zondag, was er eene groote, aandachtige opkomst, ook Kaffers van naburige kralen. Toen ik den 19den van daar ging, werden wij door eene groote schare zingende een heel eind wegs begeleid. Wij baden nog te zamen in het veld, doch hunne laatste woorden waren: "Meneer! moet ons niet vergeten." "Meneer, moet gauw weer kom." "Meneer, stuur toch een om ons te leeren." "Meneer, stuur toch ver oom Jona." Ik heb bij onze thuiskomst de zaak voor de gemeente gebragt, met Jona gesproken, en hij is kort daarop naar de Spelonken gegaan; waar, zoo als ik voorledene week, hoor, het nog regt goed ging.

Den 23sten was er weer veel opgewektheid alhier; een paar onbekeerden waren sterk aangedaan.

Den 2den Mei, moest ik weer van huis, om weer onder de blanken het Evangelie te prediken. Ik ging vol verlangen en verwachting. Vele kinderen begeleidten mij, en keerden met moeite terug. Dien avond nog kwam ik bij onzen Evangelist Salomon Movoeri, die onder de Bamoletsi Kaffers arbeidt. Hij heeft het bitter onder hen. Eenigen tijd geleden scheen het of eene groote beweging onder hen was; nog is er een klompje dat getrouw aan Gods Woord blijft; eenigen zijn ook reeds tot den Heiland gekomen; doch het grootste gedeelte wil met kracht en geweld Gods Woord uit dat land hebben. Salomon wil echter met de hulp des Heeren er blijven, zoolang hij kan. Bidt toch veel voor de Bamoletsi. Zij zijn nu aan het oorlogen, misschien is dit eene reden van de groote verandering onder hen. Ik hield daar een paar malen godsdienst, en ging den 3den naar den Heer Voster. Den 5den kwam ik op de kerkplaats. Den 6den hadden wij ons gewoon biduur. Den volgende dag preekte ik in den namiddag over Heid. Catech., Zondag 8: De "Heilige Drieëenheid." Die preek werd door den Heer zeer gezegend, ook van den voormiddag over Jes. 55 vs. 6. Dooh geen wonder, er was honger, sterk verlangen naar Gods Woord. De vele gebeden, de stichtelijke gesprekken toonden aan dat de Heer aan 't komen was door Zijnen goeden Geest. Doch hierover nader. Kinderen! zoo gij honger hebt, zal iedere preek waarin de Heiland u wordt voorgehouden u tot zegen zijn.

Augustus 1876.

In mijn laatste vertelde ik u, dat de Heer de woorden, gesproken op Zondag den 7den Mei, onder de blanken, zeer heeft willen zegenen. Den 9den hoorde ik dat op de plaats van den Heer Hugo—een half uur te voet van de kerkplaats—grootte ernst onder de menschen was, dat sommigen biddende en weenende bleven, en dat men zeer wenschte mij dáár te zien. Wij verwachtten echter Gods Geest ook op de kerkplaats, daar sedert eenige dagen sommigen bijna niets meer konden doen dan rondgaan en ons zoeken, geduriglijk biddende, en bij het geringste woordje dat ik sprak, weenende. Dien avond—onvergetelijke avond!—hadden wij wederom ons biduur. Pas hadden wij begonnen, of een vrouw werd geweldig aangedaan. De bank waarbij zij knielde, schudde onder haar, zij trachtte zich te bedwingen, zooals zij getuigde, uit schaamte; doch het hielp niets, onder een vloed van tranen sprong zij op en liep het kerkgebouw uit. Kort hierna begon een zoontje van een der diakenen overluid en ernstig te bidden en te weenen. Ná een paar gebeden werd het bekende “Heer! waar dan heen?” gezongen.—

Toen wij het versje begonnen te zingen sprong een, anderszins heel bedaard, man van zijne zitplaats op, stak zijne armen uit naar den hemel, gilde een paar woorden uit, liep naar de andere zijde van het gebouw, en zonk bij eene bank neder, waar hij biddende bleef tot zeer laat. Een ander viel op zijn aangezicht ter aarde, en het was mij als of hij met zijne handen een gat in den grond wilde boren, om het grijze hoofd daarin te versteken. Anderen—doch genoeg, het was duidelijk, God de Heer had zich aan arme Zoutpansbergers geopenbaard, en bijna geen een was er, of de overtuiging was er bij hem: dit is Gods vinger. Ik ging rond en sprak, maakte het zoo duidelijk ik kon, dat die aandoening slechts Gods krachtadige klopping was aan het hart en dat zij zich aan den Heiland moesten overgeven, enz.—

Terwijl ik zoo sprak met een ieder, kwam de vrouw, die in 't begin was uitgegaan, bij mij, ging aan mijne voeten zitten en zeide: “Mijnheer Hofmeyr! nu kan ik ook zeggen; ik heb mijn Jezus gevonden. O! hoe kan ik u ooit danken dat gij onder ons zijt gekomen om ons met den dierbaren Jezus bekend te maken.” Wat ik gevoeld heb! kan ik dat beschrijven? Het antwoord op vele gebeden en tranen, de eersteling onder de blanken. Ik kon slechts aanbidden. Wij hadden iederen dag biduur, doch nu werkte de Geest Gods meer stil voort; de ernst nam toe en geduriglijk kwam nu de een dan een ander mij vertellen dat zij den Heiland gevonden hadden, of anders merkte ik het uit de verandering in hen. En wat mij het meest verootmoedigde was dat de meesten naar mij toekwamen, sommigen mij om den hals vielen, en bedankten voor wat ik aan hen gedaan

had. O, kinderen, geve God de Heere u allen eenmaal de zaligheid te genieten, dat gij het middel wordt in Zijne Hand om zondaars tot Hem te brengen! Hem alleen zij alle eer!—

Den 10den ging ik met nog eenigen naar de plaats van den Heer Hugo. Op weg ontmoetten wij eenigen, die naar ons kwamen. Een oude grijze vader van 79 zeide: “Mijnheer, ik kom naar u toe, ik kan het niet meer uithouden, ik kan geen rust vinden.” Ik antwoordde: “Maar ik kan u ook geene rust geven; gij moet u geloovig en geheel aan den Heere Jezus geven. Hij heeft u rust beloofd.” De oude zuchte en kermde, leunende op zijn stok. Op de plaats sprak ik en bad met hen. Twee hadden den Heiland gevonden. Uitgaande zag ik den ouden grijsaard staande bij den hoek van het huis. Ik zeide: “Oude vader G., waarom geeft gij u niet aan den Heiland.” “Hij staat nu aan uw hart te kloppen.”

Hij: “Ach ik geloof dat Hij sommige zonden vergeven heeft.”

Ik: “Neen! Hij doet geen half werk, Hij vergeeft alles, of niets.”

De oude keek mij verbaasd aan, als iemand, die uit een diepen slaap gewekt wordt. “Nu! dan geloof ik, dat hij al mijne zonden vergeven heeft en nu loof ik hem met mijn geheele hart.”

Een andere vrouw vond den Heiland, terwijl ik op het harmonium speelde, “Zoo gij in 't regt wilt treden,” enz. Toen wij in den namiddag terugkeerden gingen bijna allen met ons mede. De oude had zijn stok vergeten.

Ik zeide tot hem: “Oude vader G. wordt weer jong.”

Hij: “Ja! ik ben nog niet één dag oud.”

Kinderen! ik zou veel kunnen schrijven, doch kan dit nu niet. Genoeg! gedurende de week ging het zoo; meer werden toegebracht, en die den Heiland vonden, begonnen onmiddellijk van Hem te getuigen, en zoo werden oud en jong, blank en gekleurd, tot den Heiland gebracht. Zondag vierden wij het H. Avondmaal. O welk een Avondmaal!

October, 1876.

Ik moet weer trachten aan u te schrijven, ofschoon ik zoo afgewerkt was, dat ik nu eerst begin kracht te krijgen. Doch in den dienst van Koning Jezus afgewerkt te zijn is een “Hemel op aarde.” Ik denk menigmaal aan de aangename woorden in een gedicht van den leeraar, Ds. Huet,

“Daar legt de strijder, moê gestreën,
Zijn hoofd ter ruste neer.”

en als ik daaraan denk, dan gevoel ik lust om meer te werken, te strijden.

Ik ben gebleven bij het Avondmaal, dat wij te Rhinocerospoort vierden. Aan de tweede tafel kwamen er slechts drie vrouwen. Ik moet bekennen, ik was eerst ontevreden, dat ik, zoo afgewerkt, nu voor drie moest spreken, doch ik schaamde mij, en de Heere gaf mij een regt dankbaar hart, dat ik nog een handvol van Zijn Heilig zaad mogt uitstrooijen. Ik sprak over "Mijn Liefste is mijn en ik ben de Zijne." O, voor hoe vele is dat woord niet een zegen geweest, die zeiden "Nu kan ik ook zeggen : Mijn Liefste is mijn en ik ben de Zijne."

Na de godsdienst ging de schaar uiteen. Kinderen ! er waren voetpaden opgetrapt door bekommerde bidders naar bosschen, sloten, enz. Kort hierna kwam men mij roepen : een vrouw had den Heiland gevonden. Nog sprak zij toen er eene andere inkwam. Op hare knieën ging zij het vertrek door, getuigende van de liefde haars Heilands, en anderen aansporende : "O" riep zij uit, "had ik geweten wat ik hier zou vinden, dan was ik op mijne knieën naar de kerkplaats gekomen."—Meer nog vonden den Heiland. Een jonge man, de eerste mijner aannemelingen, ging dien achtermiddag naar zijn huis. Daar geene rust vindende kwam hij in den avond terug, en daar, bij het achteros-juk, viel hij neder en vond zijnen Heiland.

Den volgenden dag, na ons zendingbiduur, hadden wij kerke-raadsvergadering, doch geduriglijk moesten wij opschorten. Gods geest werkte met kracht. Het was mij zoo als die zware regente Kuilsrivier—jaren geleden. Nu viel het ééne gebouw, dan het andere. Hier viel de ongerechtigheid, dáár de eigengerechtigheid. Hier eene vrouw aan den hals van haren echtgenoot, hem smee-kende zich met God te laten verzoenen ; dáár een broeder bij zijnen broeder ; weder kinderen bij hunne ouders.

In den namiddag ging ik naar eene plaats, een half uur van daar, waar er velen waren, die onlangs tot den Heiland waren gekomen—zoo wel blank als gekleurd. Dien avond kwamen twee van de kerkplaats ons achterna. Ik vraagde hun, wat zij waren komen zoeken.

De een (zij hadden den Heiland nog niet) viel mij om den hals, weende en zeide : "Ach ! Mijnheer Hofmeijr, ik kan geene rust vinden."

Ik zeide : "Gij hebt de moiete te vergeefs gedaan, ik kan u geen rust geven, de Heiland zegt : "Komt tot mij."

Wij bragten er dien nacht door, en gingen den volgenden morgen van daar naar een houtbosch, alwaar sommigen onzer gemeente woonden, alwaar ook Ds. Biccard, en een groot deel der Hervormde gemeente hun verblijf hadden. Vóór ons vertrek echter was er een blanke man en ééne gekleurde vrouw toegebracht tot de kudde van Christus.

Onze reis naar het houtbosch kan niet beschreven worden. Het

was alsof de Drieéénige met alle de Heilige Engelen ons begeleidden. Er was niemand in ons gezelschap (5 wagens) of die getuigde: "Mij ook heeft Jezus opgezocht en van den boozen vrijgekocht;" dan slechts kleine kinderen en een paar bedienden. En nu was het aller verlangen hunne arme blinde betrekkingen en vrienden in de Hervormde Kerk—waarvan sommigen ons regt vijandig waren en met de opwekking spotteden—met dat heil bekend te maken en aan te sporen dat aan te grijpen. Dien avond sliepen wij in het veld. Onze gebeden waren ernstig en geloovig voor onszelven, voor anderen, vooral voor de Hervormde Kerk. Den volgenden morgen kwamen wij in het houtbosch. Na nogmaals onszelven en onze begeerte om de zielen voor Koning Jezus te redden in het gebed aan zijne voeten gebracht te hebben, met het vaste besluit om niet over kerken maar over zielen te spreken, ging men uiteen. Er was geen kans dat terug te houden. Daar Ds. Biccard van huis was, wilde ik niet in zijne gemeente rondgaan, daar ik niet wilde schijnen in zijne afwezigheid mijn dag waargenomen te hebben. Ik heb slechts eene oude vrouw bezocht, en met haar en de aanwezenden over hunne eeuwige belangen gesproken. Eene andere vrouw, die ik uit dankbaarheid een bezoek wilde brengen, was niet thuis. Velen echter kwamen naar ons, en ik heb met hen gesproken, daar mijn hart bloedde over hen, mijne mede-Afrikaners. Zondag preekte ik over: "Schik u om uwen God te ontmoeten," en over "Manasse," en hoewel Ds. Biccard zijne gemeente belet had onder mijn gehoor te komen, waren er verscheidene Hervormden, waarvan sommigen zich nu in den Heiland verheugen.

Ik laat hier volgen een brief van den Predikant der Nederd. Geref. Gemeente van Lijdenburg, wijlen Ds. J. G. Kriel, aan Ds. Neethling, te Stellenbosch.

Lijdenburg, 14 April, 1877.

Hooggeachte Broeder in Christus,—

Toen ik onlangs in de Gemeente Zoutpansberg was, en ook op de Statie van Br. Stefanus, vatte ik het plan op om aan u eenige regelen te schrijven aangaande het heerlijke werk des Heeren aldaar, zoo als ik het heb mogen zien. Ik kan het nauwelijks begrijpen hoe ik er zoo lang mee uitgesteld heb.

Gehoord hebbende dat de Heere daar zoo velen tot Zich getrokken had en nog steeds trok, velen van wie mij niet bekend waren, begon ik zeer begeerig te zijn, zelf er heen te gaan en ooggetuige te zijn van de wonderbare genade Gods en om zelf ook verkwikt te worden. Doch wegens den oorlog kon ik mijn plan niet

ten uitvoer brengen voor de maand December, toen het een weinig meer rustig was geworden ; en ik bleef er omtrent drie weken.

Toen ik er kwam, was 't meer stil geworden ; dat is er vonden niet meer zoo vele bekeeringen plaats. Maar het was niet moeilijk te zien, dat de Heere een groot werk in onze Gemeente aldaar verrigt had. Het was verkwikkend die ongewone blijdschap en hartelijkheid te zien, waarmede verreweg de meesten mij verwelkomden. Nimmer te voren was er zulk eene heilige vreugde te lezen op bijna aller gelaat ; nimmer was er zulke vrijmoedigheid om te spreken van de liefde en genade van den lieven Heiland. Menschen, die vroeger naauwelijks een woord met mij spraken en niet wisten wat te antwoorden, indien met hen gesproken werd over den toestand hunner ziel, prezen nu, uit eigene beweging, de groote genade des Heeren, dat Hij zich ook over hen ontfermd en hen getrokken had uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht. Bijna een ieder, met wien ik sprak, wist mij te vertellen wat de Heere aan zijne of hare ziel had gedaan.

Onze Gemeente daar is aanmerkelijk grooter geworden. Velen, die vroeger tot de Hervormde Kerk behoorden en door den Geest des Heeren aangegrepen werden, kwamen voedsel voor hunne ziel zoeken bij de godsdienstoefeningen van Br. Stefanus en sloten zich langzamerhand bij onze Gemeente aan.

Er is eene groote begeerte onder de menschen om de openbare godsdiensten bij te wonen ; hoewel er groote moeilijkheden aan verbonden zijn en sommigen ver af wonen, werd haast niemand die tot onze Gemeente behoorde bij de kerkgelegenheden gemist, zoolang ik er was. Niemand scheen te willen achterblijven.

Niet minder gezegend is het werk onder de gekleurden, beide op de boerenplaatsen en op de statie, ja, zelfs, zooals ik vernomen heb, onder de kraalkaffers. Doch, hiervan zal Br. Stefanus u wel zelf alles geschreven hebben. Moge de Heere Zijn werk nog verder groot maken, en ook tot ons overkomen ! Wij hebben er groote behoefte aan.

Goedgedacht, Zoutpansbergen.

In tijden van opwekking gevoelt de knecht des Heeren zoo duidelijk dat hij onder de leiding des Heeren is. Geen mensch is in staat om het dagwerk dat de Heere hem zal geven, af te doen, van te voren te bepalen. Van stap tot stap leidt de Heere ons, zooals Hij zelf zegt : " Ik zal de blinden leiden langs paden, die zij niet geweten hebben," en van een kleine daad hangt menigmaal zooveel af, dat wij de hand des Heeren moeten erkennen. Den 18den kregen wij tijding van de Zwitsersche

broeders uit de Spelonken, dat zij gevangen genomen zouden worden. Een, Creux, schreef mij een brief, raad vragende. Wij waren zeer gekrenkt door die treurige tijding. Wij besloten dien avond af te zonderen tot gemeenschappelijk gebed, dat het Woord Gods niet uit de Spelonken genomen mogt worden. Ik trachtte de onzen te herinneren aan hunnen toestand, eer Gods Woord onder hen werkte—in duisternis zooals thans in de Spelonken. Ik wees hen op ons zamenkomen als in overeenstemming met het bevel des Heilands: “Bidt den Heere des oogstes dat Hij arbeiders uitstoote,”—hoe zou Hij ze dan wegnemen? Dien avond stortten oude geloovigen tranen aan de voeten des Heilands. Er was eene zeer groote beweging in de kerk, die vol was. Na het biduur zeide meer dan een: De Heere zal Zijn Woord uit de Spelonken niet wegnemen.

Den 24sten was er zeer veel leven in het kinderbiduur. Er kwamen verzoeken in om voorbede voor vier jongelingen, vruchten der opwekking—die zich gereed maakten naar Britsch Basutoland te gaan, om opgeleid te worden met Piet en Koenraad Buijs voor Evangelisten.—Ook werd er voorbede gevraagd voor een jongen blanke, die juist op een bezoek alhier was.

Den 27sten ging ik van huis, om ons werk in the Spelonken te bezoeken. Den 29sten kwam ik aldaar, had den 30sten bij Jakob Nelson kerk, alwaar ook een paar blanken tegenwoordig waren, waarvan de een onzen Evangelist Jona, in de Zondagschool behulpzaam is. Hij is ook in de opwekking tot den Heiland gebragt.—Den 31sten ging ik van daar verder in om de zwaarbeproevede Zwitsersche broeders te zien. Den 1sten Augustus kwam ik bij hen, toen zij mij vertelden dat ik juist gekomen was om te zien, hoe zij gearresteerd werden. Ik trachtte hun moed in te spreken, en wilde niet gelooven dat zulks geschieden zou. Ik kan niet zeggen hoe die dag omgegaan is. Ik kon den Heere niet loslaten. Ik gevoelde het was eene groote eer voor die uitverkorenen Gods, aldus behandeld te worden, doch het was mij zwaar dat het Evangelie, al was het maar eene schijnbare nederlaag, zou lijden. En ook sidderde ik bij de gedachte aan de groote zonde en schuld, die dit land--dat ik op mijn hart draag—op alle vroegere zonden stapelde.

Den 2den Augustus 1876 werd dan die schandelijke daad ten uitvoer gebragt. Twee predikers van het Evangelie werden gearresteerd, zonder dagvaarding, zonder de minste kennis van het kwaad (?) dat zij bedreven hadden, onder de regeering van iemand (President Burgers), die niet vele jaren geleden gebeden had: “Uw Koningrijk kome,” en die lang geleden nog zich uitgaf als liberaal en ons vertelde, dat wij zouden zien dat dit het best zou zijn vóór alle partijen.--Ik heb den Veldcornet, een Engelschman, genaamd Grieves, gezegd dat hij een Christen was,

of althans zich een noemde, vóór dat hij Veldcornet was, en dat hij verplichtingen had aan zijn Hemelschen Regter, die vrij wat gewigtiger zijn dan van zijnen aardschen.

Ik moest weg, omdat ik veel te doen had bij Jakob Nelson, en mijne ziel kon zulk eene verschrikkelijke zaak niet aanzien. Ik klemde mij aan den Heere vast: zou God Zijne Genade vergeten? Heeft de Heere onze gebeden niet verhoord? Zullen wij beschaamd worden? Doch mijne ziel kreeg troost bij de gedachte: Gods Woord blijft toch, en ik was bijna verzekerd: zij zullen niet verder gaan dan Marabastad.

Den 3den kwam ik wederom bij Jakob Nelson, trouwde twee paren, ben nog eens de gevangen broeders gaan zien, die niet ver van daar uitgespannen waren. Men had zoo slecht gezorgd, dat zij geen kost of beddegoed hadden van Gouvernementswege. Den 6den had ik vrijmoedigheid om op de plaats van Jakob Nelson 10 volwassenen en 2 kinderen door den H. Doop tot de gemeente van Christus te brengen. Gij herinnert u hoe ten tijde der opwekking een klompje uit de Spelonken bij ons kwamen en den Heere daar vonden. Wel, ik doopte eenigen van hen. Een paar waren er bijgekomen sedert hunne thuiskomst. Onze Evangelist Jona, hoe wel zwak, werkt er met zegen.

Den 7den moest ik nog eerst voor de blanken in de buurt kerk houden. Daarop vertrok ik en kwam den 9den behouden thuis, waar ik met eene blijdschap ontvangen werd, alsof ik een jaar van huis was.

Gij zult zekerlijk gehoord hebben, lieve kinderen, dat Eerw. Dieterlen, die op reis was naar de Banyai, te Pretoria—de hoofdzetel van deze vrije (?) Republiek (??)—gekeerd werd. Wel. De Fransche broeder Mabile schreef mij om toch de Banyai te laten weten, wat of de reden was dat de Zendelingen, door Aser en Simon Buijs aan hen beloofd, nog niet gekomen waren. Wij kregen een Evangelist, Bethuel, bij de Zwitsersche Zendingen, en zonden hem, met den gids, die Aser daar gebragt heeft—ook een geloovige—Simon Buijs, om, zoo als de Kaffers zeggen, de harten der Banyai wit te maken, d.i., hun te verzeke- ren dat hunne Zendingen aan 't komen zijn.

Den 11den zijn Simon en Bethuel vertrokken, en ik kan zeggen, zij lieten ons voor hen en de Banyai biddende achter.

De Kaffers, en vooral de kinderen, zijn bijzonder gevoelig. Het is hun genoeg verteld, hoeveel of weinig waarde tranen hebben, zoo zij niet uit het gebroken hart komen en aan de voeten des Heilands vallen. Het is hun verteld dat wat zij den Heere geven, zonder zichzelf, bij Hem niet welgevallig is. En toch is het onmogelijk hen te keeren. Dikwijls na de preek onder het nagebed of nagezang barsten velen in tranen uit. 's Zondags avonds na het biduur, en ook 's Maandags avonds, na

het kinderbiduur, komen de kinderen nog altijd met mij mede, en zingen een geruimen tijd voor onze deur.

Ik hoorde ook in dezen tijd om mijne blijdschap te verhoogen, hoe de Heere onze gebeden voor de leden der Hervormde Kerk verhoord heeft, en dat onze arbeid onder hen niet ijdel is geweest. Men vertelde mij, dat meer dan een hunner den Heere gevonden had, en dat zij, die mij vroeger zeer haatten, nu met groot ongeduld de maand September afwachten, als wanneer er wederom kerk zal worden gehouden door mij te Rhinocerospoort. Dat dit mij aangenaam was verstaat gij, maar ik moest nog grootere dingen zien dan deze.

De Heere deed ons, bij dit alles, echter niet vergeten, dat wij nog op aarde waren. De mazelen bragten ons een bezoek. Onze vier kindertjes kregen, bijna tegelijkertijd, de mazelen, en de geheele statie was in korten tijd een Bethesda. Doch, de Heiland was zeer nabij ons, en de meeste hebben zonder moeite uitgemazeld, en liepen den derden dag buiten rond, als of er niets gebeurd was.

Den 25sten Augustus kwamen hier wederom drie afgezanten van Makapaan Apie, mij wederom ernstiglijk smeekende om toch medelijden met hen te hebben, en iemand naar hen te zenden, om hun Gods Woord te verkondigen en te onderwijzen.

Den 30sten moest ik weder van huis, om, volgens bestelling, onder de blanken kerk te houden. Laat in den avond kwam ik bij onzen evangelist Salomo te Bethesda in Malitzesland. Den volgenden morgen kwam de kapitein van de kraal waar Salomon werkt naar mij. Men kon met het geloofs oog zien, hoe de Heilige Geest met den Satan streed om die ziel. Hij had het bitter en liep, na een paar woorden, als een bezetene in het veld, geduriglijk met zijne handen slaande. Doch de Heilige Geest heeft de overwinning behaald, en ook hij zit aan de voeten des Heilands.

Den 2den September kwam ik op de kerkplaats. Dien avond nog kwam een van mijne vroegere vijanden en eenige anderen naar de godsdienst. Hij groette mij—zoo als hij het zeide—met een broederlijken kus. Het was mij zalig die zuigelingen in Christus van onder de gelederen des vijands te zien uitstappen, en de broederen in den Heiland opzoeken.

Den 3den was de kerk zeer vol. Ik sprak over de woorden: "Wasch mij en ik zal witter zijn dan sneeuw." Een van onze gemeenteleden, die altijd er trotsch op was dat hij niet weenen kon, vond geene rust dien dag voor het hol van zijnen voet, doch vlugtte tot Christus, die hem vrede gaf.

Ik had afgekondigd dat er aanneming zou zijn; en nu besloten wij, alle avonden biduur te houden, en den Heere te vragen om Zijnen Geest over diegenen uit te storten, die Hem nog niet deelachtig waren.

Maandag avond hadden wij biduur voor mannen; Dingsdag voor de vrouwen; Woensdag avond zou voor de kinderen zijn; doch ik ging Woensdag naar eene plaats niet ver van daar, en men stelde het kinderbiduur uit tot Donderdag avond. Ik was blijde, want ik wenschte het kinderbiduur bij te wonen. Ik verwachtte Gods Geest. De Heere gaf mij meer dan gewonen ernst. Waar ik bijna ging, daar vond ik mijne ziel worstelende voor de kinderen. De gedachte om kinderen aan te nemen, die den Heiland niet hadden, was mij toen verschrikkelijk. En ook Miss Tulleken klaagde over de doodscheit in hare school, en het was mij zwaar haar te zien vertrekken, eer dat Gods Geest op hare scholieren en de andere kinderen uitgestort was. Ik heb ook aan de kinderen gezegd wat ik gevoelde, en dat het mij bitter zwaar zou zijn, naar huis te gaan, voor dat zij zich aan den Heiland overgegeven hadden.

Donderdag morgen kwam iemand van de kerkplaats bij mij op de plaats, waarheen ik toen was gegaan. Ik vraagde hem of hij mij kwam vertellen van zielen, die den Heiland gevonden hadden? Hij zeide: neen! Kort daarop stapte ik naar de kerkplaats.

In den namiddag riep ik de jongelieden, die zich wilden laten aannemen, één voor één in het gebouw. Toen ik twee van hen duidelijk zeide dat het onmogelijk is, in waarheid, "ja" te zeggen op de vragen zoo zij zich nog niet aan den Heiland overgegeven hadden, barstte een in tranen uit: "Ach! mijnheer Hofmeyr, ik heb mij aan den Heere Jezus gegeven, maar ik kan niet zeggen dat Hij mij aangenomen heeft."

Dien avond, tusschen zonsondergang en donker, zat ik, met nog twee mannen, bij de tent van Miss Tulleken, langs den disselboom van den wagen. Ik zeide wat ik gevoelde: ik heb toch zoo'n honger naar zielen, die zich nu aan den Heere Jezus willen geven; zal de Heere mijn honger niet stillen? Met dat ik dit zeide, viel mijn oog op iets dat verkeerd was met de tent. Ik zeide tot eenen der mannen: kom, hier is geen man bij de tent, laat ons dat plekje gaan regtmaken. Wij stonden op. Toen ik achter de tent kwam, stond iemand er, en wees mij op hare zuster, en zeide: daar is zij, zij heeft nu den Heiland gevonden. Ik stond bedwelmd. Tranen kwamen in mijne oogen. "Ach Heere" zeide ik "ik heb nu maar geklaagd van honger, en stilt gij dien zoo spoedig." Ik kon slechts met de *gevonāene* een paar woorden spreken, doch ik wendde mij naar de andere, en zeide, "en gij, zult gij u ook niet nu aan Hem

geven daar Hij zoo nabij u is? Zal de maan, die zoo aanstonds opkomt, u nog eenmaal, als eene onbekeerde, beschijnen?" Meer was niet noodig. Gods Geest brak haar hart op dat oogenblik en —maar genoeg, er was geen kans om biduur met de kinderen in de kerk te houden. *De Heer zelf deed het met hen in het veld.* Men hoorde niets dan bidden, weenen, zingen. Ik geloof zestien blanken en twee gekleurden vonden den Heere dien avond. De Heere had gehoord. "En het zal geschieden eer zij roepen zoo zal Ik antwoorden." Omtrent 1 uur, dien nacht, gingen wij naar de kerk, niet om te bidden maar om den Heere te danken. Kunt gij, lieve kinderen, verstaan, wat ik toen gevoelde? ik kan het niet beschrijven.

Dit was niet al. Den 9den was er voorbereiding en voorstelling. Hoe gelukkig was ik. Ik had drie jongelingen en drie jonge dochters voor mij, die in waarheid "Ja!" konden zeggen, en ik, arme onwaardige knecht des Heeren, ik kon met vrijmoedigheid voor God en menschen tot hen zeggen: "Mijne kinderens, ik heb u van den Heere afgeworsted." Doch er moest nog meer komen. Dien dag kwamen er nog meer naar de kerk, en het ging dien avond zoo als vroeger: Gods Geest werkte wederom, en tot zelfs kleine kinderen beleden Christus als hun Heiland. O hoe weergalmden der vromen tente dien nacht. Is het wonder dat ik niet kon slapen of eten?

Den volgenden dag vierden wij het Heilige Avondmaal. Kinderen, ik gevoel, ik bederf de zaak door er van te spreken. Gij kunt bedaarder er over denken, zoo gij den Heere Jezus liefhebt. Ik kan slechts zeggen met Paulus: "Of het geschied s in het ligchaam of buiten het ligchaam, weet ik niet; God weet het."

Den volgenden Maandag plaatste een jongeling een steen op eene plaats en zeide: niemand moet de klip wegnemen, dit is mijn geboorteplaats. Een ander jongeling zeide: het lijkt mij of deze kerkplaats niet op aarde is.

Wij gingen dien dag naar de plaats, die zoo nabij de kerkplaats is van den heer Hugo. Daar was niets dan gejuich tot laat in den nacht. Het was als of mijne ziel met geweld het ligchaam wilde verlaten, om de voeten des Heilands te gaan kussen. Den 12den gingen wij naar de plaats waar Miss Tulleken haar school heeft. Wat ik daar ontmoet heb, kan ik ook niet beschrijven. Den geheelen nacht bleven wij wakker. Daar waren er zoo velen, die onlangs den Heere gevonden hadden, en tijdens mijn verblijf aldaar vond nog eene vrouw den Heere.

Den 17den hadden wij nogmaals kerk op de kerkplaats. De Heere was er. Den 18den vertrok ik, kuijerde dien avond nog aangenaam bij eenigen die in het veld staan met hun vee, en kwam den 21sten thuis.

Zoutpansberg, Februarij, 1877.

Ik vertelde u in mijnen laatsten, dat ik den 21sten Sept. thuis kwam. Ik was zoo afgemat doch gevoelde een sterk verlangen naar de bekeering van meerdere zielen.

Den 24sten was Eerw. Berthoud hier, die mij bij de Godsdienstoefening bijstond.

Den 25sten 's avonds, in het kinderbiduur was het mij als of ik niet uitgaan kon zonder dankoffer van een, die zich aan den Heere dien avond zou hebben gegeven. Ik werd vreeselijk aangevallen door den Satan, die mij er toe wilde overhalen, zoo te spreken, zóó te bidden, te laten zingen om de kinderen tot tranen te brengen. Ik wilde niet. Het was zoo pijnlijk stil, dat ik in grooten angst verkeerde.

Het laatste gezang was gezongen. Niets opwekkends was er in. Ik zat met mijn hoofd in mijne handen in groote benaauwdheid. Mijn stil gebed was : Mijn God, ik vertrouw op u alleen, zal ik van avond beschaamd worden ? Daar hoorde ik een oud spreker. Ik keek op en zie, daar staat een jonge Bastard, heel bedaard, terwijl de groote vreugdetranen over zijne wangen rollen, de anderen aanspreken : "Mijne onbekeerde vrienden, ik geef u kennis dat ik u verlaat, ik heb ook mijn Jezus gevonden." Het is niet altijd dat de Heer zoo leidt, doch wanneer wij ons aan zijne leiding overgeven, zal hij ons het regte pad aanwijzen.

Ik heb den 30sten 7 paren getrouwd, op den 1sten October 23 gedoopt, en ook genade ontvangen, het H. Avondmaal te bedienen. Den 2den ging ik een bezoek afleggen met onze oudste twee kinderen bij den Heer B. Vorster die een paar uren van de statie, met zijn vee in het veld stond. Regt aangenaam was het voor mijne ziel bij dat godvreezend huisgezin, doch mijn ligchaam verloor daar de weinige krachten die ik nog had.

Den 6den kwam ik thuis. Ik leed, ik weet niet aan hoeveel kwalen, en kon niets doen voor Zondag den 15den.

Den 19den vertelde een Kaffer van Malietje mij, dat zijn vader en moeder hem verstooten hadden, doch hij had een moeder en vader in den Hemel.

Nu ging het meer bedaard voort, dikwijls veel tranen bij gevoel van zwakheid, en Gods Geest gaf ons tijd om na te denken.

Goedgedacht, Zoutpansbergen.

Het is zeker, dat de oogst is de voleinding der wereld. Laatst toen een Kaffer uit de bergen mij iets ter ruil aanbood en ik met hem over zijne ziel sprak, kon ik zien dat de opwekking eenen

diepen indruk op de gemoederen der Heidenen gemaakt heeft, en wie zal zeggen, wat er van komen zal? “De dag zal het verklaren.” Het is Gods werk; in Zijn hart, in Zijne handen.

Op den 11den November gaf de Heere ons weder een lieven frisschen zoon. Ik geloof dat gij zeker voor hem bidden zult. Als mijne begeerte van den Heere is, dan zal hij eenmaal een Zending onder de Joden zijn. Hij heet Stephanus.

Den 13den kreeg ik tijding dat er bij Salomon, onzen Evangelist bij de Bamalutzies, een paar bekeerd zijn, en een paar dagen later hoorde ik hetzelfde van eenige blanken.

Den 20sten ging ik wederom van huis.

Den 21sten had ik bij Salomon godsdienst, zag ook den Kapitein, die den Heere Jezus lief heeft. Ik zag nog een ander Kapitein dicht bij Bethesda, met wien mijn drijver en ik een ernstig gesprek hadden. Dien namiddag had ik nog huisbezoek bij een paar blanke huisgezinnen.

Ik ging nog bij verscheidene huisgezinnen, zag eenigen die den Heiland pas gevonden hadden, en hoorde den vreeselijksten laster tegen ons en de opwekking.

Den 25sten kwam ik op 't dorp en spande bij Paulus uit.

Den 26sten had ik eerst 's morgens godsdienst voor de blanken, doopte een kind, had godsdienst in den namiddag voor de gekleurden, toen ik negen volwassenen en acht kinderen doopte. In den avond had ik het Heilig Avondmaal bij de gekleurden. Het gaat zeer aangenaam op 't dorp. Er is ook een jonge meid Zondag avond tot den lieven Zaligmaker gekomen.

Den 27sten trouwde ik twee paren op 't dorp, had ook het genoegen met den landdrost den WelEd. Heer C. Ziervogel, zwager van Prof. Murray, kennis te maken, en den 28sten vertrok ik van daar, deed nog op enkele plaatsen huisbezoek onder de blanken en kwam den 30sten op de plaats, waar Jongj. Tulleken arbeidt. Dien avond was er veel opgewektheid onder de kinderen.

Den 1sten had ik huisbezoek op die plaats en den 2den ging ik naar de Kerkplaats.

Den 3den December, Zondag, was er een zeer opletend gehoor, en onze zielen verlustigden zich in vettigheden.

Gedurende de week heb ik nog in de buurt huisbezoek gedaan, godsdienst gehouden, en den 9den mogt ik Ds. Kriel, van Lijdenburg, op de Kerkplaats verwelkomen. Hij verheugde zich met mij, in hetgeen de Heere aan onze arme verachte gemeente gedaan had. Met hem kwam een jongeheer, Hans Coetzer, die de Heere zekerlijk danken zal voor zijn bezoek te Zoutpansbergen.

Den 10den vierden wij het H. Avondmaal. Het was mij zeer zalig een broeder te hebben, die met mij gevoelde, dat “men behoorde vroolijk en blijde te zijn.” Ik heb hem ook nog nooit zoo hooren spreken en bidden; en van harte vereenigden wij ons met

hem in het gebed, om de uitstorting van Gods Geest over de gemeente Lijdenburg.

Den 11den Dec. gingen wij : Ds. Kriel, H. Coetzer, Jongj. Tulleken en ik, op reis naar de Statie, alwaar wij den 12den laat 's avonds aankwamen.

Den 14den doopte Ds. Kriel ons zoontje, en dienzelfden achtermiddag gingen wij van huis. Mijne lieve echtgenootte had geene vrijmoedigheid mede te gaan, daar een paar der kleinen ongesteld waren.

Den 16den kwamen wij wederom op de Kerkplaats en den 17den hadden wij wederom een zaligen Sabbatdag. Doch in den namiddag kwam er tijding van huis, dat ons kleinste zeer ziek was. Mijn eerste gedachte was terstond naar huis te gaan, doch wij (Ds. Kriel en ik) hadden in den zin naar het houtbosch te gaan, en er waren nog enkele andere plannen. Wij besloten den Heere ernstig en geloovig om raad te vragen, en ons besluit was in den ons aangewezen weg te blijven, ons zelf te verloochenen ter wille van anderen. Echter was het mij zwaar, ik beken het, tot dat ik de tijding kreeg, dat alle gevaar voorbij was. Kinderen ! ik weet niet of alle Christenen hetzelfde gevoelen hebben, doch dit kan ik u zeggen, wanneer ik tusschen twee paden kiezen moet, ik tot nog toe altijd den weg van zelfverloochening het beste bevonden heb te zijn.

Den 18den gingen Ds. Kriel en ik naar het houtbosch. Dien avond sliepen wij dicht bij op eene voor ons merkwaardige plaats, Bethel genoemd, waar wij een biduur hadden, meer bepaald voor de arme Hervormde menschen.

Ds. Kriel heeft daar kerk gehad, en ook ik heb er iets gedaan voor den Koning. Verder zeg ik niet gaarne veel van dat bezoek ; alleen dit : niet alleen Kaffers, doch ook sommige blanken houden mij voor een toovenaar, enz. Ik gevoelde mij gedrongen, ernstiglijk voor hen te bidden, dat de Heere toch geen notitie van hunnen laster moge nemen. Doch het bezoek zal niet te vergeefs zijn.

Zoutpansbergen.

Den 20sten December beklommen wij den Houtboschberg, hadden een zeer fraai uitzigt van den top deszelfen, keerden terug, en reisden nog dienzelfden dag terug, vervuld met treurige gedachten aangaande die arme ongelukkige zielen, die van het pad des levens zich laten afhouden.

Dienzelfden dag nog kreeg ik tijding van huis, dat ons klein zoontje, dat zoo ziek was geweest, geheel hersteld was. Wij sliepen nog dien avond te Bethel en kwamen den volgenden dag bij den Heer Moulder. Br. Kriel bediende daar nog het

Heilig Avondmaal aan de echtgenoot van den Br. Vorster, die reeds sedert eenige maanden zeer ziek is.

Den 23sten was er aanneming van een lidmaat, die ook in de Opwekking door den Heiland aangenomen was. Zondag den 24sten, werd hij voorgesteld. Den 25sten verliet Br. Kriel ons met Miss Tulleken, en den jongen vriend van Lijdenburg, die gedurende zijn bezoek bij ons heeft leeren zeggen: "Mijn hart gelooft, ik weet, o Heer," enz. Kinderharp, Gez. 134.

Den 26sten vertrok ik van de kerkplaats in gezelschap van twee huisgezinnen, die den Heiland toebehooren. Den 27sten had ik bij den Evangelist Salomon een korten godsdienst. Daar gaat het thans regt gezegend. Nu en dan worden er zielen tot bekeering gebragt. Den 28sten kwam ik thuis, vond allen wel, en kon heerlijke druiven, uit onzen eigen wijngaard, met een dankbaar hart genieten.

Nu ik van den wijngaard spreek, kan ik u melden, dat ik, hoewel een—ik moet het zeggen—vijand van allen drank, toch wijn—een weinig—voor Nachtmaalsgebruik heb gemaakt, ook azijn en een weinig rozijnen, en eet druiven meer dan genoeg.

Den 1sten Januarij hadden wij 's morgens godsdienst, 's namiddags biduur voor volwassenen, en 's avonds voor kinderen.

De 2de was een treurige dag, toen wij op twee lidmaten de tucht moesten toepassen, omdat zij twist gehad hadden. Den 7den werden wij grootelijks vertroost. Ik kon, met opzien tot den Heere, vijf volwassenen en twee kinderen doopen. Ook werd er eene vrouw, die niet lang geleden hier is komen wonen, tot den Heiland bekeerd.

Daar wij nu in de week des gebeds waren, hadden wij alle dagen biduur. Den 8sten was er eene groote beweging. Den 9den werd een jongeling tot den Heiland gebragt, en een jonge man, die vroeger, zooals hij zeide, zich aan den Heere had gegeven doch ook in bovengenoemden twist betrokken was, vond volkomen vrede.

Wij genoten veel van de verkwikking des H. Geestes gedurende de Week des Gebeds, doch ik heb gezien, dat men meer op de Week des Gebeds, dan op den Hoorder des gebeds kan vertrouwen. Ik vrees het was met mij het geval. O, gelukkig als men geleerd heeft, altijd en onder alles meer aan den Heere dan aan iets anders te hangen.

Den 17den ging ik wederom naar de Spelonken, ving eenige lekkere visschen te Zandrivier, sliep twee nachten in 't veld, en kwam den 19den bij Jakob Nelson aan. Den 20sten trouwde ik hem; den 21sten werd hij gedoopt, en vierden wij daar het Heilig Avondmaal. Eerw. Berthoud, van de Zwitserche Zending, was juist daar.

Den 22sten gingen wij van daar, om verder in de Spelonken, bij de blanke leden onzer Kerk, huisbezoek te doen. Dien avond had ik godsdienst bij den heer Albasini—een Portugees—wiens echtgenoot en kinderen regt ernstig zaten te luisteren. Den volgenden dag ging ik naar Eerw. Creux, op de Statie der Zwitsersche Zending. Ik kan niet zeggen, hoe zielverkwikkend mij het bezoek bij dien lieven broeder was. Na mijn werk volbragt te hebben had ik Zondag, den 28sten, godsdienst voor de blanken.

Den 29sten kwam er weder een huisgezin over van de Hervormde naar onze Kerk. Ik trouwde nog een paar bij Jakob Nelson. Op dien dag vernam ik van zijne echtgenoot dat zij den Heiland gevonden had, en wel op haren trouwdag.

Ziet gij, kinderen! een trouwdag kan ook een bekeeringsdag zijn; hoe velen meenen, dat hij een dag is, waarop men zijnen ernst op zijde kan zetten.

Den 30sten ging ik van daar, en kwam veilig den 31sten thuis. Daar het nu de tijd was dat de vogelen in de tuinen moesten gejaagd worden, kwamen er niet zoo velen naar den Godsdienst en de school als gewoonlijk. Dit verhinderde echter Gods goeden Geest niet in Zijne genadewerking. Den 4den en 5den Februarij was er niet veel opgewektheid in de Kerk en in het Kinderbiduur. Enkele onbekeerden waren regt aangedaan. Een heeft den 5den den Heiland gevonden, anderen later, zoo als gij hooren zult—indien de Heere wil.

Zoutpansbergen.

Den 8sten Februarij ging ik van huis om eenen Zondag, bij onzen Evangelist Salomon, Malietjesland, door te brengen.

De zegen des Heeren rust op dien getrouwen, ernstigen Kruisprediker. De vervolging tegen hem is ten einde, en velen komen naar Gods Woord luisteren. Pas was ik daar, of twee kwamen mij vertellen, dat zij, sedert mijn laatst bezoek aldaar, den Heere Jezus gevonden hebben. Salomon zal echter (D.V.) tegen het einde van Junij naar de oude Statie "Bethesda" gaan, daar de eigenaar der plaats, waar hij thans is, voorwaarden stelt, die onaannemelijk zijn.

Ik was daar regt ongesteld, doch kon Zondag morgen, met veel genoegten spreken over Jes. lv: 1. Gods Geest was er; een groote Kaffer die te Bethesda menigmaal Gods Woord gehoord had, werd overtuigd en tot Christus gebragt. Ook anderen waren regt aangedaan. Een riep gedurig uit: "Ik ben gestoken met een assegaai, *ki thabiloe ki lerumo.*"

Den 15den kwam ik weder thuis. Ik gevoelde mij niet ziek, maar ook niet gezond. Ik kon echter mijn werk verrigten.

De toestand der onbekeerden onder ons, vooral van sommigen, die schenen geheel achteruit te gaan, drukte mij als lood op 't hart, en ook mijn oude kwaal, ontevredenheid met de fouten der geloovigen en van mijzelf, maakte mij bijna twistende met mijnen medelijdenden Heiland, die mij zóó geduldig draagt. Ik was menigmaal de arme zielen zoo op de hielen, dat meer dan een, zoo als zij nu met schaamte belijden, voor mij vlugten.

Den 24sten 's avonds, in de Conferentie—die wij alle Zaturdagen hebben—was ik tot overstelpens toe vol. Ik beschuldigde mijzelf en de geloovigen als oorzaken dat er nog zoo vele onbekeerden onder ons waren. Onze leus moest zijn “geen klaauw moet achterblijven.”

Den 25sten Februarij, 1877, zeide ik des morgens aan mijne echtgenoot: de week die voorbij is was mij een der zwaarsten, die ik ooit beleefd heb, zou de Heere niet meer tot ons komen. Ik ging naar het ochtend-biduur met het gebed: Ach Heere! zult gij uwen armen knecht niet van daag oprigten? Kinderen! ik kon dit vragen. Had Hij mij niet in den laatsten tijd gewend aan die spijze die Hem zoo verzadigde bij Jakobsput.” Wel, ik sprak dien morgen over de ziekte van Petrus' schoonmoeder als de *voorloopster* van den Heiland zelven, en die *eersteling* van al die genezingen, die dien dag plaats hadden.

Ik had niet veel gesproken, of het werd duidelijk dat de Geest Gods er was, krachtiger dan gewoonlijk. Ik kan niet eens wagen het tooneel te beschrijven. Ik stond—zooals in 1876—bedroefd het aan te kijken. Tranen in de oogen, en ik weende niet. Ik ging echter om te doen, wat ik kon. Ik zag eene jonge vrouw—eene der onverschilligsten en echtgenoot van onzen onderwijzer—de anderen stil makende. Ik sprak met haar. Als een dolk viel het woord in haar, tot nu toe zoo onverschillig hart. Zij zonk schreeuwende op den grond. Haar kind viel haar bijna uit de arm. Nog nooit was ik getuige van zulk een zielestrijd. Met opene, geïnflammeerde oogen, zat zij naar den hemel te kijken. Nu eens scheen het, alsof zij woedend werd, en dan praatte zij driftig doch onverstaanbaar, terwijl hare oogen als het ware, vuur naar den hemel schoten; dan weer veranderde haar gelaat plotseeling, en onder de smeekendste woorden zeide zij duidelijk, aanhoudend: “Gij zijt toch van groote genade.” Zoo hield zij omtrent twee uren lang aan, nu eens vol woede dan weer smeekend. Langzamerhand verminderde de uitdrukking van woede en zij zag slechts smeekend naar boven. Tranen en zweet liepen haar af als water. Eindelijk was de benaauwdheid zoo groot, dat zij begon rond te kijken.

Ik vraagde haar: Hoe gaat het?

Zij kon slechts zeggen; “Vrienden! bidt voor mij! Ach, bidt voor mij!”

Ach, het was mij alsof ik het geroep der dwaze maagden hoorde: ‘Geeft ons van uwe olie, onze lampen gaan uit.’ Ik deed een kort gebed voor haar, dat wegens de groote aandoening, alleen door den hoorder des gebeds kon gehoord worden. Doch Hij hoorde en gaf haar niet lang daarna vrede in haar hart. Toen ik kort daarna tot haar zeide: Weet gij dat gij nog gisteren voor mij vliegtet, zeide zij “Ja, en dikwijls meer. Had ik eerder mijn Heer toegelaten met mij te spreken, dan had ik zeker eerder den Heere Jezus gevonden.”

Het is echter onmogelijk u alles te vertellen. Ik moest in den namiddag weer kinderen doopen, en was verplicht dit maar in het gewoel te doen, want er was geene kans voor Zondagschool noch namiddag-godsdienst. Om zes uur in den namiddag konden wij eerst naar huis gaan.

Goedgedacht, Zoutpansberg.

Het is onmogelijk u te vertellen, hoe krachtig de Heere op dien gedenkwaardigen dag alhier werkte. Het was met groote kracht. Ik was niet lang thuis, of ik hoorde weer bitterlijk weenen, en ernstig bidden. Toen ik van huis ging en in de groote straat kwam, was daar weer alles ontroerd: grooten en kinderen baden, schreeuwden of zongen, naar dat een ieder zich gevoelde. Er was geen kans die schare naar het biduur te krijgen. Sommigen, die hard en onverschillig waren, kermden van zielsangst.

Ik zag Andries naar mij komen en vraagde hem, Van waar komt gij?

Hij: “van de Kafferkraal.”

Ik: “hoe gaat het daar!”

Hij: “net zoo als hier.”

Ik ging naar de kraal. Sommigen stonden, anderen zaten, weer anderen lagen. Meer dan 20 hadden mij toen reeds verteld dat zij den Heiland, gevonden hadden. Een jonge Kaffer zeide: “Gisteren nog toen mijnheer met mij sprak, dacht ik, ach wat, hij praat maar zoo, maar nu weet ik, ik geloof, ik gevoel daar is een levende God en Hij is mijn God.” De oude tooverheks, die voorleden jaar, tot de kinderen zeide: “de Heere zal ook mij genadig zijn,” twistte met haren zoon, omdat hij haar naar den tuin gezonden had, om vogels te jagen, “was ik toch ook maar in de kerk.” Enkelen bleven den nacht door worstelen. De geheele familie, die om Gods Woord van Malietjesland hierheen was gevlugt (zie vorigen brief), met uitzondering van den Vader en één zoon, verheugt zich thans in den Heere.

Den volgenden dag moest ik van huis naar de blanken. Doch 's morgens in onze gewone godsdienstoefening was Gods Geest weer met kracht werkzaam. Een jonge vrouw, die dien nacht laat met den Heere geworsteld had en Hem pas had gevonden, stond in "de groote gemeente" zoo te getuigen, dat Andries zeide: "die is een profetes."

Zij zeide onder anderen: "Ik heb ook gebeden, maar wat heb ik gebeden? Ik ben hierheen gekomen, ik heb gezocht, maar wat heb ik gezocht? Ik heb het niet geweten, maar nu weet ik het, het is de Heere, die mij lief heeft, enz."

Om 1 uur waren zij nog in de kerk. Het was mij hard om nu van de Statie weg te gaan; ik wenschte teruggehouden te worden, maar gedachtig dat zelfverloochening de veiligste weg is in zulke gevallen, ging ik om drie uur van huis. Ik moest echter tot omtrent 1 uur in den nacht rijden. De Heere werkte nog voort in mijne afwezigheid, en ik geloof dat er in 14 dagen tijds omtrent 50 tot den Heiland zijn gekomen, waaronder de bovengenoemde tooverheks en eene andere, en sommige van de hardsten op de Statie. De vrouw, die met ons, in het voorledene jaar, mede kwam van Kremotartfontein, roemt ook in den Heiland als haren Zaligmaker.

Den 27sten kwam ik bij Salomon. De kapitein van de kraal, waar hij is, was zoo verheugd, toen hij die zalige tijding hoorde, dat hij niets kon zeggen dan: ik dank!..... ik dank!..... en daarop ging hij van ons weg naar een miershoop, zeker om den Heere met ons te loven voor zijne onuitsprekelijke genade. Ook overal waar wij kwamen, bij blank en gekleurd, waren Gods kinderen verheugd. Zij zagen dat Gods Geest nog in Zoutpansberg is en werkt, en de hoop groeide als Jona's boom. Het was door de vijanden verteld, dat de opwekking slechts iets is van een maand of wat. De gruwelen der Groenewoudisten waren op onze rekening gezet, doch de Heere had niet allen "een vetten maaltijd bereid," niet alleen "den dood verslonden tot overwinning," niet alleen "het deksel weggenomen" en "de tranen afgewischt," doch hij had de smaadheid zijns volks weggenomen (Jes. 25).

Wat mij deze laatste groote opwekking zoo dierbaar maakte is het gedrag der geloovigen, die in het voorledene jaar den Heiland vonden: hunne groote belangstelling in het heil van anderen. Ik kan van mijn bezoek bij de blanken ditmaal slechts dit zeggen, dat ik overal met blijdschap ontvangen werd; dat ik zeer verkwikt werd, en ik vertrouwd ook verkwikking aan de geloovigen bragt; dat enkelen niet meer zoo levendig waren, doch de meesten de genade hun bewezen ook openbaren in hunnen wandel; dat zij heldere vrolijke Christenen zijn; dat weer vier huisgezinnen de Hervormde Kerk hebben verlaten en tot

ons overgekomen zijn ; dat van de zijde der Hervormden de vuilste laster tegen ons wordt rond gezaaid (ik ben een toovenaar —wordt beschuldigd van mesmerisme). Doch de Heere is met ons ; dit is meer dan genoeg !

Den 17den Maart was ik weer thuis met een dankbaar hart.

WAT DOEN WIJ VOOR DEN HEERE ?

In dezen tijd schreef ik, onder bovenstaand opschrift, aan mijne medegeloovigen in de Ned. Geref. Kerk, Kaapkolonie en elders :

GELIEFDEN !—Het is al sedert eenige maanden, dat ik mij gedrongen gevoel, aan u eenige regelen te schrijven. Wat mij tot nog toe weerhouden heeft, is, eensdeels de overtuiging, dat er zijn, die met meer regt, mij kunnen aansporen, dan door mij aangespoord te worden ; anderdeels, heb ik niet de gedachte, dat een schrijven van mij iets meer zou kunnen uitrigten dan de eenvoudige verhalen van het heerlijk genadewerk des Heeren in onze oorden.

Vergunt mij echter, u te zeggen wat mij menigmaal als lood op het harte drukt ; ben ik verkeerd, vergeeft het mij ; zeg ik de waarheid, ziet dan voor u zelve toe, wat gij doen zult.

Ik schrikte, toen, voor eenige maanden geleden, de Hoog-Eerw. Penningmeester der Zending-Commissie, mij schreef, *de staat der kas maakt mij ongerust*. Ik moet erkennen dat die ongerustheid ook mij pijnlijk aandeed. Niet dat ik bang ben, dat de komst van Zijn (des Heeren) Koninkrijk, daardoor zou vertraagd worden, o neen ! Zijne komst hangt van onze Kerk niet af. Maar wat ik duidelijk zie komen is, dat van mijne dierbare moederkerk, het talent zal weggenomen worden ; gij alle plaatsen zult bezet vinden, en gij grootendeels met niets dan bladeren voor dien grooten witten Troon zult staan.

O waarom heeft de Heere ons tusschen die duizenden van Heidenen geplaatst ? Is het om hen door andere genootschappen te laten verlichten ?

O, Gij, die spreken kunt, spreekt ! Gij die bidden kunt, bidt ! Gij die geven kunt, geeft ! Gij die werken kunt, werkt ! Zeg niet, ik ben jong, denkt aan Jeremia. Zegt niet, ik ben geen leeraar, denkt aan Moody en anderen. Wij hebben *arbeiders* noodig, mannen, vrouwen, kinderen, die door het geloof, *in Hem* meer vinden dan in hun geld en goed en gemak, enz.

Medebroeders in de bediening ! mag ik een woord tot u rigten ! O zwijg toch niet totdat Hij bevestigte, totdat Hij ons Zijn lof in Zuid-Afrika make. Ik gevoel het mijn werk is bijna gedaan. O zal de Heere mij de bede mijner ziel niet geven ? Zal er niet een

van u zich in het Zendingwerk werpen, en alleen daarvoor leven? Zal er niet een of tien zijn, die de bazuin blaast en zegt: Ik verlaat alles, ik ga onder de Heidenen?

De Heere geve het.

Goedgedacht, Zoutpansbergen.

Den 9den April werden wij wederom verblijd door tijdingen van Salomon in Malitjesland, en dat twee den Heiland hadden gevonden.

De oude tooverheks, van wie ik vroeger melding maakte, zei in een gesprek: Mijn man is nu mijn broeder.

Den 22sten waren er weêr een paar mannen onder diepe indrukken, doch zij hebben tot nog toe geen vrede.

Den 23sten ging ik weder van huis en kwam den 24sten bij Salomon, had daar godsdienst en ging rusten. Dien avond had ik godsdienst bij een lid der Hervormde Kerk die ons gaarne ziet en met wien ik altijd, als ook met zijne echtgenoot over hunne eeuwige belangen kan spreken. Ik sprak over het bruiloftskleed. Den volgende dag had zijn vader een hevigen twist met hem, omdat hij mij gevraagd had bij zich aan huis godsdienst te houden. Na bij eenige geloovigen genoegelijk gekuierd te hebben en ook bij een paar Hervormden geweest te zijn, die mij vriendelijker ontvangen hebben, dan zij van meening waren, kwam ik den 27sten op 't dorp bij Paulus. De geloovigen waren verblijd mij te zien. Wij hadden daar aanneming en conferentie, en Zondag doopte ik drie volwassenen en wij vierden met vrolijke harten 's Heeren Avondmaal. Ook voor de blanken had ik eenmaal godsdienst over "Zoo zijt gij dan niet meer vreemdelingen en bijwoners, maar enz." (Efez. 2). Het was voor mijne eigene ziel zeer zoet, de gedachte geen vreemdeling en bijwoner, maar medeburger der Heiligen en huisgenoot Gods.

Den 30sten ging ik van 't dorp en sliep op de plaats van den WelEd. heer Ziervogel, onzen Landdrost, die met zijn huisgezin mij zeer vriendelijk ontving. Den 1sten Mei ging ik van daar, bezocht verscheidenen onzer kerk, om hun enig geestelijk voedsel medetedeelen en om hun geloof te verstaan en kwam weltevreden op de kerkplaats op den 5den, hongerende en dorstende naar het zielevoedsel, waaraan de Heere mij in de laatste maanden zoo gewend had gemaakt, in de openbaring Zijner genade tot redding van verlorenen en tot versterking en verkwikking van zijn volk.

Daar er leden waren, die hier op de Statie onze wekelijksche Conferentie hadden bijgewoond, en zeer begeerig waren naar zoo iets onder de blanken, besloten wij dien avond er toe over te

gaan, en bespraken de kracht van Gods Woord, en onze behoefte aan meer kennis aan dat dierbaar Woord, met de aanmoediging om er meer gebruik van te maken. Allen waren bijzonder voldaan, en ik weet bij ondervinding dat zulke eenvoudige Conferenties bijzonder veel goed doen. Onze wijze van doen is zeer eenvoudig. De voorzitter geeft een versje op, dan wordt het onderwerp ter bespreking bekend gemaakt, daarop doet de voorzitter of een ander het gebed. Vervolgens spreken vier, vijf of zes broeders over het onderwerp, dan sluit een met een dankgebed, en men zingt nog eens. Wij zitten heel eenvoudig te spreken. Ik kan u niet genoeg verzekeren, dat de Heere ons *altijd* zeer nabij is op onze Conferenties. Op den 6den had ik kerk. In den namiddag als, gewoonlijk, Catechismuspreek. Ik kan in waarheid zeggen, dat ik niet versta waarom sommigen Catechismuspreken drooge redenen noemen. Er zijn bijna geene preken alhier meer gezegend geweest dan juist die. Zij zijn mij nooit droog. Ik had—volgens afspraak met den kerkeraad—afgekondigd, dat ik gedurende de week Catechisatie zou hebben, en dat wij alle avonden tot het gebed zouden vergaderen. Er bleef dus een klein klompje menschen op de kerkplaats. Ik kan die kerkdagen niet beschrijven. De nabijheid des Heeren werd zoo gesmaakt door de geloovigen, die er waren, dat wij overtuigd werden, dat de Heere weér onder ons zou werken door Zijnen Geest. Wij hadden weinig lust tot eten of slapen. Het was een gedurig juichen, of bidden, of spreken. In de catechisatie was het mij soms zóó dat ik bijna niet spreken kon. Noemde ik Zijnen Naam, dan was het alsof Zijne liefde mijn hart verscheurde. “Zijne Naam is eene olie die uitgestort is.” Eens zat ik brieven te schrijven; het was mij of mijn hart uit het ligchaam wilde vallen. Ik moest opstaan en naar de tenten gaan. Wij zongen het lied: “Er is leven in 't zien op den Heiland aan 't kruis,” daarna kon ik weer schrijven.

Maandag avond hadden wij biduur voor de broeders. Dingsdag voor de zusters. Dien avond zagen wij weer een wolkje als een mans hand, een meid (boschjesman) die den Heere vroeger had gevonden, doch weer achteruitgegaan was. Zij was zeer opgewekt. Woensdag avond hadden wij biduur voor de kinderen. Donderdag weer voor mannen. Vrijdag was bestemd voor de vrouwen. Er kwam dien dag eene familie, die onlangs tot onze kerk was overgekomen, naar de kerkplaats. Er waren onbekeerde leden in die familie. Onze harten gingen uit tot hen. Dien avond (11den Mei) waren wij zingende bij de tenten; wij zongen vooral “Jesus neemt de zondaars aan” (Gez. 39). De klok had reeds geluid en sommigen waren reeds in het kerkgebouw. Ik sprak nog met een paar onbekeerde jongelieden, want ik zag Gods Geest werkende met hen. O lieve kinderen! kon ik u

beschrijven, hoe de Heere zich nederboog. Ik sprak nog met eenen jongeling toen ik aan verschillende zijden hoorde weenen en bidden. De Heere was onder ons.

Goedgedacht, Zoutpanbergen.

Als ik aan dien avond terugdenk, toen de Heere zich weêr aan ons zoo krachtig openbaarde, dan is het mij alsof ik nog daar ben. Een jongeling van de familie, waarvan ik melding maakte in mijn laatsten brief, stond bij een tentpaal. *Hij had nooit zoo iets gezien.* Geduriglijk riep hij uit: "Ach! ik brand." Een jongeling van eene andere familie, niet lang geleden tot onze Kerk overgekomen, was ijskoud. De Heere werkte zeer krachtig. Zij, die naar het kerkgebouw waren gegaan, kwamen niet terug; de Heere had reeds gegeven wat wij Hem wilden vragen. Verscheidene kleinen vonden den Heere. O, het was aandoenlijk, toen twee kleine meisjes van eenen diaken bij mij op den grond kwamen zitten, mij op den hals vielen en vertelden hoe lief de Heer Jezus haar had, alsof ik het nog nooit had gehoord. Vele groote stonden rondom ons met betraande wangen dit aan te kijken. Doch het hartroerendste voor ons allen was de meid, die den 8sten in flauwte was gevallen. Ik zat op den grond toen zij bij ons kwam, en met een diepe onderaardsche stem begon uit te roepen: Waar is Maria Magdalena? Waar is Abraham? Waar is Johannes de Dooper? Zij keek naar ons en zeide: Neen, zij zijn niet hier, gelijken niet op u. Zij hebben vlerken en witte kleedern. Deze plaats is ook niet waar ik was (zij was wederom in eene flauwte gevallen eer zij bij ons kwam). Geduriglijk als zij bijkwam deed zij mij vragen (zij is van natuur een zeer stil mensch en spreekt weinig), of vertelde mij iets. Het is onmogelijk u alles te vertellen. Zoodra zij beter werd na eene flauwte, dan was het: Dienstknecht! waarom was dit of dat? Waarom werd Zacharias stom? Waarom moest Abraham zijn zoon opofferen? Dikwijls vroeg zij: Waarom heeft de Heere Jezus mij zoo lief? Eens vroeg zij: Wie is Hij, die hier nu geweest is? Daar is bloed aan zijne handen en voeten en zijde. Verscheidene malen zeide zij: Dienstknecht, de Heere roept u. Kom, laat ons gaan. Wederem: O, ik heb aan het Avondmaal gezeten; de Heere roept u, uw stoel is klaar. Een groote schare stond of zat dit alles aan te hooren. Wat ik gevoelde, kan ik niet beschrijven. Eindelijk zeide zij: "Dienstknecht, zing!" Ik: "Wat zal ik zingen?" Zij: "Mijn Heiland heeft zijn bloed geplengd." Wij zongen. Toen zeide zij: "Bid!" Wij baden. Toen wij weêr op haar verzoek gezongen hadden, zeide

zij: "Ik ga rusten, ik ben moe; ik moet den Heere gaan danken voor wat Hij aan mijne ziel gedaan heeft." Zij ging, kwam bedaard terug en ging slapen.

Ik heb haar verscheidene malen sedert dien tijd gezien. Haar gezigt is mij als van een Engel. Zij spreekt heel weinig, en meest om anderen op haren Heiland te wijzen.

Den 12den kwamen er nog anderen naar de Kerk; en onder hen een huisgezin, dat een paar jaar geleden van hier was vertrokken. Ik vond hen reeds bearbeid door gemeenteleden, doch de man was zeer onkundig in geestelijke zaken. Wij hadden dien avond wederom eene Conferentie, en nu over het gebed. Het was een gezegend uur. Het verlangen naar de bekeering van zielen, vooral naar die van het nieuwe huisgezin, was zeer groot. Laat in den nacht begaven wij ons te ruste.

Den volgenden morgen was de gemeente zeer opgewekt, doch tevens was het verlangen naar de bekeering der onbekeerden zeer sterk. Ik zat in de kamer vóór kerktijd te studeren, maar ik kon het er niet uithouden. Ik verlangde den Heere te loven. Men zong, alsof de Engelen op aarde waren nedergekomen. Ik wenschte des Heeren arm en hart te zien. Ik ging uit waar de zingende schare bij elkander was, terwijl de arme onbekeerden zich geheel vreemd onder dat gejuich gevoelden. Na een paar liederen met hen gezongen te hebben, luidde de klok, en ik ging in. Wij vierden het H. Avondmaal, en ik sprak over Mark. xvi: 3, 4. De Heere was ons zeer nabij. Na afloop der godsdienst kwam de vader van het huisgezin, waarover ik sprak, bij mij in de kamer. Hij was erg aangedaan en zeide: Ik ben ontroerd over mijne zonden. "Ach," zeide hij, "ik behoef niet verloren te gaan; ik ben verloren." Ik schrikte, toen hij mij zijne zonden vertelde. Ik wees hem op den Heiland. Na den middag ging ik een weinig liggen. Pas was ik op het bed, of ik hoorde: "Mijnheer H. ! tante . . . heeft den Heere gevonden, zij zoekt u." Ik was huiverig om uit te gaan, want ik wist wat volgen zou. Doch een tweede boodschap kwam, en ik moest gaan. Toen ik buiten kwam, liep de moeder van gemeld huisgezin mij om den hals. "O, mijnheer Hofmeyr! ik heb u gehaat, ik was uw vijand," enz., enz. Het was hartroerend haar te hooren. Toen begon zij met haar echtgenoot. Arme man! Nu eens stond hi te bidden, dan viel hij op den grond en bad. Hun kind kroop op den grond van zieleangst. Wij hadden dien namiddag geen nabetrachting, noch vrouwen-biduur, zooals gewoonlijk; doch eenige mannen gingen in de kerk voor dien armen worstelaar bidden.

Tegen den avond was het hartverscheurend, die vrouw voor haren man te hooren bidden. Hij kon geen vrede vinden. Ik was juist weg van hunnen wagen, doch ik kwam wederom en

zag den armen man bevende op een stoel. De vrouw bad voor hem. De gemeente stond in stilte biddende er bij. Ik sprak niet ; wij gingen een paar treden terug en zongen : “Heer, waar dan heen,” enz.

Plotseling was alles veranderd. Hij was gered. “Ach, hoe dierbaar is de Heere Jezus voor mij, de grootste der zondaren,” zeide hij. Hij zag mij, viel mij om den hals, kuste mij, en zeide : “Mijn broeder, hoe zoet is de liefde van mijn Jezus.”

October, 1877.

Gij neemt mij zeker niet kwalijk, dat ik zoo lang bij de laatste opwekking stilsta, kinderen. Ik heb lang met tranen gezaaid, wie zou niet gaarne met gejuich maaijen !

Ik vraagde nog dien avond aan dat gevonden schaap : “Ziet gij nu dat het waar is, wat ik van morgen zeide, dat als wij nader komen dan zullen wij zien, dat alle steenen afgewenteld zijn ?” Hij : “Ach ! daar was nooit een steen.”

Ik moest juist van hen en van eenen ander kinderen doopen. Wij konden het in den namiddag niet doen, en zoo hadden wij nabetrachting en kinderdoop in den nacht.

Wij hadden bijna geen tijd of lust om te slapen. De Heere had aan ons welgedaan. Wanneer wij nu nog van die Kerkdagen spreken, dan zegt men nog : het is alsof wij in den hemel waren.

Maandag had ik nog biduur voor de Zending, en Kerkeraadsvergadering. In den avond waren weer velen bijeen op eene plaats, alwaar wij ons weder in den Heere verlustigden ; doch wij waren afgemat.

Na nog bij eenige plaatsen vertoefd te hebben, kwam ik den 18den thuis, in gezelschap van onzen ouderling Vorster, die op eene jagt ging met nog anderen, en wel naar de Banyai.

Na mijne thuiskomst ging het als vroeger. Geduriglijk zien wij vreemde gezigten in de Kerk. Meer dan eens openbaart de Heere zich aan ons. Hij is altijd nabij, doch wij genieten Zijne nabijheid niet altijd in dezelfde mate, omdat het ongeloof niet altijd de nabijheid des Heeren wil erkennen.

Ik gevoelde mij regt afgemat en ziek na al die inspanning, doch ik heb de waarheid van het laatste vers van Jesaja xl menigmaal ondervonden. Ik kon niet lang thuis blijven, daar de Statie te Malitjesland moest verplaatst worden naar Bethesda ; en zoo ging ik met nog eenigen den 30sten weer naar huis. Op weg ontmoette ik een paar huisgezinnen van onze Kerk, die met hun vee naar het warmere boschveld gingen. Ik bleef bij hen, had in den avond godsdienst, en ging omtrent half elf in den nacht van daar, reed door tot omtrent half vier uur en spande toen uit. Den vol-

genden morgen vroeg waren wij bij Salomon, hadden daar godsdienst en maakten ons klaar om van daar te vertrekken ; hetwelk wij ook deden, en kwamen kort vóór zons-ondergang te Bethesda. Ik gevoelde mij ziek, doch sommige der oude bekenden waren zoo verblijd dat Gods Woord weer te Bethesda was, dat het mij kracht gaf mijn werk te doen.

Den 2den Junij trouwde ik twee paren, en den 3den (mijn geboortedags verjaring) mogt ik de verhooring van vele gebeden erlangen ; ik doopte namelijk met groote vrijmoedigheid zes volwassenen, waaronder een kapiteintje, dat den naam kreeg van *Melchizedek*,—de eerstelingen van eene rijke oogst, zoo als wij nederig doch vast vertrouwen. Wie kon mij zoo een verjarings-present gegeven hebben, zoo als mijn Getrouwe Verbonds Ontfermer !

Den 4den ging ik een bezoek brengen bij den broeder ouderling Vorster. Daar vond ik eenige blanken, die vernomen hebbende dat ik in Malitjesland was, bijna den geheelen Zaterdag nacht doorreden, bevreesd zijnde, dat ik bij den heer Vorster Zondag kerk hebben, en zij niet tegenwoordig zijn zouden. Welk een honger ! maar zij zijn ook gezonde zielen. Lezer ! doet gij ook moeite om bij de prediking tegenwoordig te zijn ? Dien avond had ik daar godsdienst en wij bleven zingende en sprekende tot omtrent 3 uur in den nacht ; toen nog een gedeelte van Gods Woord gelezen, gebeden en ter rust. Na omtrent anderhalf uur geslapen te hebben, stonden wij verfrischt op. Waarlijk : “ Hij geeft den moeden kracht.” Ik gevoelde mij dien morgen frisscher dan toen ik van huis ging.

Dienzelfden dag ging ik terug naar Salomon, mat eenige straten af voor de Statie, als ook de erven, en ging den 6den van daar, sliep te Bethel, en kwam den 7den thuis, waar ik als gewoonlijk als een vorst ontvangen werd, zonder geschreven adres—ach kinderen ! geschreven adressen zijn doode letters. Indien gij wilt zien, wat iemand ontvangen beteekent, dan moet gij eerst Zendingen zijn.

Gij zult verwonderd zijn te hooren, dat ik den 19den weer van huis ging, nú naar de Spelonken. Ik kwam er den 21sten, had eene lastige zaak regt te maken, die echter beter afliep dan ik verwachtte. De Heere was ons ook daar zeer nabij. Met Jona gaat het goed ; hij is zwak doch getrouw. Ik trouwde er twee paren, en doopte er 7, waaronder ook de vrouw van Jakob Nelson.

Ik kon de Zwitsersche Broeders niet bezoeken, daar ik Broeder Coillard, met de leden der Banyaizending, bij ons verwachtte. Toen ik den 27sten thuis kwam, vond ik hem op mij wachtende. Er was ook een huisgezin (blanken) bij ons ; waarvan de moeder zeer ziek geworden is in het veld. Zij is echter geheel hersteld. Den 28sten ging Broeder Coillard naar de Spelonken, en den

13den Julij kwam hij met zijn gezelschap terug. Ook kwamen Broeder Creux en echtgenoot met hem.

Den 14den sprak Broeder Coillard een zeer dierbaar woord in de Conferentie, en ook in de kerk had hij de beurt op Zondag morgen. Hij sprak over: "Gij zijt duur gekocht." Broeder Creux sprak in den namiddag over den Onregtvaardigen Rentmeester.

Goedgedacht, Zoutpansbergen.

Ik kwam, zoo als ik in den voorgaande zeide, den 17den Maart wederom thuis. Ik was niet alleen, daar een diaken onzer kerk met zijne familie ons vergezelde.

Ik moet echter nog een woord zeggen omtrent de kerkdagen te Rhenocerpoort. Meer dan een verwachtte Gods Geest, en geen een was teleurgesteld, alhoewel er niets uiterlijks te zien was. Het gevoel van des Heeren nabijheid had onze verwachting bevredigd; die kerkdagen waren plegtige dagen, en de meesten konden nu in den lijdenstijd voor 't eerst naast den Heiland in Gethsemane knielen en ik kon met blijdschap daar vertoeven; ik wist zij verstonden mij. En de nachtmaalsviering was zeer, zeer verkwikkend; wij "*schepten met vreugde uit de fonteynen des heils!*"

De 18den was ook een dag der dagen. Het was mij alsof de Heiland mij Zijne hand gaf en zeide, bid. Er waren nog onbekeerden onder ons; er zijn van mijne dierbare betrekkingen nog vreemdelingen van God, voorbijgegaan door tovenaars en moordenaars; er zijn nog die bergen achter ons met die duizenden van blinde heidenen, er zijn nog zoo velen, ach zoo zeer velen. Hij legde ze op mijn hart en zeide: *bid!*

Het was mij alsof ik die hand aangreep, het teken der nagelen kuste, ik kon gelooven: "Gij zult grootere dingen zien dan deze." De vijand heeft mij heviger aangevallen dan ooit:—"Waartoe kwelt gij u zoo om anderen? enz. enz." God weet dat ik menigmaal met David uitroep: "Mijn oogen zijn bezweken, rood geschreid, in 't uitzien naar Uw heil met sterk verlangen." Doch, het is mij alsof ik nog Zijne hand in de mijne heb, en ik zie dan, hoe de bergen rooken in den dag wanneer Hij ze aanraken zal.

Hoe menigmaal heb ik kort na mijne bekeering *naar huis* verlangd, naar rust in den schoot mijns Middelaars. Miskennis en verachting, van dierbaren zelfs, eigene zwakheden, en wat niet nog meer, maakten de wereld voor mij een tranendal. Ik gevoelde mij zoo jong, zoo onervaren, zoo alleen zelfs tusschen geloovigen menigmaal. Ik wist niet dat onze hemel op aarde

beginnen kon ; ik wist niet wat het beteekende, met Christus gestorven te zijn voor zichzelve, met Christus te leven het leven dat Hij leefde. Maar gij verlangt dat ik a vertel. Wel...

Vrijdag den 23sten had ik in den avond zangklas. Na afloop er van kwamen er van verschillende kanten groot en klein aan naar onze woning. De Heere was daar. Ik nam de gelegenheid te baat om de onbekeerden aan te spreken. Eene, voor wie ik veel gebeden had, vertelde mij toen dat zij den Heiland gevonden had.

Ik sprak met twee oude Kaffervrouwen, doch zij wilden niet weten dat hare harten zoo vol zonden waren. Daar zij toch voorgaven te bidden, kon ik hen slechts aanraden om te vragen met hunne harten bekend te worden. Den 25sten opende de Heere de oogen van de eene, toen leerde zij zichzelve kennen als : niets dan zonde ; en den volgenden dag vond zij den Heere.

Zondag den 1sten April ontblootte de Heere wederom Zijnen arm Wij bleven den geheelen dag, zooals op den 25sten Februari, in Gods huis. Om half 5 hadden wij slechts tijd voor een korten namiddag godsdienst, waarin Andries vooring naar aanleiding der woorden : "Geliefde, nu zijn wij kinderen Gods, enz." Op dien dag vonden er omtrent 12 den Heiland. Tot laat in den nacht bleven wij bij elkander. Ik had echter dien avond gelegenheid gehad in ons gewoon biduur te spreken over de woorden : "Is er niet nog iemand overgebleven, enz." (2 Sam : IX).

De vrouw van den ouden Michaël (wonderlijk) was ook eene dergenen, die den Heiland vonden. Gij kunt begrijpen of de blijdschap over hare bekeering niet groot was ; bijna al de vrouwen uit hare familie kwamen haar kussen. Wat moet het in den hemel geweest zijn ! Maandag duurde de opgewektheid tot laat in den nacht.

Den 3den vertelde wederom eene der Buijsen dat zij den Heere gevonden had. Ook op den 4den vond eene andere, voor wie ik veel gebeden en met wie ik veel gesproken had, den Heere. Niet lang geleden zeide zij nog : "Mijnheer moet toch niet moe worden." Zij had zwaar geworsteld.

Den 8sten doopte ik 6 volwassenen. De aandoening was zoo groot, dat ik kwalijk verstaan kon worden.

Den 9den kwam een der Buijsen, die bepaald de slechtste van allen was, een daggharooker, enz. enz., mij vertellen dat de Heiland hem uit den modder had opgehaald. De blijdschap was zoo groot dat toen ik het aan drie zijner bekeerde zusters—die juist bij elkander waren—vertelde, de eene zich op de borst sloeg en de andere letterlijk opsprong van vreugde. Omtrent eene week te voren zei ik hem op een ochtend : "Gabriel, gij hebt *afgoden*, daarom kunt gij den Heere niet vinden."

Hij (lagchende) : “ Ik zal niet strijden.”

Ik : “ Gij denkt aan uwe zonden ; doch daarvan is het den Heere gemakkelijk u te verlossen ; wat ik meen is, gij denkt, de gebeden van uwe geloovige betrekkingen zullen u redden, dit maakt u gerust ; doch het is afgoderij en de Heere is jaloersch, hij verdraagt geene afgoden, enz.

Hij : “ misschien is het waar.”

Onbekeerde lezer ! er is niets waarvan de Heere u niet kan verlossen, doch zoo gij wacht, dan is het omdat gij u zelve wilt geschikt maken of het door anderen wilt laten doen, en dan zijt gij of die ander de eerste zaligmaker, die u naar den Zaligmaker Jezus moet brengen. Dit gaat niet.

HOOFDSTUK XIV.

BEZOEK VAN EERWW. CREUX EN COILLARD.—UITSTAPJE NAAR BRAK-
RIVIER.—OP DE KERKPLAATS DER BLANKEN.—EEN SPION.—
MEER BEKEERINGEN.—DE HOUDING DER HERVORMDEN.—
DS. KRIEL'S OORDEEL OVER DE OPWEKKING.—BLIJDSCHAP
EN DROEFHEID.—UITSTAPJE NAAR DE “ZOUTPAN.”—BEZOEK
AAN DE STATIES.—WEER IN HET VELD.—OP HUISBEZOEK.

In mijnen laatsten ben ik gebleven bij Br. Creux' namiddag-
dienst. In den avond sprak ik over de toepassing op het gespro-
kene : “ Verheerlijkt dan God in uw ligchaam en in uwen geest,
welke Godes zijn.”

Br. Coillard verlangde zeer eenigen van deze statie met zich
mede te krijgen, om hen bij de Banjai te zien, en het was ook
mijn verlangen. Groot was dus onze blijdschap toen drie zich
bij ons kwamen aanmelden, als verlangende om mede te gaan.

Wij hadden in den avond een biduur bepaald voor de Banjai-
zending ; er waren ook eenige toespraken, en wij bragten eenen
genoegelijken, en, zooals ik vertrouw, gezegenden avond door.
Al dat mij speet, was, dat ik geene eigene kinderen had, die mei
hen konden gaan.

Den 17den vertrokken Br. Coillard en de zijnen met drie der
onzen. Br. Creux vergezelde hem een eind weegs en kwam den
volgenden dag terug.

Den 18den gingen Br. Creux en familie terug naar de Spelonken.

Den 25sten deed ik met echtgenoot en kinderen een uitstapje
naar Brakrivier, achter Zoutpansbergen ; wij meenden tegelijker-
tijd eenige blanke huisgezinnen onzer gemeente, die aldaar met
hun vee stonden, te bezoeken. Er was ook eene familie der Her-
vormde Kerk in de nabijheid, die eerst volstrekt geene gemeen-
schap met ons scheen te willen hebben, doch eindelijk, zoo als ce
man mij onlangs zeide, door den Christelijken wandel der onzen
zoo getroffen werd, dat hij, zoo als ik hoor, de Hervormde Kerk
bedankt heeft.

Ons bezoek daar bij die geloovigen in het veld was zeer aang-
naam, en gezegend voor meer dan een.

Den 2den Augustus gingen wij van daar, later dan wij gemeend
hadden. Ik, arme ongelukkige, was al regt ontevreden op drijver
en oppasser der ossen, dat wij zoo lang op de ossen moesten wacl-
ten. De Heere echter wist beter. Wij kwamen niet heel ver ;

en toen wij den volgenden morgen een paar uren verder gereden hadden, kregen wij, al langs het pad, de sporen van twee groote leeuwen, die eenige uren daarna ver in het pad gezien werden, van waar wij naar toe gingen. Volgens onze berekening, hadden wij vroeger te Brakrivier ingespannen, dan moesten wij hen op pad in den nacht ontmoet hebben. En ik verzeker u, hoewel het gebrul van een leeuw voor mij zeer aangenaam is, verlang ik geen bezoek van hem in den nacht te hebben. Vooral nu, wegens gebrek aan wild, doen die rondloopers, meer dan één veel moeite en schade aan. Zij zijn uitgehongerd en dus gevaarlijk, en het ergste is, wij verwachtten dáár geene leeuwen en zouden dus geene voorzorg gemaakt hebben. Niet lang geleden moest een boer twee ossen verliezen. De leeuwen kwamen zonder gebrul, en vielen de ossen—vastgemaakt aan het trekgoed—aan. Een os werd door hen zoo gebeten, dat hij moest gedood worden, en een ander zoo verjaagd, dat er niets meer van vernomen werd. De twee leeuwen werden echter dien nacht verwond en den volgenden dag gedood. Eene andere jagtpartij moest bijna al haar kruid en lood in den nacht verschieten, om de leeuwen van den wagen af te houden; en den volgenden dag moest zij terugkeeren. Het spreekt van zelf, dat toen wij de sporen der leeuwen zagen, wij verstonden, waarom de ossen verlopen waren op den vorigen dag, regt dankbaar waren en ik mij zeer schaamde.

Wij kwamen met zonsondergang thuis. Wij waren echter allen meer of min verkouden.

De volgende paar weken gebeurde er niets bijzonders. Meestal gevoelden wij zeer de nabijheid des Heeren; ook werd meer dan een soms regt aangedaan. Op een morgen zat de vrouw van eenen “kaalkaffer” (Zoilo), die pas bij ons was komen wonen, bitterlijk te weenen. Ik ging na afloop der godsdienst naar haar en sprak haar aan. Ik kon niets verstaan van wat zij zeide, dan den naam van Jezus. Ik kan niet zeggen hoe dierbaar die naam mij was, toen zij zoo gebroken dien uitspraak. Ik dacht aan het Engelsche lied:

“How sweet the name of Jesus sounds
In a believer's ear,” enz.

Den 27sten ging ik weer van huis, om de twee eerste Zondagen, volgens bepaling, bij de blanken kerk te houden. Meer ziek dan gezond, kwam ik in den avond bij eenigen der gemeente, die met hun vee langs Houtsrivier stonden.

Den volgenden dag gingen twee dier huisgezinnen met mij mede. De Heere was met ons. Een Kaffer viel van eenen der wagens en beide vielen gingen over hem, de eene over zijn hoofd. Gelukkig had ik azijn bij den wagen, en alhoewel wij eerst dachten, dat hij sterven moest, toch herstelde hij. Waarlijk, de Heere kan bewaren!

Zoutpansbergen.

Het ongeluk dat ons wederveroer, waarvan ik in mijnen laatsten melding maakte, gaf ons aanleiding om veel van de wonderlijke wegen des Heeren te spreken.

Wij sliepen dien avond in het veld, kwamen den volgenden dag bij Salomon, in Malietjesland, hadden daar godsdienst, en gingen dien avond naar de plaats van den ouderling Vorster. Wij hadden, daar het juist Woensdag was, onze wekelijkschen bedestond en werden zeer verkwikt, alhoewel het ons zeer smartte te hooren, met hoeveel verachting er nog geduriglijk van onze biduren gesproken werd en hoe wij gelasterd werden.

Na bij nog een paar plaatsen met genoeg "gekuijerd" te hebben, kwam ik den 1sten September weder op de voor mij en velen zoo aangename Kerkplaats.

Ik gevoel het een pligt om de geloovigen aan te sporen, toek niet tevreden te zijn, alleen naar den hemel te gaan, maar om te trachten anderen met zich mede te nemen; zij moesten trachten *paarlen* in hunne kroonen te krijgen. Ik hoorde hoe eene zuster der gemeente, die sedert de laatste kerkdagen naar den hemel was gegaan, in de laatste opwekking (Mei 1877), toen hare zuster, aan wie zij veel had gearbeid, den Heiland op den Kerkplaats vond, zoo aangedaan werd, dat zij met hare handen klapte en uitriep: "Dank, Heere! nu heb ik ook een paarl in mijne kroon." O, hoe goed was het voor mijn hart dit te vernemen!

Den 2den hield ik den gewonen dienst en kondigde aan, dat er in de week catechisatie zou gehouden worden, daar er aanneming zou wezen, zoo de Heere wilde.

Wij hadden als naar gewoonte alle avonden biduur.

Ik was zeer tevreden met de kinderen in de catechisatie. Men kon aan hen zien dat genade in 't hart eene schoone kleur aan de antwoorden gaf.

Vrijdag kon ik er 5 aannemen, van wie ik geloof, dat zij reeds door den Heiland waren aangenomen. Dien avond had ik een biduur met hen afzonderlijk. Eenigen der vroeger aangenomenen wilden met geweld er bij zijn; want, zeiden zij, wij hadden geen biduur toen wij aangenomen werden.

Zaterdag kwam een lid onzer gemeente, die reeds eenige jaren geleden van hier was vertrokken, doch weer hier was gekomen om timmerhout te koopen, op de Kerkplaats met twee zijner zoons. Hij had, zoo als hij zeide, de schandelijkste dingen omtrent ons en de opwekking gehoord. Onder anderen was hem verteld door een lid der Hervormde Kerk—wiens naam hij noemde—dat ik gebruik maakte van een mallen Kaffer, dien ik met mij meevoerde naar de Kerkplaats. Indien er dan vreemdelingen waren, dan moest die Kaffer op den grond vallen, allerlei gebaren maken en uitroepen (ik huiver om het te schrijven): "Ik heb mijn Jezus

gevonden !" Dan sprak ik die menschen aan en zeide : " Vrienden, schaamt gij u niet, die heiden gaat u voorbij," enz., enz. Ik schaam mij u dit te zeggen, doch ik gevoel mij verplicht, niet alleen van de tarwe, doch ook van het onkruid alhier te spreken. Geloofd mij, het is onmogelijk zich een denkbeeld te vormen van hetgeen gesproken en gedaan wordt, om de arme zielen tegen ons in het harnas te jagen. Eén zeide laatst, " Ik wil Hofmeyr niet zien ; als ik hem zie, dan is het zoo goed alsof ik een leeuw-mannetje aankijk." Geen dag gaat er echter voorbij, of er wordt voor de Hervormde Kerk gebeden. Wel, ik vertelde u van het bezoek van dien ouden bekende en vriend. Hij zeide ronduit, ik ben onder u gekomen als een spion, en ik wil zelf zien, en alles onderzoeken. De eene zoon was stil ; de andere, vol eigengeregtigheid, sprak vromer dan die hem op den Heiland trachtten te wijzen.

Dien avond was er een bijzondere ernst in de gemeente. De avondmaals-viering—den volgenden dag—was, ik kan slechts zeggen zielverkwikkend. Ik sprak over de woorden : " Wie is zij, die daar opklimt uit de woestijn en lieflijk leunt op haren liefste ?" Het was mij onder het spreken, alsof de Heiland nu en dan zijne regterhand om mij plaatste en mij teederlijk aan zijn hart drukte. Aan de tafel waren wij in eene zeer zalige stemming. De liefde des Heilands kwam als in een ander licht tot mijne ziel bij het bespreken der woorden : " Gij hebt mij het hart genomen, mijne zuster." Waarlijk, het is zalig met den levenden Heiland Avondmaal te vieren ! Geen wonder dat de vurigste gebeden tot Gods troon opgingen voor de onbekeerden onder ons, vooral voor de bekenden van vroegere jaren. Geen wonder dat wij den Heere bleven verwachten. Geen wonder dat Hij ons verhoorde en—doch tot nader.

Januarij, 1878.

Onze vriend, de spion, onderzocht alles. Hij ging zelfs tot in het vrouwen-biduur. Hij wilde alles weten.

Kort na zonnenondergang was het duidelijk dat Gods Geest in ons midden was. De vrome, jonge vreemdeling sprak niet meer ; hij zuchtte slechts. De andere kon slechts weenen ; de vader had ook weinig meer dan tranen. Iets later begon een jonge, onbekeerde dochter zeer erg te weenen ; zij was reeds den vorigen avond, toen ik met haar sprak, regt aangedaan. Het was onmogelijk haar te troosten. Ik bad slechts voor haar, doch zij kwam een geruimen tijd daarna eerst tot rust en beleed den Heiland als haren Verlosser. Onze onde vriend had eene kaars ontstoken, en ging gedurende hare worsteling bij haar zitten om het werk des Heeren te zien. Niet lang daarna beleed zijn zoon—de vrome—zichzelven als een verloren zondaar, door Jezus

opgezocht en vrijgekocht. De vader was er niet bij tegenwoordig, doch erkende regtuit: "Ik kan het niet verstaan!" De Heere had ons echter meer dan dit te geven.

Na afloop van het biduur begon de andere zoon regt onrustig te worden. Wij spraken met hem. Hij kon slechts bidden, worstelen, weenen. Zijn vader kwam er bij. Geen woord van ons kon den jongeling licht of troost geven. Ik zeide eindelijk, laat ons bidden. Kort na het gebed had hij nog een paar woorden en viel in eene flauwte. Dit was te veel voor den vader. Hij riep uit: "O, Heere! mijn kind sterft," en viel op zijn kind. Ik vatte hem bij de hand en zeide: "Uw kind was nog nooit zoo levend als nu; ik wensch dat zijn vader zoo dood was als hij." Doch hij was overtuigd dat er een levende God is, die door zijnen Geest het hart van den zondaar bewerken kan. Niet lang daarna vond de jongeling vrede met den Heere. En nu was het in des Heeren raad de tijd, dat vele tranen moesten afgewischt, vele gebeden verhoord worden in de bekeering van een overgebleven zoon uit een groot huisgezin. Menigmaal had ik gemeend dat hij de eerste zou zijn, die den Heere zou vinden uit dat huisgezin, en toch was hij de laatste. Zijn worsteling kan ik niet vergeten. Hij liep rond, rust zoekende, nu in het veld, dan weer bij ons, en gevoelde zich, zoo als hij zeide, regt benaauwd. Laat in den nacht vond hij genade met den Heiland. O, ik zie hem nog in de tent zitten, de oogen gesloten en hoor hem uitroepen: "O, als hier nog een is die twijfelt, ik verzeker hem zoo waar als er een God in den hemel leeft, er is genade." O, welk een dag! Welkom spot, hoon en lastering, waar de Heere zelf voor zijn volk strijdt. Leest toch dat vers uit Ps. 68:—

"Dat Bazans hemelhooge berg," enz.

Wij zingen het menigmaal met een vrolijk hart. Het is de stem des Heeren, waarvan Gez. 156: 1.

"Houdt Christus zijne Kerk in stand," enz.,

de weêrgalm is.

Daar ik aan mijn wagen moest laten werken, kwam ik den 13den te Malietjesland bij Broeder Vorster.

De wagenmaker en smid, die omtrent een half uur van de Kerkplaats woont, vond uit dat er meer aan den wagen te repareren was dan ik gedacht had, en hield mij daar dus langer op. Doch het heeft mij niet verveeld, want zoowel zijn eigen huisgezin als de twee andere familien, die op de plaats wonen, behooren tot onze Kerk, en, wat meer zegt, zij behooren den Heere Jezus toe. Ook hadden wij 's avond vrienden van de Kerkplaats bij ons, zoodat wij het die paar dagen zeer gezegend

hadden. Doch er was nog eene andere reden waarom mijn wagen zoo krukkend moest zijn, zoo als gij hooren zult.

Daar het zoo laat in de week was en ik geen kans zag vóór Zondag thuis te komen, besloot ik Zaterdag morgen naar Salomon, onze Evangelist, te gaan en Zondag daar door te brengen. Vrijdag avond laat echter kreeg ik de tijding, dat Ds. Kriel op of in de nabijheid van de Kerkplaats was, en van plan was drie Zondagen bij ons door te brengen. Die tijding werd met zooveel blijdschap ontvangen, dat een jongeling opsprong en uitriep: "Hoerah! ons het banyang Kerk." Dit was echter te veel voor een lid der Hervormde Kerk, die juist daar was; hij nam zijn hoed, groette en ging weg. Maar wat nu gedaan? Br. Vorster's raad was: "Ga met mij morgen ochtend terug naar de Kerkplaats, zend uwen wagen om jufvrouw Hofmeyr en kinderen te halen; Ds. Kriel zal geen tijd hebben om op de Statie te kuieren, als hij van plan is drie Zondagen bij ons door te brengen." Wij namen zijn raad aan, en den volgenden morgen ging mijn wagen met zijn zoon naar de Statie en wij naar de Kerkplaats, waar wij vóór donker aankwamen en Ds. Kriel vonden, frisch en gezond.

Drie jongelingen waren met Ds. Kriel mede gekomen, en hij verlangde sterk, dat zij den Heiland mogten leeren kennen en met Hem teruggaan naar Lijdenburg.—Hebben zij kennis gemaakt met Hem, den schoonste onder de menschenkinderen?

Maart, 1878.

Met vreeze en beving groette ik die drie jongelingen, van wie ik in mijnen laatste melding maakte. Ik was bevreesd—en zeide het,—dat men zou denken dat de Heere alleen te Zoutpansberg te vinden was.

Den volgenden dag (Zondag) hadden wij kerk. In den namiddag had ik met de jongelieden biduur. Een der jongelingen, die met Ds. Kriel gekomen waren, zeide daarna tot mij: "Toen ik anderen hoorde zeggen, 'Mijn Jezus! Mijn Heiland!' toen was het mij zoo zwaar. Ik wist dat ik het met mijn mond kon achterna zeggen, doch mijn hart kon er geen *amen* op zeggen."

Maandag morgen vond die broeder vrede met den Heiland. Wat hem bijzonder goed was geweest, was een woordje van broeder Kriel, toen hij zoo bedrukt in den wagen zat: Gij wilt nog eerst een bokje, om met uwe vrienden vrolijk te zijn." Een van Sankey's liederen, dat ik vertaald heb, viz.: "Over there," wordt hier veel gezongen. In het derde vers komt de regel voor: "Kon 'k vliegen, 'k waar reeds bij mijn Jezus," enz. Onze

jongeling zeide tot mij: "Ik wou zingen, 'Kon 'k vliegen, 'k waar reeds bij mijn ouders om hun te vertellen welk een geluk ik hier verkregen heb"

Broeder Kriel en ik gingen in de week eenige leden bezoeken. Wij kwamen ook op de plaats waar onze voorgemelde spion met zijne twee zoons was. Zij waren druk bezig aan het regtmaken om te vertrekken, en waren regt verblijd ons te zien.

Den 21sten kwamen wij wederom bij de Kerkplaats en in den avond kwam mijne echtgenoot met kinderen er ook aan.

Zondag hadden wij kerk. Ds. Kriel sprak in den morgen over "Gij vernieuwt het gelaat des aardrijks." Ik was er niet bij tegenwoordig, daar ik voor de gekleurden, op eene andere plaats godsdienst hield. Het was mij zeer aangenaam toen ik hoorde dat eene ziel zoo erg aangedaan was in de kerk. Toen Ds. Kriel kwam, zeide sommigen der Hervormde Kerk: "Nu zal die spulletjes wel uit wezen, want Meneer Kriel is zelf hier." Velen hebben hem lief. "Hij is een *regte leeraar*," zegt men. Mijn eenaam is "Kaffer Zendeling."

Ik sprak over de woorden "Ik ben de deur." Maandag, toen ik aan een Engelschen smous (handelaar), die ook in de kerk was, vroeg of hij een zegen voor zijne ziel gekregen had, zeide hij: "Ik was regt gesticht door Ds. Kriel's preek, maar die van u was te vreeselijk, en was te veel," zooals hij zeide, "*of the terror of the Law*." Ik had er over gesproken dat die deur eene geopende is, doch binnen een half uur kon die deur gesloten zijn, zelfs voor de onbekeerden, die nog leefden. Ik antwoordde hem dat er geen *terror* in een geopende deur is, maar wel voor hen, die er niet willen doorgaan.

Het is mij treurig als ik over dien man denk. Vroeger was hij vier jaren lang onderwijzer op eene statie, gedroeg zich niet goed, ging weg. Veertien dagen geleden, eer dat Ds. Kriel kwam, was hij er bij, toen de Heere zoo krachtig werkte, was zeer getroffen, moest zelfs getuigen dat hij nog nooit bij zulk eene kerk was. O welk een genadetijd! Ds. Kriel komt, en de Booze leert hem, tot zijn nadeel de predikers te vergelijken. Kunnen wij hieruit niet een les voor ons nemen?

Goedgedacht.

Den 1sten October vertrok Ds. Kriel van de Kerkplaats met de drie jongelingen. Zij hadden weinig lust ons te verlaten. Ik moest den eene herinneren aan *Legio*, tot wien de Heiland zeide: "Ga naar uw huis en vertel.... Wat staat er?" Een van hen zeide: Als mijnheer Kriel weer komt, dan moet hij een heele boel jonge menschen meëbrengen. Doch ik zeide:

“Nee, niet één, gij met hem, die vroeger hier was, zijt genoeg om mijnheer Kriel te helpen bidden om eene opwekking te Lijdenburg. En dit is zeker. Er valt mij iets te binnen, dat ik u misschien nog niet verteld heb; en heb ik het al gedaan, het kan geen kwaad zijn, dit nogmaals te doen:—

Gij weet, dat de Geest Gods alhier op de statie begonnen is te werken. Ik vertelde dit overal in de blanke gemeenten, zelfs in de kerk. Velen waren verbaasd, anderen bevreesd, dat de Heere zich geheel en al aan de blanken onttrokken had, en zich slechts aan de Kaffers wilde openbaren. Toen ik verteld had, wat ik vertellen kon, zeide ik: “En weet gij, waarom de Heere zich op de statie zoo geopenbaard heeft en niet aan u? Is het een ander Evangelie? Zijn zij beter? enz., enz. Nee! maar zij kunnen bidden, en dit kunt gij blanken niet. Zoo gij bidt, dan sta ik borg, dat Gods Geest over u komen zal.” Is het niet de eenvoudige Bijbelwaarheid: “*Die bidt, die ontvangt.*” Denkt aan dat versje uit “Zions’ Bank:”

Waarom leeft gij zoo arm en schrap?
Uw bank toch, is zoo rijk,
Waarom vraagt gij een éénpoud noot?
Vraagt twintig te gelijk.

Of, zooals een geloovige broeder laatst zong:

Vraagt twintig duizend gelijk.

Wat wij en velen met mij zeer hartroerend was, was toen Ds. Kriel den morgen vóór zijn vertrek, in den bidstond, onze voorbiddingen verzocht voor Lijdenburg. De gedachte, dat Zoutpanenberg, waar de troon des Satans was, gevraagd werd voor anderen te bidden!

Wel, Ds. Kriel ging zijns weegs, en ook wij gingen terug naar huis, doch bleven bij onzen Evangelist Salomo van den 6den tot den 8sten October. Ik doopte er vijf; vierde er het Heilig Avondmaal, trouwde er een paar, en wij kwamen veilig en verblijd den 9den thuis.

Den 14den, na den morgengodsdienst, gevoelde ik mij regt ongesteld, zóó bleef ik gedurende de week. Zondag was ik een weinig beter, en kon met krachtsinspanning aan 22 volwassenen den Heiligen Doop bedienen. Ik leed tamelijk aan pijnen, eerst in de borst, toen in nek, rug en beenen, totdat eindelijk alles te zamen kwam in mijn linkerbeen, waarop ik voor omtrent een paar jaar geleden een schop van een os kreeg. De pijn was soms heel erg, doch door het inwrijven van geneesmiddelen, is zij onder ’s Heeren zegen verdwenen.

Ik bleef echter zoo zwak en klagende, dat wij goed dachten, omtrent een uur en een half van daar voor een korten tijd te gaan blijven. Eerst hebben wij allen op de statie gevaccineerd, daar

de pokken in de nabijheid waren. De Heere zegende de inenting zeer.

Wij bleven in het veld van den 15den November tot den 13den December, doch ik kwam tweemaal naar huis, om kerk te houden en het een en ander te verrigten. Ik werd er beter, ja, regt gezond.

Den 16den was er eene groote opgewektheid in de kerk. Wij konden niet voor half 4 p.m. uit elkander gaan.

Den 17den December ging ik weer van huis, doch zonder familie, en den 21sten bereikten wij de Kerkplaats, na eerst bij de gemeenteleden, langs den weg, huisbezoek te hebben gedaan. O, wat moest ik niet weer alles hooren! Ik had bijna gezegd: van Sanballat en Tobia en anderen. Er was geprofeteerd door den vijand, dat de Gereformeerden zekerlijk de pokken zouden krijgen, daar zij zoo tusschen de Kaffers en Bastaards in zijn, en dan zouden de pokken ook overgaan op de Hervormden. Er werd verteld, dat hier op de statie de pokken heerschten. Ik was dood aan die ziekte, enz. Toen nien daarna vertelde dat ik slechts ziek aan de pokken was, zeide een paar: Wat is hij nu eerst ziek, ik dacht dat hij reeds..... Doch de Heere is God en niemand meer. Hier op de statie was geen een geval van pokken, alhoewel hier zieken van de bergen kwamen.

Bij Paulus, op het dorpje Marabastad, waren vier ziek aan de pokken; doch zij hebben die gekregen door hun trouw oppassen van de Hervormde menschen, die hun herstel, ten minste velen hunner, toeschrijven, onder den Heer, aan de verpleging door Paulus, onzen Evangelist. De Egyptische toovenaars zouden hier zeggen: "Dit is Gods vinger."

In dien tijd schreef Ds. Kriel:—

Lijdenburg, 8 November 1877.

Den Wel-Eerw. ZeerGel. Heer

J. H. Neethling, te Stellenbosch.

WelEerw. Heer, Hooggeachte Broeder in Christus!

Onlangs keerde ik van mijne jaarlijksche reis naar Zoutpansberg terug, en ik twijfel niet of het zal u aangenaam zijn, weder van mij iets te vernemen omtrent het werk des Heeren aldaar. Vandaar deze regelen, die gij geheel of gedeeltelijk, naar goedvinden, in de "Wekker" kunt opnemen.

Het was mij goed daar geweest te zijn. Mijn ziel is er zeer verkwikt geworden, door de overtuiging dat het werk des Heeren, onder de leiding van Broeder Hofmeyr, nog steeds

voortgaat, nu eens meer krachtig dan weder meer in stilheid. Daar mijn laatste brief aan den Kerkeraad aldaar niet was teregt gekomen, wist men niet wanneer ik komen zoude. Toen ik er aankwam, vernam ik dat Br. Hofmeijr juist den vorigen Zondag Nachtmaal had gehouden, en hij reeds naar de statie was teruggekeerd, en de andere menschen naar hunne woningen. Ik was eenigzins teleurgesteld. Maar de Kerkeraad liet dadelijk bekend maken dat ik gekomen was. En Br. Hofmeijr, die de tijding kreeg bij Ouderling Vorster in Malietsiesland, keerde van daar tot onze groote vreugde weder terug naar de Kerkplaats. Maar nog meer waren wij verheugd, toen ook jufvr. Hofmeijr met de kinderen de volgende week arriveerde. Van Malietsiesland was er een wagen gezonden om haar af te halen. De andere vrienden keerden ook bijna allen weder terug, zoodat wij talrijke opkomsten hadden gedurende drie Zondagen, die ik daar bleef, vooral op den laatsten, toen wij weder Nachtmaal vierden.

Het speet mij echter dat ik dien vorigen Zondag er nog niet was. Op dien dag had de Heere weder heerlijk gewerkt. Twee jongelingen, die vroeger tot de gemeente behoorden, maar sedert naar elders verhuisd waren, die zich nu met hunnen vader, op een bezoek in de gemeente bevonden, werden op krachtdadige wijze door den H. Geest aangegrepen en tot bekeering gebracht. Zij verklaren vroeger gespot te hebben met het werk des Geestes te Zoutpansberg, omdat zij allerlei leugenachtige geruchten daaromtrent hadden gehoord. De vader zegt: dat hij door die geruchten nieuwsgierig was geworden, en eigenlijk was gekomen als spion. Maar nu zijn zij overtuigd dat het Gods werk is, en zij zullen teruggaan om de groote daden des Heeren te gaan vertellen. Het was genotvol de vreugde der beide jongelingen te zien in hunne eerste liefde, en wij twifelen niet of zij hunnen weg, gelijk de Kamerling, met blijdschap gereisd hebben.

Vijf jongelieden werden bij die gelegenheid aan de gemeente toegevoegd, die vrijmoedig betuigen dat zij den Heiland in Geest en in Waarheid lief hebben. Hoe jammer, dat zoo velen, zelfs hoog beschaafde jongelingen en jonge dochters, van onze meest bevoorregte gemeenten, bij de eenvoudige Zoutpansbergers zoo verre ten achteren staan in geloofszaken, en met al hunnen hoofdkennis het wagen belijdenis te doen, met een onvernieuwd hart, van een geloof dat zij volstrekt niet bezitten!

Zoo lang ik mij in de gemeente van Zoutpansbergen bevond, werkte de Heere meer in stilheid. De jonge man, die mijn wagen dreef, en de twee jongens, die bij ons aan huis wonen, en met mij medegegaan waren, vonden allen den Heiland, en knnnen den Heere niet genoeg danken dat zij er geweest zijn. De Heere geve dat zij een heilzaam zout zijn mogen in deze gemeente! Het was mij vooral aangenaam, overtuigd te

worden dat het heerlijk werk zich niet alleen uitbreidt, maar ook bevestigd. Bij velen is het duidelijk op te merken, dat zij ook opwassen in den Heere. Verscheidene, die zich vroeger schuldig maakten aan overmatig gebruik van brandewijn, hebben die beklagenwaardige gewoonte gedurende de laatste twee jaren niet alleen geheel opgegeven, maar het smart hun te zien, dat anderen, wier zielen zij zoo gaarne gelukkig zagen, nog verzet zijn op de zoo zielverwoestende *zooppes*; anderen, die zich zoo gewend hadden aan onwaarheid spreken, dat men hen naauwelijks een woord kon gelooven, worden nu door den Geest der waarheid geleid, en hebben de waarheid lief. Anderen hebben begonnen, om zich over hunne dienstboden, of zelfs over de kraal-Kaffers te ontfermen, en hen te onderwijzen. Minstens 4 of 5 der jongelieden verlangen er naar, om als Evangelisten of Zendingen onder de woeste Heidenen te gaan arbeiden, indien zij slechts den weg open zagen. Maar zij hebben niet het noodige geld om zichzelf te helpen. Zooals u bekend is, de gemeente aldaar is eene arme. Jammer is het echter dat de jonggeloovigen niet bestendig eenen getrouwen leidsman hebben. Br. Hofmeyr kan, hoe gewillig ook anderzins, de blanke gemeente niet meer dan eens per drie maanden bezoeken.

Daar ik deze keer niet naar de statie gaan kon, kan ik slechts schrijven wat ik gehoord heb, n. l.: dat ook daar de Heere zijn heerlijk werk voorziet. Daar Br. Hofmeyr echter beter hierover schrijven kan, zal ik dit aan hem overlaten.

Met heilbede en hartelijke groete ook aan de nwen, blij fik uw geringe Broeder in Christus.

J. G. KRIEL.

Van Goedgedacht, Zoutpansbergen, schreef ik aan de kinderen in Julij, 1878:—

“In mijn laatste bragt ik u bij de Kerkplaats en bij het geen ons zoo zeer doet, dat lasteren van de vijanden, niet tot ons maar tot hun eigen nadeel.

Welnu, Zondag, den 23sten December, was er kerk, voorbereiding en doopen van negen kinderen.

Den 25sten (Kerstdag) vierden wij het Heilig Avondmaal. Ik sprak over “Waar is de geboren Koning der Joden?” en het werd mij regt duidelijk dat het ongelooft zoo min Christus kan erkennen bij brood en wijn, als die velen in het arm kindje van Maria, den Koning der Joden, terwijl het geloof bij brood en wijn Christus huldigt, even als de wijzen in dat zelfde kindje hunnen Verlosser zagen.

Gedurende de week werd er op verschillende plaatsen huisbe-

zoek gedaan. Den 30sten was ik weder op de Kerkplaats. Ook op den 1sten Januarij hadden wij kerk over de woorden: "Geeft den Heere de hand," en het overige van den dag werd doorgebracht in biduren voor mannen, vrouwen en kinderen afzonderlijk. Men had aan de andere zijde zich ook gereed gemaakt voor het "Nieuwe Jaar," en niet geschroomd sommigen der onzen het onschuldige van 'races' enz. voor te houden; zelfs mijn naam werd gebruikt, als zou ik er niets tegen hebben, doch wij kwamen er bij tijds en zij hebben hunnen zin niet gehad. Den 5den en 6den Januarij, 1878, bragt ik bij Paulus op 't dorp door. Na nog bij meer dan één huisbezoek te hebben gedaan, was ik weer op de Kerkplaats op den 13den. Mijne gezondheid liet mij echter niet toe met het huisbezoek een einde te maken. Eenige vrienden gingen met ons mede naar de statie. Bij Salomon, op den 15den, had ik een korten godsdienst. Wij kwamen den 16den thuis en hadden dien avond het wekelijksch biduur, dat nog bij de Gereformeerden overal gehouden wordt.

Den 20sten was 't een zalige dag. De Heere was in ons midden en heeft ons zeer verkwikt. Eene der zusters, die met ons medegekomen was, heeft nog kort geleden gezegd, zij zal dien dag nooit vergeten; het was haar gedurig als of de Heere haar van de aarde opnam en nader bij den hemel bragt.

Den 21sten begon het te regenen, en het regende omtrent 15 dagen achtereën. Ik ging echter den 31sten weer van huis naar de Spelonken. O! wat hebben wij regen gehad. Ik kan er nauwelijks aan denken.

Den 3den Februarij hadden wij het Heilig Avondmaal en doopte ik twee bejaarden en zes kinderen.

Den 6den (Woensdag) hadden wij kerk bij de blanken, en ik had daar ook huisbezoek.

Den 7den ging ik naar de Groote Spelonken, eene wijk, die lang verlaten is geweest, doch nu weer bewoond wordt door leden onzer kerk. Ik had daar huisbezoek en hield er 's Zondags kerk.

Den 14den gingen wij van daar in gezelschap van eene familie, die ons een bezoek kwam brengen, en kwamen den 15den thuis. Bijna overal was het veld door de rupsen als afgeweid, en het was treurig de tuinen, vooral een stuk patatas van mijzelven te zien.

Den 18den was het bijzonder aangenaam in het kinder-biduur. De Heere was wederom in ons midden. Enkele onbekeerden waren regt aangedaan. De aandoening was zeer groot. Ik sprak met eenigen. Er was vooral een jonge Kaffer, die niet lang geleden hier is komen wonen, en die mij voorkwam een waar spotvogel te zijn. Ik zeide hem dat de zon der genade aan het ondergaan was. Hij scheen een weinig ernstig, doch niet veel. Daarna ging een kleine dochter van onden Michaël en sprak ernstig en dringend met hem. Hij stond als vastgenageld aan den muur,

en scheen slechts met zijne eigene gedachten bezig te zijn. Zijn gezigt verraadde ernst en angst. En terwijl wij het lied "Laat mij gaan," in 't Kaffersch zongen, barstte hij uit in tranen, en na eenigen tijd viel hij bewusteloos op den grond. Hij heeft echter nog eenige dagen moeten worstelen en vond toen vrede in den Heere.

Laat in den nacht gingen wij naar huis, en onze blanke vrienden verklaarden zich zeer verkwikt.

Den 3den Maart kon ik 34 volwassenen en 6 kinderen door den Heiligen Doop der gemeente van Christus inlijven.

Denkt echter niet dat ons treuren ten einde is. O, neen! in tijden van opwekking bedriegt men zichzelf zeer ligt; en ook de leeraar wordt gemakkelijk bedrogen. De Satan neemt ook zijne kans waar, en meer dan een ziet zijne warmte en opgewektheid aan vcor den Heiland. Later wanneer die warmte voorbij is, dan wordt het duidelijk dat sommigen Judassen of Demassen zijn. Het is niet gemakkelijk met een ziek ligchaam en zwak hoofd twee gemeenten, zeer van elkander verschillend, en ieder uit de uiteenloopenste elementen bestaande, zonder bijzondere genade te leiden. Doch, zooals ik, bij den dood van den Heer McKidd ondervonden heb, zoo is het ook nu.

Het werk is zoo uitgebreid en gewichtig, de middelen zoo onbekwaam, dat ik of op den Heere moet vertrouwen, of het werk opgeven. Echter, hoewel wij ook van onze kerkleden smart hebben gehad, toch zijn de zegeningen waarmede wij gezegend zijn onbeschrijfelijk groot.

September, 1878.

In mijn laatste vertelde ik u van den aanhoudenden regen, waarmede wij bezocht werden. Kort op den regen volgde eene zware bezoeking. Eene hevige koorts, niet de gewone, doch een soort van *marsh fever*, nam bijna twintig zielen, meest bejaarden en kinderen, uit ons midden. Gelukkig ging niet één weg, zonder ons de hoop van elkander weder te zien, na te laten. Ook bij de blanken viel meer dan één slagtoffer. Te Waterberg moet het vreeselijk zijn geweest.

Op den 10den Maart, toen ik van het biduur terugkwam, werden onze vier oudste kinderen tegelijkertijd ziek. Zullen dezen allen weér opstaan? was mijne eerste gedachte. Ik stond hen aan te kijken, daar zij met de koorts worstelden. Het was mij, alsof ik den Heere met Zijne vier vingers op hen zag drukken, en de gedachte kwam bij mij op, zoo gemakkelijk kan Hij ook alles wat mij tegen is, ten onder brengen. Ik gevoelde mij zoo gelukkig. Het was mij een schoon gezigt, en ik kon den Heere

danken, dat Hij ons huis niet voorbijgegaan was ; dat wij slechts in Hem konden roemen.

Wij konden onze kindertjes oppassen. Slapen kon ik niet en mijn hoofd leed er geweldig onder. Toch, ik kreeg genade, mijn werk te verrigten. Ons derde zoontje, Christoffel, werd ons als uit den dood teruggegeven. Doch allen waren bedenkelijk ziek. Het bezoek van een huisgezin, waarvan de vader veel met medicijnen werkt, kwam van den Heere. Toen de twee oudsten iets beter waren, werd ons jongste ziek. Mijne echtgenoot en ik gingen op denzelfden oehdend aan de ziekte liggen. Geen kwartier uurs te voren had ik godsdienst in de kerk, en daar lag ik in de hevigste koude koorts. Nog gaf de Heere mij de genade, met tranen in de oogen Hem te danken, dat Hij mij niet voorbijgegaan was. Ik heb zeer veel geleden. Mijne echtgenoot was spoedig aan 't beteren, doch uitgeteerd en zeer zwak. Eenige blanken, van onze ziekte hoorende, reden nacht en dag door met wagens om ons te helpen en van hier weg te voeren. Ons jongste kind was toen heel erg en had reeds de stuipen. Ik kon echter niet van hier gaan, daar er zoo vele krauken waren op de statie, en ging eerst op den bestemden tijd, om wederom kerk te houden. Ik was nog ziek en zeer zwak. Doch wij gingen den 1sten April met ons stervende kindje van huis. De statie was een hospitaal. Dit was zwaar, hen zoo te laten, maar allen meende de noodzakelijkheid er van in te zien. Den 2den kwamen wij bij onze onvergetelijke vrienden, de Vorsters. Ook daar was de ziekte uitgebroken. De kinderen, behalve ons jongste, met mijne echtgenoot, werden nu beter, doch ik kon zelfs geen huisgodsdienst waarnemen.

Den 8sten werd onze kleine, na een smartelijk lijden, van alle lijden verlost. Ik zag hem den laatsten snik geven. Ik gevoelde mijn hart als 't ware bleeden, het ging als een priem door hetzelfde, doch ik waagde het uit te spreken wat in den laatsten tijd mijne vurige bede was :

Gezegende Jezus ! daal af en help mij,
Te brengen een offer dat gansch volmaakt zij.

Toen knielden wij bij het lijkje en gaven dat bloedende hart Hem ten offer, en wij dankten Hem dat Hij ons niet voorbij was gegaan.

Den 9den werd het lijkje begraven. Ik moet er akelig uitgezien hebben, daar een der vrienden, die naar de begrafenis was gekomen, mij sedert zeide, dat hij zoo verschrikte toen hij mij zag, dat hij meer lust had om weg te gaan, dan te blijven. Met krachtsinspanning volgde ik het lijkje, en bij het graf sprak ik een woordje. Doch God zij geloofd, een man, die onlangs bekeerd is, dagteekent zijn ernst en onrust van dien dag.

Daar wij de statie zoo plotseling hadden verlaten, verlangde ik zeer te gaan zien hoe het daar ging. Op den 15den ging ik met eenen zoon van den Broeder Vorster, die ook uit het ziekbed opstond, naar de statie. Mijne echtgenooten en twee jonge kinderen bleven bij den heer Vorster.

Bij Salomon vonden wij het grootste gedeelte ziek. Hier op de statie ging het beter, doch er was nog veel ziekte. Meer dan een was naar het veld gevlugt, waar het bijna nog erger ging. De aarde bleef klam en vochtig. De statie scheen als in den rouw te zijn. O, hoe groot is Zijne hand, hetzij in opwekking of in ziekte!

Den 19den gingen wij weer van daar en kwamen den 20sten bij den Broeder Vorster.

De kerk onder de blanken was een maand uitgesteld.

Van den heer Vorster ging ik om te zien, of ik bij Paulus op den 28sten niets zou kunnen doen. Ik hield daar den 28sten eene godsdienst voor de blanken, en deelde het Avondmaal onder de gekleurden uit, doch moest het zittende doen.

Maandag gevoelde ik mij veel beter. Mijne familie had ik te Rhenosterpoort gelaten en vond haar op den 30sten terug, omtrent zoo als ik haar gelaten had.

De Heere heeft mij bijzonder versterkt, en ik kon het op mij gelegde werk op den 5den en den 12den Mei en tusschen die dagen afdoen, doch eetlust had ik niet en mijne tong was nog geduriglijk met koorts bedekt.

Den 13den werd ik met een kar naar eene plaats gebragt, waar ik den 14den godsdienst hield en een kindje doopte.

Zijn naam moet eeuwig eer ontvangen!

Goedgedacht.

Den 17den Mei kwam ik met mijne familie weer thuis. Andries Buijs vraagde mij: "hoe gaat het," ik zeide "ik ben veel beter." Hij: "Meneer is nog niet gezond."

Niet lang na onze thuiskomst begon het te regenen, en het regende drie dagen aanéén. Ik was slechts een paar dagen thuis, toen ik gevoelde, dat Andries de waarheid gesproken had. Ik gevoelde mij zwak, ziek, bijna niet in staat om de stoep van mijn huis op te komen.

Kinderen! ik denk somtijds dat ik den Heere verzoek. Als ik mij geheel ziek gevoel, dan heb ik geene bekommernis, doch ben ik een weinig beter, dan valt het mij zoo zwaar stil te zitten, dan ga ik beproeven een weinig te doen; het doet mij kwaad, en zoo gaat het voort, *nu* beter *dan* weer ziek. Mijn eenigst tijdelijk redmiddel is eenige dagen in 't veld door te brengen.

Zoo deden wij ook nu. Mijne echtgenoot en twee jongste kinderen zagen er nog maar bleek uit, en wij besloten wederom een uitstapje te doen naar Karmetat (Kremotart) fontein. O! hoe juichten de kinderen het plan toe! Wij zouden van dit jaar verstandiger zijn; daar de boomen, moeilijk te beklimmen zijn, zouden wij leeren (ladders) medenemen. En daar het zooveel geregend had, verwachtten wij een goeden oogst te vinden.

Wij gingen dan op 4 Junij van huis; den 5den kwamen wij bij de "Zoutpan," achter de bergen. Deze pan gaf vroeger zout in overvloed, en zeer goed zout te zullen opleveren, doch die pan is bijna toegespoeld en zoo zijn wij al dikwijls teleurgesteld en, in plaats van hier zout te vinden, moeten wij zout, dat van Magaliesberg komt, hier koopen dat ons twee ponden sterling de mud kost.

De kinderen vermaakten zich zeer met aschboschjes uittrekken en steentjes op te rapen, waaronder ik eenige versteende beenderen vond. Den 5den gingen wij van daar. Er waren jagtwagens voor ons geweest, en daar wij meenden dat zij het beste pad genomen hadden, volgden wij hun spoor, doch bevonden weldra, dat zij verwaald waren en wij achter hen. Wij gingen modderpoelen door, en meer dan eens vreesden wij dat de wagens zouden vastvallen.

O kinderen! bedenkt het toch: als gij van den weg des Heeren afdwaalt, doet gij ook anderen afdwalen. Er zijn zeker dezulken, die uwe sporen zullen volgen.

Wij kwamen eerst den 7den te Vetfontein aan, waar wij onze verwaalde leidlieden vonden. Zij waren zeer verblijd ons te zien, vooral onze geloovige broeders uit onze kerk, want er waren ook anderen, zooals men ze overal vindt.

De vrienden waren komen jagen, doch het wild was schaarsch, zij hadden nog maar meest asch gebrand.

Wij bleven er tot Maandag den 10den, hadden er den 9den een aangenamen Sabbat. Wij gingen langs Brakrivier af, vonden het veld overal zeer mooi wegens de fraaije regenbuijen, doch bijna geen wild, zelfs geen leeuw hoorden wij brullen.

De vrienden uit onze kerk gingen met ons, drie andere wagens, ook van de onzen, voegden zich bij ons langs de rivier, en zoo gingen wij voort en kwamen den 14den te Karmetatfontein, na slechts een paar rooibokken geschoten te hebben.

Gij kunt u niet verbeelden, hoe liefelijk alles zich hier thans voordeed. De meeste boomen waren beladen met volwassene vruchten. De kom, waarin de fontein ontspringt, waar wij vroeger hadden moeten graven om genoegzaam water te vinden, was thans zoo vol, dat de paarden er in zwommen. Ook watervogels vonden wij daar. Een wilde gans werd heel spoedig van

't leven beroofd, en ik die wat hagel had, doodde er meer dan één armen vogel.

Den 16den bragten wij zeer genoegelijk door in de dienst des Heeren.

Wild werd maar weinig gevonden. Een groote leeuw werd door de jagers gedood, doch Kremotart vruchten namen wij meê, zooveel wij verlangden.

Den 18den gingen wij wederom van daar, kwamen den 19den bij eene pan, alwaar wij van onzen vrienden scheidden. Zij bleven er, daar zij nog bijna niets hadden geschoten, en wij gingen naar huis, alwaar wij den 22sten aankwamen. Wij gevoelden ons versterkt naar 't ligchaam en dankbaar naar de ziel. Daar het voor mij tijd was weder naar de Spelonken te gaan, vertrok ik den 1sten Julij van huis, in gezelschap van oude Michael, die gaarne den Zwitzerschen broeder Berthoud wilde zien, daar hij reeds sedert eenigen tijd zeer ziek is.

Wij kwamen er den 3den doch vonden slechts den Eerw. Creux thuis. Wij werden regt hartelijk en broederlijk ontvangen. Den 4den was het mij aangenaam, den broeder te hooren godsdienst houden in de *Sequamba* of knopneustaal. Dien avond, toen allen reeds zich ter ruste hadden begeven, zaten wij nog genoegelijk en lang met elkander te spreken over hetgeen ons 't dierbaarst was, en de Heere zelf was bij ons, wij gevoelden het, toen wij te zamen Hem in het gebed aanliepen. Ik zag ook hunne Evangelisten aldaar, en het komt mij voor dat hun werk zeer gezegend is.—Is het ook zoo onder u?

November, 1878.

Het bezoek bij broeder Creux was ons zoo aangenaam, dat wij bijna de liederlijke wegen konden vergeten. Het heeft ook in de Spelonken veel geregend, en daar het er zeer heuvelachtig is, dreigde de nieuwe wagen meer dan eens om te slaan; doch de hand des Heeren was over ons.

Wij gingen den 5den van daar, kwamen den 6den op de statie bij Jona aan, vonden dat het werk vooruitgaat, en mogten drie doopen. Jona onze Evangelist, is zwaar ter taal en niet geleerd; toch zegent de Heere zijn arbeid. Hij weet minder dan gij, die dit leest; en wat doet gij voor Hem, die tot u gezegd heeft: "doe handeling tot dat ik kome."

Wij vierden ook daar het Heilige Avondmaal. Den 9den had ik godsdienst voor de blanken. Den 12den was ik wederom thuis.

Den 13den ontving ik een bezoek van een geloovigen diaken van Ds. Jooste's gemeente te Potchefstroom. Wij bragten den dag regt aangenaam door, doch toen wij tezamen baden, vóór dat

wij uit elkander gingen, gevoelde ik mij ziek, en niet lang daarna lag ik te bed. Ja, het pascha moet met bittere saus gegeten worden.

Den 14den, Zondag, was ik te ziek om naar de kerk te gaan; doch 's avonds mij beter gevoelende, ging ik naar het biduur; doch het heeft mij geen goed gedaan naar het ligchaam, alhoewel mijne ziel zeer verkwikt werd. Gemelde diaken kwam mij wederom bezoeken, doch ik was te ziek om veel van zijne gezelschap te genieten. Hij vertelde mij, onder anderen, dat hij van Gods groote werk onder ons gehoord had, en hij was gekomen met zijne onbekeerde familie, in de stellige verwachting, dat hij en zijne familie een zegen zouden medenemen. Hij logeerde thans bij eenigen onzer gemeente, die, niet ver van hier met hun vee voor den winter stonden.

Den 23sten ging ik die vrienden bezoeken. Wij hadden daar den 24sten ons gewoon wekelijksch biduur, en ik kwam den 25sten terug, mij sterker gevoelende.

Den 28sten vierden wij het Heilige Avondmaal. De Heere was de kracht van mijne kracht. Er waren meer dan negentig, die aanzaten. De aandoening was zeer groot. O! men moet tranen storten "bij het herdenken van zijn lijden."

Den 30sten gingen wij (familie en ik) weer van huis, daar de kerkdagen naderden. Eene schare van kinderen ging mede, tot waar de verste tenten stonden. Arme zielen, het moet voor hen zwaar zijn, dat wij zoo dikwijls van huis gaan. Wij sliepen dien avond in 't veld. Den volgenden dag kwamen wij bij den Evangelist Salomo. Daar vernachtten wij, hadden in den ochtend, als naar gewoonte, godsdienst, en gingen van daar tot digt bij de Kerkplaats. 't Was een bitter koude dag. 't Schijnt mij alsof het immer kouder wordt. Vroeger had dit distrikt den naam van bakoven. Thans kan het hier koud worden. Tot mijne verbaazing hoorde ik, dat op twee plaatsen reeds *kapok* gevallen was.

Doch bij onze vrienden hadden wij eene *warme* ontvangst, en wij konden elkander *verwarmen*. Den volgenden dag, 2 Augustus, kwamen wij op de Kerkplaats. Daar vonden wij onze vrienden, die wachtende waren op de Kerkdagen. Den 3den hadden wij 's avonds onze gewone Conferentie. Ons onderwerp was: "het blijven in Jezus." Zondag sprak ik over de voetgangen, die het zelfs den geloovige zoo moeilijk maken. Waar staat het toch? 's Namiddaags uit den catechismus over het lijden van Christus. De catechismus is zeer voedend voor geloovigen. Doch de ongeloovige zal ze zeer droog vinden. Salomo zegt: "De verzadigde veracht honigzeem, maar voor den hongerige is alle bitter zoet." Wij hadden, in de week, alle avonden biduur. Maandag voor broeders, Dingsdag voor zusters, Woensdag voor kinderen. Dingsdag avond sprak ik over Petrus in den kerker,

en trachtte daaruit af te leiden, zooals ik het versta, dat de bedestond aldaar voor vrouwen was, daar er slechts van vrouwen sprake is, en nog meer, daar Petrus een boodschap achterliet aan de broederen. Het was op dien avond, dat, zooals zij zelf verklaarde, een enkel woord, omtrent de zielen, gebonden gelijk Petrus, het hart van de echtgenoot van onzen vreemden geloovigen broeder verbrak. Zij zelve begon te bidden, anderen spraken met haar. Toen wij uiteen gingen, zeide zij tot mij: "Ach, ik heb ook gemeend den Heere Jezus lief te hebben, maar nu zie ik, dat ik ver van Hem ben." Den volgenden ochtend vertelde die broeder mij, dat zij in den nacht niets gedaan had dan kermen en zuchten. Na middernacht hoorde hij haar zeggen: "Genade, Heer!" "Ja," zeide hij, "dit is regt, ik zal u maar met den Heere Jezus hier in den wagen alleen laten." Daarop, zoo als hij zeide, ging hij in de tent met David, en liet haar met den Heere Jezus in den wagen.

Op den 7den, haar 50ste geboortedagsverjaring, vond zij vrede met den Heiland. Den 9den trok de Heere den getrouwden zoon met zijne vrouw tot zich. Stille Abraham, uit wien men vroeger slechts met moeite een woord kon halen, sprak toen. "*Toen de duivel uitgevaren was, sprak de stomme.*" En gij?

Goedgedacht, Zoutpansbergen.

Den 10den gevoelde ik mij regt ziek, tuch gaf de Heere mij kracht, één paar kerkelijk in te zegenen en de voorbereidingdienst te houden. Dien avond bespraken wij in onze Conferentie de éénheid der geloovigen, als *hunne kracht* tot den arbeid, waartoe zij geroepen zijn. Heerlijke aanmerkingen werden er gemaakt; onder anderen stelde een jonge broeder een geval voor van twee partijen voor den Regter, waarvan de eene met twintig getuigen verschijnt, waarvan geen twee overeenstemmen, terwijl de andere met drie eens-spreekende getuigen, zijne zaak wint.

Zondag vierden wij het Heilig Avondmaal, en de gemeente gevoelde zich zeer levend. Den 12den had ik nog een weinig schrijfwerk af te doen. Den 13den moesten wij van elkander scheiden. Er vielen waarlijk vele tranen. Onze broeder, die zich verheugen kon, dat hij met drie levenden naar huis kon gaan, die hij als lijken had medegebragt, had een ernstig gesprek met mij, eer hij vertrok. Twee kinderen gingen zeer ernstig doch nog ongered terug. Hij was *daarom* verdrietig. Ik zeide hem dat ik meende, dat de Heere daardoor toont dat het niet ons werk is, tot onze vernedering en tot verstomming der vijanden, die ons voorwerpen, dat wij allen die tot ons komen zalig spreken. Hij vraagde mij,

waarom Gods Geest zoo krachtig hier onder ons werkt, daar zij toch ook een Gereformeerde leeraar, enz., enz., zooals wij hebben. Ik zeide, dat ik hem slechts zeggen kon, wat ik tot de blanken gezegd had, toen de Heere op de Statie alhier werkte: "Op de Statie zijn zij niet beter en hebben geen zuiverder leer, maar zij kunnen bidden, en dit knnt gij niet." Gods belofte staat vast: "Die bidt, die ontvangt." Hij zeide hierop "Mijnheer Hofmeyr, dit is waar, ik heb al na het eerste biduur *hier* tot mijne vrouw gezegd: *Wij* kunnen niet bidden."

Kinderen! het is zoo. Het is niet slechts, dat gij tweemaal 's jaars eene week afzondert om te bidden. Het is ook niet, dat gij nu en dan in de eenzaamheid veel bidt en uzelf opwekt tot eene ernstige stemming, maar dat gij aanhoudt om te ontvangen en totdat gij ontvangt, wat gij met vrijmoedigheid in Jezus naam kunt bidden.

Wij kwamen den 17den bij Salomon; daar trouwde ik twee paren. Zondag doopte ik vijf volwassenen en zes kinderen. Der 19den had ik echter eene treurige zaak, en een lid moest onder censuur, doch het gaat bijzonder gezegend in Malietjesland, alhoewel zij zeer veel daar van de Heidenen te verduren hebben. Dingsdag kwamen wij thuis, en wij hadden stof den Heere te loven. Alweer had de Heere eene ziel tot zich getrokken. Een paar maanden geleden is hier een stiefbroederszoon van ouden Michael komen wonen. Zijn vader heette Piet Buijs en heeft vroeger te Beaufort West gewoond. Deze Buijs was een ruwe, wilde werelddienaar; hij zegt dat de brieven in de "Wekker" hem aanspoorden hier heen te komen. En nu heeft ook hij vrede met den Heiland, en spreekt met gevoel over zijne blinde betrekkingen, die hij te Mariko heeft achtergelaten.

Sedert mijne thuiskomst ben ik niet erger ongesteld, doch eene zweer in mijnen mond, die door dat veel spreken ook veel moet lijden, hindert mij erg.

Den 25sten kon ik wegens ongesteldheid niet naar de kerk gaan. Ik zat op de stoep met een smartvol hart te luisteren naar het zingen in de kerk. Ik gevoelde mij als David in de woestijnen van Juda. Ik dacht bij mijzelf, ach! de Heere weet toch, ik heb Zijn huis lief, en wederom dacht ik aan die duizenden, die Gods huis niet beminnen en maar blijde zijn, wanneer zij een voorwendsel vinden, om toch maar niet naar de kerk of naar de zamenkomst van Gods volk te gaan, en ik treurde over hen. Hoe moet het hun te moede wezen op den grooten dag, buiten te staan en die lofliederen ter eere des Lams te hooren, bij het verwijt daar in hun geweten: ik heb nooit Godsdienst bemind.

Wij dachten 't goed weder naar 't veld te gaan. Iets meer dan een uur van hier waren wij in 't voorledene jaar voor eenige weken, en ik gevoelde mij daarna sterker dan door 't gebruik van

medicijnen. Zoo gingen wij dan den 30sten Augustus daarheen. Den 29sten was er oorlog in de bergen, achter ons. Een kapiteintje—een vriend van ons, wiens zoon ook een lid is der kerk, in de opwekking tot den Heiland gebragt—werd aangevallen over eene nietigheid, en gekwetst. Hij is—schoon lang daarna—aan de wonde gestorven. Daar wij met de zaak niets te doen hadden—gingen wij onzen weg, alhoewel wij nabij hunne kralen voorbij moesten. Den 31sten werd hij nogmaals aangevallen door eene groote overmagt. Hij was verplicht te vlugten en bragt een nacht bij ons in het veld door. Ik vraagde hem, zijt gij niet bang dat zij op uw spoor zullen komen? Hij antwoordde heel koel: zult gij mij in hunne handen geven? Wij hadden, in 't veld, echter dagelijks gemeenschap met de Statie. Ik heb er omtrent honderd jukscheijen gemaakt en één juk. Het is voor mij goed naar lichaam en ziel, met de handen te arbeiden. Arme Statie, waar de Zendeling te onkundig of te hoogmoedig is om te werken!

Maart, 1879.

Terwijl wij in het veld waren, hadden wij aangename bezoeken. Ook mogt ik een klein kindje van een onzer gemeenteleden doopen.

Ik ben eenige malen de Statie gaan bezoeken. De Heere leert hun ook daardoor niet te veel op mij te leunen; daar ik dikwijls van huis ben, moeten zij zien zonder mij klaar te komen.

Op één dag was ik in *de struis*. Mijne vrouw zat bij mij, en ons dochtertje, speelde met mij. Zij sprak van alles dat zij ons geven wilde. Mij wilde zij een groot stuk gom geven. Ik zeide: en wat wilt gij aan “lieven Jezus” geven—uw hartje? Zij sloeg de oogen neder en zeide: “Ik het al mijn hartje voor Hem gegé.” Zij spreekt immer van hare “boetie,” die reeds bij den Heiland is, en is gelukkig bij de gedachte, dat zij ook daarheen gaan zal. Het is een zegen, waar kinderen hunne ouders aan den hemel herinneren. Zij helpen het kruis te dragen.

Den 10den October, toen ik weer naar de Statie ging, vond ik ouden Michael juist thuis gekomen van *Makhado*—eenen beruchten, roofzieken Kafferkapitein in de bergen. Hij had aan den ouden Michael gevraagd, zoo als hij altijd doet als er van de onze komen, of ik nog voor hem bad. Hij wil van Gods Woord niets weten, doch wil, dat ik voor hem bidde.

Den 15den gingen wij naar huis, daar ik den 21sten weer op reis moest gaan naar Malietjesland en Marabastad en de blanken.

Den 22sten kwam ik bij Salomon, onzen Evangelist, moest daar twee leden der kerk wegens onbehoorlijk gedrag onder censuur zetten, ging zoo verder voort en kwam den 25sten op 't dorpje Marabastad. Daar had ik ook een treurige taak te verrigten: onze Evangelist moest uit zijne betrekking gezet worden. Hij was zeer verdrietig, erkende dat zijn gedrag aanleiding had gegeven tot aanstoot, en vroeg ons, zeer voor hem te bidden.

Den 27sten had ik er kerk en vierden wij het Heilig Avondmaal.

Den 28sten sliep ik in de tent met onze zoons Jan en Hendrik. Het regende hard in den nacht, naby den morgen kwam er een windstorm (Ds. Neethling van Stellenbosch weet, hoe het er waaijen kan), en rukte de tent van ons weg. Daar lagen wij in eene zwaren donderstorm op de vlakke. De kinderen schrikten wakker, de wind joeg onze kleëren uit elkander. De regen was toen juist niet erg, en bij het licht der bliksemstralen, raapten wij eenige kleedingstukken bijeen en gingen toen den wagen in. Mijne echtgenoot en twee jongste kinderen waren niet bij ons. Ik slaap weinig in een wagen, of ik moest alleen zijn, zoodat ik de klappen opgooijen kan. Wij kwamen zonder ziekte er van af; doch hadden geene aangename nachtrust.

Den 1sten November kwam ik weer op de Kerkplaats. Zondag hadden wij er kerk, in de week catechisatie, en 's avonds biduur.

Den 8sten werden vijf jonge lidmaten aangenomen, die allen belijden konden, dat zij den Heiland gevonden hadden; een catechisant werd afgewezen.

In den nacht van den 9den, was er eene herhaling van den storm, die wij op 't dorp gehad hadden. Meer dan een moest het kerkgebouw binnen vlugten. Vijf tenten werden omvergeworpen.

Den 10den vierden wij het Heilig Avondmaal.

Den 11den sprak ik in het Zending biduur over den onnutten dienstknoccht. Ik sprak er veel over hoe hij, onnut als hij was, toch het talent Zijns Heeren wederbragt, daar menigeen, niet alleen niets had gewonnen, maar dat talent niet meer had om terug te brengen. De kollekte bedroeg bij die gelegenheid de som van £15.

Na nog bij verschillende plaatsen te zijn aangeweest, als ook bij Salomon, kwamen wij, mijne echtgenoot en kinderen er bij, den 15den November wederom thuis. Wij hadden altijd op de Statie kerkelijke voorstanders die de zaken afhandelden, doch wij dachten het beter eenen Kerkeraad te hebben en een Stadsraad, eerstgenoemde voor kerkelijke zaken, de laatste voor overtredingen die gestraft moeten worden op burgerlijke wijze. Daartoe hebben wij wetten gemaakt, die aan allen voorgelezen werden.

Goedgedacht, Zoutpansbergen, Junij, 1879.

Den 23sten was het regt ernstig in de Conferentie, en wij besloten eene week af te zonderen tot het gemeenschappelijk gebed. Wij deden dit, en alhoewel wij van geene zichtbare bewijzen kunnen spreken, toch govoelde Gods volk zich zeer verkwikt, en in den dag des oogstes zal de Heere het duidelijk maken, dat Hij ook toen de Hoorder des gebeds geweest is.

Den 28sten moest ik weer van huis gaan naar de Spelonken. Ik ging zonder familie. Geen regen viel op ons, doch wij zagen het vóór ons zeer hard regenen, zoodat het overal regt nat en voor de ossen regt zwaar was.

Den 30sten kwam ik bij onzen Evangelist Jona. Daar had ik een lid der gemeente onder kerkelijke censuur te plaatsen. Gij ziet dus, lieve kinderen! dat de Zendeling niet alleen van opwekkingen moet spreken, maar ook kerkelijke tucht moet uitoefenen. Het kan ook niet anders. Het boompje moet gesnoeid worden, anders zijn de vruchten schraal.

Den 1sten December doopte ik vier volwassenen, en den 2den trouwde ik er twee paren. Den 3den had ik godsdienst bij de blanken; hield daar tevens ook huisbezoek; ging den 5den uit de Spelonken en kwam den 6den thuis, waar men nog alle avonden biduur gehad had sedert mijn vertrek. Den 11den weder hadden wij een biduur om regen.

Gij zult misschien zeggen: wij willen alles door biduren gedaan krijgen. 't Is zoo! Velen onzer hebben leeren ondervinden, dat in alles de kortste weg is regtuit naar den Heere! daarom—wij bidden gaarne! Ik zeide laatst bij gelegenheid van een biduur onder de blanken: er is een geneesmiddel voor alle kwalen: bidt! wat ook u kwaal zij: bidt!

Den 25sten kon ik onder op de Statie 15 volwassenen door den H. Doop in de gemeente van Christus inlijven. Ook vierden wij het H. Avondmaal.

De 1ste Januarij was een biddag; 's morgens voor de mannen, 's uamiddags voor de vrouwen, 's avonds voor de kinderen.

Onze kleine Engela was een tijd lang sukkelend, meest met hare oogen, toen kreeg zij een leelijken uitslag in haar aangezigt en voorhoofd, eindelijk kwam er een gezwel op haar voorhoofd en eene wonde er aan, en tot onze verbazing haalde mijne echtgenoot er een *worm* uit; toen werd zij geheel beter. Ook met Hendrik is dit, eenige dagen geleden, gebeurd. Ik heb van meer zulke gevallen gehoord.

Den 23sten ging ik weer van huis, ging den 24sten Salomon voorbij om huisbezoek te doen bij de familie Vorster, doch keerde den volgenden dag terug naar Salomon en bevestigde eenige paren in het huwelijk. Den volgenden dag vierden wij het

H. Avondmaal. Eene meid, vroeger bediende bij den heer Vorster, en die hun veel verdriet had veroorzaakt, werd onder de prediking door Gods Geest aangegrepen. Na de godsdienst ging zij naar 't veld om te bidden, toen zij terug kwam, ging een van de geloovigen met haar spreken. Zij stond lang na dat hij weg was nog als vastgenageld op de plek. In den namiddag kwam zij tot rust. "Ach, ik had gedacht," zeide zij, "dat ik den Heere lief had, maar van dag heeft de Heere mij getoond dat ik verloren is, maar Hij heeft mij uit die modder uitgehaald, en ik heb Hem lief." Zij was vroeger zeer hard: altijd zeide zij, het gaat goed, en bleef altijd een ergernis voor allen. Nog zeide zij: "het spijt mij dat ik aan de kinders van den Heere zoo veel verdriet aangedaan het, als zulle met mij spreek." Nog een paar anderen waren er erg aangedaan. Ik mogt eenigen doopen. Een blinde kreeg den naam van Bartimeus. Van daar ging ik den 27sten, had huisbezoek op verscheiden plaatsen, kwam den 29sten te Marabastad, doopte daar eenigen, vierden het H. Avondmaal en ging met eenige onzer gemeentelieden, die uit waren geweest naar Magaliesbergen en op de Kerkplaats woonden, terug. Wij kwamen dien avond laat op de Kerkplaats. Een paar broeders, langs den weg aan de overzijde der rivier, zagen ons komen en kwamen ons te gemoet, gingen mede en bleven dien avond bij ons tot dat de godsdienst voorbij was, gingen toen te voet terug naar huis. O hoe aangenaam zulk een honger naar Gods woord te zien. Kent gij dien?

Augustus, 1879.

Eén geval mag ik niet voorbij gaan. Een van de broeders, die met ons den 31sten Januarij naar de Kerkplaats gingen, vertelde mij: Toen zij bij Pienaarsrivier—aan deze zijde van Pretoria—kwamen, vonden zij dat de rivier vol was. Nu, ik ken die rivier goed, en weet dat het onmogelijk is er, als zij vol is, door te komen. Zij vonden daar eenige andere wagens, die ook door de rivier gekeerd werden. Tegen den avond ging het eenige kindje—een zootje, omtrent 3 jaren—naar de rivier, viel op zijne knietjes en zeide: Heere Jezus, banya water; oûma, banya water, oûma. (Hij verlangde naar zijne oûma). In den nacht werd een van de vrienden wakker, en zag tot zijne verbazing, dat de rivier zoover gezakt was, dat zij er door konden. Onmiddelijk gingen zij er door, doch toen de laatste wagen der andere menschen die ook daar waren, doorging, was het water alweer zoozeer gerezen, dat het bij de buikplank van den wagen kwam. Kinderen! al kunt gij niet goed bidden, de Heere verstaat u.

Na den eersten Kerk-zondag maakte ik mij weer gereed naar het houtbosch te gaan, doch ik werd zoo ongesteld, dat het mij

afgeraden werd, te meer daar het er zoo bitter kond kan worden. Het was, geloof ik, de vierde maal dat ik verhinderd werd er heen te gaan. Dit houtbosch wordt bewoond door leden der Hervormde Kerk en enkele Engelschen, die diep in de bergen zijn. 't Gaat er maar treurig toe. Vroeger, toen er nog enkele leden van onze kerk waren, heb ik daar gepredikt en huisbezoek gedaan; doch de laatste maal werd ik daar zeer barbaarsch behandeld, en het scheelde maar weinig, of men had mij daar geslagen. Enkelen waren boos genoeg om dat te doen. Toen werd mij ook gevraagd, zoo scherp men vragen kon: "Wat kom jij hier maak, jij het hier niks te doen," en sedert dien tijd is het, alsof de Heere mij niet toelaat daarheen te gaan. Ik had in de week huisbezoek op verscheidene plaatsen, den 8sten voorbereiding en den 9den vierden wij het Heilig Avondmaal.

Den 10den ging ik op reis naar de Groote Spelonken, om daar ook huisbezoek te doen en kerk te houden. Ons gezelschap, eenige wagens met niets dan geloovige blanken, was zeer aange naam en zielversterkend.

Bij den eersten broeder waar wij kwamen (hij is maar arm naar de wereld, alhoewel de wereld niet bevatten kan hoe rijk hij is) werd mijne ziel zeer verkwikt. Hij bezit vier kindertjes, dochttertjes. Wij zaten dien avond voor de deur. Zijn tweede dochttertje, omtrent 6 jaren oud, zeide mij dat zij haar bok-ooi geven wilde aan de Zending—zij heeft er maar twee.

Ik zeide dit aan haren vader; hij vroeg haar welke? de groote of kleine?

Zij antwoordde: de groote!

Ik weet zeker, niemand heeft met haar er over gesproken.

Kinderen! dit is niet praten, dit is werken, doen. O! zoo onder de duizenden van kinderen er één duizend zulke Martha's—(haar naam)—waren, er zou niet meer zoo veel "TEKORT" staan in het verslag van den Penningmeester; de Zendingen zouden hun werk niet al zuchtende doen, zoo als ik doe, en de zegen des Heeren zou meer rusten op de Zending.

Mijn oude grijze zoon, van wien ik u vertelde tijdens de opwekking, zeide mij, toen ik hem bezocht: ik verlang naar den hemel, en vrees niets dan de zonde. Hoe zalig dit te hooren van iemand die bijna 80 jaren de wereld gediend heeft, en geen zwarte haar meer heeft.

Den 15den, Zaterdag avond, hadden wij eene bijzonder aangename Conferentie. Gij moet bedenken dat aldaar elf families zijn, de grijze vader ingesloten, die bepaald den Heere vreezen, en waaronder geen enkele onbekeerde is, behalve enkele kleine kinderen van wie men niets zeggen kan.

Den 16den had ik er kerk, den 17den bragt ik door bij onzen diaken, die ten tijde der opwekking inkwam om het land te zien,

met zijn huisgezin den Heere vond, zich bij onze kerk aansloot, en thans ons zeer tot vreugde is.

Den 19den kwam ik thuis. Ik vond ons dochtertje ziek. Zij had gezegd : ik is ziek tot pa kom. En, werkelijk, zij werd terstond beter.

De Heere dacht toen goed, ons wederom door zware beproevingen te herinneren, dat wij menschen zijn, dat wij nog op aarde zijn. De ziekte brak wederom uit onder ons, en alhoewel er maar een paar sterfgevallen waren, toch moesten wij lijden. Ons geheel huisgezin werd aangetast door ziekte. Mijne geliefde echtgenoot was de eerste, die weer iets kon doen. Ik kon weinig slapen, en gevoelde mij een paar malen als bij de poorte des doods. Ik leed veel aan mijn hoofd, en wat mij zeer kwelde, en mij de akeligste droomen gaf, was de achteruitgang van velen in 't geestelijke, hier op aarde.

De Heere was ons echter genadig ; wij werden beter, ook genoten wij meer dan eene zielsverkwikking. Op een avond toen ik eene kranke ging bezoeken, vond ik juist eenen ouden geloovigen Kaffer bij haar bidden. Het was mij zoo aangenaam, omdat hij toch niet lang geleden nog een afgodendienaar was ; doch hij is een van hen, die in geitenvellen wandelen, welken de wereld niet waardig is.

HOOFDSTUK XV,

EERW. COILLARD KEERT TERUG VAN DE BANYAI.—DIENST VOOR DE BLANKEN.—LOOFHUTTENFEEST ONDER DE KAFFERS.—DRONKENSCHAP.—KRANK DOCH BEMOEDIGD.—MOEIJELIJKHEDEN TE MARABASTAD.—STATIES BEZOCHT.—SOLDATEN TE MARABASTAD.—KOORTS TE WATERBERG.—BESNIJDENIS SCHOLEN.—EEN MARTELAAR.—DE BANYAI.—OORLOG TUSCHEN DE BOEREN EN ENGELSCHEN.—BASUTOLANDSCHE EVANGELISTEN.

Den 25sten Maart kreeg ik onverwachts de tijding, dat Eerw. Coillard, die twee jaren geleden naar de Banyai ging, op zijne terugreis was, bij ons zou aankomen, en hulp zocht daar de band van een zijner wagens gesprongen was. Het was Zondag, doch ik gevoelde mij gerechtigd aan Andries Buijs te zeggen, dat wij den volgenden dag op reis moesten gaan, om dien zwaar beproefden Apostel der Banyai hulp te verleen.

Wij gingen dan Maandag van huis, en namen een overig wiel mede. Wij gingen met één tent en één open wagen, om in alle gevallen bereid te zijn. Tot onze groote blijdschap ontmoetten wij hem dienzelfden achtermiddag. Zijn derde wagen was te Blaauwberg—twee dagen van daar—(zie de kaart) achtergebleven met de Evangelisten Aaron en Andreas. Wij zonden zonder verzuim den open wagen met het overige wiel naar Blaauwberg, met order, om van daar naar Malietziesland te gaan, en het wiel te laten repareren bij den broeder Barend Vorster. Wij hadden daar een korte godsdienst in 't veld, en de Heere alleen weet wat wij gevoelden. Ik zal niets zeggen over zijne ontmoetingen en bevindingen, daar hij zijne eigene pen daartoe gebruikt, en die er belang in stellen zullen het kunnen lezen uit de eerste hand.

Den volgenden dag kwamen wij thuis, en vonden tot onze blijdschap den gemelden broeder Vorster, die gekomen was om ons te bezoeken, en gewilliglijk aannam het wiel te repareren,—dat hij ook kosteloos deed.

Broeder Coillard bleef maar een paar dagen bij ons; hij moest weg, doch vóór zijn vertrek deed hij eerst verslag onder ons van zijne reis, enz. Ja! hij heeft veel uitgestaan, met de zijnen, die dierbare man Gods. Ach! toen hij verslag deed, toen ik hem zoo hoorde spreken, was het alsof ik met dit ons werk al kleiner

en kleiner werd. Hij beschouwt ons als tot hen behoorende, en zijne Evangelisten zeggen : bij ons zijn zij thuis.

Doch dit bezoek was te veel voor mijne nog niet teruggekeerde krachten. De spanning voor mijn gemoed, het veel spreken, enz., maakte mij weer zieker. Doch de Heere maakte mij weer beter, alhoewel ik weinig kon slapen, het eten mij walgde, en ik geene kracht had tot mijn werk.

In 't begin van Mei moest ik weer op de Kerkplaats Rhenocerospoort zijn. Ik ging daartoe tegen het einde van April van huis. Ik kwam den 26sten te Marabastad en den 27sten vierden wij daar het H. Avondmaal. Ik was dien avond regt ziek, doch de Heere had mij dien dag zeer geholpen. Echter dien avond had ik de koude koorts, en hoe zwaar het mij ook was, niet te kunnen slapen, toch werd mijne ziel zeer verkwikt, daar men op de Statie tot laat in den nacht zong. Ik ontmoette ook Eerw. Coillard daar, die nu op reis was naar Basutoland, en het was regt aangenaam, hem en zijne echtgenooten nog eens te zien.

Eerw. Coillard hield daar godsdienst voor de Engelsch spreken- den, en hij vertelde mij, dat terwijl hij sprak, een van de Engelschen hem toevoegde (een bekend dronkaard) "neen, wij hebben hier geen zondaars."

Het gaat te Marabastad echter heel treurig. De dronkenschap neemt er zeer toe. De slechte voorbeelden der blanken dreigen het werk onder de gekleurden te verwoesten, zoodat wij er ernstig over gesproken hebben en begonnen zijn te werken, om de Statie te verplaatsen naar de plaats waar de Kapitein Maraba eigentlijk woent.

Den 28sten ging ik van daar, mij iets beter gevoelende, en sloop dien avond in 't veld. Den volgenden dag had ik huisbezoek op een paar plaatsen, gevoelde mij weer regt ziek in den avond; doch de Heere gaf genade om het werk te verrigten, en zoo kwam ik den 4den op de Kerkplaats aan.

Den 6den had ik er kerk, in de week catechisatie, en 's avonds hadden wij biduur; den 10den mogt ik vier, zoo als ik geloof, levende leden der gemeente voorstellen en den 11den vierden wij 't H. Avondmaal. Toen ons werk verrigt was, keerden wij naar huis. Op eene plaats waar wij den nacht doorbragten, ging ik ook een huisgezin van de Hervormde gemeente bezoeken. De man, hoewel koel jegens mij, gaf mij toch antwoord, doch toen ik met de vrouw sprak, werd zij verwoed, jaagde mij het huis uit en voegde mij de leelijkste woorden toe. Ik ben echter niet weggegaan voordat ik haar zoo zacht en duidelijk ik kon den weg des heils voor oogen had gesteld. Arme ziel, zij was vroeger altijd gereed en verblijd met mij te spreken, doch zij zullen tot erger voortvaren. En gij, onbekeerde lezer! zult gij ook niet eenmaal een vijand worden van den weg des Heeren? Bedenk, het onkruid groeit zoowel als de tarwe.

Op de terugreis naar huis bragten wij eenen nacht bij Salomon door. Ik gevoelde mij beter. Ach! het is toch maar de Heere, de God Israels, die krachten geeft. Geloof mij, ik heb het ondervonden, dat Hij de sterkte vermenigvuldigen kan, dien die geene krachten heeft. Soms gevoel ik mij zoo ziek, zoo zwak, als ik opsta voor eene gemeente, doch de Heere helpt mij zoo lang ik spreek, dikwijls zóó, dat ik in 't midden van 't werk soms stil moet staan, om eerst den Heere de danken. Ik geloof dat ik verteld heb dat ik eens zoo de koude koorts had, toen ik begon te preeken, dat men een pan kolen voor mij moest zetten, en hoe menigmaal heeft de klok mij niet van mijn bed geroepen. En toch ik leef nog, en Hij helpt mij geduriglijk te zaaijen voor de eeuwigheid. Het zegt toch niets of het ligchaam zwak zij of sterk, zoo wij toch maar iets kunnen doen voor Hem die alles voor ons deed.

“ En zoo stap ik al sukkelend voort
 Naar dat land, waar mijn dierbaarst leeft.
 En bij wijlen bespeur ik de poort.
 En ik weet goed hoe lief Hij mij heeft.”

De dagen tusschen Hemelvaartsdag en Pinksteren werden ook door ons als biddagen gevierd, en ik vertrouw dat alhoewel de koorden onzer tenten niet langer zijn geworden, echter de pinnen vaster zijn ingeslagen.

Wij gingen weer een eindje van ons huis in het veld staan, nabij genoeg om alles te weten wat er plaats vindt. Het is voor de kinderen een genot, zoo half loofhuttenfeest te vieren. Van loofhutten gesproken—ik weet niet of ik u verteld heb dat er iets bestaat op de Statie, dat mij veel aan het loofhuttenfeest laat denken. Ieder jaar nadat de tuinen afge oogst zijn, gaan de jonge meisjes naar het veld. Zij brengen daar gewoonlijk drie dagen door, 's avonds echter komen zij naar huis. Zij hebben een soort van hutten, gedekt met bladeren en gras, daarin wordt dan gestampt, gemalen en gekookt, den eenen dag mielies, den anderen pap, en dan zenden zij geschenken naar hunne zoogenaamde kinderen op de Statie, waarvan ik er een ben. Zij spelen en zingen er ook. Wie weet of uwe geleerden dit niet in verband zullen kunnen brengen met de loofhutten plegtigheid onder de Israelieten. Ik ben er zelf naar gaan zien, doch vond het zoo onschuldig en sprekend, dat ik haar nooit daarin heb gehinderd.

Wij gingen naar het veld. In het begin ging het echter maar zwak. Mijne vrouw had om de drie dagen koude koorts en ook onze Jan sukkelde met zijne maag, doch het ging beter. Ook brak de longziekte onder onze beesten uit. Wij hebben daar aangename bezoeken van geloovigen gehad, en onze Zondagen waren zeer zalig.

Den 22sten Julij gingen wij terug naar huis. Den 27sten doopte ik zes volwassenen en vierden wij het H. Avondmaal.

Den 29sten ging ik weer van huis. Den 30sten kwam ik bij Salomon; ging den 31sten van daar, in gezelschap van een huisgezin van onze kerk; wij reden zeer genoegelijk; sliepen in het veld, hadden biduur, daar het Woensdag was, en kwamen den 1sten Augustus bij onzen ouderling D. Grobler.

Dien avond kwamen er drie beschonkene, ons onbekende Kaffers, bij ons vuur; welk een leven maakten zij! Zij kwamen te paard van Marabastad. Later kregen wij een aangename bezoek van vijf paarden-ruiters, die gehoord hadden dat wij er waren, en naar de godsdienst waren gekomen. Laat gingen zij van daar. Den volgenden dag ging ik naar de Kerkplaats.

Den 3den had ik godsdienst, doch na den namiddagdienst was ik zoo ziek dat ik dien dag niets kon doen. Dingsdag was ik meer te bed dan op, doch in den avond gaf de Heere mij kracht om het vrouwen-biduur, te leiden. Wij hadden alle avonden biduur, en den 9den gevoelde ik mij sterk genoeg, om een paar kerkelijk in te zegenen, en de voorbereidingsrede te houden, alsook in onze Conferentie voor te gaan.

Den 10den vierden wij het H. Avondmaal. In de week ging ik naar de Spelonken, vergezelschaft door eenige geloovige broeders, die mielies gingen ruilen voor zout. Op weg zagen wij twee groote leeuwen. Wild zagen wij, zoo te zeggen, niet. Wij kwamen den 15den bij onzen diaken Eybers aan. Den 16den ging ik naar onzen Evangelist Jona en bevond dat de dronkenschap—er woont een stoker zeer nabij hem—ook hier haar verwoestend werk zoo goed verrigt, dat ik kerkelijke censuur moest toepassen. Het is vreeselijk te zien hoe, sedert dit land Engelsch is, de dronkenschap toeneemt. Ik vrees voor de Kaffernatie, zoo verzot op drank, en denk aan het woord van een bekeerden Patagonier; “o, Engeland, gij hebt ons Gods woord gezonden, wij danken u; doch waarom hebt gij niet uw vuurwater van ons gehouden?”

Zoutpansberg, April, 1880.

Met een bedroefd hart verrigt Jona zijn werk. Met een bedroefd hart verliet ik de Spelonken en keerde naar huis. Op weg ging ik eenige geloovigen uit onze kerk bezoeken, bleef daar een dag over, en smaak nu het genot, dat eene zuster door dat bezoek tot de keunis van haren Verlosser is gekomen. Den 21sten kwam ik thuis.

Den 4den September ging ik met onze twee oudste kinderen, Jan en Hendrik, naar onzen Evangelist Salomon. Het gaat er goed, zeer goed. Het brood, op 't water geworpen, jaren geleden, wordt gevonden. O, het is mij aangenaam, zeer aangenaam, die bij uitstek trotsche Bamaletsi, die in vroegere jaren zoo hard waren, nu zoo week te zien. Doch ik vatte weder eene zware koude, en ik was zoo ziek, dat ik, met de grootste krachtinspanning, nauwelijks mijn werk kon verrigten. Ik geloof zeker, dat mijne longen aangedaan waren, en ik dacht, dat dit welligt het laatste werkje zou zijn, doch de Heere herstelde mij weêr, na veel lijdens. Jan werd ook ziek, en wel zoo, dat wij bijna geen hoop voor zijn herstel meer hadden. Doch ook hem herstelde de Heere. Daarentegen werd ons hart zeer verblijd door de bekeering van een persoon en de tijding in October van deze opwekking op kleine schaal in een kleine kraal op eene kleine plaats van een onzer gemeenteleden (blanken), die dikwijls die kraal bezocht om er Gods woord te brengen.

Tegen de helft van October ging ik met mijne familie van huis, bij Salomon aan; bij den heer Vorster liet ik mijne familie achter, en ging toen naar Marabastad. Ik had een moeilijik werk voor mij. Het volk, namelijk de gemeente te Marabastad, klaagde geduriglijk dat het zendingwerk aldaar te gronde gaat, vooral daar er twee kantienen zijn, en de voorstanders er geene behoorlijke tucht kunnen uitoefenen. Zij willen de Statie verplaatst zien, en ik was het volkomen met hen eens. Omtrent eene dagreize van 't dorp wonen eigenlijk de oude inwoners van Marabastad. Er zijn zeer vele gedoopten die zich aan onze kerk houden, en als ik Marabastad bezoek, komen er bijna altijd sommigen hunner naar de kerk. Ik had verlangd er een Evangelist te plaatsen, doch de Zending-commissie kon er niet mede instemmen. Toen wilde ik zien om den Evangelist van Marabastad met de gemeente daarheen te verplaatsen. Wij hadden daartoe eene vergadering en bijna niemand wilde er van hooren, naar *Maraba* te gaan. Men wilde een nieuwen aanleg, en de Heere neigde het hart van een onzer blanke diakenen, die ons daartoe een stuk gronds afstond.

De arme geloovigen te *Maraba* waren en zijn nog zeer aangedaan, dat wij hen zoo in den steek gelaten hebben, doch wat moest ik doen. Ik leg de schuld op onze kerk, die de Zendingcommissie niet in staat stelt het werk uit te breiden. Ik heb aan die geloovigen laten weten, op hun dringend verzoek: "ik kan naar u niet komen, ik schaam mij u in de oogen te kijken. Ik kan niet zeggen, onze kerk is te arm, ik kan niet zeggen: er is geen Evangelist, ik kan slechts zeggen mijn hart is zeer, ik kan niet maken zoals ik wil."

Ik ging van Marabastad, na aldaar voor het laatst eenigen gedoopt, anderen in het huwelijk bevestigd, en ook het Avondmaal

bediend te hebben, naar de Kerkplaats ; en deed daar het gewoon werk.

Tot onze blijdschap en verrassing werd door eenigen der gemeente, als ook eenige der kerkeraadsliden tusschen de twee Zondagen, eene nette geriefelijke achtkantige preekstoel gemaakt, die door mij op den 2den Zondag in November ingewijd werd.

Toen ik thuis kwam, vond ik eene familie, die vroeger te Apiesrivier gewoond had en die haren stam verlaten had om hier bij ons te komen wonen. Deze is de derde familie uit dien stam. Er is een Zendeling, doch zij met anderen, zoo als ook velen hier in Zoutpansberg, willen zich niet bij de Duitschers, de Berlijnsche en Hermansburgsche broeders aansluiten. Gedurende dien tijd heb ik zoo duidelijk ondervonden dat de Heere onze hulp en sterkte is. Ik had eene ontsteking in den mond ; bijna drie jaren lang heb ik daarmede gesukkeld ; die haar gezien hebben, waren verbaasd dat ik nog iets kon doen. Soms kon ik bijna niets eten of spreken, tijden lang niet zingen.

De Heere zij geloofd. Ik ben er van verlost.

Mei, 1880.

Ik schreef u in mijnen laatsten brief over mijnen mond. In April, 1877, kort nadat de Heere ons zoontje naar de hemel nam, kreeg ik zware zinkingpijnen, in hoofd en mond, ten gevolge eener gevatte koude, uiteindelijk kwam het tot de ontsteking ; en nu verwonder ik mij niet, dat de Heere mij zoo bezocht, doch dat ik met die wonde nog iets, nog, ik mag zeggen, zóó veel heb kunnen doen.

De 1ste van Januarij werd door ons, zooals gewoonlijk als een bildag doorgebracht. Er was ook een geloovig huisgezin, uit de blanken, dat ons was komen bezoeken. Destijds hadden wij prachtige druiven, die op uwe tentoonstellingen geen slecht figuur zouden hebben gemaakt. Wat wij hier volop hebben zijn pisangs. 't Schijnt of het hier hun geboortegrond is.

Wij hebben dit jaar vele onzer ongenooide gasten bij onze eenden en hoenders gehad, namelijk wilde katten en slangen ; op een ochtend kwamen wij in den eendenhok en vonden van 15 eenden, 12 dood, twee gekwetst en slechts een gezond ; van de twee gewonden, is er een ook gestorven. Ik kan u niet zeggen, hoeveel slangen wij hier reeds dood geschoten en geslagen hebben. Van ander ongedierte hebben wij maar weinig last ; men hoort thans zelden wolf of jakhals meer.

In Januarij ben ik bij Solomon geweest, heb daar drie mogen doopen en het Heilige Avondmaal bediend. Bidt veel voor hem, ook voor zijne arme vrouw, die een ware "Xantippe" is.

Den 6den Februarij ging ik naar de Spelonken. Bij Jona gaat het thans iets beter, sedert er op eenigen kerkelijke censuur is toegepast. Ook daar vierde ik des Heeren Avondmaal, waaraan een paar blanke geloovigen deelnamen.

Ik bezocht ook de nieuw-aangelegde Statie der Zwitsersche Broeders onder de "Maquambas." Broeder Creux is daar werkzaam met den Evangelist Jonathan. Wat ligging, water en vruchtbaarheid aangaat, zal men weinig betergelegene staties vinden. Het opperhoofd Tjantri-Tjantri, wiens stam zij bearbeiden, is een woestaard van het eerste water. Ik heb echter veel hoop van de Maquambas, wanneer de stam eerst doorzuurd zal zijn. De grootste tegenstander, dien de Broeders daar te bekampen zullen hebben, die ons reeds zoovele tranen en wat meer gekost heeft, is die ongelukkige brandewijn, van wien men wel zingen mag: "Oorlog, gij hebt uwe duizenden verslagen, maar brandewijn gij uwe tienduizenden." Geloof mij dat ik bang begin te worden voor de hedendaagsche beschaving, welke zonder de vreeze Gods, zonder *de zeer ernstige* gebeden van Gods volk (welk gevaar zien zij in beschaving?) aan het zoo teere Christendom onder de Heidenen, het zoo diep gevallen Heidendom, wordt toegezonden. O, kon ik den sluijer opligten, velen uwer zouden zeggen: Gelukkig de Zendeling, die slechts met het Heidendom te kampen heeft. Gij moet bidden, veel bidden, gij moet leeren die soort van gebeden, die stemmen en donderslagen van den hemel doen afdalen, die gebeden, die zelfs den duivel toonen, dat gij smarten lijdt, van wege de donkere plaatsen der aarde, smarten van wege den smaad uwen Heiland en Zijnen naam aangedaan door die duizenden naam-christenen, die meer kwaad doen dan alle andere vijanden te zamen.

Daar een broeder, die tevens diaken is onzer kerk, aangeboden had, onze twee oudste kinderen met zich naar de diamantvelden te nemen, en voor hun vervoer van daar naar Stellenbosch te zorgen, moesten wij reeds vroeg in Maart van huis, daar hij meende op den 15den te zullen kunnen vertrekken. Wij gingen dan den 8sten van huis, deden eenige plaatsen aan en kwamen den 13den bij onzen vriend Goodwin, die voor de kinderen zorgen zou. Wij moesten Marabastad voorbij. Het was treurig dat plekje aan te zien. Kantien No. 4 wordt nu gebouwd. Eenigen der gemeente (gekleurden), die daar nog wonen, hebben het bitter gehad. Zij hebben moeten vechten, daar de soldaten, waaraan Marabastad ook 200 rijk is, hun 's nachts geene rust gunden. Een was boven op het dak van een huis bezig geweest met zijnen sabel een gat te maken, waardoor hij zichzelf kon binnenlaten.

Den 16den zijn twee onzer kinderen vertrokken. Daar deze zaak zoovele malen reeds voor Gods troon is, hebben wij ze met blijmoedigheid den Heere overgegeven.

Op het oogenblik dat de wagen vertrok, die onze kinderen wegnam, klommen wij ook op den onze. Het was echter een bitter oogenblik, doch slechts *een oogenblik*, doch 't was mij als eene stem, die tot mij zeide: "tot weerziens voor Gods troon!"

Het was geene aangename reis voor mij. Treurige teekenen van afval en verflaauwing openbaarden zich overal. Te Marabastad zag ik, in de nabijheid der gekleurden, die nog aldaar wonen, eene soort van kamp, alwaar omtrent 200 soldaten zijn, maar om u al de gruwelen te vertellen, die zij daar bedrijven, kan ik niet. De gekleurden waren al meer dan eens verplicht, hen met geweld uit hunne hutten te verdrijven. O, wat hebben onze oogen niet gezien! Genoeg, er zijn schaarsch tien familiën te Marabastad, en daarvan verkochten drie bedwelmende dranken, en de vierde was bezig een kantien te bouwen, en zoo gaat het op de meeste plaatsen. O bidt voor arm Zoutpansberg, ja voor geheel Transvaal. Echter daar ik juist huisbezoek bij de blanken had, genoot ik menige vertroosting. Een broeder zeide mij, wij moeten den Heere *opening geven*, met ons te doen naar Zijn zin. Er zit veel in dat woord "*opening geven*."

Op een dag was ons dochtertje ons zeer tot verkwikking. Ik had eenige brieven en couranten gekregen, er lagen *enveloppes* op den grond, ik zat te lezen, zij had een enveloppe opgetild, en toen zij hoorde van hare mama, dat mijn naam er op stond, liep zij, heel in haar schik er mede rond, en kwam mij vol vreugde mijn naam wijzen.

Het was mij leerzaam en toch beschamend. Wat moest de naam van onzen Heiland niet voor zijne geloovigen zijn? En toch ik heb eene zaligheid genoten, meer dan eens, bij het hooren van dien naam, uit den mond van een heiden of onverschillige, van wien men voor het eerst kon zeggen: zie hij bidt! —eene zaligheid, die mij zeer bemoedigde.—Het is echter teurig dat wij Zijnen naam, die in al zijne werken en op al onze paden geschreven staat, zoo weinig zien, en die ook zoo weinig die zaligheid, die er in dien naam is, smaken.

Den 24sten Maart bragt ik een bezoek op mijne rondreizen bij eenen Josias, een Evangelist van de Fransche Zendelingen, die al sedert eenige jaren met groote moeilijkheden te kampen heeft, en wiens werk door den Heere zeer gezegend wordt. Ik hield daar godsdienst en vond het gebouw zeer vol. Kort daarna ontving ik een brief van den Secretaris der Zendigcommissie, dat de Fransche Zendelingen Josias en zijn werk aan ons overgegeven hadden. Het was mij aangenaam nieuws, en ik geloof dat onze kerk blijde mag wezen en zich dankbaar gevoelen voor deze gift.

Op de Kerkplaats der blanken hadden wij gezegende uren,

doch ik was bijna al om den derden dag—of liever nacht—ziek. Toch gaf de Heere mij genade, mijn werk te verrigten.

Er heerscht zeer veel ziekte. Te Waterberg, op de Duitse Zendingstatie, waren tegelijkertijd 150 personen ziek. Onder de blanken was de ziekte aldaar ook zeer hevig. Bijna overal was er koorts. De Statie Goedgedacht was zoo te zeggen eene uitzondering. Hier was bijna geene koorts.

Ik werd geroepen, een krankbed van een lid der Hervormde Kerk bij te wonen; hij had zeer verlangd mij te zien en te spreken. Ik kwam er, maar—te laat! Hij kon niet meer spreken. Ik kwam er Dingsdag omtrent drie uur 's voormiddags, en hij overleed op Donderdag omstreeks half drie uur n.m. Men vertelde mij dat hij reeds sedert Zondag in dien, ik kan zeggen stervenden toestand was. Zijn sterfbed was vreeselijk, it weet niet of ik het ooit vergeten zal.

Daar men mij uitgenoodigd had, de begrafenis bij te wonen en eene lijkrede te houden, of, zooals men het hier noemt, als koster te ageeren, bleef ik er tot den volgenden Maandag, den 19den April.

Den 16den April, na de begrafenis, ging ik naar de Statie "Bethesda." Ik doopte er eenige volwassenen, en door Gods genade werd eene ziel door de prediking des Woords tot kennis des Heilands gebragt.

Maandag, den 19den, ging ik van Malietjesland op reis naar huis. Wij vingen eenige fraaije visschen, die overheerlijk smaakten. Tegen den avond zagen wij een klein Kaffertje voor den wagen uit vlugten naar de boschjes, doch hij was te ver voor ons uit, en daar er overal in de nabijheid Kaffer-kralen en tuinen waren, meenden wij, dat hij wel ergens in de nabijheid thuis behoorde, en zichzelf zou kunnen helpen. Tegen en gedurende den nacht regende het zoo hard, dat ik niet uit den wagen komen kon. Den volgenden morgen gingen wij vroeg van daar. Niet ver van waar wij sliepen, gingen de ossen uit den weg; ik had daar iets zwarts zien liggen, en meende dat het een stomp of klip was, doch toen de ossen uit den weg gingen en er naar roken, hielden wij stil en klommen af van den wagen, en vonden er een klein kaffertje, zooals wij allen zeiden, denzelfden jongen, dien wij den vorigen avond voor den wagen uit, hadden zien vlugten. Hij was geheel naakt, behalve een riempje om den hals en bijna geheel verkleumd. Wij zagen een vuur kort vóór ons, maakten het arme kindje zoo goed wij konden toe, en haastten ons, om iets warm te gaan maken, doch eer dat wij bij het vuur kwamen, was hij reeds overleden. Wij vroegen de Kaffers, die bij het vuur waren, of zij hetzelfde niet kenden. Zij zeiden, neen. Daar

wij uen te wel kennen en wisten, dat vele Kaffers zulke kinderen gaarne hebben, ja, opgraven, om hen te kunnen gebruiken bij hunne heidensche plegtigheden, namen wij het lijkje mede, tot waar wij nitspanden, en begroeven het aldaar. Ik maakte de opmerking aan mijne vrouw : hoe koud worden wij hier onder de heidenen tegenover dood, oorlog en zulke dingen ; honderden zouden na zulk een geval niet hebben kunnen eten, maar wij gevoelen het niet meer, zooals vroeger. Ik herinner mij nog goed, hoe ik te moede was, toen ik voor de eerste maal oorlogschoten hoorde en kommandoes zag nitgaan naar den krijg. En nu, hoe anders gevoel ik mij, en zelfs mijne echtgenoot. Maar om tot het Kaffertje terug te keeren. Waar zou het van daan gekomen zijn ? Eerst dachten wij, dat hij een schaap- of koeijen wachter was, die uit vrees voor straf de vlugt had genomen ; doch dat hij geheel naakt was, bevreedde ons. De Kaffers die bij het vuur waren, vertelden ons, dat er toen juist school (besnijdenis) gehouden werd, bij eene kraal niet ver van de plaats, waar wij het Kaffertje hadden gezien. Wij waren niet lang thuis of er kwam een Kaffer—een uit de bergen—mij uitvragen naar het kind dat wij begraven hadden. Hij had wel een soort van verhaal te vertellen, doch wij kwamen tot het besluit, dat hij zijn broertje naar de besnijdenis had gebragt tegen diens zin ; de kleine was gevlugt, en had zijn dood op die wijze gevonden. Had zijn broër of van de anderen, die in die besnijdenis zijn, hem gevonden, nog levend zijnde, dan hadden zij hem gedood, volgens hun gewoonte, daar zij het niet verdragen willen, dat iemand zoo lufhartig zij, om uit de besnijdenis te gaan, eer dat de tijd er toe gekomen is.

Die besnijdenis ! Gij herinnert u nog wat Broeder Brink voor eenige jaren geschreven heeft omtrent het voorgevallene bij hem. Ik heb met en voor hen gevoeld. Het is bitter voor den Zending. Soms duurt die plegtigheid (?) bijna drie maanden. En wanneer gij in de nabijheid zijt—tot in mijne droomen is het menigmaal, als of ik nog dat geschreeuw en gegil hoor ; 't is mij of ik zie, hoe de Satan hen aanspoort, en welke gruwelijke dingen er gebeuren, moorden zelfs. Hier in onze nabijheid hooren wij hen, moeten wij hen hooren. Een van hunne liedjes is : “Wij gaan niet weer allen naar huis.” Zij meenen, sommigen zijn gestorven.

Ja, van 't jaar moeten wij treuren. Jongelingen van wien wij goede verwachtingen hadden, zelfs gedoopten, zijn naar die school—school des duivels—gegaan. Ach ! wanneer zal Christus Kerk toch opstaan en zeggen : In Gods naam, er moet een einde komen aan 't heidendom ; de naam van Christus moet overal, moet in Zoutpansbergen, boven allen naam zijn. Het heidendom, tezamen met het naam- en niterlijk Christendom, heeft eene groote slagting gemaakt onder de Christenen. Kinderen ! groeit

op om die twee grooten vijanden, dien grooten Gog en Magog, te bestrijden. Gedenkt aan het: "Vloekt Meroz, vloekt hare inwoners geduriglijk, omdat zij niet gekomen zijn tot de hulp des Heeren met de helden." (Rigt. v: 23), en "Vervloekt is de man, die zijn zwaard van bloed onthoudt." De Heere make van u, kinderen! een beter geslacht van strijdgenooten, dan wij grooten, gerusten te Zion zijn!

Zoutpansbergen, Oct, 1880.

Toen ik laatst over het arme kleine Kaffertje schreef, heeft dat geval mij laten vergeten, dat ik *brieven* schrijf, doch ik weet gij zult wel nu en dan een woord van opwekking of vermaning verdragen, daarom vraag ik geene vergiffenis.

Ik kwam den 20sten thuis en vond dat eenige kleine kinderen waren overleden, gedurende mijne afwezigheid. Ook was er bijna niemand om mij te verwelkomen; bijna al wat kon was op de been om vogels te jagen in de tuinen. De vogels schijnen dit jaar door Beëlzebul zelve aangevoerd te zijn, zij schenen besloten te zijn de tuinen te vernielen, en enkele tuinen zijn ook zoo vernield, dat er niets van ingeogst is.

Den 2den Mei vierden wij het Heilig Avondmaal en mogten door den H. Doop eenigen in de gemeente van Christus inlijven.

Den 8sten kwamen Piet en Koenraad Buljs, die reeds zoo lang geleden, vooral Piet, van hier gegaan waren, weer thuis. O wat heb ik gevoeld toen ik hen weer in ons midden zag. Wij waren zeer dankbaar!

Een van de geloovigen, die ik op den 2den gedoopt heb, is op eene treurige doch Gode verheerlijkende wijze aan zijn einde gekomen. Toen hij terug ging naar de plaats van zijn baas, kwam hij bij de kraal aan, waar zijn vader woonde.

Zijn vader zeide hem: "Gij zijt al een man, en gij moet eene vrouw hebben, ik heb ook reeds voor u gezorgd en eene vrouw voor u gekocht."

Hij zeide: "ik ben blijde en dank u, en daar ik Gods Woord heb aangenomen, verlang ik dat zij het ook doen zal."

Zijn vader: "Neen! zij is uwe vrouw, maar gij moet nu weg van de blanken waar gij woont, en gij moet terug naar onze kraal komen."

Hij: "Neen, ik kan niet weer een heiden worden, en als ik haar slechts op die voorwaarde krijgen kan, dan ben ik verplicht te zeggen: ik kan haar niet nemen en bedank u."

En toen zijne vrienden zagen, dat er aan hem niets te doen was en dat hij voor hen verloren was, hebben zij hem vergift

ingegeven, waaraan hij op eene jammervolle wijze overleden is. Het is echter moeilijk, ja dikwijls onmogelijk, de daders in handen te krijgen, doch ik ben volkomen overtuigd dat het zoo is. Zijn naam was Daniel.

Wij zijn dit jaar zwaar beproefd geworden, daar er zelfs van onze Statie eenigen waren, die naar de Kaffer-besnijdenis zijn gegaan, ja zelfs een paar gedoopten hebben dit gedaan.

Er zijn dit jaar verscheidene boeren zeer diep landwaarts ingegaan. Zij waren bij een gedeelte der Banyai. Die blanken waren gaan jagen, wild schieten, en ook het land gaan bezien. Zij zijn terug en beschrijven het land als bijzonder vruchtbaar en gezond. De Banyai waren zeer vriendelijk en noodigden hen om onder hen te komen wonen, daar zij zoo geplaagd worden door de Matebele, eenen roofzuchtigen stam der Zoelas, woonachtig ten westen en zuidwesten van hen. Velen meenen dat de Banyai hunne onderhoorigen zijn, doch zij hebben het mis. De Banyai zijn nog nooit door hen ten onder gebracht, doch zij zijn, vriendelijk, nederiger dan de andere Kafferstammen, zeer arbeidzaam en niet oorlogzuchtig. Wordt een kraal aangevallen, de andere snellen niet te hulp, en zij geven belasting aan de Matebele, enkel en alleen om van hen ontslagen te worden. De Matebele durven ook niet te na bij eenigzins versterkte kralen komen. Zij blijven op beleefden afstand. Bijvoorbeeld, dit jaar liet een Banyaikraal aan de Matebele Commando weten, wat zoekt gij zoo nabij den voet van den berg; tegelijkertijd zonden zij aan de Matebele één bok als belasting. Onze menschen vertellen mij, dat waar Br. Coillard geweest is, de Banyai nog veel van hem en gezelschap spreken, en verlangen naar de komst van Zendingen.

Wat de jacht aangaat, er zijn olifanten en hippopotami geschoten, en wij ook hebben van het zeer lekkere spek van de seekoe meer dan eens gegeten.

De jagers waren ook zeer verwonderd, geen spoor der "tsetse," de gevreesde giftvlieg, daar te zien. Zij waren met hunne wagens veel verder dan Br. Coillard geweest: daar waar hij had moeten zijn. Ook bragten zij tijding van de twee Evangelisten Gabriel Buijs en Petrus Kolkhoda, die door onze kerk daarheen gezonden zijn, zoo als velen uwer zeker weten. Zij zijn veilig over weg gekomen en waren toen reeds veel verder dan Br. Coillard was.

Een gedeelte der menschen, die naar de Banyai waren gegaan, lieten hunnen huisgezinnen achter met het vee bij Brakrivier en bij de Zoutpan. Die Zoutpan is zeer uitgestrekt. Ik heb getracht met mijn achterlader (Snider) er over heen te schieten, van zuid tot noord ging het, doch van west tot oost was het te breed; de kogel viel in de pan.

Ik geloof dat het blad toegespoeld is. Sommigen hebben putten gegraven ter diepte van zes à acht voeten. Daar stuitte men op een hard blad, doch of het waarlijk *het* blad is kan niet met zekerheid bepaald worden. Het water uit die pannen verkookt zijnde, leverde het schoonste zout op en uitgegoten in kleinere pannen gaf fraai schraapzout zonder eenige kalkachtigheid. Daar die pan zoo vreeselijk groot is, 25 minuten per ossenwagen in diameter, vereischt zij een groote massa water, ten einde zout te kunnen zetten. Gewone regenbuijen geven slechts water genoeg om van de eene zijde der pan naar de andere zijde, door den wind gewaaid te worden.

Wat heb ik niet getracht, meer van dat woord bij die pan te leeren “Gij zijt het zout der aarde.”

April, 18 1881.

Ik ben een maal of wat bij de meervermelde Zoutpan geweest. Het was aangenaam, zooals eene zuster zeide, de wonderwerken des Heeren te aanschouwen. De vrienden hebben, hoewel met moeite, redelijk veel zout gekookt, geschraapt en geraapt, en ik heb voor de tweede maal sinds ik hier ben zuiver zout.

Onze zielen waren zeer tot dankbaarheid gestemd, Onze godsdienstoefeningen en biduren werden ook door weinige onverschilligen bezocht. De Heere heeft ons welgedaan. Ik heb gedurig de geloovigen trachten te herinneren, dat zij het zout, niet der pan maar dat der aarde waren. Ik heb er ook wat zout gekregen — genoeg tot gebruik.

In September heb ik de Statie onder Mozes bezocht. Hij is zeer ziek aan de tering. Daar de Statie nabij Marabastad is, waar er drie kantieus zijn, is er veel oneenigheid; ook waren er twee soorten volk, Makatezen en Knopneuzen. Mozes is een onzer ernstigste Catechisten.

Den 29sten bezocht ik de pas aan de ons overgegeven Statie van Josias Molepo. Men verwachtte mij en van alle kanten waren er heilbegeerigen gekomen. Ik zag er van drie kapiteins, Molepo, Seghali, en Mpatlele; had er tot laat in den nacht aanneming, en mogt er den volgenden dag dertig volwassenen en drie-en-twintig kinderen doopen.

In October had ik kerk bij onze blanke gemeente te Rhinocerpoort; bezocht van daar de gemeente in de “Spelonken,” alwaar nabij onze Statie, ook een kantien is, en waar het bijgevolg zeer treurig gaat. In December bezocht ik Bethesda; ging van daar naar Rhinocerpoort om met Kerstfeest het Heilige Avondmaal met de blanke gemeente te vieren.

Wij kregen bevel om in lager te gaan, daar de oorlog tusschen de Boeren en Engelschen was uitgebroken. Onze Statie-menschen

werden door de Burgers opgekommandeerd om hen bij de lagers 't vee te helpen oppassen. Gedurende den oorlog ben ik de Burgers gaan bezoeken. Geregeld worden er godsdienstoefeningen gehouden, de Sabbat wordt geheiligd, alsmede worden er biduren gehouden voor mannen, vrouwen en kinderen. . . . Wij danken den Heere, die zooals wij vertrouwen, vrede aan ons land gegeven heeft. Moge nu Zijn Woord door Zijne gemeente meer worden gelezen, bemind en gepredikt!

Als J. Maré komt, moeten wij hem vooreerst op de Statie, dicht bij Marabastad plaatsen, alwaar thans Zacharia werkt in de plaats van Mozes, die opgeroepen is naar zijne ruste.

Wij hebben het zwaar gehad, doch de Heere houdt den moed en de hoop bij ons levendig. Het is thans winter. Doch wij weten, na den winter komt de lente. Te Bethesda zijn weer een paar zielen tot den kennis des Heeren gekomen. De Heere zij u allen zeer nabij

---

Wij zijn op den 4de Mei te Berea aangekomen. Berea is de statie die wij overgenomen hebben van de Zwitsersche Zending. De Evangelist aldaar behoorde aan de Fransche Zending. Toen de Zwitsersche broeders in het Zoutpansbergsche begonnen te arbeiden, gaf de Fransche Zending in Basutoland aan hen eenige Evangelisten, ten einde hen behulpzaam te zijn. De Zwitsersche broeders echter bepaalden zich tot de Maquambas (knopneuzen) en de Evangelisten, die tot de Bapedi en andere Basutos behooren, waren volstrekt niet genegen, hunne stamgenooten voorbij te gaan en onder de Maquambas te gaan werken. Hunne begeerte was, dat de Zwitsersche Zending ook onder de Basutos zou arbeiden, of dat zij hen aan de zorg onzer kerk zou overgeven. De Zwitsersche broeders daarentegen wilden hen onder de Maquambas gebruiken, of aan de Berlijnsche Zending overgeven. Hiertoe waren zij ongenegen. Eenigen bleven bij de Zwitsers, sommigen erg tegen hunnen zin. Anderen hebben getracht zich bij ons te voegen; weer een paar arbeiden meest voor ons, zonder bepaald onder ons te zijn. Een, die zich zoo gaarne bij ons wilde voegen, ging eindelijk, meest daar het de begeerte der Zwitsersche broeders was, tot de Berlijnsche Zending over. De Statie *Berea* met Josias aan 't hoofd, wilde echter van geen ander genootschap hooren dan van het onze. Onze kerk nam haar over. Op die Statie vond ik, reeds tot haar behoorende, volk van *Marnabolo*, *Molepo*, *Leyhale*, *Mphalele*. Die waren onder de leiding van zekere Evangelisten, die slechts uit liefde des Heeren arbeidden, doch niets met de Duitsche broeders wilden te doen hebben. Hunne voornaamste gronden zijn: 1. Duitsche Zendelingen vergeven zonde; 2. Zij vereeren de beelden. Die Evangelisten zijn: Samuel, Jesaja, Johannes en Raphela. Nu, toen ik, zooals ik zeide, aankwam,

was de blijdschap zeer groot. De Evangelist Josias is echter afgezet wegens onzedelijk gedrag en vervangen door eenen anderen *Moseto* geheeten. Ik had den Evangelist uit de Spelonken, Josef Buijs genaamd, vooruit gezonden, en die had met behulp van Moseto en de oversten der Statie, de kandidaten tot den Heiligen Doop onderzocht. Zij waren Maandag morgen begonnen, en hadden Woensdag avond het werk afgedaan, doch toen heb ik dat weer gedaan, en aldus waren wij bezig tot omtrent 12 uur in den nacht, en brachten alzoo eenige der genoegelijkste uren door. Ja, waarlijk, het was aangenaam, uit den mond van die arme heidenen den naam Jezus, en hun vertrouwen in en liefde tot dien naam te vernemen. Ik moest er in het huwelijk bevestigen, omtrent 50, groot en klein, doopen, het Heilig Avondmaal bedienen, en ik was waarlijk dankbaar, toen ik zeggen kon : De Heere heeft mij genade gegeven tot het werk, dat hij op mij gelegd had.

Van daar ging ik naar de Kerkplaats, en kon ook aldaar mijn werk verrigten. Ik had daar ook aanneming, en met groote blijdschap en voldoening kon ik vier jongelieden aannemen.

Den 16de Mei ging ik van daar en kwam Donderdag thuis. Daar ik mij nog regt zwak gevoelde, besloten wij weer voor eenigen tijd in 't veld te gaan, omtrent een uur te voet van de Statie. Wij gingen de volgende week daarheen ; en daar verscheidene blanken van plan waren, van dit jaar bij de zoutpan te overwinteren, ten einde voor hun vee beter weideveld en ook voor zichzelf wat zout te verkrijgen, maakte ik een plan om ook eenige weken dáár door te brengen.

De zoutpan—naar welke de berg zijnen naam heeft—is zeer groot. Als men goed loopt, is zij twintig minuten in diameter. Om zout te geven, vereischt zij veel regen en niet veel wind. Daar de wind er echter zeer hevig waait, en het water, als het er geregend heeft, van de eene zijde der pan naar de andere waait, is het maar uiterst zelden, dat men er zout krijgen kan. Doch nu hebben wij een ander plan uitgevonden. Wij graven er putten omtrent zeven voeten diep. Die putten, in de pan gegraven, hebben zout water ; een gedeelte van dat water wordt dan tot zout verkuukt, en een ander, in kleine beddingen met randen geworpen. Dit laatste wordt vier of vijf dagen achtereen gedaan. Dan laat men die akkers zoo blijven, en zij beginnen dan zout te zetten, dat met schuiven uitgehaald, gewasschen en gedroogd wordt, omtrent zoo als met ons gedaan wordt, zoo als wij behandeld worden om het zout der aarde te wezen.

Zoutpansberg, October, 1881.

Bij de Zoutpan, gelegen ten noordwesten der Zoutpansbergen, hebben wij veel ondervonden. Zoo als ik u in mijnen vorigen

zeide, besloot ik ook daarheen te gaan, dewijl vele blanken en ook gekleurden er zouden wezen.

Het zout van die pan is zeer goed; ik weet niet of men ergens beter zout zal kunnen vinden. Verder is er bijna al wat men behoeft, droog hout, bouwhout, versch water in overvloed, beste gras voor vee en ook dekgras, ook wild vindt men er, en wij hebben daar zeer genoegelijke dagen gesleten. Wij hebben daar een rieten gebouw gemaakt voor godsdienstige verrichtingen. 's Ochtends hield ik godsdienst voor de gekleurden en 's avonds voor de blanken. Woensdag avond hadden wij ons biduur begonnen ten tijde der opwekking. Verscheidenen der Hervormde gemeente, die vroeger nooit onder mijn gehoor waren, had ik het genoegen, het Evangelie aldaar te verkondigen.

Ons verblijf aan de Zoutpan is regt gezegend geweest. Twee gekleurden en twee blanken hebben openlijk beleden dat zij den Heiland dáár hebben leeren kennen en liefhebben, en meer dan één is er zeer ernstig geweest, en ik geloof dat velen den Heere zullen prijzen, dat er eene Zoutpan is, en dat zij er dit jaar zijn geweest.

Terwijl ik nog bij de Zoutpan was, kreeg ik eenen brief van den predikant van Utrecht, waarin hij mij dringend verzocht, de ordening en bevestiging van Ds. H. J. Neethling te Lijdenburg te komen bijwonen. Die brief was lang op weg geweest, en ik zag dat ik geen tijd te verliezen had wilde ik op den 4den September—den dag bepaald voor de bevestiging—te Lijdenburg zijn. Mijne ossen waren afgewerkt. De meesten van den Zoutpansbergschen Kerkeraad waren nog in het veld en op de jagt, en ik moest tijd nemen. Wij gingen den 15den Augustus 's avonds na zonsondergang van huis en sliepen in het veld, niet ver van de Statie.

Den 18den bevond ik mij op onze Kerkplaats. Van daar ging ik den volgenden ochtend en bereikte laat in den avond Marabastad. Zaterdag avond kwam ik niet verder dan op onze Statie Goede Hoop, op de plaats van een onzer diakenen, genaamd Goodwin. Daar had ik den volgenden dag godsdienst voor blanken en gekleurden. Die broeder hielp mij aan twee naast-achter-ossen voor de reis. Den volgenden morgen gingen wij van daar. Ik sukkelde met een been, dat erg opgezwollen en roodachtig was. Eenige jaren geleden heb ik een schop van een os, bij het uitspannen, gekregen, en nu heeft dat been mij meer dan eens pijn veroorzaakt; ik denk dat het ten gevolge van dien schop is. Nu, ik ging van daar, den 22sten Augustus, door Strijdpoot, en sliep dien avond tusschen de kralen en tuinen van het Kafferhoofd *Sebedela*. Ik had gehoopt daar een schaap of bok te zullen kunnen koopen, doch zij hadden dien avond en nacht zulk een feest, dat men met hen niets doen kon. Zij waren

zóó dronken, dat wij maar blijde waren, dat zij ons niet hinderden. Een zeide, wij moesten den volgenden ochtend weer naar den Kapitein gaan, doch wij hadden hoegenaamd geen lust zoo lang te wachten, tot hij zijne dronkenheid zou uitgeslapen hebben. Zoo gingen wij van daar, echter niet zonder vleesch, wij hadden nog vleesch van "Platberg," mijn hot-voor-os, dien ik had moeten slagten, daar hij reeds oud werd en nog vet was. Maar dat vleesch was drooge biltong, en wij zochten versch vleesch.

Daar onze ossen zwak waren en wij dus niet vóór den 28sten Nazareth zouden kunnen bereiken, besloten wij op aanraden van Broeder Goodwin, niet bij Nazareth om, maar regt uit, of zoo regt uit als het pad ging, langs den kortsten weg naar Lijdenburg te gaan. Daartoe namen wij van Sebedela eene oostelijke rigting, en gingen Olifantsrivier door bij Fort Burghers, op de kaart genoemd "Old Fort." Er was veel zand in de drift gespoeld, en daar wij gehoord hadden, dat die drift gemakkelijk was, hadden wij slechts tien ossen voor den wagen. Met groote moeite, geholpen door den Heere, kwamen wij toch veilig aan de andere zijde. Daar het reeds donker was en het veld bijna overal afgebrand, konden wij de ossen dien avond niet lang laten weiden. Den volgenden morgen ging ik eerst zien, of er geen visch in de rivier was. De rivier aldaar is er niet voor gelegen, ik ving dus maar een paar geelvischjes. Van daar gingen wij bij de oude kralen van Sekwati uitspannen. Daar werd hij door de Boeren, jaren geleden, aangevallen en verdreven. Nu woont er een opperhoofd, dat zich van hem onafhankelijk verklaard heeft. Dat hoofd heet Masimola. Er is ook eene kleine statie van de Berlijnsche broeders. Ik ben daarheen gegaan, maar de Broeder was niet daar, doch zijne vriendelijke echtgenootte bragt mij koffij, brood en komfijt, en was bijzonder hartelijk, vooral toen zij hoorde, dat ik Hofmeijr heette, daar zij zoo liefelijk gereisd had met de familie Hofmeijr naar Zuid Afrika. Men zou zeggen wat is er in een naan, en toch die den Heere waarlijk liefhebben zullen altijd blijde zijn, wanneer zij anderen vinden, die waarlijk tot Hem behooren, ware Chritenen zijn. Johannes zegt: "Wij weten dat wij uit God geboren zijn, dewijl wij de broeders liefhebben."

HOOFDSTUK XVI.

ONTMOETINGEN OP WEG NAAR LIJDENBURG.—EEN BRIEF AAN DE CHRISTENEN IN DE KOLONIE.—ONTMOETINGEN OP DE TERUGREIS.—FEESTVIERING TE PAARDENKRAAL.—ONTMOETING MET DEN EERSTEN ZENDELING UIT DE TRANSVAAL.—HERLEVING VAN HET HEIDENDOM.—OP DEN RONDGANG.—BITTERHEID DER HERVORMDEN AAN DE ZOUTPAN.—TOENEMEND DRANK GEBRUIK TE MARABASTAD.

Zoutpansberg, October, 1881.

Daar er bij de Statie te Masimola hoegenaamd geen gras was, moest ik maar zoo spoedig mogelijk weer van daar gaan. Melk was bijzonder schaarsch geworden; wij hadden niets en konden bij de Kaffers niets krijgen. Er was gelukkig een smous (handelaar) bij Masimola, en bij hem kreeg ik wat suiker; doch daar ik zelf geen suiker in de koffij gebruik, had ik er niets aan. Wij sliepen dien avond bij de oude kralen van een ander kapiteintje—vroeger onderdaan van Sekukuni,—Makok genaamd. Den volgenden dag van daar gaande kregen wij eene menigte van bavianen, die in den zomer de tuinen van de arme Kaffers zoo vernielen. Wij reden dien avond tot bij Fort Weeber. Die forten werden gebouwd door ex-President Burgers, ten tijde van den Sekukuni-oorlog. Er zijn nog eenige anderen. Eenigen werden door de Engelschen gebruikt, toen zij tegen Sekukuni oorlog voerden. Fort Weeber moet in deszelfs dagen geene onaardige vertooning gemaakt hebben. Annex dat fort is een kleinere, door Ferreira voor zijne vrijwilligers gebouwd. Er moeten ordentlijke gebouwen gestaan hebben, doch het vuur heeft gedaan wat Sekukuni niet eens gewaagd heeft te doen. 't Geheele fort, met uitzondering van een paar later aan eene zijde opgetrokken ronde hutten, is door het vuur in puin gelegd. Men vindt er bijna niets dan eene menigte ledige bottels, een paar vaten en hoepels, zonder tal, aantoonende dat het er gedurende den oorlog regt Beitsazarsch is toegegaan. De lucht was zeer drukkend, de grond, waar wij uitgespannen waren, moerassig, doch de Heere had voor ons gezorgd. Wij spanden bij die twee hutten uit, en bevonden dat de eigenaars,—eene Engelsche familie—een paar dagen geleden van daar vertrokken waren. Wij maakten die gebouwen in orde en bragten er den nacht genoegelijk door.

Hier moesten wij besluiten, welken weg te nemen. Van Fort Weeber gaan twee wegen naar Lijdenburg. De eene is een oude, bij Magneetshoogte aan de Llulubergen-om, de andere is een omweg, doch werd gedurende den Sekukuni oorlog meest gebruikt, en wordt genaamd de weg bij Mapog-om. Wij waren van plan, om laatstgenoemden weg te nemen, daar die bij Magneetshoogte zóó door bergen ging, en bekend was als zeer scherp voor de pooten der ossen, doch een Kaffer, dien wij bij Fort Weeber vonden, overreedde ons bij Magneetshoogte om te gaan, daar de weg bij Mapog-om te ver om was en ook te veel zand had. Wij gingen dan den volgenden morgen van Fort Weeber, lieten eenen weg die naar een' der Berlijnsche Broeders ging, links liggen, en reden—'t was bitter koud—bij eenige kralen van Sekukuni voorbij, om Magneetshoogte nog dien avond, kon het zijn, achter ons te laten. Wij kwamen bij eenige groepen Kaffers die aan 't pikken waren. Bijna allen waren beschonken, geduriglijk vraagden zij ons waar Sekukuni was; en gaven ons hunne blijdschap te kennen, dat hij niet meer in den tronk te Pretoria was, maar op vrije voeten rond ging. Het is bepaald eene bekoorlijk en zeer vruchtbaar gedeelte van Transvaal. Het schijnt mij, als of de Kaffers daar alleen van de koude lijden, hunne tuinen scheenen doodgerijpt. Men rijdt met eene reeks heuvelen aan de regterzijde, en aan de linkerzijde langs uitgestrekte Kaffertuinen en velden. Wanneer men aan de Llulubergen komt, slingert het pad regtsweg de Magneetshoogte af. Mijn been hinderde mij zeer, doch ik moest afklimmen en voor den wagen uitloopen; ook mijne vrouw klom af met de kinderen. Wat zal ik u van de hoogte zeggen? Scherp, schuin, uitgespoeld, soms erg steil. Doch de Heere, Hij alleen hielp ons er af en wij sliepen bijna onder die hoogte. Mijne been liet mij dien nacht weinig rust genieten. Den volgenden morgen gingen wij van daar. Tot onze groote vreugde ruiden wij van eenige Kaffers, die aan den voet van de hoogte wonen, wat melk voor zout. De weg,—wij dachten dat wij het gevaar voorbij waren—was nog maar ellendig. Bij een drift, kwamen wij met de grootste moeite en krachtsinspanning onzer trouwe ossen door. Bij een ander riviertje brak het touw vóór de op zes ossen. Het was zoo steil, dat wij bang waren eerst het touw te repareren, en wij beproefden of die zes ossen, die nog in 't juk waren, den wagen er niet uit zouden kunnen halen. De Heere hielp ons op zoo zichtbare wijze, dat wij onszelven genoopt gevoelden, eer wij verder gingen, Hem daarvoor te danken. Van daar gingen wij en kwamen bij Steelpoortrivier. 't Is daar zoo verspoeld, dat wij in de eerste oogenblikken niet wisten wat te doen. De drift is er zoo steil, dat bijkans iedereen bezorgd was. De twee jonge Kaffers

trachtten de losse ossen door het water te jagen, doch het water was hun te sterk en sloeg hen terug. Nu moest mijn drijver maar aan het touw en ik met de sweep, en op den Heere vertrouwend gingen wij het water in. Mijn been kwelde mij zoo dat ik bijna niet er op kon trappen. Wij moesten moeite doen om door het water te komen, vooral daar een der ossen regt bang was voor water, doch de Heere hielp ons ook hier. Wij dankten den Heere voor zijne hulp en zagen daarna dat wij reden hadden. Ik ging zoodra wij uitgespannen waren naar de rivier en zag dat, wegens de zware regens, de rivier vol werd, en reeds sterker dan toen wij er door gingen. Indien wij tien minuten langer hadden moeten sukkelen in het water, kon er een ongeluk voorgevallen zijn. Wie weet, kind! wat tien minuten wachters, wat uitstel nog aan uwe ziel zal doen!

Nazareth, November, 1881.

De weg van Steelpoortsrivier is zeer slecht. Gedurig moesten wij afklimmen. Mijn been, erg opgezwollen, leed veel over die klipbanken. Sprong ik af en liep ik, dan maakte het gewigt van mijn ligchaam mijn gezond been regt lam, en het zieke regt pijnlijk. Ook mijne echtgenoot wilde niet in den wagen zitten, en liep met mij en de kinderen. En o! de arme ossen! over dat scherpe bavianenpad. Wij kwamen dien avond bij Dwarsrivier en bragten er den Zondag door. Maandag morgen vroeg ving ik een paar visschen in de rivier. Wij gingen van daar, en kwamen bij Steijnshoogte—een “nest der nesten.” Daar, zooals men mij lagchende vertelde, vielen, toen de weg in veel beter toestand was dan nu, vele wagens de steilte af. Een man te Lijdenburg zeide: “Wat, mijnheer Hofmeijr, die weg is niet zoo leelijk, ik ken hem goed, er zijn van mij twee wagens van den weg in den afgrond gestort, maar u moet eens naar de goudvelden hier te Lijdenburg gaan, dan zult gij nooit weer klagen, vooral daar bij de *duivels-kneukels* is het ellendig.” Wij kregen toen wij den berg—eer dan hoogte—wilden uitgaan, eenen armen Engelschman en zijne familie. Juist die bij Fort Weber gewoond hadden. Zij konden den berg niet uit, hij vraagde mij hem te helpen. Wij bragten mijn wagen den berg uit, en toen zond ik mijn ossen om hem te helpen. Wij sliepen dien avond bij eene verlatene plaats. Onze Engelsche vriend bleef achter.

Den volgenden dag zagen wij tot onze vreugde weer bewoonde boerenplaatsen en konden toch weer koffij *met melk* gebruiken. Wij sliepen op de plaats van een jongen boer, Stefanus Malan geheeten. Hij was de vriendelijkheid zelf en gaf ons een slagtschaap,

een brood, eijeren, meel en melk. De Heere vergelde het hem en zijne lieve vrouw. Zeer aangenaam was het mij hen te hooren spreken van hunnen vorigen leeraar, Ds. Kriel ; zelfs de kinderen hadden hem lief en wisten dat hij hunner zielen zocht. Bijna al wat een leeraar in eene gemeente doet, wordt ras vergeten en ver gaat, doch hier is een werk dat blijft tot in eeuwigheid ; en o welk een troost voor ons, al weten wij, dat wij vol gebreken waren, wanneer dit erkend wordt, hij heeft onze ziel gezocht.

Stefanus Malan gaf ons een span ossen, die ons tot nabij Lijdenburg bragten. Waar wij uitspanden, zagen wij juist de soldaten (rooibaatjes), die te Lijdenburg waren, en nu waren zij op weg naar Pretoria. De kinderen waren zeer bevreesd hen te zien. Er waren ook eenige Afrikaners, die met hen gingen om hen weg te brengen. Wij kwamen omtrent een uur voor zonsondergang te Lijdenburg, en werden door een paar diakenen, die op de beide Di. Neethling wachtten, de pastorie ingeleid. Wij namen bezit van eene kamer, daar de predikanten nog niet gekomen waren.

Den volgenden dag kwamen zij, en daar er veel te doen was, moesten zij ook maar dadelijk beginnen.

Op Zaterdag werd de nieuwe leeraar van Lijdenburg der gemeente voorgesteld. Zondag vierden wij het Heilig Avondmaal. Ik heb daar zittende moeten preken, van wege mijn been. Nu ik echter tot rust gekomen was, ging het met het been ook langzamerhand beter. Ds. Neethling van Utrecht vertrok van daar op den 6den September. Ons plan was om van Lijdenburg naar Nazareth en Pretoria te gaan en dan weer naar huis ; doch Ds. Neethling dwong ons te blijven, en de Algemeene Vergadering te Standerton in November bij te wonen ; en daar hij het waarlijk moeilijk had en nog heeft, kon ik zijn verzoek niet afslaan ; te meer daar ik zelf voor land, volk en kerk gebeden had. Ik zeide hem echter : ik kom niet voordat het met mijn been beter gaat,— want wij zouden eerst naar Utrecht gaan.

Den 11den hielp ik nog Ds. Neethling. Dien avond hadden wij een zeer aangenaam biduur ; de Heere was in ons midden.

Den 14den gingen wij van Lijdenburg. Mijne ossen liet ik achter, zij waren te moede, mager en weekpootig, doch mij werden andere ossen gegeven. Wij sliepen dien avond bij een oom en tante van ons, die ons zeer vriendelijk ontvingen.

Den volgenden dag ging ik tot bij eene plaats waar kerk be steld was, doch er waren slechts weinige menschen. Van daar gingen wij den volgenden dag. Wij hadden twaalf groote sterke ossen, doch zij waren zeker geen zwaar werk gewoon, want toen wij eene hoogte, die niet erg zwaar was, genaamd Brodricks hoogte, uit wilden, bleven zij staan, braken een juk en zes schijen, zoodat wij verplicht waren hulp te gaan zoeken. Wij kregen die, sliepen dien nacht op de hoogte en kwamen den volgenden

(Zaterdag) namiddag op de plaats van een ouderling der gemeente Lijdenburg. De broeder was niet thuis, daar hij, als gekozen lid des Volksraads, naar Pretoria moest gaan. Doch wij werden zeer lief ontvangen en weldra kwamen er wagens aan, naar de op de plaats bestelde kerk.

Pretoria, December, 1881.

Ik kan u niet zeggen, hoe aangenaam het mij was op de plaats van den broeder Gabriel Maré. Men gevoelde het: de Heere was daar. Wij hadden het zeer aangenaam en zoo als ik vertrouw, gezegend, en sommigen waren zeer vrolijk in den Heere.

Den volgenden dag was er een treurig werk voor mij. Een geloovige bracht mij naar eene getrouwde dochter, die overgegaan was naar de Afgescheidene of Gereformeerde Kerk (dat is, Dopperkerk). Zijn hart was zeer bedroefd, omdat zijn dochter gezegd had, dat het zulk een zonde was de gezangen te zingen. Er zijn vele diebare geloovigen in de dopperkerk, doch er gaat in die wijk een paar onruststokers rond, die niet tevreden zijn met hunne kerk, en trachten onze kerk zoo zwart mogelijk te maken. Vroeger leefden de menschen in liefde met elkanderen. Nu begint er eene verwijdering en verbittering te ontstaan. Nu, wij gingen daarheen, en ik deed wat ik kon om hun het kwaad dat zij deden en deszelfs gevolgen, duidelijk te maken. Wat it uitgevoerd heb, moet de eeuwigheid verklaren, ik zelf heb niets gezien, doch treurig was ik gestemd, een kind van zulke godvreezende ouders tot haren vader te hooren zeggen, dat de vloek Gods op hem rust, dewijl hij door de gezangen te gebruiken een ander Evangelie had.

Op den 20sten doopte ik een gekleurde, met twee kinderen; ook bevestigde ik ze in 't huwelijk. Die gekleurde heette *Nasan* en gaf mij groote voldoening, hij kon uit 't Catechisatieboek antwoorden wat ik hem vroeg, ook in den Bijbel was hij vast en boven dit, wist hij in wien hij geloofde. Hij kreeg den naam van Stefanus:—Ik kan met blijdschap zeggen dat ik velen van die "oorlamschen" langs het pad ontmoet heb, en de meesten verlangden onderwijs te ontvangen, en ik deel het gevoelen der Zendingen, die tegen de "oorlamschen" zijn, niet. Het is hun bijna onmogelijk, al blijven zij Kaffers, om weer ware heidenen te worden. Andere Kaffers, sommigen reeds ver gevorderd, worden zeer gemakkelijk heidenen; de Kaffers zijn zeer zwak.

Den 21sten ging ik van de plaats annex die waar ik Zondag kerk had, en sliep op de plaats van eene zeer lieve familie

genaamd Coetzee. Den volgenden dag kwamen wij bij onzen neef Tobias van Niekerk. Ook hier was kerk besteld. Ik kan u de liefde, waarmede wij verwelkomd werden, niet beschrijven. De kerk werd goed bezocht op Zondag den 25sten.

Van hier gingen wij op den 27sten, de Komati door, naar de plaats van eenen oud-ouderling, B. v. d. Merwe. Op onze vroegere reize—ik denk in 1873--hadden wij ook kerk bij dien zelfden lieven broeder; hij was het ook met wien ik van Vaalrivier, bij die gelegenheid naar Utrecht ben gegaan.—Ook hier was kerk besteld, en op den volgenden dag (28) hadden wij eene groote schaar hongerige zielen bij elkander. De honger naar Gods woord is groot, zeer groot, ik moest veel preeken en ook vele kinderen doopen.

Den 28sten gingen wij nog naar eenen anderen neef, genaamd W. Versfeld. Ook daar doopte ik eenige kinderen.

Den 30sten weer van daar, kwamen wij wederom bij eenen neef, Pieter de Villiers. Hier was ook kerk besteld, en wij bleven hier zeer genoeglijk. Ik zag hier een troep blesbokken en eenige springbokken. 't Wild is zeer schaarsch. Het wordt hier ook zeer koud. De "kapok" heeft van 't jaar den boeren veel schade aangebragt. Honderden van schapen en beesten zijn er door om het leven gekomen, ook vele blesbokken en springbokken. Ik denk wij hebben meer doode dan levende bles- en springbokken gezien.

Den 2den was er eene aanzienlijke schare bijeen om Gods woord te hooren. Mijn wagentrijver, genaamd Paulus, was teruggegaan naar eene plaats, twee uren te paard van daar, waar er vele "oorlamschen" waren, die ook verlangden Gods woord te hooren. Paulus vertelde mij dat zij met groote aandacht luisterden en dat er blanken bij waren.

Den 4den gingen wij van daar, bij de beroemde pannen of liever meeren van Nieuw Schotland door. Wij spanden uit bij het grootste genaamd meer Chrissie. Van daar gingen wij nog eenige pannen voorbij, en sliepen bij een schoonzoon van gez. P. de Villiers. Van daar gingen wij den 6den, kwamen wij nog eenige der familieleden, die wij vroeger hadden gezien, en zoo gingen wij door en kwamen den 8sten op de plaats van den heer Buhrman, genaamd "de Emigratie." Ook hier was kerk besteld op den volgenden dag, en alhoewel het bitter koud was en ook wat regende, was er toch eene gemeente. Op die plaats zag en hoorde ik wat ik nog nimmer te voren had gezien of gehoord. Er was een arme man, vroeger schoolmeester, van eene respektabele familie in Europa en zelf goed opgevoed, doch hij kreeg den drank lief en werd een dronkaard, ik vond hem een voorwerp van afgrijzen en tevens van medelijden. De drank had het delirium tremens aangebragt. Hij ging te keer op eene

vreeselijke wijze. In zijne oogen was niets menschelijks te zien. Toen hij hoorde dat ik een leeraar was, werd hij zeer beschaamd. Ik nam de tuschenpoozen waar en vertelde hem zoo duidelijk mogelijk, dat hij naar het verderf ging, ik noemde de bijbelteksten op en deed een gebed.

Den volgenden dag was zijn geweten ontwaakt, hij vertelde mij zijn leven, en kon zichzelf niet slecht genoeg maken. Nu en dan trachtte hij in die wanhoop—hij lag gebonden aan handen en voeten—zichzelf het leven te benemen, dan weer wilde hij bidden. O, hoe was het mij te moede, toen hij vol angst uitriep: “Heere Jezus! ik wil tot u naderen, doch hoe zou ik durven?”

O, die drank!

Januarij, 1882.

Ik vertelde u van dien ongelukkige, dien ik daar op de plaats van den heer Bührman zag. Terwijl hij met mij sprak, had hij zoo als hij mij daarna vertelde, de vreeselijkste gezigten. Wij konden ook aan hem zien en hooren, dat hij het zwaar had. Soms zeide hij: “Geef mij dat water! geef mij geen drank! Ik sterf liever dan weer drank te nemen.” Het is opmerkelijk, dat hij van dat ik met hem gesproken had, alhoewel vreeselijk door dorst gekweld, geen brandewijn of iets wilde gebruiken. Zondag om-trent één uur n.m. begon hij te bedaren en te bidden (wij hadden veel voor hem gebeden) en een paar uur daarna begon hij den Heere te danken en te erkennen dat de Heere hem zijne zonde had laten zien, ter elfder ure genade bewezen en hem alle zijne zonden vergeven had. Hij kon den Heere niet genoeg danken, en liet ook veel zingen. Ik moest den Heere voor hem danken en uit Gods woord lezen. Hij sprak allen aan, en vertelde hun, dat er genade was voor den allergrootste: want hij wist, niemand was grooter zondaar dan hij.

Ik ging den volgenden Woensdag van daar, en toen was hij beter, hoewel heel zwak, en geduriglijk in 't gebed of bezig met Gods Woord.

God kan alleen het hart doorgronden, doch als wij denken aan de gebeden voor hem opgezonden, dan hebben wij hoop. Ik denk maar weinig van zulk eene bekeering, doch ik zal niet zeggen dat het bij hem slechts uiterlijk was. Hij was vroeger modern, en wat mij vooral trof, was zijne kennis aan den Heere Jezus.—“Is deze niet een vuurbrand uit het vuur gerukt?” Hij noemde zich dát.

Den 12den ging ik met eene *spider*—bijna overal vindt men nu spiders—naar den heer Karel Rood te Vaalrivier. De wagen ging regt uit naar de plaats van zekeren heer Robertson, die

sedert lang reeds hier woont. Den 13den kreeg ik den wagen aldaar ; wij reden nog een eind, 't was bitter koud, en wij sliepen dien avond in het ve'd. Den vo'genden morgen gingen wij van daar, spanden uit bij een spruitje, alwaar ik een rheeboek schoot. Wij gingen verder en spanden een weinig uit bij de pastorie van Ds. Ackermann. Zijne echtgenootte was zeer vriendelijk en gaf ons vleesch, brood en melk. Ik ging dien avond tot bij den Eerw. Keet, die vroeger Zending te Zwelendam en Bredasdorp geweest is. O, hoe verblijd waren zij ons te zien ! Den volgenden dag ging ik naar de plaats van den heer P. Kemp. Hij gaf ons weer ossen, die ons te Utrecht moesten brengen.—Wij gingen van hem voorbij eene plaats en eenige tenten van trekboeren, die uit het wintersveld kwamen en naar huis gingen. Ik zeide hun dat ik onder Drakenbergen den Zondag zou doorbrengen, en noodigde hen uit daarheen te komen. Zij kwamen naar de godsdienstoefening. Maandag gingen wij van daar—den voet van Drakenberg—en na eenmaal uitgespannen te hebben, kwamen wij nog tamelijk vroeg te Utrecht ; waar wij regt hartelijk ontvangen werden door onzen zwager, den leeraar van Utrecht, en zijne familie.

Ds. Neethling verliet ons den 19den, daar hij nog verschillende gemeente te bezoeken had, eer dat hij den 7den November te Standerton zou kunnen zijn. Wij bleven achter. Den 23sten had ik godsdienst te Utrecht in de kerk. Er waren niet vele menschen, misschien hebben zij het niet geweten. De toestand van de gemeenten is zeer treurig, er is weinig geestelijk leven. Er zijn geene arbeiders, O hoe zouden zij nu niet met zegen kunnen arbeiden, nu de harten week zijn van dankbaarheid. Het is aangenaam, bijna iedereen te hooren zeggen : “ De Heere heeft ons vrede gegeven. Wij zelven hebben dit niet gedaan.”

Den 30sten October hield ik nog kerk te Utrecht en den volgenden dag gingen wij van daar met twee wagens.

Wij hadden veel regen, en het was bitter koud op weg, doch wij kwamen toch veilig en behouden te Standerton aan op den 4den November. Mijn zwager van Utrecht kwam ons te gemoet om ons door de eenigzins gevaarlijke drift van de Vaalrivier te he'pen eer wij het dorp ingingen, zoo als de Heiland ook eenmaal doen zal bij de rivier des doods.

Te huis gekomen schreef ik van Zoutpansberge, 21sten January, 1882 :—

AAN MIJNE MEDE-CHRISTENEN !

Geliefden !—Meer dan één uwer heeft stellig gedacht, dat ik de Kolonie zou hebben bezocht, volgens den wensch der jongste Sijnode. Geloofst mij, het was mij onmogelijk zulks te doen.

Ik wensch echter, door dezen brief, u aan iets te herinneren, en moge de Heere deze woorden eene plaats geven in uwe ernstigste gedachten !

Het zijn slechts aanmerkingen, door mij gemaakt op huisbezoek. 't Is een onderwerp dat met bijzonderen ernst, op onze laatste gewone Conferentie, alhier besproken werd. Ik wensch u en mijzelf af te vragen, wat zal de toekomst zijn? Niet zoo zeer in de eeuwigheid, als hier op aarde. Wat zal er van de Kerk worden? Wat van den Staat? Wat van de Zending?

Gij weet, als wij er niet meer zijn, dan zullen Kerk, Staat en, Zendingwerk nog bestaan.

En zij zullen bestaan, niet als losse afgetrokkene zaken, maar als een deel van ons, of liever wij als een deel er van, of liever gelijk wij nu, zoo zullen na ons, anderen, Kerk, Staat, Zending uitmaken.

Gij hoort veel spreken over de toekomst. Menigeen zucht, als hij er aan denkt; en wel mogen wij zuchten, niet over de toekomst, doch over ons zelve.

Er is gevaar dat de Kerk, door eene gedaante van godzaligheid, door doode orthodoxisme haar inwendig leven verbeuzelt. O, leest en herleest de preek over den oorsprong en aard der dwaling, door Prof. Hofmeijr, uit "Preeken naar de behoeften des tijds." Er is gevaar voor den Staat; denk aan het socialisme, enz., en de Zending—dat stiefkind der Kerk. Is er geen gevaar, dat de Staat, tot bereiking zijner oogmerken zal trachten de Zending uit de handen der Kerk te nemen, of dat wij eene mismaaakte Zendingkerk achter laten zullen?

En toch, geliefden, die toekomst is onder God, in onze handen. Wij hebben den schrijnwerkerswinkel, waaruit Kerk, Staat en Zending in de toekomst moeten gemeubileerd worden. Wij bekappen die steenen, waarvan zij gebouwd moeten worden. Wij hebben het broeinest, waaruit Kerk, Staat en Zending moeten geboren worden.

En die schrijnwerkerswinkel, die steengroeve, dat broeinest is het huisgezin.

In uw huis, onder uwe zorg, daar zijn de toekomstige Leeraars, Zendingelingen, Schoolmeesters, Magistraten, Generaals of Officieren, Moeders, Vaders, enz., enz., enz.

Geliefde Mede-christenen. Weest ernstig! Hoe voedt gij uwe huisgezinnen op? Gevoelt gij uwe verplichting? Gevoelt gij, dat de toekomst in uwe handen is, van u afhangt?

Wij hebben eene schuld te betalen, aan de Kerk. De Kerk heeft gezorgd, dat wij gedoopt werden, en als Christenen opgevoed. Wij hebben ook eene schuld aan den Staat af te doen, die ook ons verzorgde, oppaste, enz. Vooral hebben wij het aan de Zending te danken, dat het Evangelie bij ons is.

Schuld moet betaald worden. Hoe zullen wij onze schuld afdoen? Antw. door aan Kerk, Staat, Zending geschikte, bruikbare, godvreezende Jongelingen en Jongedochters te geven, waaruit een gezegende toekomst zal kunnen ontstaan.

't Zij dat uw kind eene kerkelijke of politieke loopbaan ingaat, gij moet zorgen dat het een opregte lidmaat der Kerk, een Christelijk en geschikt burger des lands, dat het tot een zegen en niet tot een vloek wordt.

Daartoe moeten uwe kinderen eene opvoeding hebben met het oog op de behoeften des tijds; daartoe moet gij een voorbeeld zijn voor uwe kinderen.

Doch het voornaamste is: Gij moet de zaak met ernst in het aangezicht zien, en gevoelen, dat een toekomst van wel of van wee, in uw huisgezin geboren en aangekweekt wordt door u zelve.

De Heere schrijve dit in ons hart!—bidt.

STEPHANUS HOFMEIJR.

In Maart 1882, vervolgde ik mijn reisverhaal van Lijdenburg:—

“Op weg naar Standerton, kwamen wij zamen met verscheidene wagens, die naar Standerton gingen, om de soldaten aldaar af te halen. Den 6den, Zondag, gingen sommigen ook al reeds op reis.

Den 7den werd de algemeene kerkvergadering der Ned. Ger. Kerk geopend. Ik ga u geen verslag doen van hetgeen daar verrijt werd. Er worden notulen gedrukt, van wat daar gedaan werd, en die verlangen er iets van te weten, moeten trachten een boekje, bevattende die notulen, te bekomen.

Wat mij aldaar zeer aangenaam was, is dat wij alle dagen, 's ochtends en 's avonds, een bidstond hebben mogen houden. Ik heb, sedert wij *Standerton* verlaten hebben, eenigen der Broederen weder gezien, en zij verhaalden mij dat ons te zamen zijn te Standerton voor hen onvergetelijk zou zijn.

Eene der voornaamste zaken, die op de algemeene vergadering besproken werd, was het wenschelijke eener vereeniging der verschillende Kerken in 'Transvaal. Oude Commandant Standers, die tot de Hervormde Kerk behoort, zeide tot mij in den namiddag: “Ach, Mijnheer! ik kon mijn gemoed niet bedwingen, bij de gedachte dat ons Afrikaansche volk toch weer eenmaal den Heere in ééne kerk zal aanbidden.”

Een ander zeide tot mij: “De scheuring in onze kerken, komt net van die uitlanders; indien ons Afrikaansche volk aan zich zelf overgelaten ware, dan zouden allen nog tot ééne kerk behooren.”

Den 17den gingen wij van Standerton. Mijne vrouw ging, met de kerkelijke afgevaardigden van Zoutpansberg, regt uit naar huis. Ik, die nog veel rond te reizen had en gaarne te Paardekraal, in December, op het feest wilde zijn, sloeg eenen anderen weg in.

Na twee nachten in het veld geslapen, twee blesbokken geschooten en veel vriendelijkheid genoten te hebben, kwam ik den 18den bij een splinternieuw dorpje Beth-Aal geheeten, ik geloof genoemd naar twee vrouwen—"Bettie en Alie."—Hier had ik volgens bestelling veel te doen, moest doopen, ledematen aannemen en het Heilige Avondmaal bedienen. Den 19den viel er een zware hagelbui. Het was vreeselijk de hagelsteen en op het ijzeren dak van het kerkgebouw te hooren vallen. Ook te Standerton ondervonden wij dat een ijzeren dak in een storm regt onplezierig is.

Van daar gingen wij op den 20sten, bezochten eenigen vrienden en familieleden en kwamen den 24sten op de plaats van eenen ouden heer Grobbelaar aan, alwaar ik mijne ossen, die ik te Lijdenburg achtergelaten had, zou ontvangen. De ossen waren er echter niet. Ik kreeg ze toch allen in goeden toestand den 27sten op het dorp Nazareth (Middelburg), alwaar ik toen was, om godsdienst te houden.

Den 28sten November vertrok ik van Nazareth. Mijn plan was nu, eene gemeente, of liever een klompje *oorlamschen*, die iets meer dan een dag per ossenwagen van Pretoria woonden, die reeds herhaaldelijk per brief en boodschap mij verzocht hadden hen te bezoeken, te gaan zien en te organiseren als eene Zendinggemeente der Ned. Ger. Kerk in de Transvaal. Paulus de Klerk, vroeger Evangelist bij ons, was een tijd lang bij hen en onder hen werkzaam. Thans was hij ook bij ons, hij zou mij daar brengen.—Doch laat ik u zeggen, kinderen! op weg heb ik verscheidene aanzoeken gehad om Evangelisten. Indien onze Kerk meer zou over hebben voor de uitbreiding van Gods Koningrijk, wij zouden overal arbeidsveld vinden. Denkt niet dat de boeren zoo tegen het Zendingwerk zijn, maar zij zijn tegen vele Zendelingen. Toen ik op eene plaats was, de eigenaar waarvan geen vriend is der Zendelingen, kwam er juist een brief van een bediende van hem, waarvan ik u kopie insluit om u te doen zien dat er velen zijn, die arbeiden aan het heil hunner bedienden.

“Vlakplaats, den 14den December, 1881.

Den Heer.....

Teeder geliefde baas! ik wil u mijn welstand melden het gaat mij door de zegen des Heeren noch wel en ik hoop het van ou baas ook, in de brief van baas hep ik onvang en ik hep hem met blijtschap gelees ik hep gedag ou baas hep mij al gevergeet maar

nou heb ik gezien mij liefve ou baas gedenk ook noch in mij, nou hou blij is ik tog daarom.

Liefve ou baas met de skaappe, enz. enz.”

Ik heb op dien brief, omdat hij mij verblijdde bij de gedachte dat er in de stilte ook iets voor Koning Jezus gedaan wordt, beslag gelegd.

Nu ik hoop u D.V. in eenen volgenden verder te brengen met mij naar de Statie der gemelde oorlamschen, genaamd Jakhalsdans.

Zoutpansbergen, Mei 1882.

Den 28sten verliet ik, zooals gezegd, Nazaret, op reis naar “Jakhalsdans.” Op weg zag ik meer dan één bekende en mogt ook hier en daar godsdienst houden. Ik kwam aldaar aan den 2den December. Een gedeelte van deze plaats is gekocht door een gekleurde. Nog een paar andere gekleurde familiën wonen er op. En nu verzamelen velen der oorlamschen—Kaffers, die bij de blanken zijn groot geworden en werken—’s Zondags of op Kerkdagen, gelijk het bij de dorpen gaat, zich aldaar om Gods woord te hooren. Hier werkte een Evangelist onzer Kerk eenen tijd lang met zegen. Hij was toen juist bij ons. De vreugde der zielen bij ons bezoek is moeilijk te beschrijven. Ik heb er eene gemeente gevormd, gedoopt, ’t Nachmaal uitgedeeld, voorstanders aangesteld. Ik deed dit om die gemeente aan de Ned. Ger. Kerk Transvaal voor te stellen, met wie ik reeds daarover gesproken had. Zeer aangenaam waren mij de paar dagen aldaar doorgebracht.

Den 7den kwamen wij te Pretoria aan. Het dorp is zeer groot en uitgestrekt, wanneer ik het bij Pretoria van vroeger vergelijk; doch thans is het er regt stil.

Ik hield dien avond godsdienst in de Hervormde Kerk, voor Ds. H. Bosman. Daar mijn plan was, het feest te Paardekraal te gaan bijwonen, verliet ik Pretoria op den 9den en kwam dicht bij Paardekraal op den 10den aan, op de plaats van eenen heer Snijman. Dáár hadden wij den volgenden dag, Zondag, godsdienst; ik ’s morgens, en ’s namiddags. ’s Maandags morgen zeer vroeg ging ik van daar en kwam omstreeks half acht te Paardekraal aan, alwaar wij reeds eenige bekenden en vrienden vonden.

Het is te laat om u eene beschrijving van het feest te geven. Slechts dit. Mijn hart heeft verlangd om met mijn volk een woord te spreken, om hen vooral te herinneren aan hunne geloften. Ik heb de gelegenheid gehad; ik heb gesproken, en ik ben tevreden. De Heere was zichtbaar op die plaats. Het was

er in de maneschijn zoo stil. Een paar malen stond ik in den nacht op, bekeek die duizenden tenten, wagens, beesten, enz. Onwillekeurig kwamen mij die woorden te binnen: "Hoe liefelijk zijn uwe tenten, O Israel!" Geen os of paard hinderde. Het was er stil. Ik gevoelde mij op een *feest* en kon mijn hart uitstorten voor den Heere. Wij vertrokken van daar in den avond van den 16den December. O! om die treinen wagens te zien. 's Zondags waren wij nog in grooten getale bijéén, en nog vol feestvreugde. En ik weet het, gisteren nog hoorde ik het, er zijn menschen op Paardekraal ernstig beginnen na te denken over hunne eeuwige belangen.

Toen het werk te Paardekraal afgedaan was, was het mij onmogelijk er langer te blijven. Ik moest naar huis. Toch wilde ik eerst eene familiebetrekking, den heer Hendrik Neethling genaamd, bezoeken; gelijk ik ook deed. Den Zondag, eer dat wij op zijne plaats kwamen, bragten wij zeer genoegelijk door. Er waren nog zeer vele menschen bij elkanderen, en ik moest toen kerk houden.

Onze oude neef en familie waren zeer verblijd ons te zien. Ook hij had een zoon door den oorlog verloren; en de Kommandant, Hans Botha, die zoovele wonden kreeg, en nog twee kogels in het lijf heeft, is zijn stief-schoonzoon.

Den 21sten ging ik van hem, en sliep dien avond bij een ouderling der Hervormde Kerk, genaamd Frans Schutte. Deze had mij te Paardekraal gezien en gezegd, hij zou mij niet voorbij zijne plaats laten gaan; ik moest bij hem aankomen, godsdienst houden en een nacht overblijven. Ik deed dan zulks, en zie geloovig op tot den Erbarmmer, dat Hij zegene, wat ik daar voor Hem, met een hongerige ziel, heb gedaan.

Den 22sten ging ik van daar, schoot een rheeboek en kwam bij onze Kerkplaats te Elandsrivier aan. Dáár had ik dien avond kerk, en ook eenige der teruggekeerde trekboeren onder mijn gehoor. O, het is hartverscheurend van hun lijden te hooren, doch, de hand des Heeren was menigmaal zoo zichtbaar bezig om hun uitkomst te schenken, dat men, bij het aanhooren van hunne verhalen, tot tranen bewogen werd.

Den volgenden dag ging ik Jakhalsdans (in eenen vorigen aangehaald) aan, spande een weinig uit en ging verder. Ik moet niet vergeten te zeggen, dat een der kleurlingen van die gemeente Jakhalsdans mij een mud koorn ten geschenke gaf. Ik moest, of ik wilde of niet, er plaats voor maken op mijn wagen, die reeds zoo vol was. De Heere zegene hem.

Den 25sten (Zondag) bragt ik bij een klein riviertje, genaamd Giftspruit, door; en den 26sten, laat in den avond, kwam ik aan

de Olifantsrivier. Ach, hoe dor en kaal was alles daar; geen gras voor de arme, vermoeide, hongerige ossen. Wij vonden het den volgenden dag beter,—meer gras. Visch ving ik daar niet. Wij verzuimden dien dag zeer weinig, en waren dien avond nog aan Olifantsrivier. Wild was er langs de rivier niet te zien. Den volgenden dag verlieten wij Olifantsrivier, sloegen over naar de kralen van den Kafferkapitein Sebedela. Wij sliepen dien avond tusschen de kralen, en kwamen den volgenden dag (29 December) bij onzen Evangelist, Zacharia, op de statie “Goede Hoop,” aan.

Sedert ons vertrek van Zoutpansbergen was de plaats, waarop die statie is, door den heer Goodwin, den vorigen eigenaar, die die statie aan onze Commissie gaf, verkocht aan eene heer Schnell. De statie is echter onder acte van servituut afgehouden. Het volk op de statie is echter nu niet meer zoo tevreden als het vroeger was.

Ik bleef op de statie, en had er op den 1sten Januarij doop, avondmaal enz. te bedienen. 't Was mij zeer aangenaam, en de Evangelist Zacharia vertelde mij van nieuwe bekeerlingen.

Ik had op den 1sten ook éenen dienst voor de blanken. De heer Schnell en familie waren zeer vriendelijk. Ik had ook het genoegen den Eerw. Broeder Jan Maré daar te zien, en het was mij waarlijk een genot, eene van de vruchten der opwekking te Zoutpansberg, als Zendeling, hoewel nog niet geordend, daar voor mij te zien, en te hooren.

Den 2den Januarij 1882, gingen wij in één gezelschap naar Marabastad. Van daar ging ik den 3den, om op den 8sten op de Kerkplaats te Rhenocerospoort, onder de blanken, kerk te houden. Ik had dit reeds vroeger aan de gemeente bekend gemaakt, en vond haar ook op den 7den bijeen. Ik kwam vroeger op de Kerkplaats, doch had nog huisbezoek af te leggen, kinderen te catechiseeren, aan te nemen, enz.

Den 9den ging ik vandaar, en kwam den 11den Januarij thuis, waar ik, zooals gewoonlijk, met groote blijdschap ontvangen werd.

Den 14den had ik ook hier aanneming van ledematen, en den 15den mogt ik wederom eenige gekleurde zielen door den Heilige doop in de gemeente van Christus ontvangen.

Ik kan niet zeggen dat de toestand der gemeente mij groote vreugde gaf. Er waren wel een paar die beleden den Heiland gevonden te hebben, doch velen waren zeer achteruitgegaan. De groote oorzaak is eene soort van herleving van het Heidendom, begonnen bij een paar der Buijsen. Geldgierigheid of liever beesten-gierigheid bragt hen er toe. Sedert jaren heb ik dat bij hen bespeurd en bestreden, doch zij hebben ons verlaten om beesten volgens heidensche wijze aan hunnen vader toebehoorende, bij de Kaffers te gaan halen. Nu doen zij het zonder schaamte, en verleiden anderen. Zij behooren juist tot die stam waarvan ook

Petrus Buijs is, de Evangelist, die in de Kolonie en Basutoland leerde. Het is hem eene groote smart, vooral daar zijn oudste broer de aanvoerder van dat klompje is.

Soms vraag ik : zou de statie Goedgeacht niet meer zoo leven in de liefde en gebeden van Gods kinderen, en het antwoord komt tot mij als een echo : Zou zij ?

Dit is zeker, een bastaard, die eene heidensche opvoeding gehad heeft is moeilijk te bearbeiten. Ook sommigen die lang vóór de opwekking tot bekeering kwamen zijn zoo zwak als die, in die zalige dagen Hem als hun Heiland beleden.

Zoutspansbergen, Sept. 1882.

Mijn laatste eindigde met een donkere schildering van den toestand der gemeente alhier ; eer ik van dit onderwerp afstap wensch ik nog eenige aanmerkingen te maken.

In dagen van opwekking vergeten wij te zeer, ons *met beven* te verheugen. Wij gevoelen ons zóó verlevendigd, dat bijkans geen gevaar meer ons kan laten vreezen. Doch 't is juist dan, dat ook de Satan 't meest bezig is en velen toebrenge, die den Zaligmaker belijden en in alles zóó spreken en zóó zich gedragen, dat men hen moet beschouwen als degenen, die óf in de wedergeboorte staan, of dien reeds zijn doorgeworsted, terwijl zij slechts napraten wat zij van anderen overgenomen hebben in hun warm, opgewekt gemoed. De list van den vijand is mij zoo duidelijk ; toch vindt men eerst uit wanneer de opgewektheid voorbij is, wie waarlijk door Gods H. Geest aangegrepen werden, en wie zijdelings door den geest van anderen opgewekt werden. Daarom moet er in zulke dagen het meest gevreesd en het ernstigste gebeden worden. Eenmaal opgewekte—doch niet wedergeborene—zielen gaan verder terug over eenen tijd, en zijn bijna niet meer te “bewegen tot het geloof.”

Den 27sten ging ik weer van huis en nu naar Malietjesland, naar de statie “Bethesda.” Hier, zoo als gij weten kunt, werkt een broeder van Andries Buijs, genaamd Koenraad (hij is ook in de Kolonie geweest) met grooten zegen.

De 29ste was een zalige dag. Ik mogt toen eenige doopen ; onder hen twee, Samuel en Daniel, die reeds toen wij te Bethesda woonden, onder diepe indrukken waren. O, hoeveel had ik met hen gesproken, voor hen gebeden, vooral voor Daniel. Toen ik hem doopte was het alsof zijn aangezicht blonk van hemelvreugde. Wij vierden ook daar het H. Avondmaal.

Den 30sten ging ik van daar, deed huisbezoek bij een paar blanke huisgezinnen en kwam den 1sten thuis.

Mijn uitstapje naar Utrecht en Standerton had het werk zoo vermenigvuldigd, dat ik binnen kort mijne verkregene krachten had verloren. De statie *Berea* moest weer bezocht worden. Daar er gewoonlijk veel te doen is, en er Kaffers bijeenkomen van verschillende kanten, Kaffers die niet onder de Duitsche Zendingen willen staan, dacht ik het goed Koenraad Buijs er heen te zenden, eene week voor mijne aankomst aldaar. Hij moest den Evangelist Moseto en de voorstanders aldaar, behulpzaam zijn, en het ligte werk afdoen vóór mijne aankomst. Ik zelf ging den 20sten Februarij van huis, bij Bethesda langs, had huisbezoek op eenige plaatsen der blanken en kwam den 25sten te Berea, alwaar ik Koenraad Buijs bezig vond.—Ik was blijde dat ik die voorzorg gebruikt had om vóóruit te zenden. Er was zeer veel te doen, en ik had zoo een scherp aanval van de koorts door te staan, dat ik bijna altijd in den wagen moest blijven. Wanneer er voor mij iets te doen was, dan kwam men mij roepen, dan dronk ik eerst Zuur-limoensap uitgedrukt in koud water, en daardoor versterkt ging ik dan, soms nat bezweten, om te trouwen doopen of Avondmaal te bedienen. 't Spreekt van zelf ik moest er doorsukkelen, doch o! hoe nabij is de Heere in zulke oogenblikken. Gewoonlijk ging ik terug naar den wagen, zoo ziek dat ik dacht: Zoo, dit is de laatste maal!

Doch de Heere zij geloofd. Ik kon mijn werk afdoen, en o! om die vreugde, in het gelaat van die arme verlostheidenen te lezen, en te gevoelen: ook ik mag er iets toedoen, is genoeg om ons ons eigen lijden te laten vergeten.

De 27sten ging ik van daar meer ziek dan gezond. Ik had Kerk besteld op de Kerkplaats Rhenocerospoort op 5den en 12den Maart, en ik wilde gaarne zooveel mogelijk overal huisbezoek houden. Waar ik dien avond sliep had ik ook huisbezoek, doch toen het voorbij was, was ik weer erger. Den volgende dag ging ik van Jaar, iets beter, en kwam in den namiddag bij eenen diaken onzer Kerk. Daar, na huisbezoek, moest ik naar den wagen. Die lieve broeder bragt mij een kommetje soep naar den wagen, en dit was het eerste eten, dat mij eenigzins smaakte, sedert ik van huis was gegaan. Den volgende dag was ik iets beter, ging van daar, bezocht eenige plaatsen, en kwam, al verder gaande en zaaijende aan al de wateren, (ofschoon met een bevende hand, verzwakt ligchaam, toch geloovig hart) den 3den op de Kerkplaats aan.

Zoutpansbergen, December 1882.

Zooals ik in mijn vorige zeide, kwam ik op de Kerkplaats der blanken op den 3den Maart. Op den 5den had ik er godsdienst.

Gedurende de week die volgde, had ik catechisatie, aanneming, voorbereiding voor het H. Avondmaal en voorstelling van lidmaten. Ik gevoelde mij soms bijna te zwak om iets te doen, doch de Heere ondersteunde mij, en zegende daartoe een zeer eenvoudig middel, namelijk: zuurlimoensap en water.

Den 12den vierden wij er het H. Avondmaal. Den 13den gingen wij van daar naar de plaats waar het groote lager, tijdens den Engelschen oorlog, stond. De gemeente wilde voor bijzondere zegeningen den Heere op eene bijzondere wijze danken. Zoutpansberg had geen enkele in den oorlog gevallen te betreuren gehad.

Daar meer dan één uwer er geen belang bij heeft, zal ik slechts dit bijvoegen: Wij rigtten er een kleine steenhoop op; doch meer: de Heere werd er gedankt; door stichtelijke en toepasselijke toespraken werd er op Hem gewezen als den Redder in den nood, en de onbekcerden werden vermaand Hem te zoeken, die magtig is te verlossen; het meest werd ieder er toe aangezet, om de gelofte, uitgesproken in den nood, den Heere te betalen. Den jongelieden werd gelegenheid gegeven zich te vermaken met geoorloofde volksspelen, en in den avond kwamen wij bijeen tot eene dankstond.

Ik vertrok van daar reeds in den nacht, en kwamen den 18den veilig thuis. Mijne borst was erg verzwakt, en gedurende geruimen tijd kon ik letterlijk niets doen; men kon mij zelfs in een gesprek, niet verstaan. Sedert dien aanval ben ik niet meer de zanger van vroeger; dit lokt menigmaal een traan uit mijn oog, doch ik denk aan het lied ter eere des Lams, dat daár boven zal gezongen worden, en o, kinderen! dan is het mij zoo zalig te weten dat ook ik tot dat zangkoor behoor.

Den 3den April werd ons een lief zoontje geboren, dat bij den doop den naam Pieter kreeg. Daar de blanken gedurende de wintermaanden meest in het boschveld met hun vee zijn, of ook wel op de jacht, worden de kerkdagen onder hen zoo vastgesteld, dat zij de kerk vóór hun vertrek en na hunne terugkomst kunnen bezoeken. Derhalve wordt er kerk gehouden in Mei, en dan weer in September.

Daar het met mijne borst en keel iets beter ging, zoodat ik met krachtinspanning kon verstaan worden of eene kleinen afstand, zoo waagde ik het op den 3den Mei weer van huis te gaan, om te Rhinocerospoort de blanke gemeente te bedienen. Ik kwam er op den 6den, en ontving genade mijn werk te verrigten.

Bij mijne thuiskomst bemerkte ik dat mijn been, dat mij vroeger op weg naar Lijdenburg zoo veel liet lijden, weder begonnen was te verzweren. De wond was vroeger te schielijk genezen: bijgevolg was het been weer gezwollen en zwakker dan het andere, en nu, er was een schraapje aangekomen, begon

hij op nieuw. Op den 28sten Mei moest ik zittende preeken, en had zulke pijnen gedurende het spreken, dat ik soms moest ophouden. Toen ik thuis kwam bemerkte ik dat het koud vuur er in was. Van toen af heb ik veel geleden. Ik kon bijna geen beweging maken en had letterlijk dag noch nacht rust, verloor mijn eetlust zoo dat ik tot bezorgdheid van velen, zeer vermagerde.

Op den 2den Julij kregen wij een bezoek van Ds. Murray, van Worcester, en ds. Krige, van Caledon. Het was een bezoek als van engelen. Doch zij zelve zullen het hunne er wel van zeggen.

Daar een groot deel der blanken naar de Zoutpan gegaan was, en ook het grootste gedeelte van ons statie-volk reeds weg, of van plan was daarheen te gaan, besloot ik met ons huisgezin ook er heen te gaan. Wij vonden daar een groote schare blanken en gekleurden, en ik vond er meer werk dan ik verrigten kon. Dagelijks had ik er godsdienst voor blanken en gekleurden. Mijne stem liet mij spreken, doch zingen kon ik niet, of bijna niet. Mijn been (er was een klein beentje uit gekomen) werd iets beter; en daar ik bevrienden had, ging ik ook aan het zoutmaken, en leerde er ook wat van de voorbereiding, die de Christen behoeft om het zout der aarde te worden. Ja, kinderen! de mensch is het bederf der aarde, hij moet weder geboren en opgeleid worden om het zout der aarde te zijn.

Zoutpansbergen, Jannarij, 1883.

Wij zijn *in den laatste* gebleven bij ons arbeiden aan de Zoutpan. Er waren ook leden der Hervormde Kerk aldaar. Geloof mij, ik heb moeite gedaan om hen te lokken door nartjes, azijn, zuurlimoenen, boeken, enz., enz., maar zij wilden mij niet vergeven dat ik een Zendeling ten. In het begin ging het tamelijk; sommigen kwamen naar de godsdienst, doch Ds. Biccard kwam ook op een bezoek daar heen, en toen kon men zien, dat de vijandschap toenam. Ik werd zelf van geloofwaardige zijde gewaarschuwd op mijne hoede te zijn, daar men mij slaan wilde; en had de Heere zulks niet afgekeerd, het zou zeker zoo ver gekomen zijn. Op een zekeren dag was het bepaald vreselijk te zien hoe sommigen der Hervormden, mannen zoowel als vrouwen, tegen mij waren. De Heere keerde het gevaar af, want de bitterheid was al zeer erg toegenomen. De Gereformeerden, en ook, zoo als ik daarna hoorde, de Buijsen hadden zich klaar gemaakt; zij zeiden, zij zouden mij niet laten slaan.

Doch genoeg hiervan. De Heere vergeve het hun, zoo als ik het hun van harte vergeef.

Wij hebben daar zeer genoegelijke dagen gehad, en vierden ook het H. Avondmaal, doopten eenige kinderen en hadden daar geregeld onze biduren en godsdiensten.

Het is mij zoo verblijdend dat de biduren nog geregeld gehouden worden. Het is ook iets waar ik zeer op aandrang bij huisbezoek. Ik beschouw biduren, als de pols eener gemeente. Men kan er aan zien, wat de geestelijke toestand eener gemeente is. Het is opmerkelijk te zien hoe eenvoudige, levende geloovigen aan biduren vasthouden; doch zij, *die iets willen zijn*, als ook, die met de ijdelheden der wereld willen meêgaan, worden schuw voor die plaatsen, waar men zich zoo diep verootmoedigen moet, en waar men menigmaal in de nabijheid des Heeren gedreven wordt uit te roepen: "Doorgrond mij, o Heer!

Dáár bij die groote pan is het grafje van ons jongste zootje *Pieter*. De Heere nam hem tot zich op 24th Augustus. Toen hij daar lag te sterven, was het mij, als zag ik zijn vroeger ontslapen broertje Stefanus, vol hemelvreugd, den Heere verzoeken om een van de Engeltjes te mogen zijn, die dat kleine het paradijs mogten inleiden; het was mij, als of de Heere het toestond, en toen hoorde ik andere stemmen roepende: Heere gun mij het ook! en mij ook! het is toch het kind van hem die mij den heilweg wees! Toen was het mij als hoorde ik het fladderen van Engelenwieken, nu en dan tegen de tent aanslaande. O kinderen! het is onmogelijk te beschrijven wat het geloovige ouderhart gevoelt onder zulke omstandigheden, bloedende bij het verlies, zalig in de overtuiging: ik heb twee Engeltjes bij den Heiland.

Er is tamelijk veel zout gemaakt dit jaar, doch de menschen werden weggeroepen door den Kommandant wegens de onrustigheid der Kaffers, eer dat de tijd tot zout maken voorbij was. Wij hebben het dit jaar moeijelijk gehad. De honger heerscht tot nog toe. Op sommige plekken zijn de mielies verkocht voor acht ponden sterling het mud. Een Kaffer zeide tot ons: bij ons rekenen wij geen pond meer; als iemand een brengt bij een ander die mielies of kafferkoorn heeft, dan geeft die aan hem, een klein mandje vol er voor; en alhoewel het veel geregend heeft, toch vreezen wij voor aanstaande jaar, daar vele Kaffers zoo rondloopen moeten om kost te zoeken, dat zij hunne tuinen niet bearbeiten kunnen.

Wij hebben ook hier bittere koude regens gehad. Er zijn vele Kaffers gestorven aan de koude regens, die hen op weg overvielen. Langs eene rivier in Maleitj-land liggen er meer dan drie honderd beesten dood, wegens de koude, en op vele

andere plaatsen naar evenredigheid. Hier door Gods goedheid hebben wij misschien slechts een viertal aan de koude verloren.

De koude deed zoo veel kwaad omdat het vee zoo mager was wegens gebrek aan gras. Geestelijke koude zou ons ook niet zoo veel kwaad doen, zoo onze zielen meer geregeld spijze kregen.

Zoutpansbergen, Maart, 1883.

Ik sprak laatst van de bittere koude die beesten zoowel als Kaffers wegnam. Vooral in October toen ik weer van huis ging, ondervonden wij het en zagen de gevolgen er van.

“Ik was op weg naar de Statie “Goede Hoop” waar Zacharia werkt en waar de broeder Maré ook thans is, zooals ik vertrouwt tot zegen. Dit weet ik, ware hij er niet, dan zou de arme heer Schnell, die de plaats van den heer Goodwin gekocht heeft, hen er reeds, naar den mensch gesproken, van verdreven hebben.

Ik heb bij Zacharia kunnen doopen, volwassenen en kinderen, ook het Heilig Avondmaal met hen mogen genieten. Eene zeer moeilijke zaak tusschen een deel van Mpatle's volk, dat door vervolging genoodzaakt was naar Goede Hoop te vlugten, werd ook door 's Heeren genadige tusschenkomst geregeld. Den 30sten gingen wij weer van daar. Langs den weg doopte ik het kindje van behoeftige aan onze Kerk behorende blanken. In den avond had ik godsdienst voor de blanken te Marabastad. Bij die gelegenheid doopte ik drie kinderen.

Ik vond te Marabastad, eene wacht van blanken, groot omtrent 25 man; allen, uitgezonderd de Veldkornet, waren jongelingen. Het was mij zeer aangenaam toen Broeder Maré mij vertelde dat hij in eene vijgeboom-heining onverwachts op een van de jongelingen kwam, die daar zijnen Bijbel zat te lezen. Zij waren ook onder ons gehoor in de godsdienst.

Het gebruik maken van drank is alhier zoo toegenomen, dat ik menigmaal met bezorgdheid aan de arme Kaffers denk. Ik zie voor hen een treurige toekomst. Er zijn kapiteins en anderen, die niet meer zonder brandewijn kunnen leven. En dan zijn er gemeene handelaars, die op onwettige wijze hen van dat hellewater voorzien. Als ik daaraan denk, dan bid ik, dat de Heere de pogingen die daartegen worden aangewend, heiligen en zegenen moge tot redding van velen, die aan den drank zijn. Ik geloof niet dat de “Wekker” juist de plaats is, waarin men strijdpunten, waarover zoo groot verschil van gevoelen is, moet bespreken; maar dit kan ik u zeggen, onder onze blanken en op onze staties wordt brandewijndrinken bijna als zonde beschouwd. Wij hebben er geene last van, en dit komt onder

Gods zegen alleen van daar, dat zij overtuigd zijn dat ik en hunne voorgangers alle bedwelmende dranken haten en verachten. Ik geloof zeker, dat als hier na mij nog een of twee zendelingen zouden komen, die geenen drank zouden aanraken, de kinderen der gemeenten, blank en gekleurd, den drank zullen leeren beschouwen met hetzelfde oog, als zij nu op vergift, oorlog, enz. nederzien. Dit is niet mijn gevoel en maar mijne overtuiging sedert jaren.

Nabij verscheidene plaatsen der blanken huisbezoek te hebben gehad, kwam ik 3den November op de statie Berea. Ik had de evangelisten, Koenraad Buijs en Zacharia, vooruit gezonden, ten einde het werk te bespoedigen, en ook ten nutte dier evangelisten, opdat zij ondervinding in het bestieren der staties zouden opdoen.

Bij mijne aankomst aldaar deden die evangelisten, tezamen met de voorstanders der gemeente, verlag van hetgeen zij gedaan hadden en wat er nog te doen was.

Op den 5den mogt ik eenige volwassenen, als ook kinderen, door den H. Doop opnemen in de gemeente. Ook vierden wij er 's Heeren Avondmaal.

Den volgenden Sabbat (12 Nov.) was ik op de Kerkplaats der blanke gemeente. Door Gods genade kon ik, alhoewel ik zitten moest, al mijn werk verrigten. Ik zeg, ik moest zitten, want mijn been liet mij niet toe te staan. In de week hadden wij catechisatie, en alle avonden biduur.

HOOFDSTUK XVII.

EENE SCHOOL-BAZAAR.—MAKHATO WORDT OPROERIG.—BEKEERING VAN EEN AFGEDWAALDEN BUIJS.—OP DEN RONDGANG.—VERWARRING TE GOEDE HOOP.—TREURIGE AFLOOP VAN DE ZENDING NAAR DE BANYAI.—EEN PREEKSTOEL GEMAAKT DOOR EEN DER BUIJSEN.—EEN HAGELSTORM.—ONVERSCHILLIGHEID DER BERGKAFFERS.

Zoutpansbergen, April, 1883.

Ik had brieven gekregen dat Ds. Neethling, van Lijdenburg, met zijne tante hierheen meenden te komen, om bij de kerkgelegenheid op 19den November tegenwoordig te wezen. Nu, zij kwamen tot onze blijdschap alhier op den 17den. Den 18den hadden wij eenen Bazaar, voor een kerkelijk schoolfonds.

Ons doel met dit fonds was: eene somme gelds bijeen te brengen, en van dat geld eene toelage of handreiking te geven aan die scholen in de gemeente, waaraan de Kerkeraad zijne goedkeuring kon hechten. Die toelage zou zijn naar het getal van kinderen en den staat van het fonds.

De Bazaar bragt meer dan £25 op, doch er is nog levende have, als vaarzen, hoenders, enz. De vaarzen zullen echter niet worden verkocht, maar moeten aanteelen tot op zeker getal; dan zal de aantel verkocht worden.

Den 18den was er ook voorbereiding voor het H. Avondmaal, dat wij op den 19en vierden met de gebruikelijke plegtigheden.

Den 20sten gingen wij van daar in gezelschap van Ds. Neethling, en na langs den weg een weinig visch gevangen te hebben, kwamen wij op den 22sten thuis, waar wij allen wel vonden. De drifjver van Ds. Neethling deed mij aan wijlen Ds. Kriel denken; want hij woonde vroeger bij hem, en heette toen Platje. Zijn doopnaam is Jan, en hij wordt bij de Duitsche broeders opgeleid tot Evangelist. Het zal mejufvr. Kriel zeker aangenaam zijn dit te vernemen.

Ds. Neethling en gezelschap bleven bij ons tot den 29sten. Het spijt mij zeer dat ik hun geen druiven te eten kon geven, daar de wijngaard goed draagt, doch de druiven waren nog niet rijp. Doch zij namen van ons wat fraaije pisangs, vooral van onzen buurman, eenen heer Roetz, die hooger op aan den voet van het gebergte woont.

Den 30sten ging ik van huis, naar de Spelonken. Daar is het werk bijna verwoest, ten gevolge van den brandewijn. De voorstander, die toch tracht het werk aan den gang te houden, gaat al sukkelende voort. Ik heb daar door Gods genade vijf volwassenen, die goede getuigenis hadden en gaven, alsook een paar kinderen mogen doopen, en het H. Avondmaal bedienen; doch velen der leden hadden geene vrijmoedigheid aan 's Heeren disch aan te zitten. Sommigen konden slechts weenen.

Ik vond in de Spelonken ook eenen Engelschen prediker, die gekomen was om te zien of er geen kans was er eene Engelsche gemeente te vormen. Het schijnt echter of de Engelschen aldaar geen groot vertrouwen in hem wilden stellen. Een van onze gemeenteleden gaf hem paarden om verder te gaan, toen hij bij een Engelschen handelaar niet kon geholpen worden.

Kinderen, ik hoop dat gij den goeden, trouwen Abraham, voorstander in de Spelonken, niet zult vergeten. Hij heeft het bitter. Den 4den ging ik van daar in den regen, en kwam den 5den thuis.

Wij hebben dit jaar prachtige regens gehad. Het veld is overal mooi, en het vee is vet, ook onze tuinen belooven veel.

Den 12den moest ik weer van huis, om de Statie Bethesda onder Koenraad Buijs te bezoeken. Mijn plan was om tegelijkertijd op den 16den op de plaats van Br. ouderling Vorster, die niet ver van de Statie Bethesda woont, met de menschen, die daar-bijeen kwamen, daar het Dingsdag was, feest te vieren. Wij hadden daar kerk in den voormiddag, in den namiddag dankstond. Na den afloop van den dankstond, ging ik naar Bethesda, terwijl Br. Jan Maré er bleef, om den volgenden dag godsdienst te houden voor de blanken.

Den 17den had ik te Bethesda wederom doop en het H. Avondmaal te bedienen, en de Heere was ons zeer nabij.

Zoutpansberg, Julij, 1883.

Toen ik in Februarij op de Kerkplaats was, hoorde ik veel van zieken. Ik schreef u omtrent een paar zieken op de Kerkplaats. Wij wisten niet, hoe 't op de Statie ging, doch daar de Statie den naam heeft van bijzonder ongezond te zijn, en die vele regens, zoo als wij ze van jaar gehad hebben, gewoonlijk voortteekenen van de koorts zijn, waren wij,—Ja! ik moet het tot mijn schaamte zeggen—ook ik ongerust en vreesden voor de koorts. Doch de Heere zij geloofd! wij hadden in sommige gevallen aanmanigen van koorts, veroorzaakt vooral door het eten van te veel Kafferwatermeloenen en zoetrietten, doch *de koorts* is bij ons op de Statie dit jaar niet geweest. Er zijn wel een paar bejaarde Kaffer-

vrouwen en eenige kinderen dit jaar gestorven, doch niet aan de koorts.

Er is echter een ander gevaar ons voor de deur geweest. Een oorlog seheen onvermijdelijk en wel met het zelf opgeworpen groot Kafferhoofd, Makhato. Hij woont ten oosten van ons, doch ook in de Zoutpansbergen. Hij was in den tijd van den Engelschen oorlog aan de zijde der Boeren, en heeft meer dan eens aangeboden de Boeren te helpen, door de Engelschen en Engelschgezinde Kaffers aan te vallen. Dit werd hem niet toegestaan. Doch daar hij zeer oorlog- en ook heerschzuchtig is, kwam hij eindelijk in aanraking met Kaffers, die onder de blanken staan. Nu was het tijd voor de blanken om tusschen beiden te komen. Dit deden zij, en hierom werd hij boos. De Kaffers in de nabijheid der Statie betalen aan hem belasting, doch bijna allen hebben gedurende die onstuimigheden alhier, mij laten vragen om hunne zaak te bepleiten bij de boeren, daar zij aan Makhato onderdanig zijn slechts uit vrees. Zij erkennen Makhato's broeder Thabaan als hoofd-kapitein. Het groote, dat Makhato zoo onrustig maakt, is de vrees dat een van zijne broeders, geassisteerd door de blanken, het onschuldig bloed (ach hoe veel) van andere familiebetrekkingen, door Makhato vergoten, zal wreken. Hij zond mij vier boodschappen terwijl het con mando der blanken onder den berg lag. Hij wilde geen oorlog, doch was bang om uit zijne vesting te komen. Het algemeen gevoelen is echter, dat hij vernederd zal moeten worden, zoo de Heere wil. De Zendingen zijn volstrekt niet op hun gemak, zoo lang hij dáár zit. Toen wij vernamen dat er Kaffers waren die Makhato aanspoorden om met een commando op ons te vallen, hebben wij onze toevlugt in een biduur tot Jakobs God genomen. Makhato heeft mij laten weten dat ik hem in den weg ben met de Statie. Ik geloof het.

Ik kan u niet zeggen, hoe het biduur op de Statie waarvan ik sprak in den mijne van Julij, ons moed gaf. Bijna iederen dag hadden wij kwade geruchten, doch ons hart was vast, vertrouwend op den Heere (Ps. 112).

Lezer! bezoekt gij nog het biduur? bidt gij nog in het biduur, zowel als in uwe binnenkamer?

Tegen het einde van Maart werd er met Makhato vrede gemaakt.

Een paar gevallen moeten hier opgeteekend worden, het eerste is de bekeering van één der Buijsen. Hij is een groote vent, voor eenige jaren op de Statie komen wonen; vroeger was hij altijd onder de heidenen, en liet zich zelfs tegen de gewoonte en den wil der Buijsen besnijden.

Bij onze Avondmaalsviering werd hij geheel en al overmeesterd door de overtuiging dat hij geen kind van God was, en dus geen aanspraak had op Zijne zegeningen. Toen, na afloop van het avondbiduur, de kinderen en eenigen der volwassenen voor ons huis stonden te zingen, als naar gewoonte, werd hij regt aangedaan en weende en bad overluid; ik sprak met hem en raadde hem zich aan den Heiland weg te geven. Gods Geest gaf hem dit woord te verstaan, en binnen weinige minuten had hij vrede. Zijne vrouw, eene dochter van den ouden Michael Buijs, was er bij tegenwoordig en regt aangenaam was het, haar den Heere te hooren prijzen en allen op te wekken den Heere te danken, daar Hij haar verlost had van het kruis van een onbekeerden echtgenoot.

Dit was op zich zelf een zegen, doch de bekeering van een blank lid onzer gemeente, die het gevolg was van de redding van dien Buijs, gaf groote stof tot dankbaarheid.

Het huisgezin van dien broeder is, gedurende de onlusten met Makhato, op bevel bij ons op de Statie komen wonen. Kort na zijne bekeering echter, werd hij ziek, leed gedurende zijne ziekte vreeselijke pijnen, was een voorbeeld van geduld onder alles, en de bewondering van allen, en werd eindelijk uit zijn smartvol leven weggenomen. Zijn laatste woorden tot mij waren: "Mijn ligchaam vol pijnen, maar de ziel op hare plaats."

Zijne begrafenis werd door velen bijgewoond, en was, bij het droevige, een zalig uur.

Hoe zullen wij, kind! over uw sterven schrijven en spreken?

Zoutpansbergen, Augustus, 1883.

Den 2den Mei moest ik weer van huis, kwam den 3den bij Koenraad Buijs, te Bethesda, en was den 4den tamelijk vroeg op de Kerkplaats.

Ik vond daar nog velen der blanken in lager staan. Sedert de onstuimigheden met Makhato hadden ook andere Kafferhoofden hunne sijnphatie met hem getoond, en zoo was het in sommige gedeelten van dit district niet veilig.

Den 6den en 13den had ik daar godsdienst, geholpen door Br. Maré. Gedurende de week hadden wij dagelijksche catechisatie, als ook naar gewoonte biduur. Nu echter, daar wij 't Pinksterfeest te gemoet gingen, werd er meer bepaald gesproken ter voorbereiding om eenen Pinksterzegen te ontvangen. Ik trachtte uit Gods Woord duidelijk te maken hoe, volgens bijbelvoorbeelden, de geloovige zich soms door andere geesten laat leiden, bijvoorbeeld door eigen geest, of door den geest der wereld, of ook door den geest van andere geloovigen, en dat er vooral *in onzen tijd*

groot gevaar is van ons te laten leiden door geesten van anderen, daar er zoo vele geesten in de wereld zijn uitgegaan. Ik geloof dat de geloovigen eenen grooten zegen hebben genoten. Ik had regt veel te doen in die week, vooral daar ik den Kerkeraad moest helpen de papieren voor de Algemeene Kerkvergadering in orde te maken. Mijn preekwerk moest ik, wegens mijn zeer been, zittende doen.

Den 15den ging ik van daar om de Staties "Goede Hoop" en "Berea" te bezoeken. Ik kwam in gezelschap van Br. Maré op de plaats van onzen diaken Roetz. Den volgenden dag ging ik, in gezelschap met den heer Pieter Robertson, zoon van wijlen Ds. Robertson, naar Marabastad. Ik gevoelde mij echter afgewerkt, had weer koude gevat, doch kon toch mijn werk voor den Koning doen.

Den 18den kwamen wij te Goede Hoop, waar Br. Maré woont en werkt. De Evangelist Zacharia, die, na den dood van Moses, dáár geplaatst werd, is nu daar werkende; daar Br. Maré naar alle waarschijnlijkheid weer naar de Kolonie gaan zal, en ook begeerd heeft om dit binnen kort te doen, zou er alsdan niemand zijn om het werk aldaar te verrigten. In verband met Goede Hoop is er een arbeidsveld (dat door de voorstanders te Goede Hoop geduriglijk bezocht wordt. Het is bij twee kleine Kaffer-kapiteins, genaamd Matha en Eland. Ik zou zeer verblijd zijn zoo Br. Maré daar zijne hoofdstatie zou kunnen maken.

Ik vond alles te Goede Hoop in verwarring. De eigenaar der plaats wilde hen niet langer daar houden; zij moesten naar een ander gedeelte der plaats gaan, en onder condities, die zij niet wilden aannemen. Hij noemde als oorzaak voor zijne handelwijze op hun verbreken van alle de voorwaarden, waarop zij toegelaten werden daar te blijven; en daarin kan ik hem geen ongelijk geven. Ik verzeker u ook dat het Evangelie een groot werk heeft, om de bekeerden uit de Heidenen van hunne heidensche en meest Kaffersche gebruiken te verlossen of die te heiligen. Ik zeg dit, want er is een onderscheid tusschen Heidensch en Kaffersch. Wat Heidensch is moet weg; maar al wat Kaffersch is, is niet Heidensch. Veel dat Kaffersch is, moet geregeld en geheilgd worden.

Wij hebben echter bij die wederwaardigheden een gezegende Avondmaalsviering gehad. De Doopskandidaten door Br. Maré onderwezen, waren verder gevorderd in bijbelkennis, dan de meesten die ik tot nog toe heb mogen doopen. Echter, de Statie is daar opgebroken en nu wonen de meesten op privaat eigendom, en betalen, behalve hunne belasting aan de regeering, ook tien shilling per hoofd per jaar, aan den eigenaar der plaats. Het is waarlijk eene behoefte dat wij ergens in de nabijheid een stuk gronds krijgen voor eene statie, want de andere genootschappen hebben vastgoed, en nu beschouwen zij het als een gebrek aan

belangstelling bij ons dat wij de onzen zoo zien en laten rondzwerven. Ik heb aan den Wel-Eerw. Secretaris geschreven om ons behulpzaam te zijn in het verkrijgen van grond, en ik hoop dat vooral gij, lieve lezer of lezeres, hem daartoe in staat zult stellen.

Den 21sten Mei ging ik van daar en kwam in den achtermiddag bij eene plaats van eenigen onzer gemeenteleden, doch mijne beenen waren erg gezwollen; in den nacht was ik regt ziek, en had regt hevig koude en heete koorts.

Den 22sten gevoelde ik mij een weinig beter en ging op reis naar Berea (Rigteren 8 vs. 4).

Zoutpansbergen, October, 1883.

Den achtermiddag van den 22sten kwam ik te Berea. Daar het nog tamelijk vroeg was, en ik Koenraad Buijs vooruit had gezonden, om, zooveel mogelijk, alles in orde te brengen, en ook daar ik bang was dat ik den volgenden dag ziek zou wezen, heb ik nog dienzelfden dag en avond een gedeelte van het werk verrigt. Den volgenden dag na het vieren van het Heilig Avondmaal, ben ik van daar vertrokken en kwam op eene plaats, waar wij in den avond een aangenaam biduur hadden, nog den Woensdag-avond bidstond, sedert de opwekking. Doch gedurende den nacht was ik weer regt ziek.

Den volgenden morgen ging ik van daar en sliep dien nacht op de Kerkplaats, waar wij den volgenden morgen vroeg, zeer vroeg, eene Godsdienst hadden, en toen op reis gingen naar Bethesda.

Te Bethesda kwam ik aan vroeg in den ochtend van den 26sten, had ook daar werk genoeg, zoo als trouwen, doopen, en het Heilig Avondmaal bedienen. In den nacht was ik weer regt ziek.

Den 28sten ging ik van Bethesda en kwam den 29sten thuis.

Wij maakten nu alles gereed voor de Evangelisten, die naar de Banyai zouden gaan.

Den 3den Junij, en wel op de verjaring van mijn geboortedag, stelde ik hen der gemeente voor, en gaf hun de gelegenheid, de gemeente in de kerk toe te spreken, te groeten en hare gebeden te verzoeken.

Den 4den vertrokken van daar de vier Evangelisten, Gabriel Buijs en Petrus Baijs, Jakob en Micha, met Nakos, en de eenvoudigste benooidgheden. Zal het noodig zijn u, geliefde kinderen! te verzoeken, hen met uw gebeden te achtervolgen en te vergezellen?

Met mijne gezondheid ging het nu beter.—Mijn been werd ook beter, doch hinderde mij geduriglijk,—doch ook dit maakte mij een voorwerp der gebeden van velen—blank en gekleurd.

Goedgedacht, Zoutpansbergen, November, 1883.

Wegens het vertrek van den Evangelist Petrus Buijs, hebben wij eenige veranderingen moeten maken, te meer daar wij voorziening moesten maken voor de verstgevorderde klas. Ik heb toen de twee die naast aan Micha waren, uitgenomen. Een er van, Izaak, hebben wij in de plaats van Petrus gesteld, en de andere, Filemon, als rondreizende Evangelist, vooral in Malietjesland, geplaatst.

Kort na het vertrek van de Banyai Evangelisten, ben ik met familie van huis gegaan. Niet ver van de Statie "sloegen wij onze tenten op." De oorzaak was, ons woonhuis moest een nieuwe dak hebben, ook een weinig gelicht worden daar het te donker was van binnen. Ook het Kerkgebouw moest afgebroken en vergroot worden. Wij wilden het niet wagen een nieuw woonhuis van jaar te bouwen, daar het volstrekt niet zeker is of wij deze plaats zullen behouden; maar men verstaat *hier* dat er een nieuw huis gebouwd moet worden.

Toen wij in het veld waren, ben ik dikwijls hier geweest. Waar wij waren hadden wij het bitter. Daar er van jaar overvloed van koorn is, hebben zij ook geen gebrek aan Kafferbier, en o! in onze nabijheid werd er gezopen en gedanst, totdat zij niet meer konden. Ons spreken en vermanen, goeddoen en smeeken, had weinig meer gevolg dan dat zij 's Zondags nog harder schreeuwden dan de andere dagen. Ik weet niet wat of het is met die Kaffers die onder "Makhato" staan, of zij hem vreezen, dan of zij die zoo nabij het Evangelie zijn, zoo dikmaals bezocht werden, aan het oordeel der verharding overgegeven zijn, dan of het de duisternis is voor het aanbreken van den dag? De Heere geve dat het laatste het geval moge zijn. Echter de Kaffers zijn nergens zoo hard als die bergkaffers die Makhato als hoofd erkennen.

Ik zou meermalen naar de Statie gekomen zijn, doch daar mijn been, waarmede ik al zoo lang sukkel, beter werd, en het rijden met den wagen mij kwaad deed, hield ik mij zoo stil mogelijk. Zelfs mijn voorgenomen en bepaald bezoek bij de blanken moest ik uitstellen tot in begin van September, om dezelfde reden.

Den 24sten Augustus kwamen wij weer thuis uit het veld en vonden ons woonhuis geheel gereed en het Kerkgebouw—op dekken na—klaar. Zij waren er aan bezig geweest, ik meen aan die twee gebouwen, van af 27sten Junij.

Den 26sten Augustus zouden wij den H. Doop bedienen, en ook het H. Avondmaal vieren.

Ons gebruik is dat vóór iedere Avondmaalsbediening de ouderlingen der Kerk de gemeenteleden bezoeken. Voor dat wij dat

doen, komen wij eerst bij elkander en onderzoeken onszelven en dan gaan wij voort op huisbezoek.

Den 25sten Augustus; 's avonds laat, terwijl ik zat te lezen, verschrikte ik bij het hooren van de stem van Petrus Buijs, een der Banyai Evangelisten, in den gang. Hij kwam naar mij, en toen ik hem vraagde hoe het ging, zeide hij, mij een brief over handigende, "Deze brief zal aan mijnheer vertellen hoe het gaat.

December, 1883.

Wat ik nu schrijf, is zoo bedroevend dat ik er liefst over won zwijgen, te meer daar ik weet dat gij, die belangt stelt in de Zending en vooral in die naar de Banyai, nu reeds weet van de treurigen afloop van de zending onder Gabriel en Petrus Buijs naar de Banyai. Ontvang echter dit:

De brief aan mij overhandigd door Petrus Buijs, was van een Veldkornet van Waterberg die kort na hen het Banyai land inging om te jagen en te handelen. Hij ontmoette hen in het Banyai land, bij een groot hoofd, *Zometo*. Daar hij door de Banyai slecht behandeld is geworden, wilde hij zich aan hen wreken; daartoe wilde hij de hulp van de Evangelisten. Hoewel onwillig, liet Gabriel eindelijk zich overhalen meê te gaan opeene expeditie om van hen vee te nemen; hieruit ontstond eene sehermutseling en onze Evangelist bleef in den slag; eene bevestiging van het woord: "Die het zwaard nemen, zullen door het zwaard vergaan." De zuivere oorzaak dat Gabriel medeging was, omdat hij bevreesd was dat die man, als hij terug kwam bij de zijnen, zou kunnen zeggen, de Buijsen zijn bij de Banyai geweest en daarom zijn wij zoo slecht behandeld.

Kinderen! Er is eene gevoelige wonde aan onze Zending, ja, aan onze Kerk toegebracht; moge de Heere u doen opgroeijen met het voornemen om die wonde geheeld te zien. Wij hebben die Zending niet opgegeven, doch nu gevoelen wij ons als honden die bij eene geslotene deur huilen en wachten.

Gij herinnert u dat ik gezegd heb dat Petrus juist aankwam den avond voor dat wij Doopsbediening en Nachtdaalsviering meenden te zullen genieten. Gij kunt u zelve voorstellen welke dag die was. De huisvrouw van Gabriel Buijs viel bijna in flauwte bij het hooren van den dood van haren echtgenoot. De geheele Statie was in rouw, niet in rouwkleederen; waarlijk wij behoefden die niet. Ik sprak bij de Doopsbediening over de woorden: "Doeh David sterkte zich in den Heere zijnen God." Plegtige ure! Het eerste kind op de Statie door mij gedoopt, geboren toen ik in 1867 in de Kolonie was, ons peetkind, kind van oude Michael, genaamd Esther, was ook een dergenen die

opgenomen werden in de Kerk. Alles was *zoo vreeselijk plegtig, zoo ernstig!* O welk een dag was die 26sten Augustus, 1883! Bij de Avondmaalsviering sprak ik over de legering der kinderen Israëls bij *Mara*. O heil ons! ook wij hebben het hout des kruises dat alle bitter zoet en gezond maakt. Na het Avondmaal sprak ik over 't woord "en zij vertrokken van *Mara*." O welk een zalige troost ook in mijne ziel. Ja, *Mara* is op weg doch wij blijven er niet, wij vertrekken weder. Eenmaal verlaten wij alle *Maras* en dan?

Kinderen! Hier sluit ik dezen brief. Vraagt uzelfen af voor het aangezigt des Heeren: Is er niet welligt eene ban waardoor wij dus den rug moeten geven aan het Heidendom?

Heere! waar is die ban? Heere! ben ik misschien die ban?

Zoutpansbergen, Januarij, 1884.

Gij zaagt uit mijne vorige dat wij feest vierden op den 26sten Augustus, maar met bittere sauze.

Daar het juist de tijd, en ook mijne meening was, om naar Rhenocerospoort te gaan, ten einde er kerk te houden voor de blanken, heb ik mij maar klaar gemaakt, om tegelijkertijd van het gebeurde met onze Evangelisten kennis te geven aan de Regering, gelijk ik ook gedaan heb.

Daartoe ging ik den 28sten van huis en kwam den 30sten bij den Commissaris der Naturellen aan, aan wien ik vooreerst van 't gebeurede kennis gaf.

Den 1sten September 's avonds hadden wij eene zeer aangename conferentie. De hoofdgedachte was: om den dierbaren Heiland bij ons te houden, moeten wij Hem werk geven.

Den 2den hadden wij kerk, ook den 9den met 't H. Avondmaal. Gedurende de week had ik bij verscheidenen huisbezoek. Er waren maar weinige menschen bij de kerk; velen waren op jagt, anderen bij de Zoutpan. Toch hebben wij gezegende dagen gehad.

Den 12den kwam ik weer op de Statie, en vond alles redelijk wel. Mijn been was echter door het rijden erger geworden, en ook denk ik dat men mij een middel gegeven had, dat nadeelig was dewijl er te veel *carbolic acid* in was.

Bij mijne thuiskomst wilde ik het Kerkgebouw inwijden, doch de preekstoel was nog niet klaar, en daarom moest ik wachten tot 23sten September.

Ik spreek van preekstoel. Gij moet weten dat een der Buijsen tamelijk vernuftig is in houtwerk. Hij kreeg het in zijn hoofd een houten preekstoel te maken. Ik trachtte hem dit af te

raden, dewijl hij nog nooit een preekstoel had zien maken, ja bijna nog nooit een gezien had, doch hij bleef bij zijn voornemen, en—vandaag wordt er gepreekt in een tamelijk netten, ruimen, sterken, achtkantigen preekstoel, die of vier dunne en een dikken middelpoot rust. Iedereen die hier komt, is verwonderd, dat hij het werk zoo goed heeft verrigt. Nu, de Kerk werd den 23sten ingewijl. Wij hadden een optogt van ons woonhuis naar het Kerkgebouw. Voor hetzelfde knielden wij neder, dankten den Heere voor dit vernieuwde bewijs van zijne gunst; na den zegen werd de deur in Zijne naam geopend, zingend gingen wij binnen; ik beklom den preekstoel en sprak een ernstig woord, want alles was zoo ernstig. Ik geloof niet dat wij, zelfs niet in de dagen der opwekking, ooit meer, en meer algemeen, onder den indruk van 's Heeren tegenwoordigheid ons gevoelden dan op dien dag.

Alhoewel wij den 26sten Augustus Avondmaal gevierd hadden, dreef de behoefte der ziel ons toch om wederom aan Zijnen disch, den dood des Heeren te gedenken. Wij deden dit in den namiddag, en toen preekte ik over de legering der Israelieten te Elim, doch ook na 't Avondmaal—over hun vertrek, *ook vandaar*. Ja kinderen! Wij zullen Maras en Elims op weg ontmoeten, doch wij zullen beiden moeten verlaten, zoowel de Elims als de Maras doch onze laatste leger- of liever verblijfplaats zal zijn of een eeuwige Mara, of een eeuwig Elim. Wat verwacht gij?

Goedgedacht, Zoutpansberg, Januarij, 1884.

Zondag, den 30sten September, bragt ik, volgens gemaakte bestelling, door bij de Zoutpan, achter den berg.

Wegens den oorlog met Mapog, en de onlusten hier in het Zoutpansbergsche, konden de burgers niet vóór Augustus naar 't jagtveld en naar de Zoutpan gaan. Toen hun verlof gegeven werd, ging een groot gedeelte naar de Pan, en ik ging daarheen, om het H. Avondmaal aan hen te bedienen, als ook Gods Woord te verkondigen.

Er was reeds veel zout gemaakt, en het was aangenaam die witte hoopen zout, zoo in die groote pan te zien.

De Buijsen en ander Statievolk, waren, wegens het werk, hier op de Statie, niet in de gelegenheid, dit jaar, iets bij de Zoutpan te verdienen.

Ik heb ook bij de pan gezien, wat ik menigmaal zeer verlangd heb te mogen zien, namelijk een levenden jongen olifant. Ik ga u geene beschrijving er van geven;—gij knnt die, in boeken, volledig genoeg vinden;—alleen wil ik u zeggen dat de uitdrukking zijner oogen meer *verstand* verried, dan van eenig ander

dier, dat ik mede bekend ben. Jammer dat het kort na zijn aankomst op de plaats van den heer Du Preez, ten gevolge van onvoorzigtigheid, overleden is.

Den 4den October kwam ik weer te huis van de Zoutpan.

Wij hebben dit jaar hier veel koorn en erwten gewonnen. Deze Statie is bijzonder vruchtbaar.

Wij hebben echter ook verdriet gehad. Eene oorzaak was, een man genaamd Harper, metselaar. Tijdens ik bij de Zoutpan was, kwam hij hier op de Statie, en deed bij oude Michael, aanzoek om de hand van eene zijner dochters. De oude willigde in. Ik was regt ontevreden toen ik thuis kwam, daar die affaire maar zóó, in haast, op zoo een lossen voet, was afgehandeld. Omtrent eene maand daarna komt hij weer, wil maar zoo hier op de Statie blijven en de dochter van oude Michael ter vrouwe hebben, zonder in de Kerk wettig met haar in het huwelijk bevestigd te worden. Hiertegen kwamen allen op, en toen vertelde hij mij, dat hij een getrouwde man was en dat voor omtrent drie jaren, zijne vrouw hem te Lijdenburg verliet.

Wij hebben tegen het einde van October een zwaren hagelstorm gehad. De hagel steenen hadden, eenigen, de grootte van een hoenderei; er was ook veel wind bij. Wij danken den Heere hartelijk voor den regen; doch de hagel heeft groote schade veroorzaakt. De groote blue-gum boom, die voor het huis van oude Michael stond, is met wortel en tak uit de aarde gerukt. Ook twee kleine gomboompjes zijn *omgedrukt*. Perziken, limoenen en andere vruchten liggen als gezaaid op den grond onder de boomen; pisang-boomen hebben ook zeer veel moeten lijden, en onze mooie kleine wijngaard is erg vernield. Langs den weg, zoo als de storm kwam, liggen eene menigte doornboomen ontworteld.

In het jaar, toen de Heere onze Stefanus wegnam, vielen hier hagelsteenen, zoo groot als mijn vuist en ook grooter.

Hoe vele wapenen heeft de Heere toch om zijne vijanden te *bevechten* en de zijne te beveiligen.

Goedgedacht, Zoutpansbergen, Februarij, 1884.

Aan het slot van mijnen laatste vertelde ik u van den hagelstorm tegen het einde van October. Dit laat mij denken aan de vele ploegen die thans hier in werking zijn. Toen wij—en zelfs larg nadat wij—hier kwamen, was een ploeg eene rareiteit. Toen moest ik sukkelen om hier een ploeg te krijgen. Nu is het soms bespottelijk te zien, hoe hier, op de Statie en zelfs onder de Kaffers met ploegen gewerkt wordt. Eenige dagen na den

hagelstorm telde ik, naar eene zijde uitkijkende, niet minder dan zeven ploegen, allen werkende. Bij dit alles schijnt het, als of de Kaffers in de bergen al meer en meer ouverschillig worden. Gedurende de opwekking hadden wij eene sterke hoop; doch kort daarna werden zij, die begeerte toonden om Gods woord aan te nemen, met geweld tegengegaan, zoodat wij nu de Kaffers, die onder Makhato staan, als de verhardsten onder allen beschouwen. Men kan ook hieruit zien hoe veel invloed de kapiteins onder hun volk hebben; zooals Makhato is, zoo zijn min of meer, zijne onderdanen. Zijn oom, tevens ook onder-kapitein, Katlagh, heeft, daar het van jaar regt droog is, gezonden om bij het graf van zijne grootmoeder, regen te gaan vragen. Hij zelf is stokoud, bijna blind, en, ik schaam mij te zeggen, een van onze beste (Kaffer) vrienden.

Andries Buijs is voorleden jaar naar eene plaats gegaan omtrent een uur van hier, om meer regtstreeks hen—de bergkaffers—te bearbeiden; doch hij heeft daar, zoo te zeggen, niets te doen. Naar hem komen zij niet. Gaat hij—dat hij iederen Zondag doet—naar de bergen, naar huune kralen, dan moet hij, al zijn er ook vier bijeen, direkt beginnen; zoo niet, dan gaan die ook nog weg. Andries zegt: “zij hebben mij lief, en eeren mij, maar van Gods woord willen zij niets weten, maar wat mij het meeste kwelt, is dat zij huune kinderen niet toelaten willen bij mij te komen.”

Ik geloof niet dat wij Andries daar lang zullen laten blijven, want die bergkaffers hebben allen al sedert jaren het Evangelie vernomen, uit den mond van vele Evangelisten.

In 't begin van December was er hevige ziekte in ons huis; eerst werd mijne echtgenoot ziek, toen de twee kinderen, Christoffel en Engelen. De kinderen werden in éénen nacht ziek. Engela werd zeer ernstig ziek; hare armen waren reeds koud; wij hadden haar reeds opgegeven. Zij klaagde meest over haar hoofd. De Heere heeft haar van de poorten des doods weggerukt, en aan ons teruggegeven.

Het is ook, in 't Zoutpansbergsche, zeer droog; doch niet zoo, als in sommige andere streken. Wij hebben hier twee avonden gewijd aan verootmoediging en gebed om regen. De Heere heeft ons dan ook in Zijne genade gehoord, en gegeven naar onze behoeften. Ik geloof dat een van de lessen, die de Heere ons door die beproeving geleerd heeft is dat menigeen naar regen verlangt en er om bidt, onverschillig waar die van daan komt. Wij behoeven den regen, die van Hem komt, die, zoo als in het geval van den Heiland zelve, eerst met eenen bundel touwtjes komt, en dan zegenend. De bundel touwtjes is om te reinigen, gelijk Hij den Tempel te Jerusalem eerst reinigde en toen er in leerde en zieken genas.

Sedert ons Kerkgebouw vergroot is hebben wij geregeld, uit gezonderd op Nachtmaalsdagen, Kinderkerk. Die wordt meest door mij zelve waargenomen 's namiddags, in ons Catechisatiegebouw, terwijl in het Kerkgebouw door een der voorgangers, de gewone dienst haren gang heeft. Ook 's avonds is er in 't Catechisatiegebouw biduur in 't Kaffersch, terwijl in het Kerkgebouw onze oude bidstond in 't Hollandsch nog steeds wordt waargenomen. Het aangenaamste is dat wij over geen der opkomsten klagen kunnen, alhoewel mijne vrouw zegt, dat het wanneer ik van huis ben niet zoo goed gaat, zoo dat gij ziet, dat wij uwe ernstige gebeden noodig hebben; want de groote opkomsten getuigen soms meer van eene ongezonde voorliefde voor iets in zekeren prediker, dan van waren geestelijken honger.

Kinderen! Onderzoek u zelve ernstig! Joas had alleen smaak in Jehovas dienst, gedurende den leeftijd van Jojada. Hoe gaat 't u?

HOOFDSTUK XVIII.

TWEE GELOOVIGEN NAAR HUIS—DE KAFFERS VERKIEZEN DE GEREFORMEERDE BOVEN DE DUITSCHE KERK.—DROEVIG ONGELUK.—DUBBELE GEBEDSVERHOORING IN DE DROOGTE.—OP DEN RONDGANG.—GEZEGENDE TIJD OP DE KERKPLAATS.—WEER OP DEN RONDGANG.—ONTEVREDENHEID ONDER DE BUIJSEN.—DINGAANSDAG TE DOORNKRAAL.

Zoutpansbergen, Maart, 1884.

Den 19den December ging ik van huis naar de Kerkplaats der blanken te Rhenocercspoort. Wij gingen thans niet bij Bethesda langs, daar mijn plan was daar, op mijne terugreize, eenen Zondag door te brengen. Wij gingen door 't veld, regt uit naar de Kerkplaats.

Wij waren, zoo als men zegt, regt gelukkig in het schieten van vogels, waaronder een groote gom-paauw, die ik op 300 treden schoot.

Wij kwamen den 21sten 's ochtends op de Kerkplaats aan. Er waren toen reeds eenige wagens aangekomen; gedurende den dag kwamen er nog verscheidene andere kerkgangers aan, waarvan sommigen van plan waren om er te blijven tot het einde der kerkdagen, dat is, den 2den Januarij, zooals zij ook gedaan hebben.

Bij de Kerk vernam ik van het afsterven van twee broeders uit onze gemeente, die sedert onze laatste kerkgelegenheid in September "naar huis!" werden geroepen. De eene was de oude broeder Pieter Grobler, in 1797 geboren. Gedurende de opwekking werd hij tot kennis van den Verlosser geleid. Hij was 't, misschien herinnert gij 't u, die toen ik hem op den dag zijner bekeering zeide: "on vader Grobler wordt weer jong!" mij antwoordde "ik is ook nog maar één dag oud." Wel! die oude broeder heeft veel verdriet van zijne kinderen gehad. Die tot onzen Kerk behoorden, werden ook ten tijde der opwekking tot den Zaligmaker gebragt, doch zijn alle drie, met den Heiland in hun leven, in hun hart en op hunne lippen heen gegaan. Die nog leven behooren niet tot onze Kerk en hebben ook geene gemeenschap met ons. Bij dit verdriet moest hij ook vele aanvechtingen van den Satan verduren. In zijne laatste 13 of 14 dagen, moet 't echter zalig zijn geweest bij zijn

sterfbed te zijn. Geloovigen hebben mij gezegd, 't was altijd, dag en nacht, godsdienst. De oude lag, hoewel men geene woorden kon uitmaken, altijd te zingen. Zijn uiteinde was de vrede der overwinnende ziel.

De andere broeder was de eerste die tot Christus gebragt werd in de gemeente. Hij was de eenige uit zijne familie die tot onze Kerk behoorde. Hij stierf aan de tering. Zijne uiteinde was : " ik ga naar mijn Jezus !"

Sedert de opwekking zijn er reeds verscheidenen uit onze gemeente verhuisd, doch *geen een* is weggegaan, zonder ons eene groote en vaste hoop op een gelukkig wederzien na te laten. Neen ! ik zeg nog de opwekking te Zoutpansberg was, is en zal nog zijn voor velen, een groote zielezegen. En de zending onzer Kerk zal eenmaal een grooten oogst ook uit Zoutpansberg vinden. Kind ! Lezer !! ik zie uw spijt *in dien dag*, bij 't herdenken aan 't weinige dat gij daartoe gedaan hebt, aan hetgeen gij hebt kunnen doen.

Ik had veel te doen op de Kerkplaats. Zondag godsdienst, voorstelling van kerkeraadsliden, catechisatie in de week, huisbezoek. Den 25sten Helig Avondmaal, doopen van kinderen, aanneming van lidmaten, enz., enz.

Den 2den Januarij ging ik vandaar vergezelschap door broeder Maré die bij de kerkgelegenheid mij geholpen heeft. Wij gingen naar de Statie Berea waar onze Evangelist Moséto werkt.

Daar ik bang was mijn been te vermoeijen had ik een boodschap naar Goede Hoop gezonden, meldende, dat zoo zij kinderen hadden die gedoopt moesten worden, zij die naar Berea moesten brengen, daar ik geen plan had naar Goede Hoop te gaan. Er kwamen dan ook eenigen met een paar kinderen, die gedoopt moesten worden.

Dien dag nog hadden wij huwelijksbevestiging, aanneming en doopsbediening zoo wel aan bejaarden als aan kinderen. Den volgende dag hadden wij in den ochtend godsdienst, daarna wederom godsdienst met het Heilig Avondmaal.

Regt aangenaam was het daar ; wat mij verdrietig maakte, was, wederom Kaffers te ontmoeten die op den grond der Duitsche broeders woen, door Kaffer Evangelisten bearbeid worden, en die bij ons kwamen aanzoek doen om gedoopt te worden, omdat zij met de Duitsche broeders niets te doen wíden hebben. Een Kaffer Evangelist die pas van Basutoland komt, zeide : " Het land heeft ons toebehoord en niet aan de Duitschers, waarom kunnen wij ons niet wenden tot welk kerkgenootschap wij verkiezen ?" 't Hielp niets ; ik moest hen met een bloedend hart afwijzen.

Ik ging den 3den Januarij van Berea. Broeder Maré verliet mij daar. Ik was nu op weg naar Bethesda. Ik had bij

verscheidene blanken huisbezoek gehad. Ik kwam den 5den 's morgens bij Salomo. Salomo arbeidt nu weder daar, daar Koenraad Buijs thans op de Statie bij ons is, Andries Buijs in de bergen en Petrus J. Buijs in de Spelonken.

Bij Salomo vond ik dat het zeer vooruit gaat. Vele vreemde gezigten heb ik daar ontmoet. Ik heb de Hoog Eerwaarde Commissie verlot gevraagd om nog een paar Evangelisten in Malietjesland te plaatsen, doch nog geen antwoord ontvangen.

Zoutpansbergen, Junij, 1884.

In Malietjesland, kan men zien hoe nadeelig oorlog op de gemoederen werkt. Er komen er velen naar de prediking van Gods Woord: de belangstelling neemt toe; doch daar Malietje al sedert geruimen tijd in oorlog is met een ander Opperhoofd genaamd Mahala, krijgen zij niet *zooveel* uit dat woord, dat zij tot de besliste keus kunnen komen.

Ik beschouw dit als de oorzaak dat er te Bethesda, gedurende 1883, geen volwassene gedoopt is. Overigens was het zeer opwekkend, en vierden wij het Heilige Avondmaal, op den 6den, met zeer veel zielevreugde.

Den 7den ging ik van Bethesda, vond het overal zeer droog, alhoewel er tegen 30sten December prachtige regens op sommige plekken gevallen waren. Wij kwamen den 8sten omtrent half twaalf thuis. Daar de kinderen wisten dat wij aan het komen waren, kwamen zij ons te gemoet, op bijna een uur afstand van huis.

Te huis vonden wij alles wel; hoewel er ziekte was en Christoffel er nog maar bleek uitzag.

Ook hier werd huisbezoek gehouden en klaar gemaakt voor doop en Heilig Avondmaal, dat wij van plan waren den 13den te vieren.

't Is van jaar 't eerste jaar dat wij zoo schaarsch van vruchten waren. Ik heb u gemeld van een hevigen hagelstorm, die hier zoo veel schade heeft veroorzaakt. Wel, nu konden wij den omvang van de schade eerst regt nagaan.

Onze kleine wijngaard, p.m. 800 stokken, levert ieder jaar genoegzaam lekkere eetdruiven voor velen, wat rozijnen voor ons gebruik, genoegzaam nachtdruiven voor alle onze Staties, en verder azijn voor honderden. Van jaar hebben wij omtrent een anker azijn en weini; eetdruiven. Perziken en appelen zijn bijna geheel weggeslagen; en nog geen enkele tros pisangs hangt er in ons huis.

Den 13den hadden wij eene aangename doopsbediening aan drie volwassenen, en ook Avondmaalsviering, waaraan eene schare deel nam.

Onze feestvreugde van den 13den werd den dag daarna gevolgd door een droevig ongeluk. Andries Buijs was Zaterdag met zijn familie per wagen hier gekomen, om met ons het Heilig Avondmaal te vieren. Toen hij Maandag van hier ging, dreef een halve broeder van zijne vrouw den wagen. Niet ver van deze Statie bij onze drift, wilde Filippus, de drijver, de ossen van eene miershoop wegkeeren; de achteros, nog niet mak, schopte hen onder het wiel, het voorwiel ging over zijne beenen, het achterwiel ging over zijn lijf. Hij trachte wel zich een weinig op te rigten, klaagde van pijn, maar daar hij inwendig meest gewond was, ribben gebroken waren, en slechts inwendig hevig bloedde, was hij binnen een paar uren een lijk. Zijn dood maakte diepen indruk op de geheele Statie.

Arme Filippus, hij heeft geen geluk in zijn huwelijksleven genoten. Zijne vrouw was voor hem geene hulpe. Echter wij gelooven dat hij veilig bij zijnen Heiland is. Hij heeft dikwijls bij mij gewerkt, en als wij dan in 't veid of langs den weg biduur hadden, kon hij zich zoo diep verootmoedigen. Verder in onze gewone biduren in de Kerk, was hij schuw om voor te gaan. Den dag voor zijnen dood zat hij nog met ons aan het Heilig Avondmaal. Hij laat eene weduwe en een zoontje na.

Daar het hier bij ons ook maar droog was, zooals op verschillende andere plekken, kwamen wij ook bij elkander tot het gebed, en tot verootmoediging voor den Heer. De Heere gaf regen, en wij dankten Hem, doch wij waren niet tevreden. 't Was geen *regen die tot den wortel raakt*.

Ik trachtte om van die gelegenheid gebruik te maken en de gemeente er aan te herinneren dat de Heere Jezus nog *door gelijkenissen* spreekt en werkt, en dat Hij ons onze dorheid zonder Zijnen Geest, diep wilde laten gevoelen, doch dat Hij op ons gebed ons regen en ook Zijnen Geest zou geven. Ik wist niet hoe waar het woord was dat ik sprak.

Den 17den Februarij ging ik naar Andries. De droogte had de tuinen zoo uitgedord dat ik er ontsteld over was. Den volgenden ochtend gaf ik kennis dat wij ons voor den Heere wilden verootmoedigen en om regen vragen, totdat hij ons verhooren zou. Dien avond hadden wij biduur. In den nacht viel er een verkwikkende regen, doch niet genoegzaam.

Den 19den weer biduur. In den nacht begon het te regenen, en het regende omtrent een maand lang, dierbare, vruchtbaar-makende regens, niet te veel, hoewel zooveel, nu en dan een weinig zonneschijn. Alles leefde en was vrolijk en dankbaar. Doch tegelijkertijd toonde de Heere dat Hij het gebed hoort.

Den 20sten begon de Heer door Zijnen Geest weer met kracht de zielen te benatten. Ik kon wederom den 21sten tot de gemeente zeggen: De Heere spreekt en werkt door gelijkenissen. . . doch tot nader.

Goedgedacht, Zoutpansbergen, Augustus, 1884.

Ik eindigde mijnen laatsten aan u, door n te melden, hoe de Heere zoowel onze tuinen als zielen bezocht op onze verootmoediging en gebeden. Ik spreek van verootmoedigiug, Ja! sommigen hebben zich voor den Heere verootmoedigd, als of die zware droogte en dorheid in het geestelijke, alleenlijk aan hunne zonden of fouten toe te schrijven was. En, geliefde kinderen! ik wensch dat gij daarop let; bij uwe gebeden moet schuldbelijdenis en verootmoediging gevoegd worden. Gods Geest is niet slechts een verblijdende en vertroostende Geest maar ook een *Heilige* Geest. Nu een voornaam kenmerk van heiligheid is haat in onheiligheid en tevens groote blijdschap waar een treuren om en walgen van onheiligheid bestaat; en hoe gaarne blijft *Hij daar* waar Hij den zondaar ziet, zich wapenende tegen wat nog onrein of onheilig is in zich, daar geeft Hij meerder licht totdat wij Hemzelven met zijne vertroosting in ons zien.

Het is mij onmogelijk n te vertellen wat toen gebeurd is; toch het een en ander kan niet verzwegen worden. Onder anderen was er een jongeling die, na den eersten avond, tot zijne moeder zeide: "ma! die jongetjes huilen voor de meiden, zij schamen zich niet eens." Den volgenden avond, werkte Gods Geest met hem, en o! het was hartverscheurend hem te zien en te hooren. Nu en dan schreeuwde hij uit: "O, ik brand! ik brand!" en dan sloeg hij zich met kracht op de borst. O, ik herinner mij nog het aangenaam gelaat van zijn vader, toen zijn zoon eindelijk vrede in zijne ziel smaakte, (zijn vader is ouderling alhier).

Een ander jongeling zeide: "als ik bekeerd wordt, dan kan een hond ook bekeerd worden," doch ook hij belijdt den Heere Jezus als zijn Heiland.

Lieve kinderen! zoo gij de geschiedenis van de ouders van dezen laatsten kendet, en wist hoe hij met zijn ouderen broeder, (die ook nu bekeerd is) hier gekomen is, gij zoudt kunnen uitroepen: "hoe wonderlijk zijn uwe wegen, O Heer! deze zijn vuurbranden uit het vuur gerukt."

Den 20sten, tot onze groote blijdschap, kon onze dierbare zoon ook zeggen: "ik dank u Heer, dat gij mij een kindje van u gemaakt hebt." Toen werd zijn zusje ontroostbaar. Zij had toch al lang den Heere gezocht. Menigmaal had zij gevraagd:

“ma, hoe moet ik toch gelooven, hoe moet ik toch mijn hart aan den Heere Jezus geven?” Sedert de laatste dagen was zij zoo stil en tevens onrustig. Den 21sten, s’ ochtends terwijl ik op stoep zat, kwam zij mij vertellen, dat zij blijde was, dat de Heere Jezus haar een kindje van Hem gemaakt heeft. Neen! kinderen, gij weet niet wat uwe geloovige ouders gevoelen waar ook gij den Heiland leert kennen als den uwe. Blijdschap voor den bekeerde; blijdschap voor familie; blijdschap voor Engelen Gods.

Den 26sten was het bijzonder aangenaam. Het regende zoo lief daar buiten, en daar binnen was het vol geestelijk leven en geestelijk werk.

Niet alleen bij ons te Goedgedacht, maar ook te Bethesda, (waarover ik in mijnen laatste aan u nog klaagde) heeft de Heere gewerkt. Ja, ook te Spelonken, waar thans Petrus Buijs (ook genoemd Klein Piet) werkt. Wij hebben van jaar meer dan vroeger aan anderen gedacht. De voortekenen van een zwaren hongersnood waren overal te zien, en dit deed ons ernstiger dan vroeger voor hen bidden, en ik denk, dit deed ons ook meer aan hunne zielen denken; zoo als ook nu nog veel gedaan wordt.

Ik denk dat er, in deze laatste opwekking meer dan vijftig den Heiland hebben leeren belijden als hun verlosser, doch onder hen zijn er eenige afvalligen die wederom door Gods Geest zijn wakker geschud. Ja kinderen! Hij heeft gaven ook voor de wederhoorigen. Lees Ps. 68.

Goedgedacht, Zoutpansberg, September, 1884.

Ik sprak in mijnen laatste over afvalligen die weder wakker geschud werden. Het was hartroerend om sommigen van hen, hun afval te hooren belijden, en te zien beweenen. Sommigen beleden den Heiland voor al de anderen. Er waren er kinderen en stokouden die tot den Heiland gebragt werden. Een oude meid was geweldig vol koperen ringen; het was mij zeer aangenaam, om terwijl zij om genade bad, die ringen zoo te zien beven aan hare armen; het was mij als of ik Dagon zag beven voor de arke Gods. Toen die oude den Heere vond, waren die ringen haar te veel, zij heeft ze weggegooid.

Eene oude meid zeide to hare zuster: “En gij hebt nooit mijn afgod gezien, dien ik om mijn lijf gedragen heb?”

De zuster zeide: “Neen”

Zij: “Wel ik heb altijd gedacht die ding zal mij voor alles bewaren, maar toen ik den Heere Jezus vond, en weer hier in huis kwam, was het mij alsof een tot mij zeide: *gooi die ding weg.*

Toen zeide ik: “maar ik geloof niet meer er aan.”

De stem zeide : “ nu dan, wat maakt gij er mede ? en toen heb ik het weggegooid.”

De Heere heeft haar een zeer eenvoudig geloof gegeven. Ik ging haar bezoeken, daar zij oud en zeer krank is. Onder anderen zeide zij tot mij : “ Toen ik een heidin was, toen was ik vol bekommernis, maar de Heere heeft zich over mij erbarmd en mij een kind van Hem gemaakt ; nu weet ik van niets, of Hij mij sparen en of Hij mij zal wegneemen. Hij moet weten, ik ben in Zijne hand.” Zij is de moeder van onzen Evangelist Filemon.

In onze Pinkstervreugde kregen wij de tijding dat er een arme Engelsche handelaar, Brown genaamd, zeer ziek ja, stervende achter den berg was. Ik zond onmiddelijk om hem met zijn wagen te halen ; ook zond ik naar zijn principaal, die te Marabastad woonde, om hem kennis er van te geven. Eenige dagen later bragten zij dien arme. Zoo vermagerd en uitgeteerd heb ik nog nooit iemand gezien. Er was niets aan hem te doen. Hij kon noch hooren, spreken, zien, eten of drinken. Er waren toen juist andere personen op de Statie, onder hen een ander handelaar, en daar die juist terug ging, stelde hij voor den stervenden man mede te nemen, daar hij misschien nog Marabastad zou kunnen bereiken, en zou hij op weg sterven dan zou hij voor een ordentelijke begrafenis zorgen. Wij allen dachten dat zijn plan goed was, en zoo ging hij van ons en stierf den tweeden dag op weg en werd op de plaats van den anderen handelaar begraven. Ik geloof dat hij eigenlijk van Grahamstad is, en daar eene vrouw en twee kinderen heeft nagelaten. Daar het tijd werd dat ik weer de buitenstaties moest bezoeken en ook bij de blanken gaan kerk houden, ging ik den 19den Maart met mijne familie van huis. Wij sliepen den eersten nacht in het veld ; den tweeden bragten wij te Bethesda door, waar tot onze blijdschap, meer dan een ons kwam vertellen, wat de Heere aan zijne ziel gedaan had. De Heere had hier vooral onder de kinderen gewerkt.

Van daar ging ik bij eenige plaatsen aan, waar ik huisbezoek had. Den 23sten had ik kerk bij broeder ouderling Vorster, waar eene tamelijk groote gemeente van blanken bijeen was. Vandaar gingen wij den 24sten wederom bij verschillende plaatsen aan en kwamen den 26sten te Marabastad bij den waarnemende Landdrost, Br. Barend Voster, den jonge, zoon van den ouden Broeder. Hier werden wij door hem en zijne lieve vrouw ontvangen als of wij hunne eigen ouders waren, en hij noemt mij ook altijd in zijne brieven “ Eerwaarde Vader in Christus.”

Ik bleef te Marabastad een paar dagen, had daar huisbezoek en godsdienst, en bragt ook een nacht door bij den tegenwoordigen Landdrost, den heer D. S. Maré. Zijne limoenboomen beginnen nu wederom de dragen. Ik weet niet of ik u tijdens den

Engelschen oorlog geschreven heb, dat de Engelschen, die niet ver van daar in een fort waren, op eenen Zondag, zoo ze zeggen, al zijne vruchtboomen afkapten, zijn buitengebouwen tot den grond verwoestten, en dit ook aan zijn woonhuis zouden hebben gedaan, ware 't niet dat zijne dappere vrouw zeide: als gij dit huis verbrandt, moet gij mij ook verbranden, want ik ben ziek en ga hier niet uit. Er ligt nog een menigte puin, doch de boomen beginnen nu weer eene vertooning te maken.

Den 29sten en 30sten bragt ik door op de Statie waar Broeder Maré arbeidt. Daar hij nog niet geordend is, had ik er veel te doen.

October, 1884.

Zoo als ik laatst schreef, bragten wij den 29sten en 30sten Maart door op de Statie van Broeder Maré. Hij was er niet, doch de Evangelist Zacharia met de voorstanders waren mij tot groote hulp. Ik mogt daar de Heilige Sacramenten, zoo wel Doop als Avondmaal, bedienen en het was ons zeer goed daar te zijn. En niet vele dagen na ons vertrek schreef Mattheus, een gedoopte, die Broeder Maré in de school helpt, mij: De Heere is op de sporen van uw wagen gegaan en heeft ook hier met kracht gewerkt; er zijn verscheidenen, die den Heiland hebben gevonden. O! hoe dankbaar en verootmoedigd gevoelde ik mij.

Den 31sten gingen wij van daar, hadden gedurende de week op verschillende plaatsen huisbezoek, en kwamen den 5den op de Kerkplaats, waar wij sommige kerkgangers reeds "uitgespannen" vonden.

Den 6den was er als gewoonlijk kerk, en gedurende de week catechisatie en 's avonds biduur.

Daar men reeds gehoord had van de opwekking alhier en ook op de buitenstaties, zoo door anderen als door mij, waren de gesprekken en ook de gebeden maar meest over en om het werk van Gods Geest. Onverschilligen werden stil en ernstig. Enkelen die achteruitgegaan waren, werden onrustig. Sommigen schenen niet naar hunne huizen te kunnen gaan; anderen die 's ochtends naar huis gingen, kwamen 's avonds terug. De gebeden werden ernstiger en gelooviger, hoe meer de week ten einde spoedde, en hoe meer de vrees zich bij sommigen openbaarde: misschien zal de Heere niet bij ons *blanken* komen werken. Den 11den (Goede Vrijdag) in den namiddag, werd een jonkman, die bij deze kerkgelegenheid voor het eerst onze Kerk bezocht, doch die geene gelegenheid liet voorbijgaan, en die al sedert eenige weken bij den ouden heer Du Preez (die hem geduriglijk bearbeidt) woont, tegen den avond in de kraal zoo hevig aangedaan, dat hij begon te bidden en te worstelen om genade en vergiffenis. Hij had nog nooit eene opwekking gezien.

't Spreekt van zelf dat in de gemeente, de hoop levendiger werd door dit voorval. Ik kan niet zeggen, hoe ik mij gevoelde den Zaterdag vóór dat de Conferentie begon. Ik zag twee broeders bij elkander staan, en ging naar hen. Wij ging zitten. Ik zeide : Hebt gij gezien, vóór dat de regen viel, hoe de lucht altijd vol wolken was, maar die wolken, hoewel vol water, kwamen niet aanéén ; toen de wolken bij elkander waren, toen was de regen daar. Ik zeide nog : de Heer spreekt door gelijkenissen ; wanueer wij (geloovigen) één hart en zin waren, zou Gods zegen niet achter blijven.

Dien avond hadden wij tot onderwerp : Christus ook wanneer *Hij door ons verhoogd wordt, zal trekken door Zijnen Geest*. Vele broeders spraken na mij. Het was de gekruizigde Heiland, als voor de oogen geschilderd. Het was dien avond *Jesus en niets dan Jesus*. Gedurende die kerkdagen had ik alleen over het lijden des Heeren gesproken, en verscheidenen waren er bij tegenwoordig van het begin, en om hen te hooren spreken en getuigen van de liefde des Heilands, bewezen gedurende zijn lijden. 't Was als of zij nieuwe tongen hadden.

Wij waren nog niet uit de Conferentie, of werden wij het gewaar, de Heiland was aan het trekken. Wij—neen tot nader.

November, 1884.

Zoo als ik u laatst zeide : de Heiland was aan het trekken onder ons, door Zijnen Geest.

Ik kan dien avond niet beschrijven. Bij de geloovigen was het schaamte, dankbaarheid, gejuich, vermanen, vertroosten, lagchen, weenen. Een kranke broeder vergat zijne krankheid en stond, met een grooten wollen deken te zingen, als of hij nooit ziek was. Ouders weenden van blijdschap over onverschillige kinderen, kinderen voor wie zij al zoovele gebeden hadden opgezonden sedert de vorige opwekking, en die nu weenende om genade daar lagen. Bedienden werden mede toegesproken, waarvan ook sommigen dáár den Heiland vonden ; echtgenooten . . . neen, ik kan dien avond van 12den April niet beschrijven.

Omstreeks twee uur in den nacht werd het stil. Het was de stilte van den vrede Gods, die alle verstand te boven gaat. Ik zeide : laat ons naar Gods huis gaan om Hem te danken voor wat Hij aan ons gedaan heeft. Wij gingen, Wij zongen een vers : "Ik zal met vreugd in 't huis, enz." 't Was als of wij de woorden zagen optrekken en den Hemel ingaan. Ik *trachtte* te danken, de woorden schenen in het gebouw vleugelen te vinden,—zij gingen op als rook tot voor *Hem*.

En zal ik den volgenden dag beschrijven, u vertellen hoe sommigen snikkende Gods huis inkwamen, hoe een jongeling aan de Nachtmalstafel vrede vond. Hoe 't ging na 't afloopen der godsdienst, toen Gods Geest zoo aan eene jonge dochter werkte, dat een onbekeerde die juist dien dag onze Kerk bezocht moest uitroepen : “ als iemand zegt dit is menschenwerk dan lastert hij God.” Neen ik kan het niet, ik gevoel mij onwaardig van zoo veel genade te getuigen, vooral daar 't in eene gemeente is door mij bearbeid. Bidt met mij, lieve kinderen, den Heer dat zij getrouw mogen blijven, die zielen die nu tot Hem zijn gekomen. Maar dank Hem met ons, ook voor meer dan éenen afvallige, die weer met diepere schuldbelijdenis tot Hem teruggekomen is.

Den 14den, na nog een kindje gedoopt te hebben, gingen wij naar huis, alwaar wij den 16den aankwamen. Wij hoorden dat de Heere in onze afwezigheid, weer een paar had bekeerd. Ook na onze terugkomst werd er een paar zielen tot Hem gebracht.

Den 20sten hielden wij het Heilige Avondmaal op de Statie. Den 25sten was er veel leven in 't vrouwen biduur. Dit biduur werd door mij in 1865 begonnen, is echter sedert door mijne echtgenootte hier onder hare toezigt genomen, en wordt alle Vrijdagen gehouden.

Den 30sten ging ik van huis om Petrus Buijs, of liever zijn werk in de “ Spelonken ” te bezoeken. Ik kwam den volgenden avond laat in de Spelonken, en den 2den Mei bij Petrus. Ook daar had Gods Geest gewerkt, en tien of elf beleden dat zij vrede hadden met den Heere. Ik zie dat zijn werk goed vooruitgaat. De blanken op wier grond de Statie is, spreken veel tot lof van Petrus en zijn werk. Ik heb daar drie peisonen door den Heilige Doop in de Kerk kunnen opnemen, en ookeenige kinderen gedoopt en eenige paren in 't huwelijk bevestigd. Het was mij aangenaam dat er ook afvalligen waren die erkenden dat zij geen rust konden vinden, en die terug verlangden naar gemeenschap met ons. Ja, Hij heeft ook voor afvalligen gaven.

Januarij, 1885.

Den 5den Mei verliet ik de Statie van Petrus Buys. Ik had den 3den koude gevat in een klam huis. Dien avond moest ik gaan liggen. Al mijn werk moest ik maar zóó verrigten, zoo krank als ik was. Ik ging van daar naar de Groote Spelonken ; daar zou ik bij de blanken huisbezoek hebben, en de volgenden Zondag kerk. Een broeder zei tot mij Maandag ochtend, den 5den : “ Mijnheer Hofmeijr moet maar liefst naar huis gaan.” Ik antwoordde hem : “ Wat zal 't baten, het werk moet gedaan worden, en ik moet het doen ; er is niemand anders die dat doen

kan ; ziek of gezond ik moet er aan." Wat zal ik van die week zeggen : Ik heb mijn werk verrigt, dank zij den Heere.

Den dag na mijn vertrek stierf in de Grootte Spelonken een jonge broeder, zoon van eenen ouderling onzer kerk, aan de koorts, die van dit jaar, uitgenomen hier op de Statie, erg woedde. Die jonge man was iets meer dan eene maand geleden, voor zijn dood, in het huwelijk bevestigd. Ik hoor, zijne laatste woorden waren : "Ik ga naar huis, Halleluja !"

Wegens mijne ziekte, was ik verplicht eene vergadering met onze Evangelisten voor onbepaalden tijd uit te stellen.

Wij hebben van jaar weer prachtige nartjes, even als een paar jaar geleden, toen Di. Murraij en Krige hier bij ons waren. Onze zoet-limoenboomen beginnen nu ook te dragen. 't Grootste deel onzer vruchten, druiven ingesloten, is echter, zooals ik u vroeger schreef, door den hagel vernield.

Ik heb u laatst geschreven van het heerlijk werk des Heeren alhier. Ik denk dat ik ook melding maakte van een bejaarde moeder van een der Evangelisten—die hare afgoden, zoo lang, zelf voor hare zuster, verstoken had gehouden, doch ze bij hare bekeering moest wegwerpen. Wel, zij is niet meer bij ons. Kort na hare bekeering werd zij krank. Toen ik haar eens ging bezoeken, en haar vroeg hoe het ging, zeide zij : ik ben ziek, doch verder tevreden ; toen ik nog een heiden was, was ik vol zorgen en bekommernis, doch de Heere heeft zich over mij ontfermd en mij bekeerd, en nu heb ik geen zorg meer ; of Hij mij wil gezond maken of wegnemen, het is alles in zijne handen. De oude vrouw werd kranker en kranker, doch bleef altijd in dezelfde eenvoudige geloofstemming.

Twee dagen voor haren dood, zeide zij tot hare zuster : "wat zijt gij bezorgd en bedroefd, ik ga nog niet weg ; ik zal u zeggen wanner mijn tijd daar is." Eenige uren voor haren dood, zeide zij tot hare zuster : "nu is mijn tijd nabij, de Heere gaat mij wegnemen ; een kind treurt niet als zijn Vader hem roept," en zoo eenvoudig als zij had geleefd, geliefd en geloofd, is zij ook gestorven.

Kinderen, de Zendeling heeft veel te ondervinden, vooral wanneer de geloovigen afvallig worden, doch gelooft mij, er zijn ook innig zalige oogenblikken, waarin de voetstappen des Heilands zoo onbetwistbaar duidelijk zijn als weinig een herder in een beschaafde gemeente ondervindt. Er kan geen twijfel aangaande Ma-Filemon zijn.

April, 1885.

Tegen het einde van Junij gingen wij voor een paar weken naar 't veld, om te zien of het met mij daar niet beter zou gaan.

Een groot gedeelte van het volk van de Statie ging ook in 't begin van Mei, volgens toelating der Regeering, naar de Zoutpan om zout te rapen ; er bleven niet velen thuis.

Het ging in 't veld echter niet naar wensch. Wij hadden weer een Kaffer-school (i.e. op Heidensche wijze) in onze nabijheid, die door haar gedans en geschreeuw, ons zelfs in den nacht niet met rust liet. Doch ook door de late regens was het veld nog zoo doorslagtig, dat ik in plaats van frisscher, er zieker werd. 't Gevolg was dat wij den 25sten Julij reeds weer naar huis moesten terugkeeren.

Op de Statie was het bitter koud. Wij weten niet van een jaar, waarin de rijp zoo scherp was. De fraaije pisangs stonden als drooge stompen. Ja, bijna overal zagen wij de verwoesting door de koude aangerigt. Met mijne gezondheid ging het weer beter, doch regt neerslagtig was ik, dewijl ik in 't begin niets kon doen. 't Ging echter langzamerhand beter en den 25sten Augustus bevond ik mij weer op reis.

Ik ging op deze reis de Kerkplaats voorbij om eerst te Rietvlei of Uitvlugt, waar broeder Maré arbeidde, en van waar hij juist was vertrokken, de Statie en het werk te visiteren. Op de Kerkplaats kwam ik op den 27sten aan, en daar het Woensdag was, had ik daar eerst een biduur, en ging omstreeks tien uur in den avond van daar, sloop in het veld en kwam den volgenden dag 's achtermiddags te Marabastad aan, waar broeder Barend Vorster mij met zijne gewone hartelijkheid ontving.

Ik vond de gemeente te Rietvlei, en had daar den 31sten Augustus 't Heilig Avondmaal met haar.

Van daar ging ik den 1sten September en kwam den volgenden dag te Berea. Ik gevoelde mij nog zeer zwak, doch de Heere ondersteunde mij, zoodat ik ook aldaar den Heiligen Doop kon bedienen aan eenige volwassenen en ook aan een paar kinderen, en ook met hen 't Heilig Avondmaal vierden.

Dienzelfden avond laat kwam ik op de plaats Nooitgedacht, ook vroeger, eenen tijd lang, eene Kerkplaats voor de blanken en had daar, nog eer wij gingen rusten, een biduur met eenige zusters, dien er bijeen waren.

Den volgenden dag, na wij nog een paar gekleurden in het huwelijk bevestigd te hebben, ging ik ze van daar en kwam op den 6den op ons Kerkplaats aan.

De Heere ondersteunde mij zeer bij het verrigten van mijn werk. Ik mogt bij die gelegenheid ook een jongen broeder genaamd Adendorff, opnemen als lidmaat in de gemeente. Hij is eigenlijk in Natal woonachtig, doch komt oorspronkelijk van Graaff-Reinet in de Kolonie ; ik geloof dat er een broeder van hem in de Diamantvelden woont. 't Was velen, met mij, regt opmerkelijk en aangenaam, dat hij, sedert lang—want wij kennen

hem al jaren lang—de begeerte uitsprak dat als hij lidmaat werd, hij dan in onze Kerk te Zoutpansberg wenschte te worden. Ik denk het was eene groote verkwikking voor de gemeente dat die broeder zich zoo bij ons aansloot.

Mei, 1885.

Den 14den September vierden wij 't Heilig Avondmaal bij 'de blanken. Onze jonge, pas bevestigde broeder Adendorff, gaf mij een prachtige huisbijbel tot aandenken.

Den 15den ging ik van daar en kwam 's avonds op de plaats van broeder Ouderling Barend Vorster aan. Hij was echter van huis.

Den 16den kwam ik te Bethesda en bediende daar den Heiligen Doop aan eenen jongeling, die den naam van Samuel kreeg. Van daar vertrok ik den 17den September, en kwam den 18den thuis. Daar vond ik alles wel, tot zelfs de boomen lachten mij toe met millionen bloesems. Wij hooren van een zware hagelbui, gelijk voorleden jaar, doch die trok voorbij de Statie, zonder hier its te beschadigen.

Na twee Zondagen thuis doorgebracht te hebben, ging ik de gemeente-leden bij de Zoutpan bezoeken. Ik vertrok den 29sten en kwam er den 30sten. Er waren bijna geene blanken meer; ik ging ook eigenlijk om de gekleurde gemeente. Er was toen reeds veel zout gemaakt, en nog was men er mede bezig. 't Was toen echter niet meer zoo aangenaam bij de pan. De warmte was brandend, aan vliegen geen gebrek, en daar de regentijd reeds begonnen was, was het zeer modderig en morsig in de pan. Toen ik den 9den October van de pan ging, moest ik in den regen vertrekken. Den 11den kwam ik thuis, en vond dat het daar prachtig geregend had. O, hoe aangenaam toch den regen en zijne gevolgen te aanschouwen; ik wordt geduriglijk er door herinnerd aan Gods Geest en de vruchten Zijner bezoeken en inwoning.

Na mijne thuiskomst was ik weer regt ziek, zoodat ik bijna mij ongerust begon te gevoelen. Ik moet mij inwendig bezeerd hebben, te oordeelen naar het bloed dat ik uithoeste. 't Bitterste was dat ik zoo werkeloos moest stil zitten; tot zelfs spreken vermoede mij.

De Heere heeft echter de vele gebeden voor mijn herstel gehoord, en mij wederom opgericht.

Den 1sten November had ik aanneming. Uit omtrent 56 Catechisanten werden er 6 bekwaam geacht den Heiligen Doop te ontvangen. Het gaat bij ons met het doopen van volwassenen niet meer zoo als vroeger. Wij zijn al zoo dikwijls teleurgesteld in onze gedoopten, dat wij altijd meer voorzigtig worden, en den

proeftijd immer meer verlengen. Ik *ben zeer bevreesd*, dat het eene mode zal worden onder de Kaffers naar den doop te komen. Ik zou niet gaarne den tijd beleven, dat de gemeente onder de Kaffers dezelfde gedaante van Godzaligheid aannemen en vertoonen, als onder de blanken. Er zijn niettegenstaande reeds voorteekenen van, en 't is onze pligt te waken.

Den 2den November mogt ik 3 kinderen door den Heiligen Doop in de gemeente opnemen, doch deed dit in huis. Den volgenden Zondag, kon ik in de Kerk aan 6 volwassenen den Heiligen Doop toedienen en in den namiddag vierden wij het Heilig Avondmaal.

Onder de gedoopten denk ik vooral aan "Paulus," en wensch dat gij veel voor hem zult bidden. Hij is de zoon van een bloed-dorstigen, boezen onder-kapitein der Matabele, die om zijne misdaden door de Matabele gedood werd; en deze Paulus, zijn zoon, een frissche, mooie, jonge Kaffer is op wonderdadige wijze hier gebracht.

---

6 Junij, 1885.

Door Gods genade dan mogten wij den 9den ons weer verlustigen aan de tafel des Heilands.

Ik heb vergeten u te vertellen dat twee onzer Catechisanten weggenomen zijn naar de zegevierende Kerk daarboven, vóórdat wij in de gelegenheid waren haar den Heiligen Doop toe te dienen. Beide zijn zij oude vrouwen. Van de moeder van Filemon, genaamd "Ma-Filemon," vertelde ik u in een vorige; de tweede verhuisde gedurende mijn bezoek aan de Zoutpan.

Den 10den November hadden wij eene vergadering in het kerkgebouw. De geheele gemeente was opgekomen. Het doel der vergadering was "om te overwegen, of er niet iets door deze gemeente zou kunnen gedaan worden, om haar zelve te helpen in stand houden, en ook wat verder te kunnen gaan." Er konden slechts tien gelegenheid vinden om te spreken. Zij gevoelden hunne armoede, daar zij zoo verwijderd waren van eene markt, en dat arbeidsloon hier zoo gering—terwijl aan de andere zijde de levensbehoefte zeer hoog in prijs—waren. Toch zij waren dankbaar voor wat de Heere aan hen gedaan had, en wilden ook iets doen. O, kinderen! de vergadering was zoo levendig en opgewekt, dat ik mij gevoelde als in eene geestelijke opwekking. Eén zeide: "Al ben ik arm, maar mijne handen zijn mijn schat; ik ben niet te arm om iets te doen."

Er is door den Kerkeraad uitgemaakt, wat betaald moet worden b.v. bij trouwen, doopen, enz. 't Is gering wegens de armoede en ook om Heidenen niet af te schrikken. De gemeente *Bethesda* is nu ook begonnen, en wij hebben afgevaardigden gezonden naar

Marabastad, Berea en Rehoboth, om het gevoelen aldaar te vernemen.

Met het gezaaide is het dit jaar op de Statie niet zoo voorspoedig geweest als in andere jaren. Het koorn had regt veel roest, doch erwten hebben wij genoeg gehad.

Den 24sten was voor mij een zware dag. Ik had al sedert eenigen tijd gemerkt, dat de familie Buijs op een andere manier wenschten behandeld te worden dan de geloovigen uit de Kaffers; zij hadden zelfs eene memorie naar de Regeering gezonden om burgerregten. Daar zij (een paar uitgezonderd) in hunne taal en manieren echter Kaffersch bleven, heb ik het hun voorgehouden, dat het moeite te vergeefs was; zij moesten van binnen af beginnen en alle Kaffer-manieren afbreken. Hieraan gaven zij geen gehoor. Zoo als te voorzien was, werden zij gemeten met de maat waarmede zij de Kaffers maten. Hun verzoek werd geweigerd; en zoo kwamen zij tot mij om mij hun besluit mede te deelen. Zij wilden trekken naar eene of andere Portugesche volkplanting aan de Oostkust, waar zij hopen als burgers erkend te worden. De zaak is mij te pijnlijk om er over uit te weiden, want ik zie er in een welgeslaagde poging van den aartsvijand, om hen tot geestelijken hoogmoed te vervoeren. Tot nog toe schijnen zij te meenen, dat hunne beweging met het godsdienstige niets te doen heeft, doch wij zien reeds duidelijk dat zij in het geestelijke achteruitgaan. Ik tracht het beste er van te maken. Ik hoop echter dat ieder ander Zending mag bewaard worden van wat wij in den laatsten tijd, met betrekking tot die zaak, hebben ondervonden.

Den 11den December ging ik weer van huis, kwam den 12den te Bethesda, bevestigde er den 13den een paar in 't huwelijk, kon den 14den den Heiligen Doop bedienen aan een volwassene en vier kinderen, en in den namiddag het Heilig Avondmaal met de gemeente vieren.

Julij, 1885.

Den 15den ging ik van Bethesda, met den *Spider* van broeder Ouderling B. Vorster, die naar afspraak mij was komen afhalen, naar de plaats Doornkraal, waar de blanken van Zoutpansberg bij elkander zouden komen, om op den volgenden dag, herinnering te vieren aan de wonderbare hulp aan de voortrekkers verleend tegen den woesten en wreeden Dingaana, op 16den September, 1838. Wijlen oude vader Charel Cilliers, had op verzoek van Commandant Generaal Pretorius gewilliglijk eene gelofte gedaan, dat zoo de Heere de Afrikanen zou helpen den dwingeland te overwinnen, zij dan den dag zouden afzonderen tot een feestdag. De Heere deed dat, en nu wordt die dag Dingaansdag genoemd.

Wij kwamen op de feestplaats aan, kort na den middag. Niet lang daarna verschenen er ook anderen, met wagens en te paard, en eenigen met karren en spiders. In den avond, en vroeg den volgenden dag kwamen er nog eenigen. Met aanbreeken van den dag werd er een kanonschot gevuurd; de feestgangers gingen naar een wagen daartoe gereed gemaakt. De Wel-Edele Christiaan Joubert van Pretoria gaf een vers op en verzocht mij om het gebed te doen.

Dit was de eerste maal dat de Gereformeerde en Hervormde Gemeenten van Zoutpansberg zamen werkten bij zulk eene gelegenheid. Ook Ds. Biccard was daar, en wij hebben het godsdienstige werk op het feest gezamenlijk en in vrede verrigt. Zijn tekst was 'Vergeet geene zijner weldaden.' Ps. 103; en ik trachtte twee teksten in een te smelten, nam uit psalm 24: "De aarde is des Heeren," en uit Psalm 97, "De 'eere regeert."

De dag liep regt genoegelijk ten einde. Wij hadden 's avonds op drie verschillende plaatsen godsdienst. Er waren ook vele Kaffers om te komen zien wat de blanken deden. Het vuren der kanonnen en de wapenschouwing in den namiddag scheen hen te treffen. Toen wij den 17den uit elkander gingen, sprak Ds. Biccard een kort maar hartelijk woord tot Broeder Vorster en mijzelf, en verklaarde zich zeer voldaan, en hoopte dat het niet de laatste maal zou zijn dat wij elkander zoo hadden ontmoet.

Dien morgen (17den December) heb ik nog eerst een kindje gedoopt. Toen gingen wij van daar en kwamen den achtermiddag op de Kerkplaats.

Ik was regt verblijd over de lichamelijke hulp, door den Heere mij verleend, daar ik maar regt ziek van huis was gegaan, vooral wegens pijnen in de borst. Ik bleef toen een paar dagen tamenlijk stil, om wat uit te rusten. Ik had daar den 21sten kerk, den 24sten aanneming en in den avond voorstelling van lidmaten. De 25sten vierden wij het Heilig Avondmaal, den 28sten was er weer kerk, die door eene groote schare werd bijgewoond, die met grooten ernst luisterde.

Den 29sten ging ik van de Kerkplaats, sliep op de plaats van een nieuw gekozen diaken. Van daar ging ik den 30sten en kwam den 31ste des ochtends thuis.

Men zou zeggen, dat ik toen mij regt afgemat moest gevoeld hebben, maar neen, juist 't tegendeel was waar. Ik gevoelde mij veel beter, en velen anderen was dit even opvallend.

Den 31sten, 's avonds was er biduur in het kerkgebouw, en na het biduur kwam het jongere gedeelte der Statie (eenige getrouwden waren er onder) naar onze woning en bleef er, den geheelen nacht, dien zingende doorbrengende.

HOOFDSTUK XIX.

CONFERENTIE VAN EVANGELISTEN OVER HET ZENDINGWERK.—
DE BEWEGING ONDER DE BUIJZEN.—DE KERKVEREEINGING
TE ZOUTPANSBERG.—BEZOEK VAN DS. MULLER.—TWEDE
CONFERENTIE VAN EVANGELISTEN.—TWEË ZONDAGEN AAN
DE ZOUTPAN.—WEER OP REIS.—VERGADERING OVER DE KERK
VEREENIGING.

Goedgedacht, Zoutspansberg, Augustus, 1885.

Na mijne thuiskomst moest ik maar beginnen om de druiven van onzen kleinen wijngaard te laten persen. Daar het hier in September en October veel geregend heeft, was er meer roest in den wijngaard, dan in vroegere jaren; ook waren de druiven aan het verrotten. Wij hadden echter meer dan genoeg druiven om te eten, en voor rozijnen en azijn. Verder zien onze vruchtboomen er zeer mooi uit. De limoenboomen zijn vol jonge vrucht, en de perzikboomen laten de takken hangen tot op den grond, van wege de vele perziken. Dagelijks als ik in den tuin loop, is 't alsof die vruchten met mij spreken: ze vertellen mij van *vrucht dragen*, ook van de *gezindheid* van hen, die vrucht dragen, ook hoe de *boom gewillig* is door het gewigt der vruchten te breken, ook hoe die vruchtdragende takken *moeten ondersteund* worden, en nog meer.

Den 11den vierden wij wederom het Heilig Avondmaal. Het was eigenlijk ter wille der afgevaardigden uit onze verschillende gemeenten in het Zoutpansbergsche.

In Junij, 1884, zouden wij bij elkander komen om den toestand van onze Zending te bespreken en te zien wat gedaan kon worden tot bevestiging en uitbreiding van het werk. Wegens mijne ziekte kon er toen niets van komen, alhoewel er van elke Zending-gemeente alhier, afgevaardigden waren. Daar het thans met mijne gezondheid beter gaat, heb ik hen weer laten oproepen. Den 10den waren allen, die afgezonden waren, alhier, den 11den vierden wij 't Heilig Avondmaal, en den 12den begonnen wij met ons werk. Onze vergadering droeg meer de kleur van eene Christelijke Conferentie, en er werden ook besluiten genomen, gevoelens uitgesproken en getuigenissen afegelegd, den uiterlijken bloei der Zending betreffende. Het beeld van een uurwerk of horologie werd der vergadering voorgehouden, dat zoowel van binnen als van buiten in orde moest

zijn, dan zou het den regten tijd kunnen geven, hierin hetzelfde werk doen van de zon ; ja, ons teregt kunnen helpen, zelfs waar er geen zon te zien is. Zoo moet iedere kerk, iedere gemeente, ja ieder geloovige zijn. Op de vergadering werd gesproken over, *vooreerst* : Waarom is het werk des Heeren onder ons niet meer vast en vooruitgaande ? Hierop werden antwoorden gegeven, die hierop neerkomen :

1.—De geloovigen uit de Heidenen zijn zwak.

2.—Het Heidendom oefent nog te veel invloed op ons uit van buiten en van binnen.

3.—De Kerk in de Kolonie *toont* te min belangstelling in het werk alhier. Ds. Hofmeijr alleen kan het werk alhier niet naar behooren verrigten. Zoo er geen blanken in de Kolonie te vinden waren om als Zending hierheen te komen, dan moest er plan gemaakt worden om hier gekleurden te zoeken voor dat werk.

4.—De grootste fout werd genoemd, de wandel der voorstanders. Er was niet genoeg geloof, liefde, ijver, naauwgezetheid en dit punt werd met ootmoed en met kracht besproken.

Verder werden er besproken de hulpmiddelen tot het werk en de hinderpalen bij dat werk. Dit laatste werd duidelijk niteen gezet, namelijk zonden en gebruiken,—die in den weg stonden. In verband hiermede werden eenige vragen beantwoord, betrekking hebbende op in zonden gevallen predikers, vrouwen met beesten koopen, bierdrinkerij, enz.

Den 15den 's namiddags kwamen wij met de gemeente alhier bijeen in de kerk. Ik sprak een woord van afscheid en werd gevolgd door één uit iedere gemeente. Men kon zien, hooren en gevoelen, dat iedereen zich gelukkig gevoelde. Nog was er besloten op de vergadering wetten te maken voor de gemeenten en een herderlijken brief tot hen te zenden.

September, 1885.

Ik vertelde u in mijnen laatste iets omtrent onze Kerkelijke Vergadering. Mij werd het duidelijk dat ons werk alhier moet uitgebreid worden. Vooreerst moet hier nog een geordende Zending zijn, en eenige Evangelisten moeten op nieuwe plaatsen gezet worden.

Den 18den, in de Kerk, na afloop der ochtenddienst werd de herderlijke brief aan de gemeente voorgelezen.

Den 22sten kwamen er vier vrouwen uit de gemeente mij verzoekende om toch biduren te bepalen, om ons voor den Heere te verootmoedigen en van Hem regen te vragen, daar het in de laatste maand al zoo droog is. Op dat verzoek begonnen wij toen

biduur te houden. De Heere gaf ons regen, maar toen niet genoegzaam voor onze behoeften. 't Was verootmoedigend, die wolken te zien, vol waters, over onze hoofden heen en weder zwevende, en toch zoo weinig regen. Ook op andere plaatsen in dit district was het droog. In de Spelonken was het in jaren zoo droog niet als dit jaar; doch in 't geestelijke ging het daar veel beter dan bij ons te Godgedacht. Kort na onze Algemeene Kerkvergadering schreef de Evangelist Petrus Buijs van daar aan mij, dat de Heilige Geest met kracht gewerkt had, vooral op eenen Zondag, toen hij zich regt zwak gevoelde, en zulks het minst verwachtte. Er werden omtrent 17 tot den Heiland gebragt, zoover hij oordeelen kon.

Onze groote droefheid op de Statie is eene beweging onder de Buijsen, waardoor een groot gedeelte van hen van hier vertrekt. 't Zwaarste is dat juist Andries Buijs, die zoo vele jaren met mij heeft gewerkt, en dien ik lief had als een broeder, het hoofd van die trekkers is. Diegenen uwer, die meer hiervan willen weten, zullen uit brieven en uit het verslag van Ds. Muller, van George, bevredigende inlichtingen verkrijgen. Ds. Muller is bij ons op de Statie geweest, en heeft met de twee voornaamsten, Andries en Simon Buijs, gesproken. Mij is het te pijnlijk er meer van te zeggen. Hiermede troost ik mij, het was alsof er een groot sterfgeval plaats had, den dag toen de vrouwen en kinderen ons kwamen groeten. Allen zijn dus niet met hun zin van ons weggegaan; en verder—"De Heere laat niet varen de werken zijner handen;" Hij vergeet niet, en hoort nog. Kinderen! helpt ons bidden!

Den 5den Maart ging ik wederom van huis, den 6den kwam ik te Bethesda en trof alles daar wel aan. Den 8sten had ik godsdienst voor de blanken op de plaats van broeder Ouderling Barend Vorster.

Het doel van dit uitstapje, zoo vroegtijdig, was meest en eigenlijk om te zien of er geene kans was, de gemeente alhier met de kerkenvereeniging, waartoe in Januarij jl., te Pretoria, besloten werd, te bevredigen.

Nu, gij moet weten dat in Januarij besloten werd de Ned. Gereformeerde en de Ned. Hervormde Kerken in de Transvaal te vereenigen. Er werd bepaald: dat de staande leeraar op een dorp of district, *de leeraar zal zijn*; bij gevolg moet Ds. Biccard de leeraar van Zoutpansberg zijn. Dit willen de Ned. Gereformeerden niet. Sommigen zeggen: wij hebben hem verlaten omdat wij met hem ontevreden waren, hoe zullen wij terug gaan; anderen zeggen: wij zijn nooit onder hem geweest, wat moeten wij bij hem gaan halen? Allen zijn ontevreden en zeggen: "Eerw. Hofmeijr is op eene eerlijke wijze onder ons gekomen,—op verzoek der Algemeene Kerkvergadering der Ned. Gereformeerde Kerk alhier, met toestemming van de Sijnode der Ned.

Gereformeerde Kerk in de Kolonie en van de Zendingcommissie Hij is Zending der Kerk in de Kolonie, maar onder ons was hij waarnemend consulent, goedgekeurd door Ds. Neethling, Stellenbosch, in 1871 en dringend verzocht door (wijlen) Ds. Kriel van Lijdenburg. Waarom kon er geene bepaling gemaakt zijn ge worden, zoodat hij zoo lang hij in Zoutpansberg is, de gemeente, of die zulks begeerden, bediende als vroeger. Wij willen gaarne vereenigen, doch als de heer Hofmeijr weg moet, dan de heer Biccard ook, en dan een nieuwen leeraar voor ons allen." Doch dit kan niet; in de Vereenigde Kerk is er schaarsch plaats voor een Zending, dus Hofmeijr moet wijken en Biccard erkend plaatselijke leeraar zijn.

Ik heb veel met die arme menschen gesproken, doch kan niet vorderen. Het heeft mij veel gekost. Van mijzelven afbrengen, daarin denk ik dat ik geslaagd ben; als kinderen Gods willen zij met een bloedend hart dat offer geven. Zij beschouwen mij als hunnen vader in het geloof, maar naar Ds. Biccard toe, daartoe kan ik hen niet brengen; als ik daarover spreek, dan hoor ik woorden, die mij 't hart breken. "Neen," zeggen zij "naar Biccard niet; zoo wij Hofmeijr niet kunnen behouden, dan een nieuwen leeraar of anders naar de Afscheidene Kerk!"

Bidt voor hen. Dankt God voor uwe voorregten.

October, 1885.

In mijn laatsten liet ik den draad van 't verhaal mijner reize vallen, en ging met u kerkelijke dingen bespreken. 't Is waar, velen uwer hebben er niets aan, doch ik weet dat voor sommigen uwer in latere jaren, het goed zal zijn dat ook zulke zaken beschreven staan. Nog een enkel woord: de Ned. Gereformeerde Gemeente is ontevreden. Velen wilden al zich voegen bij de Afscheidenen (Dopperkerk). Ik heb moeite gedaan hen te keeren. Zij spreken het uit, dat de geest in de Vereenigde Kerk, niet die van de Ned. Gereformeerde Kerk is. Zij hebben geen groote achtung er voor, en ik vrees, zij zullen zich aansluiten bij gemelde Afscheidene Kerk.

Op den 8sten Maart had ik kerk bij Broeder Vorster. Daar waren verscheidene gemeenteleden toch zoo verdrietig doch beslist tegen Ds. Biccard; bijna geen een had iets troostrijks of opbeurends te zeggen. Toch, wij genoten veel zegen en gingen versterkt uiteen.

Den 9den gingen Broeder Vorster en ik naar de plaats van Broeder oud-diaken Jan Roets. Daar ontmoetten wij, volgens bestelling, op den volgenden dag, Ds. Biccard. Ik heb getracht hem de positie der Ned. Gereformeerden duidelijk te maken,

maar het werd al ras openbaar, dat hij het standpunt hem door de Kerkvergadering aangewezen, goed begreep, en zich had voorgenomen dat niet op te geven. Arme man ! Ik bejammerde hem, en dacht onder 't gesprek aan *Rehabeam*.

Van Broeder Roetz ging ik naar Marabastad, zaaide overal wat voor den Koning en kwam te Wildebeestfontein, bij Zacharia aan op den 14den. Daar mogt ik weer een paar doopen, een, die al sedert 1876 in doopsonderwijs is, en wien wij eerst nu vrijmoedigheid hadden te doopen. Ook 't Heilig Avondmaal vierden wij hier. Den 16den Maart gingen wij van daar.

Mijn plan was, zoo de Heere wilde, den 22sten te Berea door te brengen. Gedurende de week bezocht ik nog eenige gemeenteleden, uit de blanken, doch overal dezelfde neerslagtigheid, dezelfde ontevredenheid dezelfde vraag: "Waarom kan de heer Hofmeijr, die ons al zoo vele jaren bediend heeft, dit niet langer doen? Waarom is hij maar zoo op zijde gezet, zonder eens een woord van hem en ons bijzonder geval te spreken. Wij hebben toch eene memorie opgezonden, waarom heeft de Consul niet voor zijn Consulents gemeente gezorgd?"

Zelfs sommigen uit de gemeente van Ds. Biccard spraken hard en zeiden: "dit is geen regt dat de Ned. Gereformeerde alles moeten opofferen en wij niets; dit is geene vereeniging, maar annexatie, als de heer Hofmeijr weg moet dan de heer Biccard ook."

Vrijdag toen ik mij klaar maakte naar Berea te gaan, kwam er een ouderling onzer gemeente met een brief van Ds. Muller van George, mij meldende dat hij hoopte Zondag den 22sten te Marabastad, de groete der Moederkerk te geven, aan de blanke gemeente. Daar ik mijn plan om naar Berea te gaan nu niet kon wijzigen, moest ik mij 't genot van hem te ontmoeten ontzeggen; doch liet met een ouderling aan Ds. Biccard weten, om hem (Ds. Muller) te Marabastad te ontvangen. Hoe het daar gegaan is, zal Ds. Muller heter kunnen vertellen.

Ik ging mijns weegs, kwam te Berea, waar thans *Izaak Khomalo*, kleinzoon van Moselikatse, Evangelist is, werd daar zeer gesticht, mogt, zoo als ik vertrouwd, ook tot stichting wezen, deed 't gewone werk en vertrok den 23sten.

October, 1885.

Maandag, den 23sten Maart, ging ik van Berea. Wij waren daar tot 't besluit gekomen eene andere statie in de nabijheid, op de plaats van Broeder P. Hugo, op te rigten. Ik ging vroegtijdig naar de Kerkplaats, Rhenosterpoort, waarheen ik Ds. Muller besteld had. Hij kwam er ook in den namiddag. Dat

het ons aangenaam was hem te zien, behoef ik nauwelijks te zeggen. Er was geen kans Ds. A. Murray te zien, noch te Saulspoort, noch te Pretoria, noch te Zoutpansbergen. Nu was de komst van Ds. Muller dubbel welkom. Hij was ook pas daar, of de geloovigen gevoelden dat zij met eenen herder te doen hadden en het was als of die onvergetelijke Broeder Kriel, uit de dooden was opgestaan. Wel, ons plan was: Ds. Muller zou naar de Statie gaan per spider, (mijn been liet mij niet toe mee te gaan) mijne vrouw daar zien en den volgenden Zondag bij ons doorbrengen. Hij ging Dingsdag morgen van ons, en was Donderdag avond weer op de Kerkplaats.

Den Zondag werd de gemeente zeer door hem gesticht. Hij bragt ook ons de groete der moederkerk over, waarvoor de gemeente regt gevoelig was en nog is. Het woord door hem in den avond gesproken: "Hoe zullen wij ontvlieden, enz," zal niet ligt vergeten worden. Na afloop van ons biduur, spraken wij hem een afscheidswoordje, en zongen hem Gods zegen toe. In den nacht, moest hij vertrekken, om bij tijds met Paschen te Middelburg (Nazareth) te zijn, waar hij Ds. Murray en anderen zou ontmoeten.

Gedurende de week had ik catechisatie voor de aanneming. De lijdensstoffen werden behandeld; biddende, hopende, verlangende ging de neergedrukte gemeente, Goeden Vrijdag en Paschen te ontmoet.

Wij hadden naar gewoonte alle avonden biduur. Den 2den April werden er 10 jongelieden als lidmaten aangenomen. Den 3den, (Goeden Vrijdag,) hadden wij voorstelling van lidmaten en voorbereiding voor 't Heilig Avondmaal. Den 5den Paaschdag, vierden wij 't Heilig Avondmaal; 't kerkgebouw was goed vol. Een groot gedeelte onzer gedachten en gebeden was te Middelburg, waar Di. Murray, Muller en anderen bijeen zouden zijn. Het was mij alsof ik de zegenwolken daarheen zag trekken, en gedurende den dag zweefde deze bede door mijne ziel: *En terwijl gij hen daar zegent, ga ons niet voorbij!* Ach, hoe dorstte het ons naar een "teeken ten goede," wat gevoelde ik voor die arme schapen, die zoo een donkere toekomst voor zich hadden! Dien avond na afloop van ons biduur,—ik was naar mijn slaapkamertje onder 't zelfde dak, als 't kerkgebouw gegaan, had den Heere gedankt, gesmeekt,—werd het mij alsof ik moest terug gaan naar 't kerkgebouw. Bijna de geheele gemeente zat nog bijeen. Het was als of men niet uit elkander gaan kon. Ik begon te zingen: "Jezus neemt de zondaars aan." Meer dan een die uitgegaan was kwam onder het zingen weer in. Ik knielde nogmaals neder met de gemeente en had ernstiglijk tot den Heere om toch nieuwe tongen en harten tot ons toe te doen in onze bedrukte omstandigheden. En de Heere hoorde; meer

dan een werd door Zijnen Geest, krachtig in de ziel gegrepen ; eenigen vonden toen, anderen later vrede met hunnen God. Zeer verkwikt waren wij, toen wij wederom op Paaschmaandag bij elkander konden komen. In den namiddag moest ik echter vertrekken, en kwam den 8sten thuis.

Een van hen die den Heiland dien Zondag avond vonden is die jongeling uit Natal, die zoo sterk aanhield om door mij als lidmaat aangenomen te worden. Hij bragt mij een boodschap van Ds. A Murray van Pretoria : “ zeg aan den heer Hofmeyr hij heeft u maar zoo aangenomen en laten staan.” Hij is thans gered.

November, 1885.

Bij al die zegeningen moeten wij echter gedurig ondervinden dat wij op aarde zijn. Wij hebben dit jaar hier aan de Zoutpansbergen vele beesten verloren aan die vreeselijke ziekte genaamd “ rooiwater.” Terwijl ik bij de Kerkplaats was, heb ik mijn besten *voor-os* en mijn besten *achter-os* daaraan moeten afgeven, en toen ik thuis kwam, vond ik dat ook mijn bul daaraan dood was. De Heere gaf ons echter een fraaijen regen.

Toen wij thuis kwamen vonden wij dat de Buijsen vertrokken waren, sommigen ja de meesten, zonder mij eens een woord er over te spreken.

Den 12de, Zondag, kon ik door 's Heeren genade, alle diensten waarnemen, en kondigde af huisbezoek ; in de week aanneming, en den volgenden Zondag het Heilig Avondmaal.

Den 19den mogt ik door den Heiligen Doop 9 volwassenen in de gemeente van Christus aannemen, en 2 jongens, die als kinderen door mij gedoopt waren. Hoe lang ben ik al hier !

Den 23sten ging ik naar de Spelonken om de Statie “Rehoboth” te bezoeken. Gij weet, die Statie staat onder leiding van Petrus Buijs. Velen uwer kennen hem, daar hij vroeger in de kolonie was. Sedert mijn laatste bezoek aldaar, is de Statie verplaatst. De grond, waar op die nu is, behoort aan een blanken broeder oud-diaken Thomas Kelly. De Statie heb ik den naam gegeven van Rehoboth. Wat beteekent dit ook ? Petrus werkt er met kennelijken zegen, heeft een net gebouwtje voor de godsdienst, en toont ook smaak in de wijze waarop hij straat, huizen, enz., aangelegd heeft. Zijn preekstoel van ruwen steen is ook heel aardig, en zijn eigen plan. Petrus is ernstig en lief doch ziekelijk en zal hulp moeten hebben. Hij en ook Koenraad waren eerst met de andere Buijsen, doch de Heere heeft hem de oogen geopend, zoo dat hij openlijk kan zeggen, dat hij met hen niets meer te doen wilde hebben in deze zaak. Te Rehoboth, had ik den 25sten kerkinwijding en aanneming, den 26sten doop van

volwassenen en kinderen, en 't Heilig Avondmaal en den 27sten huwelijks-inzegening. Den 28sten ging ik van daar en kwam den 29sten thuis.

't Ging dit jaar met mijne gezondheid regt goed. Mijne echtgenoot en kinderen klaagden een weinig over ongesteldheid, maar, dit uitgenomen, ging het ons goed, ik weet ook geen geval van koorts op de Statie. Ja, 't is ook zoo als een geloovige eens zeide: De Heere slaat niet met beide handen te gelijk; Hij weet hoe hier alles treurt over het gedrag der Buijsen; en zoo geeft Hij ons, weer aan de andere zijde verademing.

Den 10den Mei had ik weer kinderdoop. Den 14den gedachten wij aan de Hemelvaart des Heilands, en hadden van toen af iederen dag biduur tot Pinksteren. Ik kan echter niet zeggen dat wij eenen merkbaaren zegen ontvangen hebben, inzonderheid meer ernst bij sommige geloovigen.

Den 15den kregen wij tijding van "den pak-os" die in 1883, met wijlen Gabriel Buijs en de andere gezanten naar het *Banyai* land gegaan was. Gij weet dat die pak-os op weg weggelopen is, welligt wegens schrik voor leeuwen. Wij dachten niet anders dan dat de leeuwen zich er aan vergast hadden. Nu hooren wij dat die os, in een oorlog in de bergen achter ons, buitgenomen is. Wij hebben getracht dien os weer in handen te krijgen, doch tot nog toe is het ons niet gelukt. Hoe die os, daar in de woestijnen weggeraakt, hier in de bergen is aangeland, weten wij niet; doch dit is zeker, dat die os onze hoop weer doet herleven, en ons vertelt dat die weg naar de Banyai en de Zending onder hen niet zoo dood is, als wij meenden. Moge deze eenvoudige gebeurtenis ook uwe hoop doen herleven. "Veracht den dag der kleine dingen niet."

December, 1885.

In Januarij 11. op onze eerste Algemeene Vergadering, besloten wij liever in Junij bijeen te komen dan in Januarij, en dat onze volgende Vergadering zou gehouden worden te Bethesda, in de maand Junij, dezes jaars, op den 1sten Junij en volgende dagen.

Wij, van "Goedgedacht," gingen den 29sten Mei van huis en kwamen den volgenden dag te Bethesda. De afgevaardigden waren den 30sten 's avonds allen bijeen. Wij hadden 1, van "Goedgedacht" eenen Zendeling, Evangelist en afgevaardigde (Ouderling); 2, van Bethesda eenen Evangelist en afgevaardigde; 3, van Marabastad, eenen Evangelist en afgevaardigde; 4, van Kehoboth in den Spelonken, eenen Evangelist en afgevaardigde; 5, van Berea, eenen Evangelist en afgevaardigde; 6, van Matha en Eland, eenen Evangelist en afgevaardigde; 7, van Nkwana (nu pas opgericht) eenen Evangelist.

Den 31sten had ik gelegenheid een paar door den Heiligen Doop in de gemeente van Christus op te nemen; ook eenige

kinderen werden gedoopt. In den namiddag vierden wij het Heilige Avondmaal.

Den 1sten Juni werd onze Vergadering geopend. Het is onmogelijk te vertellen, alles wat er besproken werd. De wetten in de vorige vergadering gemaakt, werden weer in herziening gebracht; maar in plaats van verzwakt, werden zij bekrachtigd.

Het was aangenaam te zien hoe de Evangelisten en de afgevaardigde Ouderlingen, zelve uit de heidenen de strengste bepalingen maakten, en met kracht er over spraken b.v. over eels gevallen Evangelisten en ook over bier-drinkerij; zelfs de door velen toegestane thobo of bierpap, werd geheel afgekeurd. Een der Evangelisten had eene preek, tijdens de zitting over den bezetene te Gadara, hoe hij gebonden werd tot beveiliging van zichzelf en anderen. Hij paste dat toe op de wetten waardoor ook wij moeten gebonden worden, ter beveiliging van onszelven en anderen.

Er werd gesproken over 't leven der voorstanders en der geloovigen: over het werk dat er gedaan wordt op de Staties en door de Staties ook over den staat van school en gebouwen, ja zelfs over hetgeen bij de openbare godsdienstoefeningen aanstoot en ergenis kan verwekken. Met nadruk werd gewezen op de noodzakelijkheid en nuttigheid der vrouwen-biduren omdat de moeders in groote mate, de draagsters en bewaarsters waren van 't opkomend geslacht. Nog werd ten slotte een herderlijke brief geschreven uit naam der Vergadering aan alle gemeenten en besloten, dat de volgende Algemeene Vergadering bijeenkomen zal, zoo de Heer wil, in Junij 1886, te Wildebeestfontein, in de gemeente Marabastad.

Wij waren bijeen tot den 4den Junij, hadden iederen avond biduur, en gingen na een woord van afscheid gehoord en gesproken te hebben, regt verkwikt uiteen.

Ik had kerk besteld bij Broeder Ouderling B. Vorster, op den 7den Juni. Ik wenschte tegelijkertijd ook te vernemen of er eenige toenadering gekomen was tusschen de twee blanke gemeenten in het Zoutpansbergsche. Van onzen kant hadden wij eene deputatie van drie leden gekozen, en aan Ds. Biccard kennis gegeven, dat hij, met zijnen Kerkeraad, des verkiezende genoemde deputatie kon aanschrijven, ontmoeten en spreken over de gewenschte ineensmelting der Nederduitsch Hervormde en Nederduitsch Gereformeerde Gemeenten in het Zoutpansbergsche. Ik had geen kerk besteld, zoo als gewoonlijk, omdat ik die Vereeniging niets in den weg wilde leggen; maar toen ik nu vernam, dat men bijeen was, en dat door toedoen van Ds. Biccard, de Nederduitsch Hervormde Kerkeraad niets wilde toegeven, besloot ik om de gemeente niet om den wil van anderen hongrig te laten maar bestelde kerk tegen October aanst.

Januarij, 1886.

Diegenen uit onze gemeente, die bij de kerk-gelegenheid, waarvan ik in mijn laatste sprak, tegenwoordig zijn geweest, waren zeer verheugd, omdat zij al gevreesd hadden dat wij niet weer bij elkander zouden komen.

Ik had op de plaats van Broeder Vorster ook weer huisbezoek.

Bijzonder zeer werd mijne ziel verkwikt, toen ik den 6den, 's nachts, kort voor twee uren gewekt werd door een zingen. Ik wist eerst niet of dat uit den hemel of van de aarde kwam. Daarna zag ik, het was jonge Broeder B. Vorster, landdrost klerk te Marabastad, die met zijn paardewagen naar de kerk kwam. Hij had nog anderen bij zich, die in April met paschen den Heiland gevonden hadden zoo als de jonge Broeder Louis Adendorff van Natal (eigenlijk van Graaff-Reinet) en Pieter Maré, die een tijd lang te Wellington is geweest, broeder van Eerw. Maré.—O hoe zalig was het, hen daar in dien stillen nacht te hooren zingen: “Ik ben verlost door U, mijn Heiland, enz.” Aangenaam was het ook te vernemen hoe die jonge broeders ook voor den Heiland begonnen te werken en te lijden.

Wij hebben daar zalige oogenblikken met elkander doorgebracht. Doch op Maandag moesten wij weer uiteen.

Ik hoor dat een der broeders kort na zijne thuiskomen een groot verlies gehad heeft, daar al zijne koornmijten zijn afgebrand; doch de Heere gaf hem genade dit Christelijk te dragen.

Den 10den was ik weer thuis. Daar mijne echtgenoot niet heel sterk was, besloten wij weer een tijdje in het veld door te brengen. Den 16den gingen wij naar het veld, een uur te paard van de Statie. Van ons naar de Statie gaat men te voet. 't Is altijd voor mij goed zoo een tijdje in het veld door te brengen. Den 24sten hadden wij onze jonge broeders van Marabastad weer bij ons. Zij gingen juist op eene jagt uit. Daar het juist Maandag was hadden wij dien avond biduur. Wij kregen nog verschillende bezoeken van vrienden, die bij de pa* (Zoutpan) gingen werken.

Daar er hier in het Zoutpansbergsche niet veel te verdienen is voor de gekleurden, gingen de meesten van onze Statie ook om de blanken te helpen, om zoo zout en wat meer te verdienen is, te krijgen. Ook van de Statie “Bethesda,” Malitsieland, gingen er verscheidenen naar de Zoutpan.

De Buijsen, die vroeger wegens hunne verkleefdheid aan Gods Woord, den Zending en de Blanken, enkele burgerlijke voorregten genoten, even als blanken, zoo als b.v. ammunitie en aandeelen in de Zoutpan moesten al die voorregten van jaar wegens hun verlaten van de Statie, derven. Zij gedragen zich ook zeer aanstootelijk. Andries en die bij hem zijn, tot zelfs

Michael, mijn wagenrijver, die mij vertelt dat hij niet met hen één is, zijn op eene groote olifantjagt, zonder mij eens te groeten. Zij worden meer en meer schuw voor de blanken, want die herinneren hen geduriglijk aan hun schandelijk gedrag, door den Zendeling, ja hun geestelijken Vader te verlaten, die ter wille van hen hier is gekomen, en hier blijft bij hen, alhoewel zijn eigen geslacht hem zoo gaarne hebben wil om onder hen te arbeiden.

O die geestelijke hoogmoed hoe ver kan die iemand niet laten vallen !—De Heere beware ons allen er voor.

Februarij, 1886.

Toen wij van de Statie naar het veld gingen, lieten wij de weduwe van wijlen Gabriel Buijs, den Banyai Evangelist, zeer krank achter. Zij had zich den dood van haren man te zeer aangetrokken, en sprak, van dat hare krankheid haar zichtbaar aantastte, meer dan eens van haar sterven; als eenige bekommernis hare drie hulpeloze weezen meldende, zij heten Dores, Jan en Gabriel. Ik noem hunne namen, vertrouwende dat gij aan hen in uwe gebeden zult gedachtig zijn. Den 18den Julij nam de Heere haar weg en wij gelooven dat zij bij haren echtgenoot is “boven in ’t beloofde land.”

Den 29sten Julij ging ik een bezoek afleggen bij de Zoutpan. Ik bleef er twee Zondagen, en vierde ook het Heilig Avondmaal met de blanken. Er was zeer veel ernst en aandacht, en menig gemoed was zeer bewogen. De Zoutpansbergen, vooral daar bij de Zoutpan, geven aanduidigen dat hier vuurspuwingen, welligt, eeuwen geleden, plaats hebben gehad. Verscheidene scheuren, openingen en gaten, en een vreeselijk gedreun in een gedeelte van den berg, bij het waaijen van den wind, doen denken aan uitgebrande kraters van vuurspuwende bergen. Eenige jaren geleden, ben ik met eenige vrienden, het “grootste gat” gaan bezoeken. De opening is zoo ruim, dat men er met een zweep in klappen kan; doch een weinig dieper in, wordt die naauw, zoodat geen man er in kan. Een jongeling kroop eens er in, doch toen men hem niet meer hoorde of zag, werd men ongerust en riep hem terug. Van jaar hoorde ik, dat er een andere opening is, omtrent twintig treden links weg van het groote gat, doch die opening was door menschenhanden weer toegestopt, men kon er nog een kaffermandje in zien. ’t Spreekt van zelf, dat ik brandde van verlangen, om iets meer er van te weten. Wegens mijn been, kon it zelf niet gaan, doch ik gaf zes kaarsen, en zond een paar van onze bedienden mede. Een gezelschap dan, ging er heen op den 10den Augustus; men ruimde de opening op,

kon met brandende kaarsen een eindweegs in gaan, en zien dat *het er* binnen zeer hol is, doch moest terugkeeren, daar er eene groote slang in was. Men is echter van plan weer te gaan.

Ik heb van meer dan een gehoord dat er te Blaauwberg ten westen van hier, eene opening in de bergen is, waar geduriglijk rook uitkomt.

Er zijn van jaar verschillende der burgers uit op de olifantenjagt. Er zijn, hoor ik, drie kleine olifanten gevangen. Een er van werd echter nadat het gevangen was, door een leeuw gedood.

Den 23sten Augustus hadden wij het genoegen den Broeder Barend Vorster, Landdrostklerk bij ons in het veld te hebben. Hij vond dat de veldlucht ons, vooral mijne echtgenooten en kinderen veel goed gedaan heeft. In den namiddag hield hij voor ons godsdienst uit 1 Cor. 9, over des loopbaan de Christens

1. Waarheen ;
2. Hoe te bewandelen ;
3. Wanneer te beginnen ?

Hoe aangenaam toch eenen Civielen Ambtenaar te hebben, die Gods Woord verklaren kan ; zoo was het mij ook, toen ik eens met onzen President Paul Kruger, op een Zondag, kerk mogt houden. Ik 's morgen en 's namiddag en hij 's avonds.

't Is hier van jaar regt koud, doch droog en ons vee ziet er maar zwak uit. Zoo gaat het ook in het geestelijke ; men zou koude kunnen te boven komen, zoo de ziel genoeg weide heeft, doch waar de ziel honger lijdt, daar is er niets dan achteruitgang.

April, 1886.

Daar ik uit de kouranten zag, dat Professor Hofmeijr op weg was hierheen, en tegen het einde van September te Marabastad zou kunnen zijn, maakte ik mij klaar om hem daar te ontmoeten, te meer daar ik reeds bekend had gesteld, dat ik den 27sten September op de Statie, nabij Marabastad (D.V.) zou zijn. Daar ik echter ook bepaald had te Berea te zijn op den 1sten October (D.V.) moest ik eene verandering maken en besloot eerst naar Berea te gaan en daar den 24sten September godsdienstoefeningen te hebben.

Ik ging dan den 21sten 's morgens vroeg van huis, sliep den 22sten op de Kerkplaats, en kwam den 23sten te Berea. Daar had ik het weer druk, met godsdiensten, huwelijks bevestiging, doopen en bediening van het Heilig Avondmaal. Den 25sten ging ik van daar. Op weg gaf eene vrouw mij twee mooie papagaaitjes, groen van kleur. Ik heb hen naar huis gebragt en aan mijne dochttertje Engela gegeven, die tracht hen te leeren praten.

Den 26sten kwam ik te Wildebeestfontein, de Statie nabij Marabastad, waar Zacharia werkt. Ook daar heb ik het gewone

werk gehad, en heb daar zoo wel als te Berea zeer veel van de hulp en nabijheid des Heeren gesmaakt.

Bij laatstgenoemde Statie moest ik kerkelijke censuur op een der gemeenteleden toepassen wegens twist maken; hij heeft zich echter zeer verootmoedigd; dat mij groote hoop voor hem gaf.

Den 28sten ging ik naar Marabastad. Ik had hier veel te doen, te schrijven, huisbezoek te doen, enz., enz. Ik kan mij niet herinneren dat ik, in twee andere dagen met zooveel gesproken heb over hunnen zielen, en ook gebeden, als in die twee dagen den 28sten en 29sten October. Aan den avond van den 29sten kwamen die regels mij met dankbaarheid te binnen:

“ Alweer een zalig dagwerk
Voor Jezus afgedaan.”

Maar tegelijkertijd kwamen ook die regels mij op den Heiland wijzen:

“ In mijn eigen werk en waarde,
Is geen troost voor mijn gemoed.”

Het is ons niet noodig in onze daden troost te zoeken, want er is in den Heiland, waar wij door Zijnen Geest bij Hem zijn, meer troost dan wij kunnen verbruiken.

Te Marabastad ontmoette ik weer die jonge broeders en zusters, die sedert onze kerkgelegenheid in April den Heiland gevonden hebben. Hoe aangenaam die “versche troepen” te zien aankomen.

Een bittere druppel, die ik te Marabastad moest drinken was, één brief van Professor Hofmeyr, waarin hij mij schreef dat hij niet naar Zoutpansberg zou kunnen komen. Voor een oogenblik gevoelde ik mij regt “verkeerd,” doch wij zijn al die teleurstellingen zoo gewoon, en hebben ook al geleerd, om bij blijde vooruitzichten een half geloof te gebruiken, en verder bij den Heiland 't ontbrekende te zoeken, zoodat ik spoedig over mijne ontevredenheid heen was.

Ik had nog veel te doen, en de gemeenten (blanken) te bezoeken, daar dit de laatste maal kan zijn, dat mij dit toegestaan zal worden, zoodat ik eerst den 2den October op de Kerkplaats kwam.

Den 4den had ik er kerk. Nog nooit heb ik de gemeente meer ernstig gezien. Gedurende de week had een der broeders ouderlingen catechisatie, daar ik het druk had met huisbezoeken en ook moest ik een woonhuis voor broeder oud diaken P. Hugo inwijden.

Mei, 1886.

Alhoewel ik zelf geene catechisatie onder de blanken kon houden, hadden wij er toch iederen avond ons biduur, en werd er tot laat in den nacht gezongen. Den 9den was er aanneming, den 10den

voorbereiding voor het Heilig Avondmaal en voorstelling van vier jonge ledematen. Den 11den vierden wij het Heilig Avondmaal. Veel werd er nog gedacht aan en gesproken van Ds. Muller en zijn bezoek, vooral over zijne laatste rede, naar aanleiding van het aangrijpend woord: "Hoe zullen wij ontvlieden indien wij op zoo groote Zaligheid geen acht geven?"

Den 12den ging ik van de Kerkplaats, en na nog op verscheidene plaatsen aangeweest te zijn, kwam ik den 15den veilig thuis.

Het was echter regt treurig wegens de groote droogte. Wij hebben dan goed gevonden, bij elkander te komen tot het gebed. Wij deden zulks geregeld, elken dag hadden wij biduur om regen. Meer dan *drie lange weken*. Welke gebeden, welke schulderkentenissen, welke zelfverfoeiingen, welke tranen en zuchten, welke aanvallen van den booze! Doch Hij, die onze Sterkte is ten dage der benaauwdheid, gaf ons genade te volharderen, en uiteindelijk kregen wij regen, dierbare, verkwikkende regens; druppelen, die niet alleen op onze akkers maar ook op onze harten vielen. Ja, zulke regens, dat zelfs een blinde, onbekeerde Heidensche Kaffer, toen de regen wat lang aanhield, tot een der onzen zeide: "Gij moet uwen Heere vragen om den regen te laten ophouden, want dit is uw regen, die van uw God komt."

Den 11den November moest ik weer van huis om het werk van den Evangelist Petrus Buijs te zien en ook de Heilige Sakramenten aldaar te bedienen. Het gaat nog zeer goed. De Heere zegent 't werk van Petrus en geduriglijk worden er zielen tot bekeering gebracht. Ook verstaat Petrus om eene Statie te bestieren en te leiden, zoodat het daar bij hem regt aangenaam en Christelijk is. Den 16den ging ik van daar naar de Kerkplaats te Rhenosterpoort, daar ik een brief van Ds. Neethling, Consulent der blanke Ned. Ger. Gemeente ontvangen had, waarin hij mij verzocht hem tegen den 21sten November op gemelde Kerkplaats te ontmoeten, ten einde hem behulpzaam te zijn bij de ineensmelting der Ned. Herv. en Ned. Ger. Gemeente te Zoutpansberg. Mijn wagen zond ik den 16den naar huis, ten einde mijne echtgenooten en twee kinderen af te halen en bij de Kerkplaats te Rhenosterpoort te brengen, daar wij ook hoopten de echtgenooten van Ds. Neethling en vooral onze zuster, Miss Hennie Neethling van Stellenbosch daar te ontmoeten.

Den 21sten kwam Ds. Neethling er aan. Dien dag nog hadden de gemeenteleden eene Vergadering met den Consulent, waarin besloten werd: Vereeniging van ganscher harte, doch zonder Ds. Biccard den Predikant der Ned. Herv. Gemeente.

Den 22sten vierden wij er het Heilig Avondmaal. Den 23sten gingen wij van de Kerkplaats en kwamen den 24sten 's morgens te Marabastad, waar de kerkeraden elkander zouden ontmoeten.

Nu, de ineensmelting ging door, doch de leden uit de Ned. Ger. Kerk gaven kennis dat zij hunne Kerkelijke voorregten, *ergens elders*, en niet bij Ds. Biccard zouden gebruiken.

Den 25sten gingen wij uiteen, ik en de mijnen terug naar huis en Ds. Neethling en de zijnen naar Pretoria, medenemende, ons eenig dochtertje, onze geliefde Engela, om haar te Stellenbosch bij het Bloemhof Seminarie te laten bezorgen.

HOOFDSTUK XX.

DINGAANSDAG TE DOORKRAAL.—NIEUWJAARSDAG OP DE STATIE.
 —DE BUIJSEN.—MAKHUEBI.—BEZOEK VAN DS. GONIN.—NAAR
 PRETORIA.—WERK VAN EERW. MARÉ.—EEN ONGELUK.—
 VERGADERING VAN AFGEVAARDIGDEN DER ZENDING
 GEMEENTEN.—VOORUITZIGTEN VAN DE ZENDING —BEZOEK
 VAN PRESIDENT KRUGER.—DS. HELM WORDT ZENDELING.

Goedgedacht, Zoutpansbergen, Juni, 1886.

Wij gingen dan zoo met ons eenig overgebleven zoontje Christoffel, dertien jaren oud. Ons hart was niet ongevoelig: wij hadden twee zoons in den hemel, twee te Stellenbosch, een dochtertje op weg daarheen, en eenen zoon bij ons. Doch wij hadden ook den Heere Jezus bij ons, en wij hadden het menigmaal onervonden, dat hij de plaats vervullen kan, die ledig gelaten wordt, door vader, moeder, maag, vriend of kind; ja, *Hij* is volkomen *genoeg* onder alle omstandigheden.

Den 26sten hadden wij eene sterken regen op weg, digt bij de Kerkplaats. Den 29sten gingen wij van daar en kwamen in den avond onder eenen *siortregen*, op de plaats van ouden broeder Vorster aan. Hij echter was niet thuis, zijnde een der afgevaardigden naar de Algemeene Kerkvergadering te Pretoria, doch zijne kinderen ontvingen ons allervriendelijkst. Den 28sten gingen wij naar Bethesda; hadden er den 29sten doop en Avondmaal en gingen van daar den 30sten en kwamen den 1sten December thuis. Wij vonden het daar weer droog.

Den avond van onze thuiskomst hadden wij ons maandelijksch biduur voor kerkeraadsleden.

Den 5den kregen wij wederom eenen fraaijen regen, die aanhield tot den 8sten. Den 9den ging ik weer met mijne vrouw en zoon, om den 16den December, zijnde Dingaansdag te Doornkraal, volgens jaarlijksch gebruik door te brengen. Den 11den kwamen wij op de Kerkplaats. Daar ik niet tegen de kerkvereeniging wilde werken, had ik godsdienst op den Sabbatdag in het huis van den ouden Broeder Du Preez.

Den 14den gingen wij met nog eenige vrienden van daar; sliepen op eene plaats op geenen grooten afstand; en kwamen den volgenden dag tamelijk vroeg te Doornkraal, waar het feest zou gevierd worden. Er waren niet vele menschen, daar

verscheidenen naar Pretoria waren, sommigen naar de Algemeene Kerkvergadering, en anderen om de voordeelen van hunne wintersjagt te verhandelen. In den avond wees ik er op hoe zulke feesten geschikt waren om onze kinderen geduriglijk op den Heere te laten zien als de toevlugt en den Uitredder der vaderen. Volgens het programma was het godsdienstig deel van het feest aan mij overgelaten. Den volgenden ochtend, vroeg voor zonop begaven wij ons naar eene daartoe bereide plek, en op een wagen begonnen wij met gezang en lezen van Gods Woord en gebed. Het was alsof deze korte verrigting den toon en de kleur gaf aan al wat er op dien dag verrigt werd.

Te omtrent half tien kwamen wij, gelijk in den morgen, op kanonschor, weer bijeen. Nadat ik de verrigting geopend had door gebed, gezang, 't lezen van Gods Woord en een paar voorbereidende aanmerkingen, werden aan de broeders, die zulks verlangden, gelegenheid gegeven ons te vertellen wat zij van 's Heeren uitreddende genade wisten.

Eerst sprak onze waardige Oude Vader Du Preez, die in den moord te Blaauwkrans door Dingaan, bij zijne terugkomst van eene jagt zijne vrouw en zeven kinderen wreedelijk geslagt gevonden had. Hij was echter ook den 1sten December 1838 te Bloedrivier, toen de Heere op zoo eene schitterende wijze aan de 405 burgers onder Andries Pretorius, de overwinning gaf over dien trotschen en wreeden Zoelo Koning, met zijne duizenden.

Julij, 1886.

Wij zijn nog op 't feest te Doornkraal. Verscheidene andere sprekers volgden. Sommigen vertelden ons van den "trek" uit de Kolonie. Ook over de wonderbare nitreddingen en bewaringen hier te Zoutpansberg ondervonden, werd gesproken. Ten slotte sprak ik eene rede uit naar aanleiding van Ps. 107 vs. 1, 2 wijzende (1) op de wederpartijders; (2) op de bevrijden; (3) op den Bevrijder; (4) op de bevrijding; (5) op het zeggen er van, den Heere tot lof. Deze godsdienstige verrigting hield aan tot na den middag. In den namiddag had de waarnemende Kommandant, Jan du Preez, eene wapenschouwing, en in den avond hadden wij weer godsdienstoefening.

Tegen zonondergang kwam er een stormwind met regen aanzetten, zoo geweldig dat eene tent verscheurd werd. Ook werd het bovenzeil van mijnen wagen en ook dat van den wagen van Rooi Barend Vorster geheel onbruikbaar gemaakt door den wind.

Den 17den ging ik terug naar de Kerkplaats. Ik moest nu zien een ander bovenzeil te krijgen. Ik kocht zeil, en eenige zusters maakten dat toen voor ons gereed.

Den 20sten had ik weer kerk in het woonhuis van ouden Broeder Da l'reez. Er was eene mooie opkomst, ook van sommigen, die ik daar niet verwacht heb.

Den volgenden dag kon ik nog niet weg. Het wagenzeil was nog niet klaar, en ook was er eene vendutie van vee in de buurt, alwaar ik eenige osjes voor Petrus Buijs, den Evangelist, in de Spelonken, wilde zien te koopen. Ik kocht daar dan ook, tamelijk goedkoop, vier tweejarige osjes.

Den 22sten December ging ik van daar en kwam den 24sten tamelijk vroeg thuis.

Kort na mijne thuiskomst begon het te regenen, en het hield aan sterker en zwakker, tot den 29sten.

Den 25sten hadden wij de gewone Kerstfeest-dienst, uitgenomen het Heilig Avondmaal.

Wij vonden onze druiven zoo te zeggen, rijp, doch een gedeelte van den wijngaard, is bijna geheel vernield door den roest. Ik denk dat ik zelf de oorzaak er van ben, daar ik om den wijngaard eene heining heb laten planten en nu schijnt 't mij, of hij min wind krijgt.

Den 1sten Januarij, 1886, begonnen wij het jaar met godsdienst-oefening en biduur. Koenraad Buijs, onze Evangelist, had met een gedeelte der kinderen, en eenige vrouwen, den nacht zingende doorgebracht, voor onze woning. Er was op dien dag ook een maaltijd in den namiddag, waaraan, zoo te zeggen, allen op die Statie, en ook nog eenigen uit de bergen, deel namen. Verscheidenen, waaronder ik ook, hadden bijgedragen om dien maaltijd te bereiden en te geven.

Den 2den bragt Broeder Barend Vorster en zijne echtgenooten ons een bezoek per spider, en bleven er tot den 4den. Zij vertelden ons het een en ander omtrent de Algemeene Kerkvergadering te Pretoria, de vorige maand gehouden, en ook van den welstand van ons dochtertje Engela.

Ik gevoelde mij gedurende die twee dagen, den 2den en 3den, niet regt wel, doch kon echter mijn werk verrigten.

Augustus, 1886.

Gedurende de eerste week hadden wij ook alle dagen biduur, doch ik kan van geen bijzonderen zegen spreken. Ik kan echter niet verzwijgen van dien grooten zegen, dat uitgenomen Andries Buis en zijn oude Vader, alle de andere Buijsen, die van hier vertrokken waren, bij mij zijn geweest, mij om vergiffenis hebben gevraagd en beleden, dat zij zelve niet wisten, waarom zij mij hadden verlaten, daar zij toch hoegenaamd niets tegen mij hadden. Ik heb hen echter op het kwaad gewezen, dat zij in de oogen des Heeren gedaan hebben.

Ds. Muller van George zal zeer verblijd zijn dit te vernemen. Hij had zoo ernstig en lief met Andries en Simon gesproken, en Simon heeft zich misschien het meest vernederd.

Geliefde Kinderen! 1885 is voorbij! ik wensch hem niet terng. 't Was een jaar van bitter zielelijden en lichaams zwakheid. 't Was een jaar, waarin ik diep vernederd werd van bijna alle zijden. De beker was bitter, doch hij was heilzaam, vooral voor mijn zieleleven. Ik heb al lang gevreesd voor eene vernedering. Onze naam was te groot; mijn naam, de naam der Statie Goedgedacht in verband met opwekkingen, bekeeringen, enz.—De Heere heeft ons klein gemaakt, doch Hij heeft meer dan een onzer laten ondervinden dat: “Genade haar stroomen laat vloeijen in het dal van ootmoed.”

Den 9den Januarij begon 't weer regt mooi te regenen, en het regende zoo bij tusschenpoezen tot den nacht tusschen den 11den en 12den.

Het schijnt of er dit jaar weer volop spijsze zal zijn. Ik hoor dat in de Spelonken, en op verscheidene plaatsen, waar er voor een paar maanden hongersnood was, de tuinen prachtig zijn en veel beloven.

Een Zendeling heeft dikwijls meer gelegenheid om de hand des Heeren in kleine dingen te zien dan vele anderen. Ik zie in mijn aantekening-boek dat er staat: “*Makhueri belijdt den Heiland.*” Deze Makhueri is een jonge bergkaffer, nog al van Konings bloede, was gedurende eenige jaren werkzaam aan de Diamantvelden en maakte daar zoo een (Kaffer) fortuintje. Hierdoor werd de jaloezie der zijnen gaande gemaakt, en hij, wetende dat het uiteindelijk hem 't leven kosten zou, verlaat de zijnen en ‘komt naar Gods woord’ en wordt door Gods Geest tot de kennis en belijdenis van den Heiland gebragt. Het is mij iets zoo gezonds volgens Psalm 50 als de Heere zoo zijne uitverkorenen en gunstgenooten bij elkander brengt. Wij hebben verscheidene gevallen van dien aard gehad, misschien herinnert gij u nog één, die door een krokodil gebeten zijnde, hierheen vlugten moest, uit vrees voor de zijnen, en ook den Heiland leerde kennen.

De maand Maart was ons wederom eene maand van groote zielverkwikking. Den 14den behaagde het den Heere door zijnen Geest eene beroering onder ons te brengen, ten gevolge waarvan meer dan een met versche olie overgoten werd, en meer dan een onverschillige tot overgave aan den Heiland gebragt. Ik sliep zeer weinig in dien nacht, sommigen volstrekt niet. Den volgenden morgen kwamen oude Michæl Buijs en Andries bij mij, hunne schuld belijdende, en vergiffenis vragende. Ik kon mijne tranen niet bedwingen. Al de Buijsen, die afgedwaald waren, zijn tot den Heiland teruggekeerd. Dankt God met ons, en gij afgedwaald kind! keer gij ook weer.

Augustus, 188 i.

Ik heb u verteld van het terugkeeren van Andries Buijs en zijn ouden vader.

Gij kunt wel bedenken dat het eene groote blijdschap was op de Statie, want seder' zij vertrokken, gingen er dagelijks gebeden voor hen op. Andries vraagde of hij weer in zijn werk moest gaan, doch ik antwoordde hem dat dit van de Commissie afhing.

Dienzelfden dag, wachtte ons nog eene andere aangename verrassing. Wij hadden in den avond biduur. Toen ik er heen ging, hoorde ik een wagen aankomen, doch ik bekommerde mij niet daarover. Een zeide: dit is een Zendeling. Toen ik dit hoorde dacht ik: wel, een Zendeling zal wel zelf den weg naar een biduur vinden, als hij eenigzins komen kan. Later vernam ik uit een der gebeden dat het Broeder Gonin van Saulspoort was, die ons een bezoek bragt. Hoe aangenaam was het om elkander wederom te zien. Hij had gehoopt den 14den bij ons door te brengen, doch kwam niet verder dat Bethesda, onze Statie te Malitsieland.

Daar Broeder Gonin van plan was de Zwitsersche Broeders in de Spelonken een bezoek te brengen, en ook ik besloten had te Berea, Avondmaal en Doopsbedieningen te hebben, vóór mijn vertrek naar Pretoria, kwamen wij overeen: hij zou den 18den vertrekken, den 21sten op onze Statie Rehoboth bij Petrus Buijs doorbrengen, den 28sten bij de Zwitsersche Broeders, en dan zou hij daar beginnen om mij te Marabastad in de week te ontmoeten. Ik zou den 22sten van huis gaan. Ik deed zulks, sliep den 23sten te Bethesda, doopte den 24sten een kind en kwam den 25sten, na eenige uren in Zandrivier, die tamelijk vol was, te hebben blijven staan op onze oude Kerkplaats bij de Du Preezs aan. Ik moest daar laten bakken en slagten voor de reis naar Pretoria, bleef daar dus den Zondag over en hield daar godsdienst voor onze groote, heilbegeerige gemeente.

Den 30sten en 31sten hadden wij te Berea, ons gewoon werk: doopen, Heilig Avondmaal, met preeken, enz.

Den 1sten April ging ik van daar. Den 2den 's avonds kwam Broeder Gonin tegen tien uren te Marabastad aan, waar hij mij vond.

Wij maakten toen afspraak om dien Zondag door te brengen, hij op de Statie te Marabastad en ik zou bij de blanken gaan, waar ik hoopte twee achterossen te krijgen, daar ik zag dat de mijnen de reis naar Pretoria welligt niet zouden doen. Ik werd ook geholpen met twee flinke achterossen; de mijnen bleven in hunnen plaats.

Maandag achtermiddag ontmoetten wij elkander weer op de Statie te Marabastad, en pas daarna gingen wij op reis, goed

voorzien van het noodige naar ziel en ligchaam. Wij hadden slechts te gebruiken. Ik ga u geene beschrijving geven van de reis. Het ging ons goed, doch Broeder Gonin moest twee ossen verliezen, wegens ziekte.

Den 16den April kwamen wij te Pretoria aan. Broeder Gonin ging bij Ds. Bosman logeren en ik bij Wel-Ed. heer Jacob Maré. Waarlijk ik had reden den Heere te danken voor het gezelschap op de reis, en voor de ontvangst te Pretoria. Nog meer zult gij eenmaal dankstof hebben zoo de Koning Jezus met u op weg is.

October, 1886.

Ik sprak in mijn laatste omtrent den dood van wijlen Broeder Brink van Mochuli. Toen ik voor 't eerst daarvan hoorde kon ik zulks nauwelijks gelooven. Niet vele dagen, eer dat die tijding ons bereikte spraken Broeder Gonin en ik, over toevallen die wij gehad hebben, en hoe zwak, wij, hoe sterk daarentegen Broeder Brink was. En hij, de sterke, is reeds weg, wij de zieken leven nog. Dit zeg ik, tot narigt voor hen, die meenen dat zij of hunne kinderen te zwak zijn voor het Zendingwerk.

Den 20sten Mei, tegen den avond, verlieten wij Pretoria en kwamen den 22sten te Hartebeestspruit, de statie van Broeder Jan Mare. onder de Vereenigde Kerk in deze Republiek.

Den 23sten moest de Heilige Doop bediend worden, en hij verzocht mij om zulks te doen voor hem. In den namiddag werd ik per kar naar eene plaats in de nabijheid gebracht, alwaar verscheidene blanken zamen gekomen waren, verlangende dat ik hun het woord des levens zou verkondigen. In den avond, hadden wij het Heilig Avondmaal bij Broeder Maré, alwaar er twee tafels bediend werden.

Den 25sten werd ik weer naar bovengenoemde plaats gebracht, waar ik toen tweemaal mogt preken voor eene tamelijk groote schare van heilbegeerigen.

Meer dan een kende mij van vroegeren tijd, toen ik in die nabijheid een Zondag doorbragt, en tot mijne groote bemoediging, mogt ik vernemen dat het brood toen op 't water geworpen, meer dan een tot blijvenden zegen is geweest; een zelfs noemde mij zijn vader.

Den 27sten verliet ik de Statie van Broeder Maré; zij gaven mij eenen slagbok en een jong varken en brood mede voor de reis.

Hij en de gemeente aldaar hebben het, op dit oogenblik bitter. Het is hun aangezegd, dat hij haar binnen kort zal moeten verlaten; daar het vooreerst moeilijk zal gaan wegens de Kerken-Vereeniging om genoegzaam geld te hebben een Zendeling te

salariëren. De gemeente met voorstanders zeggen: “Wij kunnen van hem niet afzien, en waarheen? Wij verlangen naar geen ander genootschap over te gaan.”

Ik hoor nog in mijne gedachten, de zegenwenschen mij achterna gezonden door die gemeente; doch ik was pas drie uren van daar—twee met een voorspan van die gemeente, en een met mijne eigen—of er trof ons een ongeluk zoo als ons nog nooit is over komen. Onze wagen viel om, wij—Christoffel, de drijver en ik—bezeerden ons, doch mijne arme echtgenootte het meest, daar zij haar borstbeen brak, en overal kneuzingen opdeed.

Men vraagt gewoonlijk: hoe kwam het? ik kan niet anders zeggen, dan dat de Heere het zoo wilde, want wij zijn veel gevaarlijker plekken door en voorbijgegaan waar wij aan geen leed dachten. Ik zeide later aan mijne echtgenootte—hoevele jaren, en malen reizen wij nu al, hoevele duizenden driften, sloeten, enz., zijn wij doorgegaan en nog maar eenmaal zoo een ongeluk. Kinderen! gelijk de slang Eva van God aftrok door haar op den verboden boom te wijzen, in plaats van haar opmerkzaam te maken op de vele geoorloofde en gegunde boomen, zoo zoeken Satan en wereld en menigmaal ook vrienden, ons te laten vergeten die duizende weldaden, en ontevreden te maken met de enkele onheilen.

November, 1886.

“Ja in duizend bange stonden, heeft Hij steeds getroost, gered.” Dit ondervonden wij ook daar bij “Vaalwater” op dien 27sten van Mei, 1886. Er waren gelukkig twee trekboeren bij dat water—een was den 25sten onder mijn gehoor geweest en door hen geholpen, kwamen wij zoo ver dat de wagen dien avond laat weer op zijne wielen stond. Mijne echtgenootte had ik naar eene der tenten gebragt, haar met azijn gewasschen, doch zij leed hevige pijnen. Den volgenden dag moesten wij nog sukkelen tot na den middag om den wagen zoo wat te repareren want de bogen waren allen gebroken, en zoo ook verscheidenen der ribben. Een zijkestje was vermorzeld het andere ook gebroken.

Wij konden daar niet blijven; de menschen gingen voort en ook wij moesten verder. Mijne vrouw kon niet liggen, gedurende het rijden, en bij iedere dritt of klipplekje moest zij afklimmen en loopen, eens meer dan een uur aanëen. Zoo, al sukkelende, kwamen wij den 5den Juni op de statie van Marabastad aan; waar wij behalve die gemeente nog vele bekenden zagen, daar zij op een aanschrijven van mij aldaar te zamen waren gekomen om onze derde Algemeene Vergadering daar te hebben.

Mijne echtgenootte kon nu wat rust genieten, wat haar zeer veel goed deed.

Zondag 6den, doopte ik eenige volwassenen en ook kinderen. Maandag begonnen wij met onze werkzaamheden. Er waren zestien afgevaardigden van acht staties of werkplekken. Wat ons het meest bezig hield waren de verslagen uit de verschillende gemeenten. Die verslagen worden opgemaakt ten naasten bij op de wijze zoo als het bij de Kerkvergaderingen bij de blanken toe gaat. Ook werden er eenige vragen behandeld en beantwoord. Ik moet zeggen, dat zulke vergaderingen mij veel waard zijn want daar ik de eenige blanke onder hen ben, spreken zij met meer vrijmoedigheid en openhartigheid en men kan beter zien wat hun hindert, en wat hen helpt.

Den 10den sprak na mij, uit iedere gemeenten één een woord van afscheid, en wij gingen uit elkander. Dien avond sliep ik bij den dierbaren Broeder, den ouderling Grobler; den 11den 's avonds kwam ik op de Kerkplaats, daar had ik, den 13den, kerk voor eene hongerige gemeente. O hoe verheugd waren wij elkander weder te zien. 't Ging nu met mijne vrouw ook beter; wij werden door die dierbare vrienden ook regt getroost en geholpen.

Den 15den gingen wij van daar en kwamen den 17den op de Statie. Schare na schare kwam ons op weg te gemoet. Digt bij de Statie was de stoet een van getrouwde vrouwen. Voor ons huis was het opgepakt vol: dankbaarheid jegens den Heere medelijden met "jufvrouw," enz. Wij dankten den Heer en Vader en zongen te zamen.

Ik kan niet zeggen dat ik stof tot klagen had, maar veel tot dankbaarheid.

Gedurende de week, beginnende den 20sten, werd er huisbezoek gehouden, daar wij den 27sten het Heilig Avondmaal wilden vieren.

December, 1886.

Onze reis naar Pretoria zou ons zeker goed gedaan hebben, ware het niet dat wij dat treurig ongeval op onze terugreis hadden. Mijne echtgenootte klaagde nog geduriglijk, alhoewel zij met het huishouden zich bezig hield, bijna zoo als vroeger. Ik gevoelde mij ook volstrekt niet wel, en daar ik zag dat mijne echtgenootte zich thuis zou vermoeijen, gingen wij voor korten tijd naar het veld, digt bij de Statie rust na rust zoeken.

Waar wij in het veld waren, kregen wij velen der bergkaffers te zien. Ik sprak meer dan eens met hen er over dat zij zoo traag waren, naar de godsdienst te komen. Een Kaffer gaf mij eenen zonderlingen troost; hij zeide: "Mijn heer moet toch niet denken dat wij altijd zoo zullen blijven. Eens zullen al de kinderen het woord van de blanken aannemen tot aan Krokodilrivier. Het komt! Vroeger hadden wij niets van de blanken

en nu hebben wij al kombaarsen, geweren en andere dingen. Eenmaal zullen wij ook het woord hebben." Hij was een heiden, en hij sprak in 't Kaffersch.

Een k: pitein, die van ons houdt doch welligt uit vrees voor *Machato* geen Evangelist bij zich hebben wil, zeide to mij: "Als mijnheer van het woord begint te spreken, dan moet ik stilblijven, ik kan niet verder praten."

Die dingen zeggen dat de wind des Geestes nog maar komen moet om kennis van zonde te brengen. Zij zien reeds den boom, waarheen zij moeten vlugten als het gevaar komt, doch zij zien het gevaar nog niet.

Gij hebt zeker gehoord, en gelezen dat wij van jaar drie Evangelisten naar de Banjai zouden zenden; tot onze teleurstelling is daar tot nog toe niets van gekomen. Zij waren reeds op weg hier op deze Statie, toen een van hen, genaamd Zacharia, mij vertelde dat hij niet gaan kon, daar zijne moeder er tegen was. Hoe treurig! De andere twee konden niet zonder hem gaan, en een derde is nog niet gevonden. Het schijnt of vooral de ouders bang zijn hunne kinderen daarheen te laten gaan na den moord van wijlen Gabriel Buijs.

Wij zijn niet lang in 't veld gebleven. Het deed mijne echtgenoot goed na het ongeluk dat haar overkwam op weg van Pretoria, doch ik had er geene rust, ik gevoelde mij naar huis geroepen.

Ik moet nog zeggen van de Banjai-zending, dat de twee overgeblevenen volstrekt niet van plan zijn om 't werk op te geven.

Ik werd ook van jaar door de blanken, die bij de Zoutpan zijn, afgehaald om daar voor hen te komen kerk honden. Ik vond hen daar zeer verdeeld, en ook moet ik tot mijne droefheid zeggen, dat de ijdelheid, bij name het dansen, weer invloed in het Zoutpansbergsche begint te krijgen. Ik denk het komt meest daar van dat er zoo vele nieuwe intrekkers zijn, die van Gods werk weinig weten.

Doch wat zal ik van die arme Zoutpansbergers spreken, daar er zoo velen zijn, die schijnbaar vroom, in kouranten schrijven en trachten te bewijzen: "Onschuldig dansen is geen zonde." Doch de vraag is: is er in onze dagen een *onschuldig* dansen? Ik zeg: Neen! men zou even zoo goed kunnen zeggen: eene onaansteekelijke pokziekte is niet gevaarlijk. O welke ligte tijden belevén wij!

December, 1886.

Ik ben bij de Zoutpan twee Zondagen gebleven, en hield er iederen dag 's ochtends en 's avonds, een korten Godsdienst, en 's Zondags de gewone vier-diensten, den 2den Zondag nog éénen er

toe. De Heere gaf mij bijzonder lust en kracht. Doch daarna gevoelde ik mij zeer afgemat en dat gevoel is nog niet geheel geweken.

Ik bleef van jaar maar korten tijd in het veld, en had den 10den October weer met de gemeente Avondmaals viering.

Daar ik tijding gekregen had dat eene commissie tegen den 20sten October te Marabastad zou zijn, om de kerkelijke zaken alhier in orde te brengen, besloot ik, hoewel mij zeer uitgeput gevoelende, den 20sten October van huis te gaan, de differente Staties te bezoeken en 't werk dat te verrigten was, aldaar te verrigten. Ik ging dan den 12den van huis, kwam den 13den te Bethesda, had er dien avond nog den Heiligen Doop aan eenige kinderen te bedienen. Den volgenden dag vierden wij het Heilig Avondmaal, gingen dien dag nog van daar en sliepen den nacht bij Broeder Barnd Vorster's plaats. Broeder Vorster, die de kommandant is, was toen juist van huis met zijne manschappen, om den Hoog Ed. Heer Paul Kruger, onzen Staats President, op de lijn tusschen Waterberg en Zoutpansberg te gaan ontmoeten. Den 15den ging ik van daar en kwam op onze oude Kerkplaats op de plaats van den ouden Heer P. du Preez. Ach! hoe treurig was het dat gebouw te zien.

Ik had den eersten Zondag godsdienst in het huis van Broeder du Preez. 's Maandags gingen wij naar den Commissaris, een eindje van daar, om den President te verwelkomen. Er waren er van onze burgers met hunne veldkornetten onder den kommandant; ook waren er honderden Kaffers te paard, met hunne kapiteins, onder den Commissaris.

Aan allen, blank en zwart, werd gelegenheid gegeven om hunne klagen of bezwaren den President bekend te maken, langmoediglijk werden zij aangehoord en beantwoord; kwesties tusschen vechtende Kapiteins werden ook uitgemaakt.

Gedurende de week bragt de President een nacht, privaat, bij ons door, bij den ouden Heer du Preez. Toen ging hij ook de Spelonken bezoeken. Ik was van plan in de week verder te gaan; doch daar de President meende op Zaterdag (23), weer bij ons te zijn, en ik ook verzocht was op de Kerkplaats godsdienst te houden; liet ik mij door sommigen van zijn gevolg, en door de onzen overhalen nog een Zondag daar te blijven.

Tijdens mijn verblijf aldaar ging ik met een paar broeders 't kerk gebouw bezien. Hoe akelig was 't toch. Wij gevoelden ons gedrongen er een kort biduur te houden, met eenige kinderen, die bij ons waren. Wij baden. Zoo een plechtig biduur heb ik misschien nog niet bijgewoond. Wij waren drie mannen, verder kleine kinderen. De Heere werd herinnerd aan Zijne belofte, "waar twee of drie, enz." Hij werd gewezen op de kindertjes, die in dit gebouw, het merkteken van Zijne lammeren hadden ontvangen.

Hij werd herinnerd aan opwekkingen, biduren, godsdiensten, avondmaalsvieringen, bekeeringen, enz, enz. Hij werd gebeden “ Ach geef toch aan uw volk, dit uw gewijd huis terug.” Heeft Hij gehoord ?

Februarij, 1887.

Zondag morgen den 22sten October, hadden wij als gewoonlijk ons biduur. Dien ochtend hadden wij kerk *in het kerkgebouw*. Eenige Broeders—een van hen was in ons biduur (zie mijn vorige) hadden zonder mijn weten 't kerkgebouw in orde gebracht. En nu, wij hoorden onze dierbare klok luiden, gingen naar 't kerkgebouw, en hadden daar eene preek en wel van onzen geachten President over de woorden in Rom. 8 : “ God is het, die regtvaardig maakt. Hij sprak.

1. Over de noodzakelijkheid der regtvaardigmaking.
2. Over de regtvaardigmaking zelve.
3. Over het openbaar worden dat men regtvaardig gemaakt is

Wat mij vooral trof in zijne ernstige rede was de wijze, waarop hij duidelijk maakte, dat de mensch gevallen zijnde, niet weer regtvaardig kon worden, hij moest *regtvaardig gemaakt worden*. Ook verbaasde 't mij dat iemand, die zoo in politieke aangelegenheden leefde, tijd had om zoo vele praktische lessen uit een voorvelen, droog onderwerp te putten.

In den namiddag werd ik gedrongen en gedwongen, mijn dierbaren ouden preekstoel, weder te beklommen. Ik kan u niet zeggen, hoe ik te moede was. Ik sprak over 't woord : “ Vangt gijlieden ons de vossen, de kleine vossen, die de wijngaarden verderven, want onze wijngaarden hebben jonge druifjes.” Vraag toch aan iemand waar dit staat, en onderzoek, lief kind, op uwe knieën wat 't beteekent.

Den 25sten, vroeg, ging ik van daar, en kwam zoo vroeg te Berea, dat ik daar nog den Heiligen Doop, kon bedienen aan volwassenen en kinderen. Den 26sten vierde ik er het Heilig Avondmaal. Den 27sten en 28sten had ik hetzelfde werk te verrigten op de Statie te *Marabastad*.

In den namiddag van den 28sten ging ik naar Marabastad, en vond dat twee der Commissie leden reeds aangekomen waren. Ik ga u geen verslag geven van hunne werkzaamheden, die geschiedenis zullen worden. Ik mag zeggen wij waren voldaan over den afloop van hun werk.

Den 1sten November vertrok ik van daar en ging te Pietersburg—het regte nieuwe dorp—slapen ; den 2den van daar tot bij de Kerkplaats, den 3den van daar, naar de groote Spelonken waar ik weer iets voor den Koning kon doen. Ik had daar den Zondag als gewoonlijk dienst voor vele heilbegeerigen, doch ik was zeer

zwak. Van daar ging ik den 8sten, kwam in de kleine Spelonken bij den Evangelist Petrus Buijs te Rehoboth, daar doopte ik 10 volwassenen en 8 kinderen; had daar den 11den 't Heilig Avondmaal. Na afloop daarvan spanden wij in en kwamen den 12den thuis, geheel onverwacht. Wij vonden hier alles wel en dat de Heere ons fraaije regens gegeven had.

Kort na mijne thuiskomst ging ik de Buijsen bezoeken. Zij zijn nog op hunne staanplaats aan de Screkalala Rivier. Ik kan niet zeggen dat het hun goed gaat. Zelf Andries schijnt nu zeer achteruit gegaan te zijn. De kinderen doen bijna niets, er is geene school noch iets voor hen waar zij zijn; en hier op de Statie zou het niet gaan hen wederom onder de Kaffers te ontvangen. Bidt voor hen. Oude Michael is te slecht van gezigt om te lezen, doch hij schijnt nog het meeste geestelijk leven in zich te hebben.

Wij beleven zware winter tijden in 't geestelijke, doch de "Zangtijd" zal weder komen, "de stem van de tortelduif" zal weer in onze landen gehoord worden. Bidt voor en met; hoopt met ons.

Maart, 1887.

Den 18den December kreeg ik eenen brief van Ds. Biccard, waarin hij mij kennis gaf dat er bij gelegenheid van 't Kersfeest, 't Heilig Avondmaal en de andere bijkomende diensten zouden gehouden worden (D.V.), en dat hij, volgens besluit getroffen tusschen den Eerw. Kerkeraad en de Commissie, waarvan ik in mijnen laatste melding maakte, mij verzocht er bij tegenwoordig en hem behulpzaam te zijn.

Ds. Biccard is thans leeraar der Nederduitsche Hervormde of Greeformeerde Gemeente te Zoutpansberg. De oude Nederduitsche Geformeerde partij is ook tot de Vereeniging toegetreden, doch wil met hem, persoonlijk zoo weinig mogelijk te doen hebben.

Doch gij hebt hier maar weinig aan. Genoeg, ik ging, was hem behulpzaam, en bleef op ernstig verzoek van velen onzer oude gemeente nog op de Kerkplaats tot den 3den Januari en mogt nog geduriglijk, wonderbaarlijk door den Heere geholpen, het Evangelie tot hen brengen.

Wat waren zij zalige dagen! men kon veel leeds vergeten en ook helpen dragen, in elkanders gemeenschap.

Wat echter die dagen voor mij zoo zegenvol maakte, was eenige brieven ontvangen, b.v. een van Ds. S. P. Helm, waarin hij mij vertelde dat hij zich aan de Zending gewijd had, en zoo God wil, mij zou komen helpen. Hij is een zoon van eenen ouden, overledenen Vriend en Broeder in den Heere. Een ander

brief van Di. A. Murray en G. Marais, maakte het mij duidelijk, dat die dag was aangebroken waarnaar ik reeds zoo lang had gewacht, waarom ik reeds zoo dikwijls had gebeden, dat de Heere onze kerk zou wakker schudden tot het gevoel van hare verantwoordelijkheid tegenover de verlorene Heidenen. Het eerste dat zich van mij meester maakte was een gevoel van weemoedigheid. Ik dacht, “ach was die blijde tijding tien jaren vroeger hier aangekomen, dan zou er voor onze Kerk een ruim arbeidsveld zijn geweest in 't Zoutpansbergsche; nu, alhoewel ik er eerst tegen was, zullen velen onzer zonen moeten doordringen tot het hart van Afrika. Doch ook hier regeert de Koning!

Wij hebben vier kinderen op aarde. Wij hebben ze den Heere gewijd, en o! zoo de Heere ze wilde gebruiken onder die verlorene millioenen in 't hart van Afrika, of waar ook! Al zou ik die drie, die in de Kolonie zijn, nooit weer op aarde zien, de eer en blijdschap zou genoeg zijn!

En gij, mijn kind, die dit leest, bid den Heere des oogstes, dat Hij door Zijnen Geest het leven, dat tijdens de Sijnodale zitting zoo heerlijk openbaar werd, als een zuurdeesem moge laten doorwerken door de gemeenten, en ook door uw eigen hart, opdat gij moogt verstaan, waar uwe plaats zij, in deze beweging, want geloof mij, ik zeg het in allen ernst, ook gij die dit leest hebt iets met de Zending te doen, ook gij zijt een schuldenaar in deze.

Maart, 1887.

Den 3den Januarij vertrok' ik van de Kerkplaats, en kwam dien avond op de terugreis bij Broeder Barend Voster.

Den 4den ging ik naar Bethesda, doopte daar dien dag vier volwassenen, en den volgenden dag twee kleine kinderen.

Den 5den sliepen wij in 't veld, en wij kregen zoo een regen dat er geene kans was eten te bereiden, of zelf 's avonds biduur te hebben.

Den 6den kwamen wij thuis. 't Was overal nat, paden verspoeld, veld en tuin doorweekt, doch alles was heerlijk groen. O mogen deze overvloedige regenbuijen, die bijna iederen dag hier vallen, voorloopsters zijn van dien beteren regen des Geestes, dien wij zoo noodig hebben. Verwachten en smeeken wij daarom, vooral in de week des gebeds!

Dien avond kon ik niet naar het biduur gaan, doch den 7den, 8sten en 9den was het mij werkelijk, en zoo als nooit te voren, als of ik op duizende gebeden gedragen werd.

Gedurende de week werd er huisbezoek gehouden, als voorbereiding voor het Heilig Avondmaal dat wij den 16den zouden

vieren, zoo de Heere wilde. Wij hadden ook een paar treurige gevallen van wangedrag onder gemeenteleden, vooral wegens bierdrinkerij.

Het was altijd mij een roem dat men op deze Statie aan geen bierdrinken deed, doch gedurende de laatste jaren, gaat het daarmede geheel anders. Eerst in 't verborgene en nu meer en meer in 't openbaar wordt gedronken. 't Spijt mij het te zeggen, doch ik zoek de schuld bij andere Staties. 't Is mij al geantwoord: Waarom drinken zij op andere Staties? Het is eene pijnlijke zaak. Ik vrees dat met al die goudvelden, als er hier kantienen komen, en komen zullen zij—de Kaffers hun bier zullen wegwerpen en brandewijn zullen liefkrijgen. Enkele Kapiteins, die geleerd hebben brandewijn te drinken, willen nu geen bier. Ik vrees voor de toekomst der arme Kaffers, als ik aan hunne liefde tot den drank denk. Ik vrees dat meer dan een ook wegens die liefde tot den drank, het hier te naauw vindt. Zelfs sommige school-ja ook catechisatie-kinderen, zijn gedurende mijne laatste afwezigheid weggelooopen van de Statie, om zoo als men zegt, te gaan werken. Doch hier is werk onder de blanken, alhoewel zij geen hoogen loon kunnen betalen, maar zij willen liefst bij de diamantvelden werken, ver van huis, nabij den drank.

Ik zeg nogmaals, ik denk met beving aan de toekomst der Kaffers; en ik zeg het hun duidelijk en zij erkennen dit, doch zijn te zwak.

O kinderen, bidt veel voor hen! ook voor Uwen Vriend en Zending.

HOOFDSTUK XXI.

TOESTAND VAN DE STATIE.—GESCHENK VAN EEN GEZOUTEN PAARD.—DE BUITENSTATIES. —BEZOEK VAN DI. BURGER EN MURRAY.—VELE GOUDZOEKERS.—DS. NEETHLING, HELM EN MIJN ZOON ARRIVEEREN OP DE STATIE.—TERUGKEER VAN DE BANYAI EVANGELISTEN.—ONTWAAKTE BELANGSTELLING.—BEZOEK AAN DE KOLONIE.

 Goedgeacht, Zontpansbergen.

Den 24sten Januarij 1887 hadden wij een kinderbiduur, dat mij regt bemoedigde. Meer dan een was regt gevoelig, en een vertelde mij daarna dat hij den Heiland gevonden had, en verzocht ook in de Catechisatie-klas te gaan, doch 't spijt mij te zeggen, ik geloof er zeer weinig van; want hij is juist een van diegenen, die van hier weggeloopt zijn. In het vrouwen biduur gaan er soms ook zeer levendige gebeden op. Voor het overige is het hier zeer doodsch. Wij roepen tot den God onzes levens, om Zijnen Geest; wij wachten op Hem, doch thans genieten wij, als gemeente maar weinig van Zijne zalige vertroosting.

Sedert ik terug ben van Rhinocerpoort gevoel ik mij zwakker. Ik gevoel mij geen dag gezond. Als 't niet regent, heb ik echter nog geregeld mijn ochtend godsdienst met de gemeente, dit is afgezonderd van huis godsdienst, en eene schoolklas daarna. Verder is somtijds eene dienst op Zondag, zoo veel als ik doen kan.

Als Broeder Helm komt moet hij spoedig hulp krijgen, anders werkt hij zich binneu kort op en dan moet hij ook aan het einde van zijn werk zien wat gedaan worden moet, doch waartoe hij geene kracht heeft.

Wij hebben weer, sedert 18den Februarij regt mooie regens gehad. Het begon al weer droog te worden. Sommigen der arme Kaffers zullen weinig te oogsten hebben, wegens de vele regens. Anderen drinken, wegens overvloed van koorn, bier en bier, en weer bier, of rijden te paard rond, en doen niets.

Den 2den Maart gingen wij van huis. Ik gevoelde mij verplicht verandering van lucht te zoeken, daar het werk en de zorg op de Staties mij te veel afmatten. Ik sliep eenen nacht te Bethesda en bragt den 6den, 's Zondags, bij Broeder B. Vorster door. Ik had daar een eenvoudigen godsdienst 's namiddags zoolwel als 's voormiddags.

Het was verkwikkend zoo in eenvoudigheid bij elkander te zijn, vooral ook daar de lieve broeders zoo hongerig naar het levensbrood waren.

Ja kinderen ! het is zielehonger, die ons naar het eenvoudigste woord met ernst laat luisteren met meerderen smaak dan zij genieten, die geen honger hebben al luisteren zij naar de geleerdste redenen.

Mei, 1887.

Wij kuijerden zoo rond kwamen den 11den bij den Broeder Jan Roetz. Onze drijver, Michael, was zoo ziek dat Christoffel den wagen moest drijven tot bij dien broeder.

Den 13den ging ik eene begrafenis bijwonen, daartoe uitgenoodigd zijnde. Ik ging met eene kar en kwam terug per ossenwagen. Daar het pad hobbelig was, en het met spoed moest gaan, werd ik er ongesteld van, en bleef eenige dagen regt ziek, zelfs zoo dat ik ijelde, doch tegen het einde der week ging het beter. Christoffel kreeg ook de *pampoentjes*, en daar hij kou vatte werd hij er regt ziek van.

Den 22sten kwamen wij bij Broeder Barend Vorster, den jonge, zoon van onzen ouden Broeder Barend Vorster. Hij, Barend, gaf mijnen zoon Christoffel, eene *gezouten* paard ten geschenke—een kostbaar geschenk in dit land—waar paarden zoo gemakkelijk vrekken (sterven) zoo zij nog niet aan de paardenziekten gezouten zijn.

Op de Statie te Marabastad mogt ik vier kinderen doopen. Daar kreeg ik ook een brief van Filemon, onzen geachten Evangelist te *Bethesda*, waarin hij mij schreef dat de Heere te Bethesda wederom eenige zielen tot zich bekeerd heeft. Ook by *Mathâ* waar Cornel arbeidt, zijn er eenige zielen tot den Heiland gekomen.

Wat mij zeer aangenaam was, is dat overal waar ik bij de blanken kwam, hoewel ik zwak was, en slechts kort kon spreken, ik toch altijd eene kleine gemeente had, zelfs in de week. Een heerlijk bewijs van zielehonger. Kent gij dien honger ?

Juli, 1887.

Den 1sten April doopte ik ook te Berea een paar kindertjes. Den 3den April hielp ik Ds. Biccard op het nieuwe dorp Pietersburg, door den namiddagdienst waar te nemen op zijn verzoek. Ik sprak zeer eenvoudig en zittende, daar ik mij zwak gevoelde, doch had een aandachtig gehoor ; er waren ook sommigen die mij vroeger niet wilden hooren.

Den 7den kwamen wij op de Kerkplaats, waar wij besloten een tijdje te vertoeven, vooral daar wij vernomen hadden dat Ds.

Burger hier verwacht werd tegen het einde van April; en daar het ons te veel zou zijn eerst naar huis te gaan en dan terug te komen, zond ik den wagen naar huis, en hadden wij daar den 10den tot den 17den godsdiensten, die zeer mooi bijgewoond werden, alhoewel ik zeer zwak was, en maar weinig kon zeggen en doen, vergeleken bij wat vroeger gedaan werd. Toen onze wagen van de Statie teruggekomen was, gingen wij langzamerhand naar Marabastad.

Den 22sten hadden wij bijna weer een groot ongeval, daar onze wagen bij een diepe modderplek, in den modder vastzakte, en bijna omviel. De drijver moest mijne echtgenoot en mijzelven afdragen van den wagen, en wij moesten maar te voet voortstukkelen naar eene plaats, van een onzer broeders diakenen, die gelukkig niet ver van daar woonde, van daar ging er hulp, doch de wagen kwam eerst laat in den avond die plaats voorbij. Wij gingen nog verder naar jonge Broeder B. Vorster's plaats. Eens zijn wij alle bezwaren door.

Augustus, 1887.

Terwijl ik bij den Broeder B. Vorster was, kreeg ik nadere tijding van Ds. Burger. Hij schreef mij dat hij hoopte te Marabastad te zijn in de week tusschen 24sten April en 1sten Mei, en dat hij zou komen, zoo de Heere wilde, in gezelschap van Ds. A. Murray, van Wellington, lid van de Zending Commissie.

Ds. Murray had mij geschreven dat hij op reis naar ons was, en dat hij ons allen wenschte te zien. Ik was toen juist op weg en daar ik geen kans zag hem te *Goedgedacht* te ontvangen en bij andere Staties rond te brengen en dan nog, zoo als zijne begeerte was, bij *Molepo* te brengen,—vooral daar hij den 15den Mei te Pretoria moet wezen, dacht ik het goed al de Evangelisten aan te schrijven op den 28sten April te Marabastad te zijn; kwam Ds. Murray, dan zou hij hen aldaar ontmoeten, en verder tijd hebben vooral om naar *Molepo* te gaan.

De Evangelisten kwamen. Den 28sten had ik te Marabastad, op de Statie, godsdienst; doopte er twee, en vierde het Heilig Avondmaal. Eenigen der Evangelisten waren toen reeds daar, en vierden het Avondmaal met ons.

Den 29sten April kwam Ds. Murray met Ds. Burger, Consulent der Gemeente, te Marabastad aan. Ik vond Ds. Murray zeer verouderd en ook krank. Ds. Burger vertelde mij dat hij regt ziek was, nu was hij aan het beteren.

Hoe aangenaam was het mij hem, Ds. Murray, weer te zien. 't Laatst zag ik hem in 1864. Toen ik afgezonden werd, was het hij, die mij in naam der Kerk het Woord der afvaardiging toe-

sprak. Nog is het mij dikwijls als hoor ik hem, op zijne bekende ernstige wijze, mij toespreken : “Mijn knecht Mozes is gestorven; zoo maak u nu op..... Alle plaats, waarop ulieder voetzool treden zal, heb ik u gegeven..... Niemand zal voor uw aangezicht bestaan al de dagen uws levens; gelijk ik met Mozes geweest ben, zal ik met u zijn. Ik zal u niet begeven, en zal u niet verlaten.”

“Wees sterk en heb goeden moed..... Alleenlijk wees sterk en heb zeer goeden moed dat gij waarneemt te doen naar de gansche wet, welke Mozes mijn knecht, enz.....” Ja, het was mij eene zielevreugde hem weer te zien en te hooren, dat dierbaar Evangelie tot ons te brengen, den levenden Jezus als voor iedere ziel te houden, en Hem als zijn *leven* in Gods naam aan te bieden.

Ik ga u niets vertellen van zijn bezoek. Ik meen hij Ds. Murray zelf, zal wel in *De Kerkbode* verslag doen, en daar ik niet gezond ben, zal ik toch maar een doffe kleur aan alles kunnen geven. Genoeg, Ds. Murray's bezoek zal door Gods kinderen met vreugde herdacht worden, zelfs als zij in den hemel zijn.

Den 9den, 's morgens vroeg, verlieten de twee leeraars ons te Rhenosterpoort, inedenemende ook onzen zoon Christoffel, dien wij met Ds. Burger naar Middleburg zonden om daar op school geplaatst te worden.

Wij hebben nu geen kind in huis. Bidt voor ons en onze kinderen.

Soptember, 1887.

Wij ook gingen den 9den Mei van de Kerkplaats, en na nog te Bethesda het Heilig Avondmaal gevierd, en een paar kinderen gedoopt te hebben, kwamen wij den 13den weer t'huis.

Den 19den, op Hemelvaartsdag, doopte ik twee volwassenen; wij begonnen toen ook met ons biduur. Den 22sten vierden wij het Heilig Avondmaal. Alhoewel 't grootste gedeelte der mannen van huis waren, toch hadden wij omtrent 85 aan de tafel.

Den 9den Junij gingen wij naar de Spelonken om den Evangelist, Petrus Buijs, en zijn werk een bezoek te brengen. Wij waren van plan geweest vroeger te gaan, doch werden t'huis gehouden door ongesteldheid. Na een mooijen regen op weg gehad te hebben, kwamen wij er den 11den aan. Ik kon hier eenige volwassenen en kinderen doopen, en wij vierden den 12den 't Heilig Avondmaal. 't Schijnt of 't werk alhier niet groot zal kunnen worden, daar de Zwitsersche Broeders ook aan de eene zijde nader komen.

Den 14den gingen wij uit de *Klein Spelonken* naar de *Groote Spelonken*, om de blanke vrienden daar te bezoeken. Dit was de eerste maal dat mijn echtgenoot daar kwam. Wij kuijerden daar

genoegelijk bij de vroegere gemeenteleden ; ik trachtte daar een weinig huisbezoek te doen, en na twee Zondagen daar te hebben doorgebracht kwamen wij den 27sten t'huis weer nader aan onze eeuwige woning.

October, 1887.

Wij hebben in den laatsten tijd vele vreemde gezigten gezien van menschen, die naar de Republiek gelokt worden door de tijdingen van het goud, dat hier zoo overvloedig belooft te zijn.

De meesten echter, die wij zien, komen om grond te *occuperen*, daar er hier nog veel grond onbewoond ligt.

Ik zie hier menschen van uit Graaff-Reinet en van vele andere distrikten, zoowel uit de Kaap Kolonie als uit den Vrijstaat. Dit geeft ons gelegenheid om meer dan een aan te sporen om in den hemel te occuperen, en ook om die schatten te zoeken, die zekerlijk gevonden zullen worden door hem, die met ernst zoekt.

Wij hebben hier op de Static vele bezoeken gehad, en kunnen den bezoekers thans volop limoenen te eten geven. De limoenen zijn hier regt lekker, ook onze nartjes-boom houdt zijne reputatie op.

Toen onze President in 1886 hier was vraagde hij mij wat of ik van het goud hier in onze Republiek dacht. Ik antwoordde hem, dat ik mij verheugde met beven. Ik denk nog zoo, vooral als ik aan de arme zielen denk, die zoo aan den drank verslaafd zijn. Ik denk dat geen oorlog zoo veel kwaad kan doen aan die arme Kaffers als de brandewijn.

Wij worden in den laatsten tijd regt verblijd en bemoedigd door de tijding uit "Malietsesland." Het schijnt of overal te midden van dien stam, de begeerte naar Gods Woord, aan het ontwaken is. Dankt den Heere met ons.

In den nacht tusschen den 7den en 8sten Augustus, werden wij wakker geklopt door onzen Broeder, Ds. Neethling, van Stellenbosch. Hij en ook anderen hadden ons geschreven dat wij een bezoek van hem konden verwachten, daar hij verlangende was Ds. Helm, die op reis was naar ons, bij ons te komen inleiden.

Ds. Neethling kwam, vergezeld van eenen neef, den jongen heer Hendrik Joubert, van Stellenbosch.

Wat zijn bezoek was voor ons, die hem in 1871 't laatst gezien hebben kan wel gevoeld doch niet beschreven worden.

Hij, Ds. Neethling, wilde gaarne onze mede-arbeiders zien, en door de goede hand onzes Gods waren wij in staat, *boven verwachting*, hen allen, op deze Statie, 's Zaturdags, den 13den, te ontmoeten. Ds. Neethling had eene belangrijke vergadering met ons des Zaturdags, en sprak vele kostelijke gedachten uit.

Het was mij zeer aangenaam van hem, die eigenlijk geen Zending is, zulke gezonde raadgevingen in ons midden te hooren.

In den nacht van Zaterdag, den 13den, wachtte ons eene andere verrassing. Wij hadden reeds 's daags vernomen dat Ds. Helm en onze zoon Jan aan 't komen waren. Wij hadden hun reeds in 't begin der week een span ossen tegemoet gezonden; en nu in den nacht, tusschen een en twee uren, kwamen zij ons opkloppen, vergezeld van eene schare, van uit deze Statie, die hen waren gaan inhalen, en hen nu zingende en schietende de Statie inbragten.

Kinderen zult gij ook van uit den hemel ingehaald en ingeleid worden?

October, 1887.

Wij zijn hier zeer verheugd geweest. Boven het bezoek van onzen Broeder en Neef, hadden wij nog Ds. Helm, gekomen om ons behulpzaam te zijn, en onzen zoon, dien wij in acht jaren niet gezien hadden.

Zondag morgen werd Ds. Helm door Ds. Neethling bij de gemeente ingeleid, en haar voorgesteld, en 's namiddags vierden wij het Heilig Avondmaal.

Den 15den verliet Ds. Neethling ons weer op zijne terugreis.

Den 17den kwamen de Banyai Evangelisten, vijf in getal, met *Micha Makhato* aan 't hoofd, terug van hunne Zending. Zij waren volle vier maanden van huis geweest. Den 18den deden zij verslag van hunne reis en bevindingen.

Sommigen uwer zullen zeker een brief van Ds. Helm, waarin hij hun verslag mededeelt te lezen krijgen. Ook ik heb in 't kort aan Mejv. Neethling, van Stellenbosch, omtrent hen en hunne Zending geschreven. Dit kan ik u, lieve kinderen vertellen, dat wij overtuigd zijn dat de gebeden van vele jaren verhoord zijn. De Banyai zetten hun land open voor 't Evangelie. Zij raden ons om eerst met Lo Bengula, Koning der Matabele, te onderhandelen, daar zij zijnen tegenstand vreezen. Hun (der Banyai) slotwoord was, "Gij wilt inkomen, wij zijn gewillig u te ontvangen. Zoo gij niet komt, ligt de schuld niet bij ons maar bij u."

Ik kan u niet beschrijven de verkwikking, die dit verslag velen harten en ook het mijne gebragt heeft.

Ik geloof dat het bezoek van Ds. Neethling vele vruchten voor de eeuwigheid dragen zal. De Evangelisten gevoelen dieper dat hun voornaamste werk is, om het Evangelie rond te brengen, en sedert Ds. Neethling's vertrek is het Evangelie al veel meer rond gebragt dan vroeger. Wij hebben thans ook den rondreizenden Evangelist Paulus alhier, en hij is zeer ijverig. Zondag, den

11den September, is hij bij zes kralen, en den 18den bij vier kralen geweest. Ook gaat hij meer dan eens in de week 's ochtends naar enkelen der omliggende kralen om Gods Woord daar te prediken.

Andries Buijs schijnt ook weder zich aan de dienst des Heeren over te geven.

Broeder Helm ging laatst met Andries Buijs om het groot Opperhoofd *Machato* te bezoeken, en hem weer voor de—ik weet niet—hoeveelste maal te trachten te bewegen, eenen Evangelist bij zich te ontvangen. Zijn antwoord, als altijd, was weigerend. Ik zeide aan A. Buijs, toen hij mij *Machatos* weigering bragt: “Nu moeten wij zonder zijn permissie de bergen in. Zijn volk moet het Evangelie hooren, en de Heere doe wat goed is in Zijne oogen.” Andries scheen toch zoo gewillig, en heeft ook al wat er toe gedaan.

Kinderen! bidt toch voor ons, voor Zendelingen en Evangelisten, en vooral voor die arme Heidenen in de gebergten, die door zulk een nietigen worm als *Machato*, van Gods Woord gehouden worden.

November, 1887.

Onze Banyai Evangelisten begonnen, onmiddellijk na hunne thuiskomst, te spreken van en zich klaar te maken voor de reize naar het Opperhoofd der Matabele, genaamd “*Lo Bengula*.” Van hem moesten wij vergunning verkrijgen om het Zending werk te beginnen onder de Banyai, daar dezen, onder zijne heerschappij of liever dwingelandij levende, bevreesd waren, iets van gewigt te doen buiten zijne (*Lo Bengulas*) goedkeuring, en ook de onzen niet in gevaar wilden brengen, door hen maar zoo zonder hem, te ontvangen.

Den 30sten September vertrokken zij van hier. Eigenlijk gingen slechts drie, genaamd *Micha Makhato* en *Jozua Masoga* en *Zacharia Ramashu*.

Simon Nijt zal welligt later weer naar de Banyai gaan, doch hij schijnt geen zin te hebben met hen naar de Matabele te gaan.

Mikia Choontie schijnt zich niet beslist aan het werk overgegeven te hebben. Toen de drie bovengenoemden vertrokken, was het besloten dat hij blijven zou. Hij is echter hun achterna-gevolgd, doch wij beschouwen hem niet tot het drietal behorende.

Den 9den October waren wij verplicht eenen zoogenaamden toovenaar, die volgens de beschuldiging, de oorzaak geweest is van den dood van twee gedoopten van hier, gebonden aan den Commissaris te zenden. Zijne vrouw is eene lidmaat, hij niet. Hij liet mij weten met degenen, die hem weggebragt hebben:

“Mijnheer, bid voor mij, ik kan niet bidden, want mijne gebeden zijn met bloed bevlekt.”

O Kinderen! 't is vreeselijk onder die arme Kaffers. De geheimzinnige wijze, waarop zij *geleerd* worden van jongs aan, zich van hunne vijanden of haters te ontdoen. Ik kan er u geene beschrijving van geven. Velen zijn reeds op deze Statie gevallen als slagtoffers van die listige bedekte moordenaars en vooral moordenaressen; en gij kunt nu nagaan hoe het onder de onbewerkte Heidenen gaat, waar list voor deugd en bedrog dat niet ontdekt wordt, voor kunde doorgaat.

Aan de andere zijde is het zeer verblijdend op te merken hoe sedert Ds. Neethling's bezoek, de Evangelisten over het algemeen, meer beginnen in te zien, dat het Evangelie meer rondgebragt moet worden. Zij zien het niet slechts in, maar zij doen het.

Het is maar regt droog. Den 20sten October hadden wij voor het eerst een regen van beteekenis. Op de Statie viel er niet veel water, doch niet ver van hier in ons weiveld heeft het prachtig geregend. Er is bij die droogte en hitte echter soms eene koude in de lucht, die mij een voorteeken van hagel is.

Zoo gaat het—blijdschap en droefheid, hitte en koude, en zoo verder.

En wat zou mij hind'ren,
'k Zie d' uurtjes reeds mind'ren;
Laat wereldsch gedruisch
Mijn moed niet verslappen:
Nog weinige stappen,
En dan ben 'k te huis.

Stellenbosch, Maart, 1888.

Ik ga u niet vertellen dat ik in de Kolonie ben, en hoe ik hier kom, want dit weet gij of kunt gij vernemen uit kouranten, *De Kerkbode* of andere bladen. Doch, er is het een en ander in verband met mijn vertrek van de Statie en het werk aan de Zoutpansbergen, en mijne reize hierheen, dat toch melding waardig is boven wat de bladen u vertellen kunnen.

Kort vóór mijn vertrek van Goedgedacht, gevoelde ik mij zoo verzwakt dat ik meer dan eens waarlijk twijfel koesterde, of ik de reis ten einde zou kunnen brengen. Doch ik geloof dat de Heere die afgematheid over mij liet komen, om de geliefden aldaar onder blanken en gekleurden te overtuigen, dat ik verandering behoefde. Verscheidenen hebben mij dan ook gezegd dat zij zelven het inzagen dat ik voor een tijdje van daar moest weggaan.

Ik had van den Heere ernstiglijk begeerd ons, vóór ons vertrek, een paar dingen te geven, namelijk ; 1ste, eene of meer zielen tot bekeering te brengen, en 2de, van de afgedwaalden of dwelenden een of meer teregt en terug naar de Kerk te brengen. En de Heere heeft gehoord. Geloofd zij Zijn naam !

Twee dagen vóór ons vertrek kwam een man, die sedert een paar jaren onder de ernstigste indrukken verkeerde, mij vertellen dat hij dien ochtend (Zondag) vrede had gevonden, hij verlangde nu in dooponderwijs te gaan. Den volgenden dag, den dag vóór ons vertrek, kwam een afgedwaalde gedoopte, die reeds sedert geruimen tijd onder kerkelijk censuur is, en kort na dat hij gestraft werd, regt onverschillig was, mij met een verbroken hart smeeken, hem toch weer in de kerkelijke gemeenschap te herstellen. Maar de Heere wilde nog meer doen. Te Bethesda, waar wij den tweeden nacht na ons vertrek sliepen, werden twee afgevalligen weer opgenomen in de Kerk, en ook vernamen wij van twee of drie, die den Heiland hadden gevonden.

Met welke blijdschap en vertrouwen konden wij toen, zóó bemoedigd, onze reis aanvaarden. “Hij hoort het gebed.”

Wij konden alle Staties niet bezoeken. Van Goedgedacht vertrokken wij den 17den November, 1887. Mijn afscheidswoord aldaar was, “*Nu leven wij, indien gij vast staat in den Heere.*” “*Want gij zijt onze heerlijkheid en blijdschap.*” Te Bethesda nam ik het woordje : “*Gij zijt onze brief.*” Waar staan toch die teksten ?

Somerset West Strand, April, 1888.

Den avond vóór ons vertrek van de Statie Goedgedacht, stond zoo als gewoonlijk, iederen Maandag avond, na afloop van het kinder-biduur, eene groote schare van kinderen, en anderen voor ons woonhuis, te zingen. Hoe weemoedig was toch alles ! Zouden wij wel ooit weer, zoo hooren zingen ? Ja wel, schooner maar *van onze Geestelijke Kinderen ?* O, kinderen er is iets in, wanneer men bijna 23 jaren lang gearbeid heeft, wanneer men leven ziet waar vroeger de dood regeerde, wanneer men zichzelf ziet, een middel in Gods hand, waardoor rampzaligen zich zalig gevoelen, er is iets, ja veel in de gedachte : Wellicht zien wij elkander thans voor het laatst hier op aarde. Wat wij ook ontmoeten mogen, nergens zullen wij weer zoo de vrucht van ons, door God gezegend handen- en hartenarbeid, op aarde weder vinden.

Doch, genoeg ; ik kan niet van Zoutpansbergen spreken, of er aan denken, zonder er naar te verlangen.

Nu, wij verlieten Bethesda den 4den en gingen rond bij verscheidene Broeders en Zusters om hen te groeten, en een laatste woord toe te spreken.

Te Rhinocerpoort, onze geregelde, dierbare oude Kerkplaats, bleven wij tot den 15den November. Daar werden wij bezocht door verscheidenen,—blanken zoowel als gekleurden; zelfs van onze Statie Goedgedacht kwamen er sommigen met den Evangelist Coenraad Buijs, om ons een laatst vaarwel! toeteroepen.

Ik gevoelde mij te zwak om ergens heen te gaan, toch kon ik, tot de dierbaren die er vergaderd waren, beide die Zondagen, Gods Woord brengen.

Daar wij Ds. Burger van Middelburg met onzen zoon Christoffel, nog te *Pietersburg* wilden zien, voor ons vertrek, gingen wij na de Statie Berea bezocht te hebben, den 17den daarheen.

Toen wij er aankwamen, waren zij er reeds.

Wij hadden onzen oudsten zoon Jan bij ons, die zeer verlangend was zijn broeder—dien hij in acht jaren niet gezien had, weder te ontmoeten.

Ds. Burger vierde met ons het Heilig Avondmaal. Den 21sten keerde onze oudste zoon terug met den Broeder ouderling Barend Vorster, die tevens Kaffer Commissaris is, en die hem als klerk bij zich verlangde te hebben. Den 22sten ging Ds. Burger met onzen derden zoon *Christoffel* van ons weg; en niet lang daarna gingen ook wij van *Pietersburg* op reis naar de Kolonie.

SLOTWOORD.

Eer ik van u afscheid neem, nog een woordje : —

De Heere God heeft op vele plaatsen, maar vooral ook te Zoutpansbergen getoond dat het Evangelie “eene kracht Gods is tot zaligheid.” Vele diepgezonkene Heidenen—*blind en woest van aard*—, vele ontaarde blanken, onze land- en stamverwanten, zijn door dat Evangelie overgebracht uit de duisternis tot het licht, en uit de magt des Satans tot God. Wij zijn gespaard om te getuigen : Niet door kracht, noch door geweld, maar door Gods Geest, in Zijn Woord, is dit geschied. Wij hebben hen gezien in hunne ellende en in hunne verlossing.

Maar wat ons zoo bijzonder aangenaam is, is dat de Heere onze dierbare Kerk gebruikt heeft en nog gebruikt als draagster van dat Evangelie. De Heilige Geest heeft in onze Kerk *een zending* vuur ontstoken, en duizenden, miljoenen zullen den Heere daarvoor prijzen.

En wij zeggen nogmaals en met groote vrijmoedigheid : en wij zijn getuigen van deze dingen !

En de Zending, het groote middel in de hand des Heeren en ook in die Zijner Kerk, om dat Evangelie onder die woeste Barbaren, en onder die verachterde Blanken te brengen, komt nu en zegt tot alle Christenen :

- I. Denkt aan het laatste bevel des Heilands : Gaat henen in de geheele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen. Gedenkt daarbij dat Hij u verzekert dat Hij alle magt bezit, en bij u blijven zal. Gaat henen in het geloof aan die *Almagt* en die *Nabijheid*.
- II. Zij zegt verder : Gij hebt het Evangelie ontvangen, niet om het in zelfzucht te bewaren en te genieten voor uzelfen alleen, maar om het verder te brengen : “Die het hoort, zegge : Kom !” Openb. 22.
- III. Zij zegt nog verder : Als mensch hebt gij medelijden met den stervende ; gij zult den wat gij kunt om den drenkeling, den gevangene, den kranke te redden ; zult gij als Christen minder hart hebben, geen medelijden gevoelen en openbaren met de zielen die verloren gaan.
- IV. Zij verzekert u, dat 't uw eigen belang is, de Zending te ondersteunen en in het rondbrengen van het Evangelie. Zoo die Heidenen niet geëvangeliseerd worden hoe zal het u gaan. Die Heidenen tellen zoovele miljoenen, zij ver-

- menigvuldigen zoo zeer dat het voor u eene levenszaak wordt het Heidendom tegen te gaan door het Evangelie.
- V. Zij zegt ten vijfde : gij kunt uw geld in geen meer winstgevend bedrijf deponeren. Hier hebt gij de verzekering : “Werpt uw Brood op het Water, gij zult het vinden.” Geen penning, geen beker koud waters gaat hier verloren. Gij kunt uwe kinderen aan geen beter werk wijden,—het werk bij uitnemendheid, het werk van Gods Zoon, het werk dat Engelen met den grootsten ijver zouden willen doen. Gij kunt uwe gebeden voor geene betere zaak opzenden.
- VI. En dan komt zij ten zesde en zegt : Ik heb meer uitgevoerd, op deze zondige wereld, dan schatten, dan geweld, dan stoomkracht, dan electriciteit, dan eenig ander middel, dan alle middelen te zamen genomen. Ten bewijze hiervan, wijst zij u op Japan, China, op vele, vroeger Heidensche plaatsen, vooral ook op Zoutpansberg. Ten bewijze daarvan wijst zij u op uzeiven en zegt : “Gij weet dat gij Heidenen waart tot de stomme afgoden henen getrokken ; en wie heeft u gebracht waar gij zijt ? Niets dan wat de Zending onder uwe voorvaderen bragt.” Ten bewijze eindelijk wijst zij u naar den hemel en zegt geloovig : “Ziet gij daár ‘die schare die niemand tellen kan’ ? Door wien zijn zij daar gekomen ? De Zending werd daartoe gebruikt.” En zij voegt hierbij : Indien gij dan erkennen moet dat ik meer goeds uitgevoerd heb dan eenig iets, geeft mij dan de plaats die mij toekomt, namelijk de *eerste* plaats, in uwe ziel, en in uw ligchaam, en in uw huis, en in uw geldbeursje in uwe gebeden, in uwe gemeente, in uwe scholen, in uwen preekstoel, in uwe pastorie, in uwe kweekschool en in het hart uwer professoren.
- VIII. En eindelijk zegt zij : De Vader heeft den Zoon de Heidenen gegeven tot Zijn erfdeel, en de Zoon heeft dat erfdeel niet versmaad, maar met dank, met blijdschap, met trots aangenomen. Maar de dierbare Zaligmaker kan dat erfdeel niet in handen krijgen zonder u. De Heilige Geest, die de Heidenen overtuigen moet dat zij *menschen* zijn, verloren en toch in Christus aangenomen en verlost, kan zijn werk niet doen zonder voeten, armen, oogen, mond en andere leden, en die moet hij van u hebben ; gij moet Hem die leden geven. Wilt gij uzelf Hem niet geheel en al wijden en Hem alzoo in de gelegenheid stellen, den Heiland het Zijne—Zijn erfdeel—te geven ?

De Heere gebruike daartoe het geschrevene.

Princeton Theological Seminary Libraries

1 1012 01330 3948

